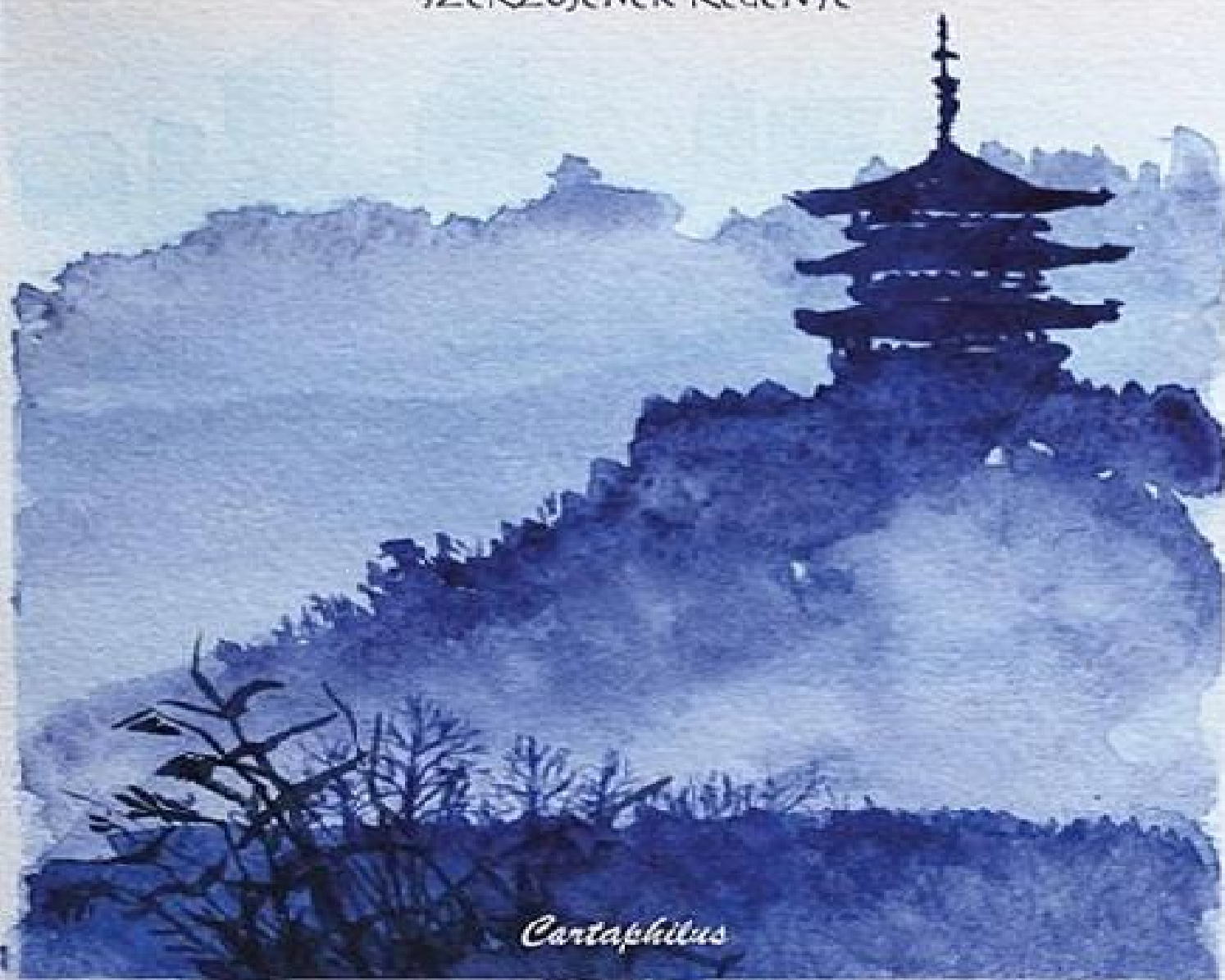

KAZUO ISHIGURO

A LEBEGŐ
VILÁG
MŰVÉSZE

A NAPOK ROMJAI ÉS A NE ENGEDJ EL...
SZERZŐJÉNEK REGÉNYE

Cartaphilus

A szerzõtől kiadónknál megjelent:

Napok romjai

Ne engedj el...

Kazuo Ishiguro
A lebegő világ művésze

Cartaphilus Könyvkiadó

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Kazuo Ishiguro *An Artist of the Floating World*
Faber and Faber, London, 2005
Copyright © 1986 by Kazuo Ishiguro
Originally published by Rogers, Coleridge & White Ltd.

Fordította TODERO ANNA
Hungarian translation ©Toderó Anna, 2012
Hungarian edition © Cartaphilus Könyvkiadó, 2013

Szüleimnek

1948 OKTÓBERE

Ha egy verőfényes napon elindulnak a kis fahídtól, amelyet a környéken még mindig a „Tétovázás Hídja” néven emlegetnek, a meredek ösvényen felkapaszkodva rövidesen megpillantják a házam tetejét két ginkófa csúcsa között. A ház, jóllehet nem foglal el különösebben kimagasló helyet a domboldalon, kiválik a környező épületek közül, így hát az ösvényen felfelé lépkedve talán felmerül önökben a kérdés, miféle gazdag ember lehet a tulajdonosa.

Pedig én nem vagyok gazdag ember, soha nem is voltam. Ám talán magyarázattal szolgál az épület impozáns külsejére, ha elmondom, hogy a házat az elődöm építette, ő pedig nem más volt, mint Szugimura Akira. Természetesen lehetséges, hogy önök most járnak először ebben a városban, s ez esetben netán nem ismerik Szugimura Akira nevét. De említsek csak meg bárkinek, aki itt élt a háború előtt, és azonnal megtudják, hogy Szugimura mintegy harminc éven keresztül minden kétséget kizáróan a város egyik legbefolyásosabb, leginkább köztiszteltetben álló polgára volt.

Ha mindezek tudatában megállnak a dombtetőn, és megcsodálják a míves kidolgozású cédrusfa kaput, a fallal övezett nagy kertet, a háztetőt pompás cserepeivel és a láthatár felé mutató, ízlésesen faragott szelemenjével, bizonyára eltöprengenek, hogyan is tettem szert ilyen ingatlanra, hiszen azt állítottam, hogy szerény anyagi helyzetben lévő ember vagyok. Az igazság az, hogy a házat jelképes összegért vásároltam – talán még az ingatlan akkori értékének felét sem tette ki a summa. Ez pedig azért volt lehetséges, mert a Szugimura család szerfelett különös – némelyek egyenesen azt mondanák, ostoba – eljáráshoz folyamodott az eladás során.

Ennek most már nagyjából tizenöt éve. Az idő tájt úgy tűnt, hogy a körülményeim hónapról hónapra javulnak, és a feleségem biztatni kezdett, hogy keressek új házat. Szokásos előrelátásával rámutatott, hogy feltétlenül a társadalmi helyzetünkhöz

illő házban kell laknunk – nem hiúságból, hanem azért, hogy javítsuk gyermekeink házasodási esélyeit. Láttam ebben némi rációt, de miután legidősebb gyermekünk, Szecuko még csak tizenégy vagy tizenöt éves volt, nem siettem el a dolgot. Mindazonáltal nagyjából egy éven át valahányszor meghallottam, hogy valahol alkalmas házat kínálnak eladásra, tudakozódtam felőle. Az egyik tanítványom hívta fel a figyelmemet arra, hogy Szugimura Akira háza – egy évvel a mester halála után – eladó. Számomra képtelenségnek tetszett, hogy egy ilyen házat megvásároljak, s azzal magyaráztam a felvetést, hogy a tanítványaim mindig is túlzott tisztelettel viseltettek irántam. De azért megérdeklődtem a dolgot, és váratlan választ kaptam.

Egyik délután két fensőbbes viselkedésű, ezüstös hajú hölgy keresett fel, kiderült, hogy ők Szugimura Akira lányai. Amikor kifejeztem meglepetésemet, amiért egy köztisztelőben álló család ily kitüntető figyelemben részesít, az idősebb nővér hűvösen közölte velem, hogy ez nem egyszerű udvariassági látogatás. Az elmúlt hónapokban többen is érdeklődtek néhai édesapjuk háza iránt, ám a család végül úgy határozott, hogy négy személy kivételével valamennyi érdeklődőt elutasítja. Az említett négy lehetséges vevőt a család választotta ki nagy gonddal, kizárólag jellemük és teljesítményük alapján.

– Számunkra elsődleges fontosságú – folytatta a hölgy –, hogy a ház, amelyet apánk épített, olyan ember tulajdonába kerüljön, akit ő is elfogadna és méltónak találna. A körülmények természetesen rákényszerítenek minket, hogy a pénzügyi szempontot se hagyjuk figyelmen kívül, de ez szigorúan másodlagos. Ezért az árat már előre meghatároztuk.

Ekkor a húga, aki eddig szinte meg sem szólalt, átnyújtott nekem egy borítékot, s mindketten zord ábrázattal figyelték, amint kibontottam. A borítékban egyetlen papírlap volt, melyen csupán egy elegáns vonásokkal, tussal rótt szám állt. Az alacsony ár láttán kis híján hangot adtam csodálkozásomnak, de a két nővér arcáról leolvastam, hogy ízléstelennek ítélnének minden további anyagi természetű tanácskozást. Az idősebbik egyszerűen csak annyit mondott:

– Egyiküknek sem áll érdekében, hogy túllicitálja a többieket. A megszabott árnál többet nem kívánunk kapni. Mostantól kezdve tekintélyárverést tartunk.

Azért jöttek el személyesen, magyarázta, hogy a Szugimura család nevében hivatalosan megkérdezzék, hozzájárulok-e, hogy alaposan utánanézzenek háttérnek és bizonyítványaimnak – amint azt természetesen a másik három érdeklődő esetében is teszik. Ezzel a módszerrel fogják ugyanis kiválasztani a megfelelő vevőt.

Különös eljárás volt, de nem találtam benne semmi kivetnivalót; végeredményben erősen emlékeztetett a házassági tárgyalások menetére. Valamiképpen még hízelgőnek is találtam, hogy ez a nagy múltú, maradi család esélyes jelöltként tekint rám. Amikor beleegyeztem a nyomozásba, és kifejeztem hálámat, a fiatalabbik nővér – a beszélgetés során először – hozzám fordult, és megszólalt:

– Apánk művelt ember volt, Ono úr. Roppantul tisztelte a művészeket. Az ön munkásságát is ismerte.

Az elkövetkező napokban magam is körbekérdezősködtem, és megtudtam, hogy a fiatalabb nővér igazat mondott; Szugimura Akira csakugyan afféle művészetrajongó volt, s több kiállítást is támogatott anyagilag. Némi érdekes szóbeszéd is eljutott hozzám: állítólag a Szugimura család egyik jelentős ága nem is kívánta eladni a házat, és korábban elkeseredett viták folytak a családon belül. Végül azonban az anyagi gondok szorításában elkerülhetetlenné vált az eladás, a tranzakcióhoz kapcsolódó furcsa eljárás háttérében pedig valamiféle egyezség állt, amelyet azokkal a rokonokkal kötöttek, akik nem szerették volna, ha a ház kikerül a család tulajdonából. Tagadhatatlanul érződött némi fensőbbségesség ebben a módszerben; de én a magam részéről hajlamos voltam megértően viszonyulni ehhez a roppant előkelő családhoz. A feleségemnek azonban ellenére volt a nyomozás gondolata.

– Mit képzelnek ezek magukról? – háborgott. – Meg kellene mondanunk nekik, hogy mostantól semmi dolgunk velük.

– De hát mi a baj ezzel? – vitatkoztam. – Nincs semmi, amit el akarnánk titkolni előlük. Tény, hogy nincsenek gazdag rokona-
im, de Szugimuráék ezt már nyilván tudják, mégis esélyes jelölt-
ként tartanak számon minket. Hadd nyomozzanak, csak olyan
dolgokat találhatnak, amik előnyünkre válnak. – Azután még
nyomatékosan hozzátettem: – Különben is, csak azt teszik, amit
egy házassági tárgyalás esetén tennének. Jobb, ha hozzászokunk
az efféle dolgokhoz.

Mellesleg kétségkívül volt valami csodálatra méltó a „tekinté-
lyárverés” gondolatában, ahogy az idősebbik nővér nevezte. Az
ember óhatatlanul eltöpreng, miért nem intézzük gyakrabban
ilyen módszerrel a dolgokat. Mennyivel tisztességesebb az efféle
verseny, amelyben az ember erkölcsait és teljesítményét veszik
figyelembe, nem a pénztárcája vastagságát! Még ma is emlék-
szem, milyen végtelen meglepődéssel töltött el, amikor meg-
tudtam, hogy Szugimuráék – roppant alapos nyomozás után –
engem találtak a legméltóbbnak arra, hogy megvásároljam az
általuk oly nagyra becsült házat. És kétségtelen, hogy ez a ház
megért némi kellemetlenséget; kívülről lenyűgözően impozáns,
belül viszont csupa puha, természetes, szép erezetű fából van, és
valamennyien, akik itt élünk, felettébb pihentető és megnyug-
tató helynek találtuk.

Mindazonáltal Szugimuráék fensőbbes hozzáállása nyil-
vánvalóan megmutatkozott a tranzakció során, némely család-
tagok nem is próbálták titkolni ellenséges érzületüket, egy ke-
vésbé megértő vevő talán meg is sértődött volna emiatt, és
hagyja füstbe menni az üzletet. Még évekkel később is megesett,
hogy véletlenül összetalálkoztam a család valamely tagjával, aki
a szokásos udvarias társalgás helyett ott helyben, az utca köze-
pén kikérdezett a ház állapotáról, s arról, hogy átépítettem-e raj-
ta valamit.

Manapság nemigen hallok Szugimuráékról. Bár nem sokkal a
fegyverletétel után felkeresett a fiatalabbik a két nővér közül,
akik a ház eladása idején eljöttek hozzám. A háborús évek so-
vány, beteges öregasszonnyá változtatták. Rokonaihoz hasonló-
an ő sem rejtegette különösebben, hogy nem a ház lakóinak sor-

sa aggasztja, hanem az, miként vészelté át az épület a háborút; amikor elmondtam, mi történt a feleségemmel és Kendzsivel, csupán pár szóban fejezte ki együttérzését, azután máris rátért a bombázások okozta károkra. Emiatt először nehezteltem rá; de amikor észrevettem, hogyan pásztázza végig a tekintete akaratlanul is a szobát, s kimért, rideg mondatai közben hogyan áll el a szava időnként, megértettem: most, hogy újra itt van ebben a házban, valóságos érzelmi vihart él át. Amikor azután eszembe jutott, hogy a ház eladása óta valószínűleg a legtöbb rokona meghalt, egyszerre megsajnáltam, és felajánlottam, hogy körbevezetem.

Ennek a háznak is kijutott a háborús károkból. Szugimura Akira annak idején egy keleti szárnyal toldotta meg az épületet, benne három tágas szobával, amelyeket a kert egyik oldalán végigfutó, hosszú folyosó kötött össze a főépülettel. Ez a folyosó olyan szokatlan hosszúságú volt, hogy egyesek úgy vélték, Szugimura – a keleti szárnyal együtt – a szüleinek építette, akiket minél távolabb kívánt tartani magától. Mindenesetre ez a folyosó volt a ház egyik legszebb része; délutánonként teljes hosszában átjárták a kinti lombokon átszűrődő fények és árnyak, s ettől az embernek az az érzése támadt, hogy valamiféle kerti alagútban sétál. A bombázások éppen a ház ezen részében okozták a legsúlyosabb károkat, s miközben a kertből szemléltük a folyosót, láttam, hogy Szugimura kisasszony a könnyeivel küszködik. Ekkor már csöppet sem nehezteltem az idős nőre, s amennyire tudtam, igyekeztem megnyugtatni, hogy amint lehet, újjáépítjük a lerombolt részt, és a ház ismét olyan lesz, amilyennek az apja megépítette.

Amikor ezt ígértem, még nem sejtettem, hogy az ellátás továbbra is ilyen nehézkes lesz. A fegyverletétel után sokáig, akár heteket is kellett várni egy bizonyos deszkára vagy egy zacskó szögre. Az a munka, amit ilyen körülmények között el tudtam végezni, óhatatlanul is a főépületre korlátozódott – amely korántsem úszta meg sértetlenül a bombázásokat –, a kerti folyosóval és a keleti szárnyal csak lassan haladtam. Megtettem, amit tudtam, hogy elkerüljem a további komoly károsodásokat,

de még mindig messze vagyunk attól, hogy azt a házrészét is újra használatba lehessen venni. Különben is, most, hogy ketten maradtunk Norikóval, nem olyan sürgős, hogy nagyobb lakótérre tegyünk szert.

Ha most hátrakísérném önöket a ház mögé, s elhúznám a nehéz tolóajtót, hogy lepillanthassanak Szugimura kerti folyosójának maradványaira, a látvány nyomán még mindig el tudnák képzelni, milyen festői volt egykor. De kétségkívül észrevennék a pókhálókat és a penészfoltokat is, amelyektől képtelen voltam megszabadulni; valamint a födém nagy réseit, melyeket csak vitorlavászon lapok választanak el az égtől. Kora reggel olykor kinyitom a tolóajtót, hogy lássam, amint a napfény színes pászmákban ömlik be a vitorlavászonon át, s a levegőben porfelhők úsznak, mintha csak az imént omlott volna be a mennyezet.

A folyosón és a keleti szárnyon kívül a veranda rongálódott meg a legsúlyosabban. Családom tagjai, különösképpen a lányaim mindig is nagyon szerettek ott időzni, csevegni és a kertet nézni; így hát amikor Szecuko – az asszonylányom – először jött el hozzánk a fegyverletétel után, nem lepett meg, mennyire elszomorította a veranda állapota. Akkorra már valamelyest rendbe hoztam, de az egyik vége – ott, ahol a robbanás ereje feltépte a deszkákat – még mindig csupa törmelék és repedés volt. A teteje is megsérült, és az esős napokon még akkoriban is edényeket kellett raknunk a földre, hogy felfogják a becsöpögő vizet.

Az elmúlt évben azonban némi haladást értem el, és mire Szecuko ismét eljött hozzánk a múlt hónapban, a verandát, mondhatni, teljesen helyrehoztam. Noriko szabadságot vett ki a nővére látogatása alkalmából, így hát, miután a jó idő kitartott, két lányom ugyanúgy a verandán töltötte ideje nagy részét, mint a régi időkben. Én is gyakran csatlakoztam hozzájuk, s időnként egészen olyan volt, mint pár éve, amikor egy-egy verőfényes napon az egész család kint üldögélt, és kellemes, sokszor üres feleségbe merült. A múlt hónapban valamikor – a Szecuko érkezése utáni délelőtt lehetett – a verandán ültünk reggeli után, amikor Noriko megszólalt:

– Megkönnyebbültem, hogy végre eljöttél, Szecuko. Egy kicsit leveszed a vállamról Apa gondját.

– Ejnye, Noriko... – A nővére kényelmetlenül feszengett a párnáján.

– Most, hogy Apa nyugdíjba vonult, sok gondoskodást igényel – folytatta Noriko huncut mosollyal. – Le kell foglalnod, különben folyton csak búslakodik.

– Ugyan már... – mosolygott idegesen Szecuko, aztán sóhajtva tekintett végig ismét a kerten. – Úgy látom, a juharfa teljesen rendbe jött. Ragyogóan fest.

– Apám, Szecuko valószínűleg nem is sejti, mennyire megváltozott az utóbbi időben – fordult felém Noriko. – Ő csak arra emlékszik, amikor zsarnok volt, és folyton parancsolgatott nekünk. De mostanra nagyon megszelídült, nem igaz?

Elnevettem magam, hogy érzékeltessem Szecukóval, mindez csak tréfa, de a nagyobbik lányom továbbra is feszültnek tűnt. Noriko ismét a nővéréhez fordult, és hozzátette:

– De tényleg sokkal több gondoskodást igényel, mert egész nap csak búslakodva járkál fel-alá a házban.

– Noriko badarságokat beszél, mint mindig – szóltam közbe. – Ha az egész napomat búslakodással szoktam tölteni, ugyan ki végezte el ezt a sok munkát a ház körül?

– Valóban – fordult felém Szecuko mosolyogva. – Csodálatosan fest a ház. Apám biztosan nagyon keményen megdolgozott vele.

– Felvett néhány embert, hogy segítsenek neki a nehezebb részeknél – mondta Noriko. – Úgy látom, nem hiszel nekem, Szecuko. Apa nagyon megváltozott. Már nem kell tőle félni. Sokkal kedvesebb és szelídebb.

– Na de Noriko...

– Néha még főz is. Nem hitted volna, igaz? De Apa sokkal jobb szakács lett mostanában.

– Noriko, azt hiszem, eleget beszéltünk erről – mondta halkán Szecuko.

– Nem igaz, Apám? Sokat fejlődött.

Megint elmosolyodtam, és lemondóan ingattam a fejemet. Emlékszem, ekkor történt, hogy Noriko a kert felé fordult, le-

hunyta a szemét, mert tűzött a nap, és kijelentette:

– Nos, ha férjhez megyek, nem számíthat rá, hogy hazajárok főzni neki. Épp elég dolgom lesz, nem tudok még Apáról is gondoskodni.

Amint Noriko kimondta ezt, a nővére – aki eddig tapintatosan másfelé nézett – gyors, fürkésző pillantást vetett rám. Csak egy pillanatig pihent meg rajtam a tekintete, mert kénytelen volt viszonozni Noriko mosolyát. De valami újfajta, mélyebb nyugtalanság hatotta át Szecuko viselkedését, és hálásnak tűnt, amikor a kisfia elszárgult mellettünk, s ezzel módja nyílt témát váltani.

– Icsiró, nyughass, légy szíves! – kiáltott rá.

Kétségtelen, hogy szülei modern lakása után Icsirót elbűvölte házunk tágassága. Mindenesetre – velünk ellentétben – ő láthatólag nem szeretett a verandán üldögelni, inkább sebesen rohangált fel-alá a veranda teljes hosszában, olykor végigcsúszva a simára csiszolt deszkákon. Többször is olyan közel jött, hogy kis híján felborította a teástálcánkat, de az anyja mindedig hiába kérlelte, hogy üljön már le végre. Most is, amikor Szecuko odakiáltott neki, hogy foglaljon helyet közöttünk az egyik párnán, ő duzzogva ott maradt a veranda végében.

– Gyere már, Icsiró! – kiabáltam neki. – Elegem van belőle, hogy mindig csak nőkkel beszélgetek. Gyere, ülj ide mellém, és beszéljessünk el, mint férfi a férfival.

Erre aztán tüstént odajött. Letette mellém a párnáját, majd roppant nemes tartásban, kezét csípőre téve, vállát hátrahúzva leült.

– Odzsi – szólított meg komolyan. – Van egy kérdésem.

– Igen, Icsiró, mi az?

– Mit tudsz a szörnyről?

– A szörnyről?

– Szerinted őskori?

– Óskori? Te már ilyen szavakat ismersz? Nagyon okos fiú lehetsz.

E pillanatban Icsiró méltósága semmivé lett. A fiú elhagyta az elegáns pózt, hanyatt vetette magát, és kalimpálni kezdett a lá-

bával a levegőben.

– Icsiró! – korholta Szecuko suttogva. – Hogy viselkedhetsz így a nagyapád előtt? Ül fel azonnal!

Icsiró válaszképpen csupán a padlódeszkákra csapta a lábát. Aztán keresztbe tette a karját a mellén, és lehunyta a szemét.

– Odzsi – mondta álmos hangon –, őskori a szörny?

– Miféle szörnyről beszélsz, Icsiró?

– Kérem, Apám, ne haragudjon rá – szólt közbe Szecuko, arcán ideges mosollyal. – Tegnap, amikor megérkeztünk, látott egy filmplakátot a pályaudvaron. Már a taxisofőrt is ezernyi kérdéssel gyötörte. Sajnálatos, hogy az én figyelmemet elkerülte az a plakát.

– Odzsi! Őskori a szörny vagy nem? Választ akarok!

– Icsiró! – Az anyja rémült pillantást vetett rá.

– Nem tudom biztosan, Icsiró. Azt gondolom, meg kell néznünk a filmet, hogy megtudjuk.

– És mikor nézzük meg a filmet?

– Hm. Ezt anyáddal kellene megbeszélned. Ki tudja, lehet, hogy kisgyerekeknek túl ijesztő.

Nem szántam provokatívnak a megjegyzést, az unokámra mégis elképesztő hatással volt. Icsiró felült, rám meredt, és azt ordította:

– Hogy mersz ilyet mondani?! Hogy mondhatsz ilyet?!

– Icsiró! – kiáltott fel Szecuko döbbenten. De Icsiró továbbra is rémisztő tekintettel meredt rám, az anyja pedig kénytelen volt felkelni a párnájáról, és odajönni hozzánk. – Icsiró! – súgta a fülébe, és megrázta a karját. – Ne bámulj így a nagyapádra!

Icsiró válaszképpen ismét hanyatt vágta magát, és megint kalimpálni kezdett a lábával. Az anyja újabb ideges mosolyt küldött felém.

– Nagyon udvariatlan – mondta. Azután láthatólag nem tudott mit hozzátenni, így hát megint csak elmosolyodott.

– Icsiró-szan – szólalt meg Noriko, miközben szintén felállt –, mi lenne, ha segítenél elpakolni nekem reggeli után?

– Női munka – vetette oda Icsiró, tovább kalimpálva.

– Ezek szerint Icsiró nem segít nekem? Hát ez nagy baj. Az asztal olyan nehéz, hogy egyedül nem bírom elhúzni. Vajon ki segíthetne nekem?

Icsiró erre azonnal talpra ugrott, és hátra sem tekintve, öles léptekkel bevonult a házba. Noriko nevetve követte.

Szecuko csak nézett utánuk, aztán felemelte a teáskannát, és újra megtöltötte a csészémet.

– Nem tudtam, hogy már ennyire előrehaladott a dolog – mondta halkán. – Mármint Noriko házassági tárgyalásaira gondolok.

– Egyáltalán nem olyan előrehaladott – mondtam, a fejemet rázva. – Valójában még semmi sem dőlt el. Még csak az elején tartunk.

– Bocsásson meg, de abból, amit Noriko mondott az előbb, nem következtethettem másra, mint hogy a dolgok többé-kevésbé... – Elcsuklott a hangja, aztán elismételte: – Bocsásson meg. – De ezt úgy mondta, hogy a kérdés továbbra is ott lebegett köztünk.

– Sajnos, Noriko nem először beszélt így – mondtam.

– Az a helyzet, hogy amióta megkezdődtek a tárgyalások, furcsán viselkedik. Múlt héten meglátogatott minket Mori úr. Emlékszel rá?

– Hát persze. Jól van?

– Elég jól. Csak erre járt, és beköszönt. A lényeg az, hogy Noriko elkezdett a házassági tárgyalásokról beszélni előtte. Nagyjából ugyanúgy festette le a dolgot, mint most, mintha már minden elrendeződött volna. Nagyon kellemetlen volt. Mori úr még gratulált is nekem, amikor elment, és megkérdezte, mi a foglalkozása a vőlegénynek.

– Értem – mondta Szecuko elgondolkodva. – Ez tényleg nagyon kellemetlen lehetett.

– De nem Mori úr tehetett róla. A saját füleddel hallottad Norikót az imént. Hát akkor mit gondoljon egy idegen?

A lányom nem felelt, majd ezután csöndben ültünk egy darabig. Egyszer rápillantottam Szecukóra, s azt láttam, hogy a teáscsészéjét a két kezében szorongatva úgy bámulja a kertet, mint-

ha sosem látta volna. Ekkor is, akárcsak múlt havi látogatása során számos alkalommal – talán mert éppen úgy esett rá a fény, vagy valami más okból – azon kaptam magamat, hogy a lányom külsejét tanulmányozom. Mert semmi kétség, ahogy idősödik Szecuko, úgy lesz egyre csinosabb. Fiatalkorában aggódtunk az anyjával, hogy olyan csúnyácska, nehezen talál majd jó partit. Már gyerekkorában is inkább fiúsak voltak a vonásai, s kamaszkorában ez még hangsúlyosabb lett; olyannyira, hogy amikor a két lány összeveszett, Noriko mindig úgy kerekedett felül, hogy rákiabált a nővére: „Fiú! Fiú!” Ki tudja, milyen hatással van az ilyesmi az ember személyiségére? Nyilván nem véletlen, hogy felnőttként Noriko olyan önfejű lett, Szecuko meg olyan szégyenlős és visszahúzódó. De most, hogy közeledik a harminc-hoz, Szecuko külsejét kezdi áthatni valami újfajta és nem is jelentéktelen méltóság. Emlékszem, az anyja megjósolta: „A mi Szecukónk nyáron fog kivirágozni”, mondogatta mindig. Én azt hittem, a feleségem csupán vigasznak szánja ezt, de a múlt hónapban többször is rádöbbsentem, mennyire igaza volt.

Szecuko felocsúdott merengéséből, és a ház belseje felé tekintett. Azután azt mondta:

– Gondolom, a tavaly történtek megviselték Norikót. Talán sokkal jobban megviselték, mint gondoltuk.

Sóhajtottam egyet, majd bólintottam.

– Lehetséges, hogy akkoriban nem fordítottam rá elegendő figyelmet.

– Biztos vagyok benne, hogy Apám mindent megtett, amit lehetett. De az efféle dolgok természetesen szörnyű csapást jelentenek egy nő számára.

– El kell ismernem, azt gondoltam, színészkedik egy kissé, tudod, ahogy szokott néha. Folyton azt hajtogatta, hogy ez „szerelmi kapcsolat”, úgyhogy amikor a házasság kútba esett, ennek megfelelően kellett viselkednie. De talán mégsem csak színészkedés volt.

– Akkoriban nevettünk ezen – mondta Szecuko –, de talán tényleg szerelmi kapcsolat volt.

Megint elhallgattunk. A házból hallottuk, hogy Icsiró hangosan ismételt valamit.

– Bocsásson meg – szólt Szecuko megváltozott hangon.

– De végül is kiderült, miért hiúsult meg a lánykérés tavaly? Olyan váratlanul történt.

– Fogalmam sincs. De most már úgyis mindegy, nem igaz?

– Hát persze, bocsásson meg. – Szecuko egy pillanatra mintha elgondolkodott volna valamin, aztán megint megszólalt. – Csak Szuicsi folyton kérdezzet a tavalyi dolgokról, arról, hogy Mijakéék vajon miért tűntek el így. – Halkan felnevetett, mintha csak magában kuncogna. – Láthatólag meggyőződése, hogy tudok valamit, amit mindnyájan eltitkolunk előle. Állandóan nyugtatgatnom kell, hogy magam sem tudok semmit.

– Biztosíthatlak – mondtam kissé hidegen –, hogy a dolog előttem is rejtély. Ha tudnám, nem titkolnám el előled és Szuicsi elől.

– Hát persze. Elnézést kérek, eszemben sem volt arra célozni, hogy... – Megint zavartan elcsuklott a hangja.

Talán úgy tűnhet, hogy kissé kimérten viselkedtem a lányommal aznap délelőtt, de Szecuko már nem először faggatott így az elmúlt évről és Mijakéék visszalépéséről. Fogalmam sincs, miért képzelem, hogy valamit titkolok előle. Ha Mijakéék ilyenén visszalépésének volt is valami különleges oka, annyi bizonyos, hogy nem osztották meg velem.

Jómagam egyébként úgy vélem, nem kell ekkora feneket keríteni a dolognak. Kétségtelen, hogy a visszalépés az utolsó pillanatban jött, és felettébb váratlan volt, de miért kellene ebből arra következtetni, hogy van benne valami különös? Nekem az az érzésem, hogy itt egyszerűen a két család társadalmi helyzetéről volt szó. Mijakéék, már amennyire megismertem őket, pontosan azok a büszke, becsületes népek, akiket kellemetlenül érintene, ha a fiuk társadalmilag fölötte álló lányt venne feleségül. Ami azt illeti, pár évvel ezelőtt talán már hamarabb is visszaléptek volna, de a fiatalok örökösen azt hajtogatták, hogy ez „szerelmi kapcsolat”, meg manapság amúgy is mindenki folyton arról beszél, hogy minden másképp van, Mijakéék pedig

olyan emberek, akik ettől összezavaródnak, és nem tudják, hogyan is kellene eljárniuk. Minden bizonnyal ilyen egyszerű a magyarázat.

Talán az is megzavarta őket, hogy látszólag helyeseltem a házasságot. Nagyon megengedően viszonyultam a társadalmi helyzet kérdéséhez, engem ugyanis természetemből fakadóan nem érdekelnek az efféle dolgok. Az az igazság, hogy életem egyetlen időszakában sem voltam különösebben tudatában saját társadalmi helyzetemnek, s még most is újra meg újra meglepődöm, amikor valamilyen esemény vagy megjegyzés eszembe juttatja, milyen nagy megbecsülés övez. Épp valamelyik este történt például, hogy lent jártam a régi vigalmi negyedünkben, Kavakami asszony kocsmájában iszogattam, ahol – amint az egyre gyakoribb manapság – egyetlen vendég sem volt rajtam és Sintarón kívül. Szokásunk szerint a pultnál ültünk a magas bár-székeken, Kavakami asszonnal társalogtunk, s ahogy teltek az órák, és nem jött be több vendég, a társalgásunk egyre bizalmasabb természetű lett. Kavakami asszony szóba hozta egyik rokonát, s panaszkodott, hogy a fiatalember nem talál a képességeinek megfelelő állást, mire Sintaró hirtelen felkiáltott:

– El kell küldenie Szenszeihez, Oba-szan! Ha Szenszei szól egy szót az érdekében a megfelelő helyen, a rokona tüstént jó álláshoz jut.

– Miket beszélsz, Sintaró? – tiltakoztam. – Nyugdíjba vonultam. Manapság már nincsenek összeköttetésem.

– Egy olyan tekintélyes ember ajánlása, mint Szenszei, mindenkiből tiszteletet vált ki – erősködött Sintaró. – Küldje csak el a fiatalembert Szenszeihez, Oba-szan.

Kissé meghökkentett, hogy Sintaró ilyen biztos a dolgában. De azután rájöttem, hogy még mindig nem felejtette el, milyen apró szívességet tettem az öccsének sok évvel ezelőtt.

1935-ben vagy 1936-ban járhattunk, úgy emlékszem, egyszerű, hétköznapi eset volt – beajánlottam a fiút egy ismerősömnek, aki a külügyminisztériumban dolgozott, valami ilyesmi történt. Hamar meg is feledkeztem volna az egésztől, ám egyik

délután, amikor otthon pihentem, a feleségem bejelentette, hogy látogatók várnak rám az előszobában.

– Vezesd be őket, kérlek – mondtam neki.

– De nem hajlandók bejönni, azt mondják, nem akarnak zavar-
ni.

Kimentem az előszobába, ahol Sintaró várt az öccsével, aki akkoriban még szinte siheder volt. Amint megláttak, nagy kuncogás közepette hajlongani kezdtek.

– Gyertek be! – mondtam, de ők csak tovább hajlongtak és kuncogtak. – Kérlek, Sintaró, gyertek be, lépjete fel a tatamira!

– Nem, Szenszei – felelte Sintaró mosolyogva és hajlongva. – Már az is a szemtelenség netovábbja, hogy csak így betörtünk a házába. A szemtelenség netovábbja. De egyszerűen nem bírtunk tovább otthon ülni, amíg köszönetet nem mondtunk önnek.

– Gyertek be! Azt hiszem, Szecuko éppen teát készít.

– Nem, Szenszei, ez a szemtelenség netovábbja. Igazán. – Aztán Sintaró az öccse felé fordult, és sürgetően odasúgta neki: – Josio! Josio!

A fiatalember abbahagyta a hajlongást, és idegesen felnézett rám. Azután megszólalt:

– Egész hátralevő életemben hálás leszek önnek. Minden erőmmel azon leszek, hogy méltónak bizonyuljak az ön ajánlására. Biztosíthatom, nem fogok csalódást okozni. Keményen dolgozom majd, és mindent megteszek, hogy előljáróim elégedettek legyenek velem. Soha nem fogom elfelejteni, ki volt az, akinek karrierem elindulását köszönhetem.

– Ugyan, ez semmiség. Ennyit igazán megérdemelsz.

E szavak mindkettejükből heves tiltakozást váltottak ki, azután Sintaró azt mondta az öccsének:

– Josio, most már eleget raboltuk Szenszei idejét. De mielőtt elmennénk, nézd meg jól még egyszer azt az embert, aki segített neked. Nagy megtiszteltetés, hogy ilyen befolyásos, nagylelkű jótevőnk van.

– Csakugyan – motyogta a siheder, és rám emelte a tekintetét.

– Ugyan már, Sintaró, zavarba hoztok. Kérlek, gyertek be, és ünnepeljünk egy kis szakéval.

– Nem, Szenszei, most mennünk kell. Roppant nagy szemtelenség volt a részünkről, hogy csak így beállítottunk, és megzavartuk a délutánját. De egy percre sem várhattunk hálánk kifejezésével.

A látogatás nyomán – el kell ismernem – valamiképpen az az érzésem támadt, hogy elértem valamit. Mozgalmas pályafutásom során ritkán nyílt alkalmam megállni és leltárt készíteni, ám ez egyike volt azon pillanatoknak, amelyek hirtelen rávilágítanak, milyen nagy utat tettünk meg. Mert tény és való, szinte bele sem gondoltam, mi történik, pedig hát elindítottam egy fiatalembert a karrier útján. Pár évvel korábban ez még elképzelhetetlen lett volna, időközben mégis, majdhogynem észrevétlenül, ilyen magasra küzdöttem fel magam.

– Sok minden megváltozott azóta, elmúltak a régi idők, Sintaró – mondtam neki ezen az estén Kavakami asszony kocsmájában. – Már nyugdíjba mentem, nincs annyi összeköttetésem.

De még az is lehetséges, hogy Sintaró nincs is olyan nagy tévedésben. Talán ha tennék egy próbát, ismét csak meglepve tapasztalnám, milyen befolyásos vagyok. Amint mondtam, soha nem voltam teljes mértékig tudatában a társadalmi helyzetemnek.

Mindenesetre, még ha Sintaró olykor naivnak mutatkozik is bizonyos dolgokat illetően, nincs ebben semmi elítélendő, hiszen nem könnyen találnánk manapság még egy olyan embert, akit ennyire nem rontott meg korunk cinizmusa és keserősége. Van valami megnyugtató abban, hogy az ember elmegy Kavakami asszony kocsmájába, és ott találja Sintarót a bárpultnál ülve – mint ahogy minden este ott találhattuk őt az elmúlt tizenhét évben, legalábbis nagyjából így számolom –, amint elgondolkodva forgatja a pulton a sapkáját a maga szokott módján. Csakugyan olyan, mintha Sintaró számára semmi sem változott volna. Roppant udvariasan üdvözl, mintha még mindig a tanítványom volna, és bármennyire lerészegedik is az este folyamán, mindvégig Szenszeinek szólít, és a lehető legtiszteletesebben viselkedik velem. Időnként még technikai vagy stiláris természetű kérdéseket is feltesz nekem egy ifjú növendék lelkesedésé-

vel – jóllehet az igazság persze az, hogy Sintarónak már rég nincs köze a valódi művészethez. Már évek óta könyvillusztrációk készítésével foglalatoskodik, s jelenleg, ha jól tudom, tűzoltókocsik rajzolására szakosodott. Nap mint nap ott kuporog a padlásszobájában, és egyik tűzoltókocsit rajzolja a másik után. De azt hiszem, esténként, néhány ital után Sintaró szívesen hiszi magáról azt, hogy még mindig az az idealista ifjú művész, akit annak idején a szárnyaim alá vettem.

Kavakami asszony, akinek a természetétől nem idegen némi rosszmájúság, többnyire jót mulat Sintaró gyerekeségén. Egyik este például, amikor felhőszakadás volt, Sintaró futva érkezett a kiskocsmába, és a lábtörlő fölött kezdte kicsavarni a vizet a sapkájából.

– Ejnye már, Sintaró-szan! – rivallt rá Kavakami asszony. – Micsoda modortalanság!

Sintaró erre mélységes zavarba jött, mintha csakugyan valami szörnyű bűnt követett volna el. Rögtön terjengős mentegetőzésbe kezdett, amivel persze csak még inkább feltűzelte Kavakami asszonyt.

– Életemben nem láttam még ilyen modortalanságot, Sintaró-szan! Úgy látom, egy csöppet sem tisztel engem.

– Na, most már hagyja abba ezt, Oba-szan – szóltam rá egy idő után. – Elég volt, mondja meg neki, hogy csak tréfált.

– Hogy tréfáltam? Dehogyan tréfáltam. Ez a modortalanság ne továbbja.

És így folytatódott a dolog, a végén már rossz volt ránézni Sintaróra. Máskor viszont olyankor is meggyőződése, hogy ugratják, amikor teljesen komolyan beszél vele az ember. Egyszer igen kellemetlen helyzetbe hozta Kavakami asszonyt, mert egy tábornokról, akit nemrég végeztek ki mint háborús bűnöst, derűsen kijelentette:

– Kisfiúkorom óta rajongok azért az emberért. Vajon mi lehet vele mostanság? Gondolom, nyugdíjba vonult.

Aznap este néhány új vendég is jelen volt, és rosszallóan néztek rá. Amikor az üzletmenet miatt aggódó Kavakami asszony

odament hozzá, és megsúgta, mi is lett a tábornok sorsa, Sintaróból kitört a nevetés.

– Nahát, Oba-szan! – mondta hangosan. – Néha nagyon durva tréfákat enged meg magának.

Sintaró időnként figyelemre méltó tudatlanságról tesz tanúbizonyságot az efféle ügyeket illetően, de amint mondtam, nincs ebben semmi elítélendő. Hálásnak kell lennünk, amiért még van, akit nem fertőzött meg a manapság divatos cinizmus. Valószínűleg éppen eme tulajdonsága miatt élvezem egyre jobban Sintaró társaságát az utóbbi években – úgy érzem, ő valamiképpen sértetlen maradt.

Ami Kavakami asszonyt illeti, bár mindent megtesz, hogy ne hagyja magát befolyásolni a jelenlegi hangulattól, tagadhatatlan, hogy a háborús évek nagyon megöregítették. A háború előtt akár még „fiatalasszonynak” is elment volna, de azután mintha valami eltört, összeomlott volna a lelkében. És ha az ember belegondol, mennyi veszteség érte a háború alatt, nem is csodálkozik ezen. Az üzlet is egyre rosszabbul megy; nyilván szinte el sem tudja hinni, hogy ez ugyanaz a környék, ahol tizenhat vagy tizenhét éve megnyitotta a kiskocsmáját. Mert mára szinte semmi nem maradt az egykori vigalmi negyedükből; csaknem valamennyi régi konkurens bezárta az üzletét és távozott, és bizonyára Kavakami asszonynak is többször megfordult a fejében, hogy kövesse a példájukat.

Pedig emlékszem, hogy amikor megnyitotta a kocsmáját, annyi italmérés meg étterem működött körülötte, hogy egyesek úgy vélték, nem lesz hosszú életű ez a hely. Az ember nem tudott úgy végigsétálni a szűk utcákon, hogy ne sűrölte volna a mindenhová kiaggatott reklámszalagokat, amelyek ott libegtek az üzletek bejáratánál, és hatalmas betűkkel hirdették az adott intézmény attrakcióit. De hát akkoriban annyian látogatták a negyedet, hogy bármennyi vendéglátóhely megélt volna itt. A langyosabb estéken különösen zsúfolva voltak az utcák emberekkel, akik ráérősen járták a kocsmákat, vagy egyszerűen csak álltak és beszélgettek az út közepén. Autók rég nem merészked-

tek ide, még egy kerékpárt is csak nehezen lehetett áttolni a sok óvatlan gyalogos között.

A „vigalmi negyedünkről” beszélek, de valójában, úgy vélem, nem volt ez több, mint olyan hely, ahol inni, enni és beszélgetni lehet. Az igazi vigalmi negyedek – gésaházakkal, színházakkal – a belvárosban voltak. Én azonban mindig is jobban kedveltem a mi negyedünket. Harsány, de rendes embereket vonzott, sok olyat, mint mi – művészeket, írókat, akiket csábított a lehetőség, hogy éjszakába nyúló, lármás beszélgetéseket folytathatnak itt. Az a vendéglátóhely, ahová az én társaságom járt, a Migi-Hidari nevet viselte, s egy kövezett téren állt, ahol három utca futott össze. A Migi-Hidari, szomszédaitól eltérően, nagy, szétterpeszkedő hely volt, kétszintes intézmény, hagyományos viseletbe, illetve nyugatias ruhába öltözött pincéernőkkel. Miután a magam szerény módján én is hozzájárultam, hogy a Migi-Hidari így fölébe kerekedjen versenytársainak, ennek elismeréseképpen társaságunk saját törzsasztalt kapott az egyik sarokban. Ott iszogattott velem iskolánk krémje: Kuroda, Muraszaki, Tanaka – mindannyian kiváló és egyre nagyobb tekintélynek örvendő fiatal emberek. Valamennyien nagy élvezettel vetették bele magukat a társalgásba, s emlékszem, milyen sok szenvedélyes vita zajlott az asztalunknál.

Meg kell, hogy mondjam, Sintaró soha nem volt tagja ennek a válogatott társaságnak. Jómagam nem elleneztem volna, hogy csatlakozzon hozzánk, de a tanítványaim között szigorú hierarchia uralkodott, és Sintaró kétségkívül nem tartozott az élbolyba. Máig sem felejtettem el, hogy egyik este, nem sokkal azután, hogy Sintaró és az öccse eljöttek hozzám, megvitattam a többiekkel ezt az epizódot a törzsasztalunknál. Emlékszem, milyen jól nevettek a Kuroda-félék azon, hogy a két testvér ilyen hálásan fogadott „egy sima hivatalnoki kinevezést”; utóbb azonban mind ünnepélyes csöndben hallgatták, amint kifejtettem nézeteimet arról, miként is tehet szert mintegy észrevétlenül befolyásra és tekintélyre az az ember, aki szorgalmasan dolgozik, de nem önmagukban e célokért, hanem annak a tudatnak az örömeért, hogy legjobb tudása szerint végezte el feladatait. Ekkor

valamelyikük – csakis Kuroda lehetett az – előrehajolt, és megszólalt:

– Régóta gyanítottam, hogy Szenszei nem is sejti, milyen nagy tekintélynek örvend városunk lakóinak körében. Amint az iménti példa is jól mutatja, hírneve mostanra túllépett a művészet világán, s az élet minden területére kiterjed. De mennyire jellemző Szenszei szerény természetére, hogy ő ezt nem is sejti! Mennyire jellemző, hogy őt magát lepi meg leginkább, milyen megbecsülésben van része! Ám minket, akik ennél az asztalnál ülünk, nem lep meg mindez. Nyugodtan mondhatjuk, hogy bármily hatalmas tisztelettel viseltetnek is iránta az emberek általában, mi, e törzsasztal tagjai pontosan tudjuk, hogy még ennél is sokkal többet érdemelne. De nekem személy szerint semmi kétségem afelől, hogy Szenszei hírneve tovább gyarapszik, s a jövőben a legnagyobb büszkeséggel hirdetjük majd, hogy egykor Ono Maszudzsi tanítványai voltunk.

Ebben egyébiránt nem volt semmi különös; már-már szokássá vált, hogy az est egy bizonyos pontján, amikorra mindnyájan megittunk egy-két pohárral, pártfogoltjaim efféle, hűségnyilatkozatnak is beillő szónoklatokkal álltak elő. Kuroda pedig, akit amolyan szóvivőjüknek tartottak a tanítványaim, különösen kivette a részét ezekből. Természetesen többnyire úgy tettem, mintha nem is hallanám, ám ezen a bizonyos estén – pont úgy, mint amikor Sintaró és az öccse ott hajlongott és nevetgélt az előszobámban – valami melegen izzó elégedettség töltött el.

De nem felelne meg az igazságnak, ha azt sugallnám, hogy csak a legkiválóbb tanítványaimmal jártam össze. Amikor először tettem be a lábam Kavakami asszony kocsmájába, azt hiszem, éppen azért mentem oda, mert az este folyamán meg akartam beszélni valamit Sintaróval. Ma, amikor megpróbálom felidézni azt az estét, azt veszem észre, hogy az emlék összekeveredik a többi este hangjaival és képeivel; az ajtó fölött világító lámpásokkal, a Migi-Hidari előtt álldogáló emberek nevetésével, az olajban sült ételek szagával, a pincérnővel, aki arról győzködött valakit, hogy menjen vissza a feleségéhez – és a betonon kopogó fapapucsok mindenfelől hallatszó visszhangjával. Úgy em-

lékszem, meleg nyári este volt, s miután a törzshelyén nem találtam Sintarót, egy ideig egyik kiskocsmából a másikba mentem. Noha ezek a helyek versenytársak voltak, baráti szellem uralkodott közöttük, s teljesen természetesnek számított, hogy amikor az egyik kocsmában Sintaró felől érdeklődtem, a pincérnő a sértődöttség leghalványabb jele nélkül azt tanácsolta, hogy nézzem meg „az új helyen”.

Kétségtelen, hogy Kavakami asszony számos változtatásról tudna beszámolni, melyeket az évek során eszközölt – ezek az ő kis „javításai”. Nekem mégis az a benyomásom, hogy a kiskocsmája nagyjából ugyanúgy festett azon az első estén, mint manapság. Amikor az ember belép, szinte hátrahőköl az ellentétől, amely az alacsonyan lógó, meleg fényű lámpákkal megvilágított bárpult és a helyiség többi, félhomályba vesző része között feszül. A vendégek többsége szívesebben üldögél a fényben úszó bárpultnál, s ez otthonos, meghitt hangulatot kölcsönöz a helynek. Emlékszem, már az első estén is elismerően tekintettem körbe, ma pedig, bármennyi változás alakította is át a környező világot, Kavakami asszony kocsmája éppolyan kellemes hely, mint hajdan volt.

De ezen kívül nem sok minden maradt változatlan. Mostanság, ha kilép az ember a kocsmából, s megáll az ajtónyílásban, akár azt is hihetné, hogy a hely, ahol az imént iszogatót, a civilizáció utolsó bástyája. Körülötte nincs egyéb, mint rom- és törmeléksivatag. Csak néhány távoli épület hátsó fala emlékeztet arra, hogy nem is vagyunk olyan messze a belvárostól. „Háborús károk”, így nevezi ezt Kavakami asszony. De én emlékszem, hogy amikor nem sokkal a fegyverletétel után jártam a negyedben, a házak többsége még állt. A Migi-Hidari is megvolt, bár az ablakai mind betörték, és a tető egy része is beomlott. Emlékszem, hogy amint elsétáltam a megrongálódott épületek mellett, azon töprengtem, vajon életre kelnek-e még valaha. Azután egy reggel eljöttem, és láttam, hogy a buldózerek mindent leromboltak.

Úgyhogy ma az utcának az az oldala csupa törmelék. A hatóságoknak nyilván vannak tervei, de most már három éve így áll

a helyzet. Az esővíz kis tócsákba gyűlik, és megreked a törött téglák között. Emiatt Kavakami asszony kénytelen volt szűnyoghálót felszerelni az ablakokra – pedig úgy véli, ez a látvány nemigen fogja vonzani a vendégeket.

A kocsmá oldalán megmaradtak a házak, de sok köztük a lakatlan; a szomszédos helyiségek például már jó ideje üresen állnak, ami meglehetősen aggasztja Kavakami asszonyt. Ha egyik napról a másikra meggazdagodna, mondogatja, felvásárolná ezeket a helyiségeket, és terjeszkedésbe fogna. Addig meg csak várja, hogy valaki beköltözzön; még azt sem bánná, ha ugyanilyen kiskocsmákat nyitnának mellette, bármit, csak ne kelljen már egy temető közepén élnie.

Ha önök sötétedéskor távoznának Kavakami asszony kocsmájából, talán akaratlanul is megállnának egy pillanatra, és végigjáratnák tekintetüket az önök előtt elterülő, feldúlt területen. A félhomályban még ki lehet venni a törött téglák és gerendák halmait, s talán itt-ott a csődarabokat is, amelyek úgy nyúlnak ki a földből, mint a gaz. Majd további törmelékhalomok mellett elhaladva sok kis pocsolyán látnák megcsillanni egy pillanatra a lámpafényt.

És amikor elérnének a domb lábához, ahhoz a dombhoz, melynek oldalában a házam áll, megtorpannának a Tétovázás hídjánál, hátratekintenének egykori vigalmi negyedünk maradványaira, s ha a nap még nem ment le teljesen, láthatnák, amint a régi távirópóznák – amelyeket még mindig nem köt össze drót – eltűnnek a homályban odalent, ahol az imént jártak. Talán még a sötét madárrajokat is ki tudnák venni, amelyek ott gubbasztanak a póznák tetején, mintha visszavárnák a drótokat, melyek mentén hajdan az eget szelték.

Nemrégiben, egyik este a kis fahídon álltam, s a messzeségbe tekintve azt láttam, hogy két füstoszlop emelkedik ki a törmelékből. Talán az állami építőmunkások végezték végtelenül lassan haladó munkájukat; vagy netán gyerekek merültek valami féle tiltott játékba. Mindenesetre az ég felé törő füstoszlopok látványa mélabús hangulatba ringatott. Olyanok voltak, mint a halotti máglyák valami magányos temetésen. Temető lett ez a

negyed, ahogy Kavakami asszony mondja, és ha visszagondolok, milyen tömérdek ember járt ide egykor, kénytelen vagyok igazat adni neki.

De elkalandoztam. Szecuko múlt havi vendégeskedésének részleteit akartam felidézni.

Amint talán már említettem, Szecuko nagyrészt a verandán töltötte látogatásának első napját, ott üldögélt és beszélgetett a húgával. Valamikor késő délután, amikor a lányaim különösen belemerültek a női fecsegésbe, emlékszem, otthagytam őket, hogy megkeressem az unokámat, aki pár perccel azelőtt beszaladt a házba.

Éppen a folyosón jártam, amikor egy hatalmas puffanás remegtette meg az egész épületet. Rémülten siettem az étkezőbe. A napnak ezen szakában az étkezőnk nagyrészt árnyékba borul, és a veranda ragyogó fénye után beletelt egy kis időbe, mire éreztem, hogy Icsiró nincs a helyiségben. Ekkor újabb puffanás hallatszott, melyet továbbiak követtek, és közben az unokám kiabálását hallottam: „Je! Je!” A lárma a szomszédos zeneszobából jött. Közelebb mentem, hallgatóztam egy kicsit, azután halkán elhúztam a tolóajtót.

Az étkezővel ellentétben a zeneszobába reggeltől estig besüt a nap. A helyiséget éles, tiszta fény tölti be, s ha csak egy kicsit is nagyobb volna, keresve sem találhatnánk jobb helyet, ahol elkölthetnénk az étkezéseinket. Valaha festmények és a festéshez szükséges anyagokat tároltam benne, de manapság a német pianínótól eltekintve gyakorlatilag üres. Kétségtelen, hogy itt is a zsúfoltság hiánya ihlette meg az unokámat, akárcsak korábban a verandán; mert amikor beléptem, azt láttam, hogy nagyokat dobbantva lépked a padlón, s ez alapján úgy véltem, egy nyílt mezőn vágató lovast próbál megszemélyesíteni. Miután háttal volt az ajtónak, beletelt pár pillanatba, mire észrevette, hogy figyelik.

– Odzsi! – förmedt rám, ahogy dühösen felém fordult. – Nem látod, hogy dolgom van?

– Ne haragudj, Icsiró, nem vettem észre.

– Most nem tudok veled játszani!

– Nagyon sajnálom. De olyan izgalmas hangokat hallottam odakintről, hogy azt gondoltam, bejövök, és megnézem, mi az.

Az unokám egy pillanatra ingerülten meredt rám. Aztán morgorván odavetette:

– Na jó. De csöndben kell ülnöd. Dolgom van.

– Helyes – mondtam nevetve. – Nagyon köszönöm, Icsiró.

Az unokám tovább bámult, miközben átvágtam a szobán, és leültem az ablaknál. Amikor előző este Icsiró megérkezett az anyjával, megajándékoztam egy vázlattömbbel és egy doboz színes ceruzával. Most megláttam, hogy a vázlattömb ott fekszik a közeli tatamin, mellette pedig három vagy négy színes ceruza hever szétszórva. Láttam, hogy a tömb első lapján valami rajz van, és éppen nyúltam volna érte, hogy megszemléljem, amikor Icsiró hirtelen újrakezdte az előadást, amelyet miattam félbeszakított.

– Je! Je!

Néztem egy darabig, de nemigen tudtam rájönni, mi értelme ezeknek a jeleneteknek. Időnként a vágózást ismételte meg, máskor pedig mintha láthatatlan ellenségek népes csapatával küzdött volna. Közben mindvégig valami motyogó párbeszédet folytatott. Nagyon füleltem, hogy megértsem, mit mond, de végül arra jutottam, hogy nem valódi szavakat használ, csupán hangokat ad ki.

Noha minden erejével igyekezett figyelmen kívül hagyni a jelenléteket, nyilvánvalóan akadályoztam a tevékenységében. Többször is megdermedt egy-egy mozdulat közben, mintha hirtelen elhagyta volna az ihlet, aztán megint mozgásba lendült. Végül feladta, és elterült a padlón. Elgondolkodtam, illik-e tapsolnom, de végül arra jutottam, hogy jobb, ha nem teszem.

– Nagyon látványos volt, Icsiró. De mondd meg, kit játszottál el?

– Találd ki, Odzsi!

– Hm. Talán Josicune nagyurat? Nem? Akkor egy szamuráj harcost? Hm. Talán egy nindzsát? A szélnindzsát?

– Odzsi teljesen rossz nyomon van.

– Akkor mondd meg! Ki voltál?

– A magányos lovas!

– Micsoda?

– A magányos lovas! Gyí, Silver!

– A magányos lovas? Az valami cowboy?

– Gyí, Silver! – Icsiró ismét vágatni kezdett, és ezúttal nyihogott is hozzá.

– Icsiró – mondtam határozottabban –, várj egy percet, és hallgass meg. Sokkal érdekesebb, sokkal, de sokkal érdekesebb olyasvalakit játszani, mint Josicune nagyúr. Megmondjam, miért? Icsiró, figyelj, Odzsi most elmagyarázza neked. Icsiró, figyelj Odzsi-szanra! Icsiró!

Talán jobban felemeltem a hangomat, mint szándékoztam, mert Icsiró megtorpant, és ijedten pillantott rám. Én tovább néztem egy darabig, aztán felsóhajtottam.

– Ne haragudj, Icsiró, nem lett volna szabad megzavarnom a játékodat. Természetesen azt játszol el, akit csak akarsz. Akár még cowboy is lehetsz. Bocsáss meg a te Odzsi-szanodnak, amiért egy pillanatra megfeledkezett magáról.

Az unokám tovább bámult rám, és úgy láttam, pillanatokon belül könnyekben tör ki, vagy kirohan a szobából.

– Kérlek, Icsiró, folytasd nyugodtan, amit csináltál.

Icsiró még egy pillanatig bámult, aztán hirtelen elordította magát:

– A magányos lovas! Gyí, Silver! – Azzal megint vágatni kezdett. Még hangosabban dobogott, mint eddig, remegett körülötünk az egész szoba. Én néztem egy darabig, azután felemeltem a vázlattömböt.

Icsiró meglehetősen pazarlóan bánt az első négy-öt lappal. A technikája egyáltalán nem volt rossz, de a villamosokat és vonatokat ábrázoló rajzok mindegyikét félbehagyta. Most észrevette, hogy a vázlattömbjét nézegetem, és odarohant hozzám.

– Odzsi! Ki mondta, hogy megnézheted ezeket? – Megpróbálta kitépni a kezemből a tömböt, de én olyan magasra tartottam, hogy nem érhettem el.

– Ugyan már, Icsiró, ne légy ilyen undok! Odzsi látni akarja, mit rajzoltál a ceruzákkal, amiket tőle kaptál. Nincs ebben semmi rossz. – Leengedtem a vázlattömböt, és kinyitottam az első rajznál. – Nagyon látványos, Icsiró. Hm. De tudod, ha akarnád, még szebbet tudnál rajzolni.

– Odzsi nem nézheti meg ezeket!

Az unokám megint megpróbálta elvenni tőlem a vázlattömböt, ezért kénytelen voltam a karommal félretolni a kezét.

– Odzsi! Add vissza a füzetem!

– Ugyan, Icsiró, hagyd abba! Hadd nézze meg Odzsi. Idefigyelj, Icsiró, hozd ide azokat a ceruzákat. Hozd ide őket, és rajzolunk valamit együtt. Odzsi majd megmutatja neked, A szavaim meglepő hatással voltak rá. Azonnal abbahagyta a kapálózást, és elkezdte összeszedni a padlón szanaszét heverő ceruzákat. Amikor megint odajött hozzám, valahogy megváltozott a viselkedése, mintha megigézték volna. Leült mellém, és odanyújtotta a ceruzákat, figyelmesen nézett, de nem szólt.

Fellapoztam a vázlattömbben az első tiszta lapot, és letettem elé a földre.

– Először is hadd lássam, hogyan rajzolsz, Icsiró. Aztán Odzsi megnézi, tud-e segítem, hogy jobb legyen a rajz. Mit szeretnél rajzolni?

Az unokám nagyon elcsöndesedett. Elgondolkodva nézett le az üres lapra, de nem nyúlt felé.

– Mi lenne, ha megpróbálnál lerajzolni valamit, amit tegnap láttál? – javasoltam. – Valamit, amit akkor láttál meg, amikor a városba érkeztél.

Icsiró tovább nézte a vázlattömböt. Aztán rám emelte a tekintetét.

– Odzsi valamikor híres művész volt?

– Híres művész? – nevettem el magam. – Azt hiszem, mondhatjuk így. Anyádtól hallottad?

– Apa szokta mondani, hogy híres művész voltál. De aztán abba kellett hagynod.

– Nyugdíjba vonultam, Icsiró. Egy bizonyos korban mindenki nyugdíjba vonul. Ez nagyon helyes, mindenki megérdemli a pi-

henést.

– Apa azt mondja, hogy abba kellett hagynod. Mert Japán elvesztette a háborút.

Megint elnevettem magam, aztán előrenyúltam, és a kezembe vettem a vázlattömböt. Visszaforgattam a lapokat, átnéztem az unokám villamosokat ábrázoló rajzait, majd az egyiket kinyújtott karral magam elé tartottam, és alaposabban megszemléltem.

– Ha az ember elér egy bizonyos kort, Icsiró, pihenésre vágyik. Apád is szívesen abbahagyja majd a munkát, ha annyi idős lesz, mint most én. És egy napon te is annyi idős leszel, és te is pihenni akarsz majd. Nos – tértem vissza az üres laphoz, és ismét az unokám elé tettem a tömböt –, mit rajzolsz nekem, Icsiró?

– Odzsi festette az étkezőben lévő képet?

– Nem, azt egy Urajama nevű művész festette. Miért, tetszik neked?

– Odzsi festette a folyosón lévő képet?

– Azt egy másik kiváló művész festette, Odzsi egyik barátja.

– Akkor hát hol vannak Odzsi képei?

– Elraktuk őket egy időre. Nos, Icsiró, térjünk vissza a fontos dolgokra. Mit rajzolsz nekem? Mire emlékszel a tegnapi napból? Mi a baj, Icsiró? Miért hallgattál el így?

– Látni akarom Odzsi képeit.

– Biztos vagyok benne, hogy egy ilyen eszes fiú, mint te, mindenféle dologra emlékszik. Mi a helyzet a plakáttal, amit láttál? Amin az őskori szörnyeteg volt. Biztos vagyok benne, hogy egy ilyen fiú nagyon szépen le tudja rajzolni. Talán még szebb is lesz, mint az eredeti plakát.

Icsiró láthatólag eltöprengett ezen egy pillanatig. Aztán hasra feküdt, és az arcát szinte a papírhoz érintve rajzolni kezdett.

Sötétbarna ceruzával odarajzolt a lap aljára egy sor dobozt – amelyekből hamarosan egy város házai lettek. Aztán a láthatár fölött fenyegetően megjelent egy hatalmas, gyíkszerű teremtmény, amely a hátsó lábaira állva ágaskodott. Ekkor az unokám pirosra cserélte a sötétbarna ceruzát, és ragyogó sugarakat kezdett rajzolni a gyík köré.

– Mi ez, Icsiró? Tűz?

Icsiró tovább húzogatta a piros vonalakat, nem felelt.

– Miért van ott tűz, Icsiró? Van valami köze a szörny feltűnéséhez?

– Elektromos kábelek – felelte Icsiró türelmetlen sóhajjal.

– Elektromos kábelek? Nahát, ez érdekes. Vajon miért okoznak tüzet az elektromos kábelek? Te tudod?

Icsiró újabb sóhajt hallatott, és tovább rajzolt. Megint felkapta a sötét ceruzáját, és a szélrózsa minden irányába menekülő, rémült embereket kezdett rajzolni a lap aljára.

– Nagyon jól csinálod, Icsiró – jegyeztem meg. – Lehet, hogy jutalmul Odzsi holnap elvisz a moziba. Jó lesz?

Az unokám abbahagyta a rajzolást, és felnézett.

– Lehet, hogy Odzsinak túl ijesztő lesz – mondta.

– Azt nem hiszem – feleltem nevetve. – De lehet, hogy anyád meg a nagynénéd nagyon is ijesztőnek találja majd.

E szavak hallatán Icsiróból kitört a nevetés. A hátára gördült, és hangosan kacagott.

– Anya meg Noriko néni tényleg nagyon megijed majd! – harsogta a mennyezet felé.

– De nekünk, férfiaknak tetszeni fog, ugye, Icsiró? Holnap elmegyünk. Elvisszük a nőket, és nézzük, ahogy megijednek.

Icsiró tovább hahotázott.

– Noriko néni rettenetesen megijed majd!

– Valószínűleg – mondtam, és magam is újra elnevettem magam. – Jól van, holnap mindannyian elmegyünk. Nos, Icsiró, most már folytasd a rajzolást.

– Noriko néni megijed! Ki akar majd rohanni a moziból!

– Jól van, Icsiró, folytasd. Nagyon jól haladsz.

Icsiró megint hasra fordult, és visszatért a rajzához. Korábbi összpontosítása azonban láthatólag eltűnt; egyre több menekülő figurával egészítette ki a vázlat alsó részét, mígnem az alakok összeolvadtak, és elvesztették jelentésüket. Icsiró végül minden gondossággal felhagyott, és nekiállt vadul összefirkálni a lap alsó sávját.

– Icsiró, mit művelsz? Ha ezt csinálod, nem megyünk moziba holnap. Icsiró, hagyd abba!

Az unokám ekkor talpra ugrott, és felkiáltott:

– Gyí, Silver!

– Icsiró, ülj le! Még nem fejezted be.

– Hol van Noriko néni?

– Anyáddal beszélget. Ejnye, Icsiró, még nem fejezted be a rajzodat. Icsiró!

De az unokám már kiszaladt a szobából, és közben azt harsogta:

– A magányos lovas! Gyí, Silver!

Nem tudom pontosan felidézni, mihez is kezdtem a következő percekben. Minden valószínűség szerint tovább üldögéltem a zeneszobában, Icsiró rajzaira meredtem, és nem gondoltam semmi különösre, ami egyre gyakrabban fordul elő velem manapság. Végül aztán felálltam, és a családom keresésére indultam.

Szecuko egyedül ült a verandán, és a kertet nézte. A nap még mindig ragyogóan sütött, de jóval hűvösebb lett, s amikor megjelentem, Szecuko megfordult, és letett nekem egy párnát egy napos helyre.

– Készítettünk friss teát – mondta. – Kér egy csészével, Apám?

Megköszöntem, és miközben töltött, a kertet pásztáztam a tekintetemmel.

Bármennyit szenvedett is a kertünk a háború alatt, szépen rendbe jött, s még ma is jól felismerhetően olyan, amilyenek Szugimura Akira megépítette úgy negyven évvel ezelőtt.

A kert távolabbi végében, a hátsó falnál megláttam Norikót és Icsirót, akik éppen egy bambuszcserjét vizsgálgattak. Azt is, akárcsak a kert szinte valamennyi cserjéjét és fáját, Szugimura ültette, méghozzá úgy, hogy már kifejlett növényként hozta ide valahonnan a városból. Egyesek azt beszélnek, hogy Szugimura személyesen járta a várost, bekukucskált a kerítéseken, és jelentős összeget ajánlott fel a tulajdonosnak, ha meglátott egy olyan cserjét vagy fát, amelyet szeretett volna kiásatni. Ha ez igaz, akkor bámulatra méltó ügyességgel válogatott, mert az eredmény

csodálatosan harmonikus lett, s még most is az. Valami zabolátlan természetesség hatja át a kertet, alig érződik rajta, hogy mesterségesen tervezték meg.

– Noriko mindig is olyan jól kijött a gyerekekkel – jegyezte meg Szecuko, a húgát és a fiát nézve. – Icsiró nagyon megszerette.

– Icsiró nagyszerű fiú – mondtam. – Egyáltalán nem olyan félnék, mint az ilyen korú fiúk szoktak lenni.

– Remélem, nem okozott gondot Apámnak az imént. Időnként nagyon makacs tud lenni. Kérem, nyugodtan dorgálja meg, ha a terhére van.

– Egyáltalán nincs. Remekül megvagyunk egymással. Az előbb is épp a rajzolást gyakoroltuk.

– Igazán? Icsiró biztosan élvezte.

– Még valami előadást is rögtönzött nekem – mondtam. – Mindenfélét el tud játszani a mozdulataival.

– Igen. Órákig elfoglalja magát ezzel.

– Ő maga találja ki a szavait? Próbáltam figyelni, de nem értettem, mit mond.

A lányom a szájához emelte a kezét, hogy visszafojtsa a nevetését.

– Biztosan cowboyosat játszott. Amikor cowboyosat játszik, angolul próbál beszélni.

– Angolul? Hát ez hihetetlen. Akkor ez volt az.

– Egyszer elvittük a moziba megnézni egy amerikai cowboyos filmet. Azóta odavan a cowboyokért. Még egy cowboykalapot is vennünk kellett neki. Meggyőződése, hogy a cowboyok olyan fura hangokat adnak ki, amelyeneket ő szokott. Apám biztosan nagyon különösnek találta.

– Tehát erről van szó – mondtam nevetve. – Cowboy lett az unokámból.

Odalent a kertben szellő libegtette meg a lombokat. Noriko a régi kőlámpásnál kuporgott a fal mellett, és mutogatott valamit Icsirónak.

– Mindazonáltal – sóhajtottam fel – Icsiró pár éve még aligha nézhetett volna efféle cowboyos filmeket.

Szecuko továbbra is a kert felé fordítva tekintetét így válaszolt:

– Szuicsi úgy véli, jobb, ha a cowboyokért rajong, mint ha az olyan embereket bálványozza, amilyen Mijamoto Muszasi. Szuicsi szerint az amerikai hősök jobb példaképek a mai gyerekek számára.

– Csakugyan? Tehát Szuicsi így vélekedik.

Icsirót nyilván nem érdekelte a kőlámpás, mert láttuk, hogy erőszakosan rángatja a nagynénje karját. A mellettem ülő Szecuko zavart nevetést hallatott.

– Nagyon arrogáns. Ide-oda rángatja az embereket. Micsoda modortalanság!

– Mellesleg – szólaltam meg – Icsiróval elhatároztuk, hogy holnap moziba megyünk.

– Igazán?

Azonnal észleltem a bizonytalanságot Szecuko viselkedésében.

– Igen – mondtam –, úgy láttam, nagyon odavan azért az őskori szörnyetegért. Ne aggódj, utánanézttem az újságban. Egy ennyi idősebb fiú nyugodtan megnézheti a filmet.

– Igen, biztos vagyok benne.

– Valójában arra gondoltam, mind elmehetnénk. Afféle családi kiruccanást rendeznénk.

Szecuko idegesen köszörülte a torkát.

– Ez roppant élvezetes lenne. Csak éppen lehetséges, hogy Norikónak más tervei vannak holnapra.

– Igen? És miféle tervei?

– Azt hiszem, el akart vinni minket a szarvasparkba. De azt bizonyára áttehetjük egy másik időpontra.

– Fogalmam sem volt róla, hogy Norikónak tervei vannak. Engem nem kérdezett meg, az biztos. Már szóltam Icsirónak, hogy holnap moziba megyünk. Mostanra biztosan beleélte magát.

– Nyilván – mondta Szecuko. – Biztos vagyok benne, hogy örülne a mozinak.

Noriko elindult felénk a kerti ösvényen, Icsiró kézen fogva vezette. Kétségtelenül rögtön felhozhattam volna előtte a másnapi

program kérdését, de Icsiróval nem álltak meg a verandán, be-
mentek a házba kezét mosni. Így hát egészen vacsoráig nem
tudtam előhozakodni a kérdéssel.

Bár napközben az étkező eléggé barátságtalan hely, mert nem-
igen süt be a nap, sötétedés után, az asztal fölé lógó lámpaernyő-
vel, egészen kellemes a hangulata. Már hosszú percek óta ültünk
az asztalnál, újságokat és magazinokat olvasva, amikor odafor-
dultam az unokámhoz:

– Nos, Icsiró, szóltál a nagynénédnek a holnapi programról?
Icsiró csodálkozó arckifejezéssel tekintett fel a könyvből.

– Magunkkal vigyük a nőket, vagy inkább ne? – kérdeztem. –
Emlékezz vissza rá, miről beszéltünk. Lehet, hogy túl ijesztőnek
találják majd.

Az unokám ekkor megértette, mire gondolok, és elvigyoro-
dott.

– Lehet, hogy túl ijesztő lesz Noriko néninek – mondta. – El-
akarsz jönni, Noriko néni?

– Hová, Icsiró-szan? – kérdezte Noriko.

– A szörnyes filmre.

– Arra gondoltam, holnap mindannyian elmehetnénk a mozi-
ba – magyaráztam. – Afféle családi kiruccanást rendeznénk.

– Holnap? – nézett rám Noriko, aztán az unokám felé fordult. –
Nos, mi holnap nem mehetünk, ugye, Icsiró? Megbeszéltük,
hogy a szarvasparkba megyünk, nem emlékszel?

– A szarvaspark várhat – mondtam. – A gyerek már nagyon
szeretné látni a filmet.

– Micsoda butaság! – felelte Noriko. – Már mindent megszer-
veztem. Visszafelé benézünk Vatanabe asszonyhoz. Szeretne ta-
lálkozni Icsiróval. Különben is, már rég eldöntöttük. Ugye, Icsi-
ró?

– Nagyon kedves Apámtól – szólt közbe Szecuko. – De úgy tu-
dom, Vatanabe asszony vár minket. Esetleg elhalaszthatnánk a
mozit holnaputánra.

– De Icsiró nagyon várja – tiltakoztam. – Így van, ugye, Icsiró?
Ezek a nők kibírhatatlanok.

Icsiró nem nézett rám, látszólag újra belemerült az olvasásba.

– Mondd meg ezeknek a nőknek, Icsiró! – kértem.

Az unokám továbbra is a könyvét bámulta.

– Icsiró!

Hirtelen ledobta a könyvet az asztalra, felpattant, és kirohant az étkezőből, egyenesen a zeneszobába.

Felnevettem.

– Na tessék – mondtam Norikónak. – Csalódást okoztál neki.

Úgy kellett volna hagynod a dolgokat, ahogy voltak.

– Ne nevettesse ki magát, Apám. Már rég megállapodtunk Vatanabe asszonnyal. Különben is, nevetséges lenne egy ilyen filmre elvinni Icsirót. Nem tetszene neki az ilyen film, ugye, Sze-cuko?

A nagyobbik lányom zavartan mosolygott.

– Nagyon kedves Apámtól – mondta halkán. – Talán holnapután...

Felsőhajtottam, a fejemet ingattam, aztán visszatértem az újságomhoz. De amikor pár perccel később nyilvánvaló lett, hogy egyik lányom sem szándékozik visszahozni Icsirót, magam álltam fel és indultam a zeneszoba felé.

Icsiró nem érte el a mennyezeti lámpa zsinórját, ezért a pianónó tetején lévő lámpát kapcsolta fel. Amikor rátaláltam, ott üldögélt a zongoraszéken, és a fejét oldalvást a pianínónak támasztotta. A sötét fának nyomódó arcról rosszkezd sugárzott.

– Sajnálom, Icsiró – mondtam. – De ne légy csalódott. Majd elmegyünk holnapután.

Icsiró nem felelt, úgyhogy folytattam:

– Ugyan már, Icsiró, emiatt igazán nem szabad ilyen csalódottnak lenned.

Odasétáltam az ablakhoz. Odakint már teljesen besötétedett, láttam az üvegen a tükörképemet és a mögöttem lévő szobát. Hallottam, ahogy az étkezőben a két nő halkán beszélget.

– Fel a fejjel, Icsiró! – mondtam. – Ezen igazán nem érdemes így felizgatnod magad. Holnapután elmegyünk, megígérem.

Amikor újra Icsiró felé fordultam, még mindig a pianónó fedelének támasztotta a fejét, de közben az ujjait végigjáratta a fedé-

len, mintha a billentyűkön játszana.

Halkan felnevettem.

– Nos, Icsiró, holnapután elmegyünk. Nem hagyhatjuk, hogy a nők parancsolgassanak nekünk, igaz? – nevettem megint. – Fogadni mernék, hogy azt gondolták, túl ijesztő lesz a film. Ugye, Icsiró?

Az unokám még mindig nem válaszolt, de tovább mozgatta az ujjait a pianínó fedelén. Arra jutottam, hogy a legjobb lesz, ha magára hagyom egy kis időre, és újra elnevettem magam, azután visszamentem az étkezőbe.

A lányaim csöndben ültek, mindketten magazint olvastak. Amikor leültem, mély sóhaj tört ki belőlem, de egyikük sem szólt meg. Felvettem az olvasószemüvegemet, és éppen nekiláttam volna az újságolvasásnak, amikor Noriko halkan megkérdezte:

– Apám, készítsünk egy kis teát?

– Ez kedves tőled, Noriko. De én most nem kérek.

– És te, Szecuko?

– Köszönöm, Noriko. De azt hiszem, én sem kérek.

Csőndben olvastunk tovább pár percig. Azután Szecuko megszólalt:

– Apám velünk jön holnap? Akkor megtarthatnánk azt a családi kiruccanást.

– Szívesen mennék. De sajnós, holnap el kell intéznem egy-két dolgot.

– Mire gondol? – vágott közbe Noriko. – Miféle dolgokat? – Azután Szecuko felé fordulva azt mondta: – Ne is hallgass Apára. Semmi dolga mostanában. Csak búslakodik majd a házban, ahogy újabban szokta.

– Nagyon jó lenne, ha el tudna kísérni minket, Apám – fordult hozzám Szecuko.

– Igazán sajnálom – feleltem, az újságra szegezve a tekintetemet. – De el kell intéznem egy-két dolgot.

– Tehát akkor itthon marad, teljesen egyedül? – kérdezte Noriko.

– Ha ti mind elmentek, akkor nemigen lesz más választásom.

Szecuko udvariasan köhintett egyet. Azután azt mondta:

– Lehet, hogy én is itthon maradok. Mostanáig úgysem sok alkalmunk volt beszélgetni Apával.

Noriko az asztal túloldalán ülő nővéreire meredt.

– Semmi szükség rá, hogy kihagyd ezt a kirándulást. Nem azért tettél meg ilyen hosszú utat, hogy a négy fal között kuksolj!

– De én nagyon örülnék, ha itthon maradhatnék, és Apával lehetnék. Nyilván sok mondanivalónk lesz egymásnak.

– Apám, most nézze meg, mit csinált! – fordult felém Noriko. Aztán azt mondta a nővéreinek: – Tehát akkor csak ketten megyünk Icsiróval.

– Icsiró örülni fog, hogy veled töltheti a napot, Noriko – mosolygott Szecuko. – Most te vagy a kedvence.

Örültem, hogy Szecuko úgy döntött, itthon marad, mert csakugyan nem sok alkalmunk volt, hogy zavartalanul beszélgesünk; és egy apa természetesen sok mindent szeretne megtudni az asszonylánya életéről, amit nem kérdezhet meg nyíltan. De azon az estén meg sem fordult a fejemben, hogy Szecuko nem véletlenül kíván itthon maradni velem.

Talán előrehaladott koromat jelzi, hogy újabban sokszor bolyongok a házban céltalanul. Amikor Szecuko aznap délután – látogatása második napján – elhúzta a fogadószoba tolóajtáját, már jó ideje állhattam ott gondolataimba merülve.

– Elnézést – mondta. – Majd később visszajövök.

Kissé riadtan fordultam hátra, s azt láttam, hogy a lányom a küszöbön térdel, a kezében pedig egy virágokkal és levágott ágakkal teli vázát tart.

– Nem, gyere csak be, kérlek – mondtam neki. – Nem csináltam semmi különöset.

Ha az ember nyugdíjba vonul, több idő áll rendelkezésére. Igen, a nyugdíjba vonulás többek között azzal az előnnyel jár, hogy az ember a saját ritmusában haladhat végig a napjain, s felszabadítóan hat rá a tudat, hogy immár maga mögött hagyta a kemény munkát, a karriert. Mindazonáltal csakugyan kezdek

szórakozottá válni, ha valamennyi helyiség közül éppen a fogadósobában bolyongok céltalanul. Mert az évek során mindvégig elevenen élt bennem az a tudat, amelyet apám plántált belém, hogy a fogadósoba a háznak azon része, amely nagy becsben tartandó, amelyet nem szabad beszennyezni a hétköznapi banalitásokkal, ahol kizárólag a fontos vendégeket fogadjuk, vagy a buddhista oltár előtt rójuk le tiszteletünket. Ennek megfelelően az én házamban mindig is ünnepélyesebb hangulatot árasztott a fogadósoba, mint más otthonokban, és amikor a gyerekeim kicsik voltak, igyekeztem lebeszélni őket arról, hogy belépjenek ide, hacsak kifejezetten be nem hívtuk őket, noha ezt a szabályt nem vettem annyira szigorúan, mint apám.

Talán túlzottnak tetszhet a fogadósobák iránti tiszteletem, de tudniuk kell, hogy a házban, ahol felnőttem – Curuoka faluban, innen félnapos vonatra –, tizenkét éves koromig be sem tehettem a lábamat a fogadósobába. Miután számos értelemben az a helyiség volt a ház központja, a kíváncsiság olykor rávette, hogy lopva bepillantás, s ezekből a lopott pillantásokból alkossak képet a szoba belsejéről. Életem későbbi szakaszában gyakran megleptem pályatársaimat azzal, hogy egyetlen futó pillantás alapján képes vagyok vászonra vetni egy jelenetet; lehetséges, hogy ezen képességemért apámnak tartozom hálával, meg annak, hogy fejlődésem éveiben akaratlanul is ilyen edzésben részesítette művészszememet. Ám amikor betöltöttem a tizenkettőt, megkezdődtek az „üzleti megbeszélések”, s attól kezdve hetente egyszer a fogadósobában találtam magamat.

– Maszudzsi és én ma este üzleti ügyekről beszélgetünk – jelentette be apám vacsora közben. S ezzel egyrészt engem szólított fel, hogy jelenjek meg nála az étkezés után, másrészt a család többi tagját figyelmeztette, hogy aznap este ne üssenek zajt a fogadósoba közelében.

Vacsora után apám eltűnt a szobában, majd nagyjából negyedóra elteltével hívatott. Amikor beléptem, egyetlen hosszú gyertya állt a padló közepén, ez világította meg a helyiséget. A gyertya fénykörében ott ült apám törökülésben a tatamin, előtte a fából készült „üzleti doboza”. Intett, hogy foglaljak helyet

vele szemben a fényben, s ahogy leültem, a szoba többi része árnyékba borult. Alig tudtam kivenni apám háta mögött a buddhista oltárt a távolabbi falnál, vagy a fülkékben függő díszeket.

Apám ekkor beszélni kezdett. Az „üzleti dobozából” előhúzott néhány kisebb, vastag jegyzetfüzetet, némelyiket kinyitotta, hogy megmutassa nekem a sűrű számoszlopokat. Eközben továbbra is kimért, komoly hangon beszélt, csak akkor hallgatott el olykor, ha rám emelte a tekintetét, mintha megerősítést várna. Ilyenkor én sietve megszólaltam:

– Igen, csakugyan.

Természetesen szinte képtelen voltam követni apám szavait. Szakkifejezéseket használt, hosszas számításokkal tűzdelte meg a mondandóját, egyáltalán nem volt tekintettel arra, hogy egy gyerekhez beszél. De ugyanilyen képtelenségnek tetszett, hogy megkérjem, álljon meg és magyarázza el a dolgot. Úgy láttam ugyanis, csupán azért engedett be a fogadószobába, mert elég idősnak ítélte ahhoz, hogy megértsem az efféle beszédet. Szégyenérzetemmel csupán a szörnyű félelem ért fel, hogy bármely pillanatban felszólíthat, ne csak annyit mondjak, hogy „igen, csakugyan”, és akkor vége a játéknak. És noha egyik hónap jött a másik után, és apám soha nem kérte tőlem, hogy többet mondjak, örökös rettegéssel töltött el a következő „üzleti megbeszélés” gondolata.

Ma már természetesen világos számomra, hogy apám soha nem is várta el tőlem, hogy kövessem a mondandóját, de azt soha nem tudtam kideríteni, voltaképpen miért tett ki ezeknek a megpróbáltatásoknak. Talán már ilyen fiatal koromban meg akarta értetni velem, hogy azt kívánja, valamikor majd én vegyem át a családi céget. Vagy talán úgy érezte, hogy miután én vagyok a leendő családfő, meg kell tárgyalnia velem mindazon döntéseket, melyek következményei minden valószínűség szerint kihatnak a felnőttkoromra; ily módon, gondolhatta, kevesebb okom lesz a panaszra, ha netán ingatag állapotban lévő céget örökölnék.

Tizenöt éves koromban azután, emlékszem, másféle találkozóra hívott a fogadószobába. A szobát ekkor is a hosszú gyertya

világította meg, mint mindig, apám pedig a fénykör közepén ült. De ezen az estén az üzleti doboz helyett egy súlyos agyag hamutartó volt előtte. A látvány meglepett, mert ezt a hamutartót – a legnagyobbat a házban – általában csak a vendégek kedvéért vettük elő.

– Mindet elhoztad? – kérdezte.

– Követtem az utasítását.

Letettem apám mellé a nagy halom festményt és vázlatot, amit addig a karomban tartottam. A különböző nagyságú és vastagságú lapok rendezetlen kupacot alkottak, a legtöbbjük felpúposodott vagy megráncosodott a festéktől.

Csöndben ültem, amíg apám átnézte a munkáimat. Mind-egyik festményt maga elé tartotta egy pillanatra, aztán letette a másik oldalra. Amikor már csaknem a gyűjteményem feléhez ért, anélkül hogy felnézett volna, megkérdezte:

– Maszudzsi, biztos, hogy az összes munkádat idehoztad? Nem maradt ki egy-két festmény?

Nem válaszoltam azonnal. Ő felnézett, és azt mondta:

– Nos?

– Lehetséges, hogy van egy-kettő, amit nem hoztam ide.

– No persze. És kétség sem férhet hozzá, Maszudzsi, hogy éppen a hiányzó festményeidre vagy a legbüszkébb. Igazam van?

Megint letekintett a festményekre, így hát nem válaszoltam. A következő percekben tovább néztem, ahogy lapozgatja a kupacot. Az egyik festményt odatartotta a gyertyafénybe, és azt mondta:

– Ez a Nisijama-dombról levezető ösvény, ugye? Kétségkívül nagyon jól megragadtad a látványt. Pontosan így húzódik végig a domboldalon. Remek.

– Köszönöm.

– Tudod, Maszudzsi – mondta apám, miközben a tekintetét továbbra is a festményre szegezte –, furcsa dolgot hallottam anyádtól. Mintha az lenne a benyomása, hogy a festészetet kívánod hivatásodnak választani.

Ezt nem kérdésként fogalmazta meg, így hát először nem válaszoltam. De aztán felnézett és megismételte:

– Anyádnak, Maszudzsi, mintha az lenne a benyomása, hogy a festészetet kívánod hivatásodnak választani. Természetesen téved, amikor ezt feltételezi.

– Természetesen – mondtam halkán.

– Úgy érted, hogy anyád részéről itt valami félreértés van.

– Kétségtelenül.

– Értem.

Apám még pár percig vizsgálta a festményeimet, én pedig ott ültem, és csöndben figyeltem. Aztán anélkül, hogy felnézett volna, megszólalt:

– Igen, azt hiszem, anyád épp most ment el mellettünk odakint. Hallottad?

– Sajnálatos módon senkit sem hallottam.

– Szerintem anyád volt az. Kérd meg, hogy jöjjön be ide, hiszen amúgy is erre vezet az útja.

Felálltam, és az ajtónyíláshoz mentem. A folyosó sötét volt és üres, amire számítottam is. A hátam mögül apám hangját hallottam:

– Miközben megkeresed anyádat, Maszudzsi, szedd össze a többi festményedet is, és hozd ide őket!

Talán csak képzelődtem, de amikor pár perccel később anyám kíséretében visszatértem a szobába, az volt a benyomásom, hogy az agyag hamutartó kissé közelebb került a gyertyához. Azt is gondoltam, hogy égett szag terjeng a levegőben, de amikor belenéztem a hamutartóba, semmi jelét nem láttam, hogy használták volna.

Apám szórakozottan nyugtázta visszatértemet, amikor letettem legutóbbi munkáimat a kupac tetejére. Láthatólag még mindig a festményeim kötötték le, s egy darabig nem szólt se hozzám, se anyámhoz, mindketten csöndben ültünk vele szemben. Végül felsóhajtott, felemelte a tekintetét, és hozzám fordult:

– Gondolom, Maszudzsi, nem nagyon érdekelnek a vándor papok, ugye?

– A vándor papok? Nem hinném.

– Sok mondanivalójuk van erről a világról. Többnyire nem sok figyelemre méltatom őket. De az illem azt kívánja, hogy legyünk udvariasak a szent emberekkel, még akkor is, ha olykor csupán koldusnak látjuk őket.

Elhallgatott, úgyhogy azt feleltem:

– Igen, csakugyan.

Azután anyám felé fordult, és azt mondta:

– Emlékszel, Szacsiko, azokra a vándor papokra, akik valamikor keresztülmentek a falun? Egyikük eljött ide, a házunkba, nem sokkal a fiunk születése után. Sovány öregember volt, félkezű. De mindezek ellenére nagyon erős fickó volt. Emlékszel rá?

– Hát persze – felelte anyám. – De talán nem kell annyira komolyan venni, amit egyes papok mondanak.

– De emlékszel – folytatta apám –, hogy ez a pap mélyen belelátott Maszudzsi leikébe. És mielőtt távozott, figyelmeztetést intézett hozzánk, emlékszel, Szacsiko?

– De hiszen a fiunk akkor még csak kisbaba volt – mondta anyám. Halkan beszélt, mintha valamiképpen azt remélte volna, hogy így nem hallom meg. Apám viszont sürgősen hangosan szólalt meg, mint aki közönségnek beszél:

– Figyelmeztetést intézett hozzánk. Maszudzsi tagjai egészségesek, mondta, de ami a természetét illeti, van egy veleszületett hibája. Egy kis gyengesége, amitől hajlamos lesz a tunyaságra és a csalárdságra. Emlékszel erre, Szacsiko?

– De úgy hiszem, a pap sok kedvező dolgot is mondott a fiunkról.

– Ez igaz. A fiunknak rengeteg jó tulajdonsága van, a pap erre is kitért. De emlékszel a figyelmeztetésére, Szacsiko? Azt mondta, ha azt akarjuk, hogy a jó jellemvonásai domináljanak, nekünk, a nevelőinek éberem kell vigyáznunk, hogy azonnal észrevegyük, ha kiütközne ez a gyengesége. Máskülönben, így mondta az öreg pap, Maszudzsiából semmirekellő lesz, mire felnő.

– De talán – felelte anyám óvatosan – nem valami bölcs dolog komolyan venni, amit az ilyen papok mondanak.

Apámat láthatólag kissé meglepte ez a megjegyzés. Azután elgondolkodva bólintott, mintha anyám valami megfontolásra

érdemes dolgot vetett volna fel.

– Magam is vonakodtam komolyan venni annak idején – folytatta. – De azután ahogy Maszudzsi növekedett, kénytelen voltam méltányolni az öregember szavait. Tagadhatatlan, hogy van valami gyengeség a fiunk jellemében. Rosszindulatot nemigen lehet találni benne. De fáradhatatlanul harcolnunk kellett a lustasága, a hasznos munka iránti ellenszenve, az akaratgyengesége ellen.

Azután apám kissé kimérten kivette a kupacból három vagy négy festményemet, és két kézzel felemelte őket, mintha a súlyukat méricskélné. Felém fordította a tekintetét, és azt mondta:

– Maszudzsi, anyádnak az volt a benyomása, hogy hivatásszerűen kívánsz foglalkozni a festészettel. Netán félreértett valamit?

Lesütöttem a szememet, és nem szóltam. Aztán meghallottam mellettem anyám szinte suttogó hangját:

– Még nagyon fiatal. Biztos vagyok benne, hogy ez csak afféle gyerekes szeszély.

Csönd telepedett közénk, aztán apám szólalt meg:

– Mondd csak, Maszudzsi, el tudod te képzelni, miféle világban él egy művész?

Továbbra is hallgattam, és a padlót bámultam.

– A művészek – folytatta apám hangja – mocsokban és nyomorban élnek. Olyan világban tengetik az életüket, ahol minden arra csábítja őket, hogy akaratgyengék és züllöttek legyenek. Igazam van, Szacsiko?

– Természetesen. De talán akad köztük egy-kettő, aki képes rá, hogy művészi pályafutása során elkerülje az ilyen buktatókat.

– Persze, vannak kivételek – szögezte le apám. Még mindig lesütöttem a szememet, de hallottam a hangján, hogy szokása szerint ismét elgondolkodva bólogat. – Az a maroknyi művész, akiben rendkívüli elszántság és jellem lakozik. De attól tartok, a mi fiunk igencsak messze van attól, hogy ilyen ember legyen. Sőt, épp ellenkezőleg. A mi kötelességünk, hogy megóvjuk őt az

efféle veszedelmektől. Végül is azt akarjuk, hogy olyasvalaki legyen belőle, akire büszkék lehetünk, nem igaz?

– De, persze – felelte anyám.

Egy pillanatra felemeltem a tekintetemet. A gyertya már félig leégett, és a láng élesen világította meg apám arcának egyik felét. Apám most az ölébe rakta a festményeket, s én észrevettem, milyen türelmetlenül motoznak az ujjai a képek szélén.

– Maszudzsi – mondta –, most elmehetsz. Anyáddal kívánok beszélni.

Emlékszem, hogy még aznap este egymásba botlottunk anyámmal a sötétben. Minden valószínűség szerint az egyik folyosón talákoztam vele, bár erre már nem emlékszem. Mint ahogy arra sem, hogy miért bolyongtam a házban a sötétségben, de biztos, hogy nem azt akartam kihallgatni, mit beszélnek a szüleim – mert arra nagyon is jól emlékszem, hogy szilárdan eltökéltem, nem méltatom figyelemre mindazt, ami a távozásom után történik a fogadószobában. Akkoriban persze minden házban gyenge volt a világítás, úgyhogy egyáltalán nem számított szokatlannak, ha sötétben társalogtunk. Anyám alakját ki tudtam venni, de az arcát nem láttam.

– Égett szag terjeng a házban – jegyeztem meg.

– Égett szag? – Anyám hallgatott egy darabig, aztán azt mondta: – Nem. Nem gondolnám. Nyilván csak képzelődsz, Maszudzsi.

– Égett szagot éreztem – mondtam, – Tessék, most megint megcsapta az orromat. Apa még mindig a fogadószobában van?

– Igen. Dolgozik valamin.

– Bármit csinál is ott – mondtam –, engem a legkevésbé sem érdekel.

Anyám egy szót sem szólt, úgyhogy hozzátettem:

– Apám csak egy dolgot ért el, még inkább felszította az ambícióimat.

– Ezt örömmel hallom, Maszudzsi.

– Ne értsen félre, Anyám. Eszemben sincs pár év múlva ugyanott ülni, ahol most Apa ül, és könyvvitelről meg pénzről beszélni a fiának. Büszke lenne rám, ha ilyen felnőtt lennék?

– Én nagyon is büszke lennék rád, Maszudzsi. Az olyan élet, mint apádé, jóval értékesebb, mint amilyenek a te korodban tűnik.

– Én mindenesetre nem lennék büszke magamra. Amikor az ambícióimat emlegettem, arra gondoltam, hogy szeretnék fölébe emelkedni az efféle életnek.

Anyám hallgatott egy darabig. Aztán megszólalt:

– Amikor az ember fiatal, sok mindent unalmasnak és élettelennek lát. De ahogy öregszik, rájön, hogy éppen ezek a dolgok a legfontosabbak számára.

Erre nem válaszoltam. Ehelyett azt hiszem, azt mondtam:

– Valamikor rettegéssel töltöttek el Apa üzleti megbeszélései. De egy idő óta már egyszerűen csak untatnak. Mert miből is állnak ezek a megbeszélések, amelyekre kegyeskedik meghívni? Aprópénz-számolgatásból. Pénzermék fogdosásából, órákon keresztül. Soha nem bocsátanám meg magamnak, ha ilyen lenne az életem. – Elhallgattam, és vártam, hogy anyám mond-e valamit. Egy pillanatra az a különös érzésem támadt, hogy miközben beszéltem, némán elsurrant, és most egyedül állok ott. De akkor meghallottam, hogy megmozdul a közvetlen közelemben, úgyhogy megismételtem: – A legkevésbé sem érdekel, mit csinál Apa a fogadószobában. Csak felszította az ambícióimat.

De most veszem észre, hogy elkalandoztam. Eredetileg az volt a szándékom, hogy felidézsem, milyen beszélgetést folytattunk Szecukóval a múlt hónapban, amikor bejött a fogadószobába, hogy kicserélje a virágokat.

Úgy emlékszem, Szecuko leült a buddhista oltár elé, és az oltárt díszítő virágok közül elkezdte kiszedni a hervadtabb szálakat. Én leültem mögé, s figyeltem, amint gondosan megrázott minden virágszárat, mielőtt az ölébe tette volna, és azt hiszem, ekkor még csak semmiségekről fecsegtünk. De aztán Szecuko anélkül, hogy elfordította volna a tekintetét a virágokról, egyszer csak azt mondta:

– Bocsásson meg, Apám, hogy előhozakodom ezzel. Bizonyára már Apám is észrevette.

– Miről van szó, Szecuko?

– Csak azért szólok, mert úgy vélem, nagyon valószínű, hogy Noriko házassági tárgyalásai folytatódni fognak.

Szecuko elkezdte egyenként átrakni a frissen vágott virágokat a nála lévő vázából az oltár körüli edényekbe. Roppant gondosan végezte a feladatát, minden egyes virág után megállt, és megvizsgálta a látványt.

– Csupán azt akartam mondani – folytatta –, hogy ha a tárgyalások komolyra fordulnak, talán jobb lenne, ha Apám tenne egy némely óvintézkedést.

– Óvintézkedést? Természetesen elővigyázatosan járunk el. De pontosan mire gondolsz?

– Bocsásson meg, konkrétan a nyomozómunkára gondoltam.

– Nos, nyilván kellően alaposak leszünk. Megbízuk azt a detektívet, akit tavaly is felfogadtunk. Nagyon megbízhatónak bizonyult, talán emlékszel rá.

Szecuko gondosan megigazított egy virágot.

– Bocsásson meg, kétségkívül nem fejeztem ki magam eléggé világosan. Valójában az ő nyomozómunkájukra utaltam.

– Bocsáss meg, de azt hiszem, nem tudlak követni. Nem tudtam, hogy van valami rejtegetnivalónk.

Szecuko idegesen felnevetett.

– Bocsásson meg nekem, Apám. Amint tudja, sosem voltam jó társalgó. Szuicsi mindig a szememre veti, hogy rosszul fejezem ki magamat. Ő olyan ékesszólóan tud beszélni. Kétségkívül igyekeznem kellene tanulni tőle.

– Szerintem nincs semmi gond a társalgási képességeiddel, de sajnos egyszerűen nem értem, miről beszélsz.

Szecuko hirtelen kétségbeesve emelte fel a kezét.

– A huzat! – sóhajtott fel, és megint igazgatni kezdte a virágokat. – Nekem így tetszenek, de úgy látszik, a huzat más véleményen van. – Egy pillanatra ismét aggodalom jelent meg az arcán. Aztán azt mondta: – Bocsásson meg nekem, Apám. Szuicsi jobban ki tudná fejezni magát a helyemben. De hát ő nincs itt. Én csupán azt szerettem volna mondani, hogy talán bölcs dolog volna, ha apám tenne néhány óvintézkedést. A félreértések elkerülése végett. Noriko végtére is már kis híján huszonhat éves.

Nemigen engedhetünk meg magunknak még egy olyan csalódást, mint a tavalyi volt.

– Miféle félreértésekre gondolsz, Szecuko?

– A múlttal kapcsolatban. De nyilván amúgy is sürgősen, hogy erről beszéljek. Apám már kétségkívül gondolt ezekre a dolgokra, és megteszi, amit kell.

Szecuko a munkája eredményét tanulmányozta, azután mosolyogva felém fordult.

– Nem nagyon értek én ehhez – mutatott a virágokra.

– Gyönyörű lett.

Kétkedő tekintetet vetett az oltárra, és zavartan felnevetett.

Tegnap, miközben a csöndes Arakava előváros felé villamo-
soztam, felmerült bennem ennek a fogadószobabeli párbeszédnek az emléke, s hirtelen rám tört az ingerültség. Ahogy az ablakon kitekintve néztem a tájat, amely dél felé haladva egyre rendezettebb lett, felködlött előttem a kép, amint a lányom az oltár előtt ül, s arra int, hogy tegyek „óvintézkedéseket”. Megint eszembe jutott, hogyan fordította kissé felém az arcát, amikor azt mondta: „nemigen engedhetünk meg magunknak még egy olyan csalódást, mint a tavalyi volt”. És megint eszembe jutott, milyen cinkos arckifejezéssel célozgatott rá látogatása első reggelén a verandán, hogy én valamit titkolok Mijakéék tavalyi visszalépésével kapcsolatban. Az efféle emlékek sokszor elrontották a kedvemet az utóbbi hónapban; de csak tegnap, a város csöndesebb része felé tett magányos utazás nyugalmában volt módom rá, hogy alaposabban megvizsgáljam az érzéseimet, és rá kellett jönnöm, hogy ingerültségem alapvetően nem Szecuko, hanem a férje ellen irányul.

Teljesen természetesnek tartom, ha egy feleségre hatással vannak a férje eszméi, még akkor is, ha – mint Szuicsi esetében – ezek az eszmék teljességgel irracionálisak. De amikor egy férfi gyanakvást kelt a feleségében annak saját apja iránt, akkor tényleg van ok a neheztelésre. Szuicsi nyilván sok szenvedésen ment keresztül odaát Mandzsúriában, ezért mindeddig toleránsan viszon-
yultam viselkedésének bizonyos aspektusaihoz; például

nem fogtam fel személyes sértésként a nemzedékem iránti nyilvánvaló haragjának gyakran megmutató jeleit. De akkoriban úgy véltem, idővel úgyis elenyésznek majd ezek az érzések. Ám Szuicsi esetében, úgy tűnik, inkább csak még erőteljesebbek és képtelenebbek lesznek.

Mindez nem is zavarna különösebben – végül is Szecuko meg Szuicsi távol élnek, és legfeljebb évente egyszer találkozom velük –, ha nem tapasztalnám, hogy az utóbbi időben, egészen pontosan Szecuko múlt havi látogatása óta, mintha Noriko gondolkodását is megfertőzték volna ezek az irracionális eszmék. Ez az, ami ingerültté tesz, s az elmúlt napokban emiatt kísértett meg többször is a gondolat, hogy dühös levelet írjak Szecukónak. Az még hagyján, ha férj és feleség nevetséges spekulációkkal szórakoztatják egymást, de jobb lenne, ha az ilyen dolgokat megtartanák maguknak. Egy szigorúbb apa már kétségkívül réges-rég közbelépett volna.

A múlt hónapban többször is megtörtént, hogy a lányaimat nagy beszélgetésbe merülve találtam, s észrevettem, milyen büntudatosan hallgattak el, hogy azután valami más témáról szóló, csöppet sem meggyőző társalgásba fogjanak. Igen, úgy emlékszem, legalább háromszor történt ilyesmi abban az öt napban, amit Szecuko nálunk töltött. Pár napja pedig a reggeli végén Noriko így szólt hozzám:

– Tegnap elsétáltam a Simizu áruház előtt, és mit gondol Apám, kit láttam a villamosmegállóban? Mijake Dzsirót!

– Mijakét? – Felemeltem a tekintetemet a tálkámról, mert meglepett, hogy Noriko ilyen fesztelenül ejti ki ezt a nevet. – Hát, ez kellemetlen.

– Kellemetlen? Igazából, Apám, én inkább örültem, hogy talákoztunk. Bár úgy láttam, hogy zavarban van, úgyhogy nem sokat beszéltem vele. Amúgy is vissza kellett mennem az irodába. Tudja, csak kiugrottam elintézni valamit. De Apám tudta, hogy Mijake mostanra eljegyezte magát?

– Ezt ő mondta? Micsoda pimaszság!

– Természetesen nem magától mondta. Megkérdeztem. Mondtam neki, hogy éppen az új tárgyalások közepén vagyok, és meg-

kérdeztem, neki milyenek a kilátásai a nősülésre. Csak ennyit kérdeztem tőle. Erre fülig vörösödött! De aztán csak elárulta, hogy mostanra már tulajdonképpen eljegyezte magát. Gyakorlatilag minden elrendeződött.

– Igazán nem szép tőled, hogy ilyen tapintatlanul viselkedtél, Noriko. Minek kellett egyáltalán emlegetned a házasságot?

– Kíváncsi voltam. Már nem izgat a dolog. És most, hogy az újabb tárgyalások ilyen jól haladnak, épp a minap jutott eszembe, milyen kár lenne, ha Mijake Dzsiró még mindig a tavalyi eset miatt bánkódna. Úgyhogy gondolhatja Apám, mennyire örültem, amikor megtudtam, hogy gyakorlatilag eljegyezte magát.

– Értem.

– Remélem, hamarosan a menyasszonyával is megismerkedhetek. Biztosan nagyon kedves lehet, ugye, Apám?

– Biztosan.

Tovább ettünk egy darabig. Aztán Noriko azt mondta:

– Volt még valami, amit majdnem megkérdeztem tőle. De végül meggondoltam magamat. – Előrehajolt, és suttogva folytatta: – Majdnem megkérdeztem tőle, mi történt tavaly, miért léptek vissza.

– Még jó, hogy nem kérdezted meg. Különben is, akkoriban eléggé világosan megindokolták. Úgy érezték, társadalmi helyzeténél fogva nem méltó hozzád a fiatalember.

– De Apám is tudja, hogy ez csupán ürügy volt. A valódi okot soha nem derítettük ki. Énhozzám legalábbis soha nem jutott el. – Ekkor valami olyat hallottam a hangjában, amitől felemeltem a tekintetemet a tálkámról. Noriko a levegőben tartotta az evőpálcikáit, mintha azt várná, hogy mondjak valamit. Amikor aztán folytattam az evést, megszólalt: – Apám szerint miért léptek vissza? Ki tudta deríteni?

– Nem derítettem ki semmit. Amint említettem, azt mondták, úgy érezték, hogy a fiatalember társadalmi helyzete nem megfelelő. Ez tökéletesen jó válasz.

– Nem tudom, Apám, talán egyszerűen csak nem feleltem meg az elvárásaiknak. Talán nem találtak elég csinosnak. Apám szerint erről lehet szó?

– Te is tudod, hogy neked nem volt ehhez semmi közöd. Sokféle ok van, ami miatt egy család visszaléphet a tárgyalásoktól.

– Nos, Apám, ha nekem nem volt hozzá közöm, akkor kíváncsi lennék rá, mégis mi volt az, ami miatt így visszaléptek.

Úgy éreztem, a lányom természetellenes lassúsággal tagolja ezeket a szavakat. Talán csak képzelődtem, de bizonyos idő után egy apának már minden apró árnyalat feltűnik a lánya beszédében.

Mindenesetre ez a kis szóváltás Norikóval ismét eszembe juttatta azt az esetet, amikor én magam találkoztam össze Mijake Dzsiróval, és elbeszélgettem vele a villamosmegállóban. Alig egy éve történt – akkor még javában zajlottak a tárgyalások a Mijake családdal –, késő délután, amikor a város zsúfolva volt a munkából hazatérő emberekkel. Valamiért éppen átsétáltam a Jokote negyedben, s a Kimura cég székháza előtti villamosmegálló felé tartottam. Ha járatosak a Jokote negyedben, ismerik azokat a meglehetősen szegényes kis irodákat, amelyek arrafelé elfoglalják az üzletek fölötti emeleteket. Amikor aznap összetalákoztam Mijake Dzsiróval, az egyik ilyen irodából lépett ki, miután lejött a két üzlet kirakata közé ékelt, keskeny lépcsőn.

Korábban kétszer találkoztam vele, de csak formális családi megbeszéléseken, ahol a legjobb ruháiban jelent meg. Most egészen másképp festett, viseltes esőkabát volt rajta, amely kissé túl nagy volt rá, és aktatáskát szorongatott a hóna alatt. Olyan fiatalembernek hatott, aki nagyon is megszokta, hogy parancsolgatnak neki; még a testtartása is olyan volt, mintha bármelyik pillanatban kész volna meghajolni. Amikor megkérdeztem tőle, hogy abban az irodában dolgozik-e, ahonnan az imént kijött, idegesen felnevetett, mintha azon kaptam volna rajta, hogy valami rossz hírű házból távozott.

Már akkor is megfordult a fejemben, hogy ezt a mélységes zavart talán nem lehet egyszerűen véletlen találkozásunknak be tudni; de akkor végül is arra jutottam, nyilván szégyelli, hogy ilyen roskatag irodában, szegény környéken dolgozik. Alig egy hét telt el ezután, és csodálkozva értesültünk róla, hogy Mijaké-

ék visszaléptek, s akkor visszagondoltam erre a találkozóra, és megpróbáltam kideríteni, vajon mi rejlett mögötte.

– Azon gondolkozom – mondtam Szecukónak, mert akkor is éppen nálunk vendégeskedett hogy talán amikor elbeszélgettem vele, ők már döntöttek a visszalépésről.

– Ez nyilvánvalóan megmagyarázná azt a zavarodottságot, ami feltűnt Apámnak – mondta Szecuko. – Egyetlen szóval sem célzott a szándékaikra?

De már akkor, mindössze egy héttel az eset után is alig tudtam felidézni az ifjú Mijakéval folytatott beszélgetésemet. Aznap délután persze én még abban a hitben éltem, hogy bármelyik nap bejelenthetik Noriko és a fiatalember eljegyzését, s ilyenénképpen családom jövődjé tagjával beszélgetek. Épp ezért leginkább arra koncentráltam, hogy megnyugtassam az ifjú Mijakét, s nem figyeltem kellőképpen arra, mi is hangzott el valójában, amíg megtettük azt a néhány lépést a villamosmegállóig, illetve abban a pár percben, amíg együtt ácsorogtunk a megállóban.

Mindazonáltal, amint a következő napokban átgondoltam az egész ügyet, eszembe villant valami: talán maga a találkozás is hozzájárult a visszalépéshez.

– Korántsem lehetetlen – vetettem fel Szecukónak. – Mijakét nagyon zavarba hozta, hogy láttam a munkahelyét. Valószínűleg ismét beléhasított a gondolat, hogy túl nagy a szakadék a két család között. Végül is túl gyakran hangoztatták ezt az érvet ahhoz, hogy pusztá ürügy legyen.

Ámde úgy tűnt, Szecukót nem győzte meg az elméletem. S úgy látszik, miután hazament a férjéhez, nekiálltak spekulálni, mi lehetett az oka, hogy a húga házassága kútba esett. Mert amikor az idén eljött hozzánk, mintha már meglett volna a saját elmélete – vagy legalábbis Szuicsi elméletét vette át. Így hát kénytelen vagyok ismét felidézni azt a találkozást Mijakéval, s megint csak újabb perspektívából szemlélni. Bár amint említettem, már egy héttel később is alig emlékeztem rá, mi történt, mostanra pedig már több mint egy év telt el azóta.

De azután eszembe jutott beszélgetésünk egy részlete, amelynek akkor nem sok jelentőséget tulajdonítottam. Mijakéval elér-

tünk a főutcához, és a Kimura cég székháza előtt álltunk, mindketten vártuk a magunk villamosát. És emlékszem, Mijake ekkor azt mondta:

– Ma szomorú hírt kaptunk a munkahelyemen. Elhunyt az anyacégünk elnöke.

– Ezt őszinte sajnálattal hallom. Idős volt?

– Még csak a hatvanas évei elején járt. Soha nem volt alkalom személyesen találkozni vele, bár természetesen láttam róla fényképeket a kiadványainkban. Nagyszerű ember volt, s most mind úgy érezzük, mintha az apánkat veszítettük volna el.

– Nagy csapás lehetett ez mindannyiuknak.

– Csakugyan az – mondta Mijake, azután elhallgatott egy pillanatra. Majd így folytatta: – Mindazonáltal a munkatársaimmal nem igazán tudjuk, mi is lenne a legmegfelelőbb módja a részvételünk kifejezésének. Tudja, az igazság az, hogy az elnökünk öngyilkos lett.

– Valóban?

– Igen. Gázzal mérgezte meg magát, úgy találtak rá. De előtte minden valószínűség szerint megpróbálkozott a harakirivel, mert a hasán kisebb vágásokat találtak – mondta Mijake komolyan, a földre szegezett tekintettel. – Ily módon kívánt bocsánatot kérni az irányítása alatt álló vállalatok nevében.

– Bocsánatot kérni?

– Az elnökünk nyilvánvalóan felelősnek érezte magát, amiért a háború alatt érdekeltek voltunk bizonyos vállalkozásokban. Két vezetőt már elbocsátottak az amerikaiak, de az elnökünk láthatólag úgy érezte, ez nem elég. A tetteivel mindannyiunk nevében bocsánatot kért a háborúban elesettek családtagjaitól.

– Nahát – mondtam –, ez azért igencsak túlzásnak tűnik. Úgy látszik, megbolondult a világ. Nap mint nap hírt adnak róla, hogy valaki megölte magát, és ezzel kívánt bocsánatot kérni. Mondja, Mijake úr, nem tartja ezt nagy tékozlásnak? Végül is, ha a hazánk háborúban áll, minden eszközzel támogatnunk kell, nincs ebben semmi szégyellnivaló. Mi szükség van arra, hogy öngyilkossággal kérjen valaki bocsánatot?

– Kétségkívül igaza van, uram. De őszintén szólva a cég dolgozói körében nagy a megkönnyebbülés. Most úgy érezzük, elfelejthetjük múltbéli vétkeinket, és a jövő felé fordulhatunk. Az elnökünk nagy tettet hajtott végre.

– De ez akkor is nagy tékozlás. Akik ily módon dobják el az életüket, a legjobbjaink közül valók.

– Csakugyan, uram, kár érte. Néha azt gondolom, sokan vannak, akiknek el kellene dobniuk az életüket, hogy bocsánatot kérjenek, de túl gyávák ahhoz, hogy elismerjék a felelősségüket. Így hát e nemes gesztus az olyanokra marad, mint a mi elnökünk. Sok ember van, aki már vissza is került a háború előtti pozíciójába. Pedig némelyik egész egyszerűen háborús bűnös. Nekik kellene bocsánatot kérniük.

– Értem, mire gondol – mondtam. – De azokat, akik harcoltak és dolgoztak az országért a háború idején, nem nevezhetjük háborús bűnösnek. Attól tartok, túl könnyen dobálóznak manapság ezekkel a szavakkal.

– De hát ezek az emberek vezették tévútra az országot, uram! Igazán elvárható lenne, hogy elismerjék a felelősségüket. Gyávaságra vall, hogy nem hajlandók belátni a hibáikat. És ha tekintetbe vesszük, hogy ezeket a hibákat az egész ország nevében követték el, nos, akkor ennél nagyobb gyávaságot elképzelni sem lehet.

Csakugyan ezt mondta nekem Mijake azon a délutánon? Talán összekeverem a szavait mindazzal, amit Szuicsi szokott hangoztatni. Ez nagyon is lehetséges; végül is úgy tekintettem Mijakéra, mint leendő vejemre, és megeshetett, hogy a gondolataimban valamiképpen összekapcsolódott a tényleges vejemmel. Kétségtelen, hogy az afféle állítások, mint hogy „ennél nagyobb gyávaságot elképzelni sem lehet”, sokkal inkább illenek Szuicsihoz, mint a finom modorú Mijakéhoz.

Mindazonáltal biztos vagyok benne, hogy valami hasonló beszélgetés csakugyan lezajlott a villamosmegállóban azon a napon, és meglehetősen különösnek tartom, hogy Mijake éppen ilyen témával hozakodott elő. Ám ami az „ennél nagyobb gyávaságot elképzelni sem lehet” mondatot illeti, biztos vagyok ben-

ne, hogy ez Szuicsi szájából hangzott el. Sőt, most, hogy belegondolok, már tudom is, hogy a Kendzsi temetése utáni estén mondta ezt.

Több mint egy évbe telt, mire a fiam hamvai megérkeztek Mandzsúriából. Folyton azt hallottuk, hogy a kommunisták nagyon megnehezítik a dolgokat arrafelé. És amikor végre megjöttek a hamvai, a huszonhárom másik fiatalemberével együtt, akik életüket vesztették, amikor reménytelen vállalkozásba fogva megpróbálták átkelni az aknamezőn, semmi biztosíték nem volt rá, hogy ezek csakugyan Kendzsi hamvai, és senki másé. „Lehet, hogy összekeverték másokéval a bátyám hamvait – írta nekem akkoriban Szecuko –, de akkor is csak a bajtársai hamvaival keverhették össze. Ezért nem tehetünk szemrehányást.” Így hát Kendzsi maradványaiként fogadtuk el a hamvakat, és a múlt hónapban volt két éve, hogy megtartottuk az elkésett temetési szertartást.

A temetőben, a szertartás közepén arra lettem figyelmes, hogy Szuicsi dühösen elvonul. Amikor megkérdeztem Szecukót, mi baja a férjének, azt hadarta suttogó hangon:

– Kérem, bocsásson meg neki, nem érzi jól magát. A gyenge táplálkozás következménye, már hónapok óta nem tud megszabadulni tőle.

De később, amikor a szertartás résztvevői összegyűltek a házamban, Szecuko így fordult hozzám:

– Kérem, legyen megértő Szuicsival, Apám. Az ilyen szertartások mélységesen felkavarják.

– Ez igazán megindító – mondtam. – Nem is sejtettem, hogy ilyen közel állt a bátyádhoz.

– Jól kijöttek egymással, ha találkoztak – mondta Szecuko.

– És Szuicsi amúgy is erősen azonosul az olyanokkal, mint Kendzsi. Azt mondja, ő is könnyen járhatott volna így.

– De ha ez így van, akkor annál inkább nem értem, miért kellett otthagynia a szertartást.

– Sajnálom, Apám, Szuicsi nem akart tiszteletlennek tűnni. De az elmúlt évben oly sok hasonló szertartáson vettünk részt, Szu-

icsi barátainak és bajtársainak búcsúztatóján, és ezek mindig feldühítik.

– Feldühítik? De hát miért dühítik fel?

Ám ekkor újabb vendégek érkeztek, és kénytelen voltam félbeszakítani a beszélgetésünket. Csak estefelé nyílt alkalmam rá, hogy magával Szuicsival beszéljek. A vendégek nagy része még ott volt, a fogadószobában gyűltek össze. Már a szoba túlsó végéből észrevettem vejem magányosan álló, magas alakját; kinyitotta a kertre nyíló tolóajtót, és a halkán beszélgető társaságnak hátat fordítva bámult ki a sötétségbe.

– Szecuko mondta, Szuicsi, hogy feldühítenek ezek a szertartások.

Szuicsi megfordult, és elmosolyodott.

– Igen, azt hiszem, így van. Dühös leszek, ha bizonyos dolgokra gondolok. A tékozlásra.

– Igen. Szörnyű dolog a tékozlásra gondolni. De Kendzsi, sok más társához hasonlóan, hősi halált halt.

A vejem egy pillanatig mozdulatlan, kifejezéstelen arccal meredt rám; előfordul ez nála olykor, de még mindig nem szoktam hozzá teljesen. A tekintete kétségkívül ártalmatlan, de talán mert Szuicsi erős fizikumú férfi, és a vonásai meglehetősen ijesztőek, könnyű belelátni valami fenyegetőt vagy vádlót.

– Úgy látszik, sosem ér véget a hősi halottak sora – mondta végül. – A középiskolai évfolyamtársaim fele hősi halott. Mind ostoba ügyért harcoltak, de ezt soha nem tudhatták meg. Tudja, Apám, mi dühít fel igazán?

– Mi, Szuicsi?

– Hol vannak most azok, akik az olyanokat, mint Kendzsi, a hősi halálba küldték? Szép nyugodtan élik tovább az életüket, nagyjából ugyanúgy, mint azelőtt. Sokan még sikeresebbek is lettek, mert rendesen viselkednek az amerikaiakkal, pedig éppen ezek az emberek vezettek katasztrófába minket. És mégis az olyanokat kell gyászolnunk, mint Kendzsi. Hát ez dühít fel engem. Bátor fiatalemberek ostoba ügyért halnak meg, a valódi bűnösök pedig még mindig itt vannak köztünk. Félnék megmutatni, kik is ők valójában, félnék elismerni a felelősségüket. – És

biztos vagyok benne, hogy ekkor mondta, ismét a kinti sötétség felé fordulva: – Szerintem ennél nagyobb gyávaságot elképzelni sem lehet.

Kimerített a szertartás, máskülönben talán vitába szálltam volna egynémely állításával. De úgy ítélt meg, lesz még alkalom, hogy megvitassuk a dolgot, és másfelé tereltem a beszélgetést. Emlékszem, hogy ott álltam mellette, kibámultam az éjszakába, s a munkájáról és Icsiróról érdeklődtem. Alig találkoztam Szuicsival, amióta hazatért a háborúból, s ekkor tapasztaltam először, mennyire megváltozott, megkeseredett a vejem. Mára már hozzászóktam ehhez, de aznap este meglepett, hogy így beszél, s hogy nyoma sincs benne annak a merev viselkedésnek, amely a háború előtt jellemezte; ám mindezt a temetési szertartás érzelmi hatásának, illetve általánosabban a háborús élmények súlyának tudtam be – márpedig, amint Szecuko is utalt rá, ezek borzalmas élmények voltak.

Ám Szuicsi aznap esti hangulatáról azóta kiderült, hogy mindennaposnak mondható nála mostanság; az udvarias, szerény fiatalember, aki két évvel azelőtt feleségül vette Szecukót, ropant figyelemreméltó átalakuláson ment keresztül. Természetesen tragikus, hogy nemzedékéből oly sokan haltak meg úgy, ahogy meghaltak, de miért él benne ilyen neheztelés az idősebbek iránt? Van valami keménység, már-már azt mondhatnám, rosszindulat Szuicsi jelenlegi gondolkodásmódjában, amit aggasztónak ítélek – már csak azért is, mert a nézetei láthatólag Szecukót is befolyásolják.

De szó sincs róla, hogy csak a vejem ment volna keresztül efféle átalakuláson. Manapság folyton ezt látom magam körül; valami megváltozott az ifjabb nemzedék jellemében, amit nem teljesen értek, és e változás bizonyos aspektusai tagadhatatlanul nyugtalanítóak. Egyik este például Kavakami asszony kocsmájában meghallottam, hogy egy férfi, aki kissé távolabb ült a bárpultnál, ezt mondja:

– Hallom, kórházba vitték azt az idiótát. Eltört pár bordája, meg agyrázkódása lett.

– A Hirajama gyerekre gondol? – kérdezte Kavakami asszony aggodalmas arccal.

– Úgy hívják? Azt, aki folyton itt bóklászik, és mindenfélét ordibál. Valakinek le kellett volna állítania. Állítólag múlt éjjel verték össze. Szégyen, hogy valaki így rátámad egy idiótára, bármit ordibál is.

Ekkor a férfi felé fordultam, és megkérdeztem:

– Elnézést, azt mondja, hogy a Hirajama gyereket megtámadták? És mi okból?

– Állítólag valami régi katonai indulót énekelt, és elavult jel-szavakat harsogott.

– De hát a Hirajama gyerek mindig ezt csinálta – mondtam. – Csak két vagy három dalt ismer. Ezeket tanították meg neki.

A férfi vállat vont.

– Egyetértek, mi értelme összeverni egy ilyen idiótát? Ez egyszerűen szívtelenség. De odaát volt a Kajabasi híd környékén, és tudja, milyen gyanús hely az sötétedés után. Fent ült a híd oszlopán, és már vagy egy órája énekelt meg harsogott. Az út túloldalán is hallották a kocsmában, és úgy látszik, egyesek ráuntak.

– De hát mi értelme ennek? – kérdezte Kavakami asszony. – A Hirajama gyerek a légynek sem ártott.

– Nos, ideje volna, hogy valaki új dalokat tanítson neki – mondta a férfi, majd kortyolt egyet a poharából. – Ha továbbra is a régi indulókat énekli, előbb-utóbb megint összeverik.

Még mindig úgy emlegetjük, „a Hirajama gyerek”, pedig már legalább ötvenéves. De illik rá ez a név, mert szellemi képességeit tekintve gyerek maradt. Amióta csak ismerem, mindig is a katolikus misszió apácai viselték gondját, de valószínűleg egy Hirajama nevű családba született. A régi időkben, a vigalmi negyedünk fénykorában a Hirajama gyerek folyton a földön üldögélt a Migi-Hidari vagy valamely másik közeli vendéglátóhely bejáratánál. Amint Kavakami asszony is mondta, a légynek sem ártott, sőt a háború előtti években és a háború alatt a vigalmi negyed népszerű figurája lett harci dalaival és a hazafias szónoklatok utánczásaival.

Hogy ki tanította meg neki ezeket a dalokat, nem tudom. Mindössze kettő vagy három számból állt a repertoárja, és azoknak is csak az első versszakát tudta. De jó erős hangon kántálta őket, és két dal között azzal szórakoztatta a nézőközönséget, hogy vigyorogva tekintett fel az égre, csípőre tette a kezét, és azt üvöltötte: „Ennek a falunak is ki kell vennie részét a császárért meghozandó áldozatokból! Lesz olyan közületek, akinek le kell mondania az életéről! És lesz olyan közületek, aki új pirkadatra tér vissza diadallal!” – vagy valami hasonlót. Az emberek pedig azt mondták: „Lehetséges, hogy a Hirajama gyerekek nincs ki mind a négy kereke, de helyes a hozzáállása. Ő aztán igazi japán.” Gyakran láttam, hogy az emberek megálltak előtte, és pénzt adtak neki, vagy vettek neki valami ennivalót, és ilyenkor széles mosolyra húzódott az idióta arca. Kétségtelen, hogy a Hirajama gyerek azért ragaszkodott annyira a hazafias dalokhoz, mert ezekkel vívta ki magának a figyelmet és a népszerűséget.

Akkoriban senki sem törődött az idiotákkal. Most mi ütött az emberekbe, hogy képesek voltak összeaverni ezt a fickót? Lehet, hogy nem tetszenek nekik a dalai és a szövegei, de minden valószínűség szerint pontosan ők voltak azok, akik annak idején megsimogatták a fejét, és addig biztatták, míg az a pár foszlány kitörölhetetlenül bevette magát az agyába.

De amint mondtam, manapság más szelek fújnak az országban, és Szuicsi hozzáállása valószínűleg egyáltalán nem tekinthető kivételesnek. Talán nem igazságos a részemről, ha az ifjú Mijakéba is belelátom ezt a haragot, de ahogy manapság a dolgok állnak, bárki bármit mond az embernek, ha alaposabban megvizsgáljuk a szavait, ugyanezt a keserű érzést találjuk meg bennük. Véleményem szerint Mijake igenis kimondta azokat a szavakat; talán ma már Mijake és Szuicsi nemzedékének összes tagja így gondolkodik és így beszél.

Azt hiszem, említettem már, hogy tegnap kirándultam a város déli részébe, az Arakava negyedbe. Arakava a déli villamosvonal végállomása, sokakat egyenesen csodálkozással tölt el, hogy ilyen távoli elővárosba is kimegy a villamos. Valóban, ne-

héz úgy gondolni Arakavára, tisztára söpört kis utcáival, a járdákat szegélyező juharfáival, méltóságteljes családi házaival és a környező vidéki tájjal, mint a város részére. De szerintem jól tették a hatóságok, hogy kivezették a villamosvonalat Arakavába; a városlakóknak csak javukra válik, hogy könnyen megközelíthetik ezt a nyugalmasabb, kevésbé zsúfolt környéket. Nem volt mindig ilyen jó a közlekedés, s emlékszem, mennyivel súlyosabb bezártságérzés hatalmasodott el rajtunk a városban, főként a nyári hőségben, mielőtt a jelenlegi villamosvágányokat lefektették.

Úgy hiszem, 1931-ben jártunk, amikor a jelenlegi vonalakon megindult a közlekedés, s végre fölöslegessé váltak azok a célszerűtlen vonalak, amelyek annyi bosszúságot okoztak az utasoknak az előző harminc évben. Ha valaki nem itt élt akkoriban, talán el sem tudja képzelni, milyen nagy hatással voltak az új vonalak a város életének megannyi aspektusára. Egész negyedek változtak meg szinte egyik napról a másikra; bizonyos parkok, ahol azelőtt csak úgy nyüzsögtek az emberek, kihaltá váltak; régóta működő üzletek jelentős veszteségeket szenvedtek.

Aztán persze ott voltak azok a negyedek, amelyek váratlanul előnyös helyzetben találták magukat, s ezek közé tartozott a Tétovázás hídján túloldalán elterülő környék is, amelyből rövid időn belül kialakult a vigalmi negyedünk. Az új villamosvonal megjelenése előtt csupán néhány jellegtelen mellékutcát találtak volna itt, zsindegyházas házak sorával. Akkoriban még nem is tartották számon önálló negyedként, és a helyét is csak úgy lehetett meghatározni, hogy „Furukavától keletre”. Az új villamoshálózatnak köszönhetően azonban a furukavai végállomáson kiszálló utasok hamarabb értek el gyalog a belvárosba, mintha egy újabb, roppant kanyargós villamosútra vállalkoztak volna, s ennek következtében hirtelen megnőtt a gyalogosforgalom a környéken. Az a néhány kocsmá, amely már akkor is megvolt, hosszú évek közepes üzletmenete után váratlanul felvirágzott, s gombamód szaporodtak az újak.

A környék legrégebbi kocsmáját, a későbbi Migi-Hidarit akkoriban még egyszerűen csak Jamagata kocsmájának nevezték a

tulajdonos, egy öreg obsitos katona után. Kissé jellegtelen hely volt az idő tájt, de én rendszeresen látogattam, amióta csak a városba költöztem. Amennyire vissza tudok emlékezni, Jamagata pár hónappal az új villamosvonalak üzembe állása után vette észre, hogy valami történik körülötte, s ekkor kezdett terveket szőni. Miután a környék lassanként afféle valódi mulatónegyedé alakult, a Jamagata-féle kocsmát – amely a legrégebbi volt, ráadásul három utca találkozásánál állt – természetes módon a környékbeli vendéglátóhelyek pátriárkájának kezdték tekinteni. Ennek megfelelően Jamagatának – ő legalábbis így gondolta – mintegy kötelessége lett, hogy kibővítse és divatos szórakozóhelyként nyissa újra az intézményt. A fölötte lévő bolt tulajdonosa hajlandó volt eladni neki az üzletét, a szükséges tőkét pedig minden nehézség nélkül össze tudta szedni. Mind Jamagata kocsmáját, mind pedig az egész negyedet illetően a hatóságok hozzáállása jelentette a legnagyobb akadályt.

E tekintetben Jamagata minden kétséget kizáróan helyesen járt el. Ez ugyanis 1933-ban vagy 1934-ben történt – emlékezhetnek rá, hogy akkoriban nem volt szokás új vigalmi negyedet létesíteni. A hatóságok minden erejükkel azon voltak, hogy visszaszorítsák a városban a frivolitást, olyannyira, hogy épp ekkor zárták be a legdekadensebb intézményeket a belvárosban. Eleinte tehát nem tápláltam különösebb rokonszenvet Jamagata tervei iránt. Ám amikor elmondta, pontosan milyen helyet szeretne, megragadta a képzeletemet, és megígértem neki, hogy minden eszközzel támogatni fogom.

Azt hiszem, említettem már, hogy volt némi kis részem a Migi-Hidari megszületésében. Mivel nem voltam gazdag, anyagilag természetesen nem sokat tudtam segíteni. De akkorra már bizonyos hírnévre tettem szert ebben a városban; úgy emlékszem, az idő tájt még nem dolgoztam a minisztérium művészeti bizottságában, de voltak ott személyes összeköttetésem, és gyakran kikérték a tanácsomat a követendő irányvonalat illetően. Így hát amikor Jamagata nevében kérvényt nyújtottam be a hatóságokhoz, annak volt némi súlya.

„A tulajdonos szándékai szerint – magyaráztam – a létrehozandó intézmény a Japánban mind erőteljesebbé váló, új hazafias szellemet hirdetné. A dekoráció az újfajta szellemiséget tükrözné, s azon vendégeket, akik nem hívei e szellemiségnek, háttározottan távozásra biztatnánk. Mindezekon túl a tulajdonosnak az a szándéka, hogy az intézmény olyan hely legyen, ahol összegyűlhetnek és együtt ihatnak a város azon művészei és írói, akiknek munkássága ezen új szellemiség jegyében fogant. E kívánalomra tekintettel személyesen gondoskodtam arról, hogy megszerezsem számos pályatársam támogatását; köztük van Harada Maszajuki, a festő, Miszumi, a drámaíró, valamint Ocu-dzsi Sigeo és Nasztuki Eidzsi újságírók – amint bizonyára önök is tudják, valamennyien Őfelségéhez, a Császárhoz rendíthetetlenül hű művek alkotói.”

A továbbiakban rámutattam, hogy egy ilyen vendéglátóhelynél, amely a környék vezető intézményének számítana, keresve sem találnánk jobb eszközt arra, hogy a kívánatos hangnemet biztosítsuk a környéken.

„Máskülönben – írtam figyelmeztető éllel – attól tartok, a végén még egy újabb olyan negyed nő ki a földből a szemünk láttára, ahol pontosan az a fajta dekadencia uralkodik, amely ellen annyit küzdöttünk, s amelyről pontosan tudjuk, hogy minden ízében meggyengíti kultúránkat.”

A hatóságok válaszából kitűnt, hogy nem csupán tudomásul vették a kérelmet, de meglepő lelkesedéssel fogadták. Úgy vélem, ez is azon esetek közé tartozott, amikor az ember ámulva tapasztalja, hogy jóval nagyobb tekintéllyel bír, mint gondolta. De engem sohasem érdekelt különösebben, hogy tisztelnek-e, és nem is ezért töltött el személyes elégedettséggel a Migi-Hidari létrejötte; inkább büszke voltam, hogy valami olyasmi nyert itt megerősítést, amit én már jó ideje vallottam – nevezetesen az, hogy az új japán szellem nem összeegyeztethetetlen a szórakozással; vagyis semmi ok arra, hogy a mulatozás kéz a kézben járjon a dekadenciával.

Nagyjából két és fél évvel az új villamos vonalak megjelenése után tehát megnyílt a Migi-Hidari. A felújítás szakértő módon,

mindenre kiterjedően ment végbe, így ha valaki sötétedés után arra sétált, aligha maradhatott észrevétlen előtte a csillogó portál a számos kisebb-nagyobb lámpással, melyek az oromzaton és az ereszcsontról alatt lógtak, rendezett sorokban szegélyezték az ablakok szemöldökfáit és a főbejáratot; ezenkívül egy hatalmas, kivilágított reklámcsíkot is kifeszítettek a szelemenre, amelyen a vendéglátóhely új neve volt olvasható, a háttérben pedig alakzatba rendeződő katonacsizmák masíroztak.

Egyik este, nem sokkal a megnyitó után Jamagata félrevont, azt mondta, válasszam ki a kedvenc asztalomat, és kijelentette, hogy azt az asztalt mostantól csakis nekem tartják fenn. Gondolom, ezzel elsősorban háláját kívánta kifejezni, amiért egy kis szívességet tettem neki. De különben is régóta én voltam Jamagata egyik legjobb kuncsaftja.

Igen, akkortájt, amikor Migi-Hidarivá alakult át, már húsz éve jártam Jamagata kocsmájába. Ez valójában nem valamiféle tudatos döntés eredménye volt a részemről – amint mondtam, a kocsmá megglehetősen jellegtelen hely volt –, csupán úgy alakult, hogy amikor a városba költöztem, Furukavában laktam, és Jamagata kocsmája éppen útba esett.

Önök talán el sem tudják képzelni, milyen csúnya volt Furukava az idő tájt. Igen, ha korábban nem ismerték a várost, Furukava nevének hallatán most valószínűleg a parkra gondolnak, amely manapság ott terül el, meg a park híres őszibarackfáira. De mikor a városba költöztem – 1913-ban –, a környék tele volt kisebb cégek dűledező, gyakran üresen álló raktáraival meg üzemeivel. A házak öregek és rozogák voltak, és Furukavában kizárólag olyanok éltek, akik csakis a legalacsonyabb lakbért engedhették meg maguknak.

Én egy szűk padlásszobában laktam, egy idős asszony fölött, aki nőtlen fiával élt, és a szoba egyáltalán nem felelt meg az igényeimnek. Miután a házban nem volt áram, kénytelen voltam olajlámpás fényénél festeni; alig volt annyi hely, hogy felállítsak egy festőállványt, márpedig a falakat és a tatamit nem fröcskölhettem össze a festékeimmel; amikor éjszaka dolgoztam, gyakran felébresztettem az idős asszonyt meg a fiát; és ami a leg-

bosszantóbb volt, az alacsony mennyezet miatt nem tudtam teljesen felegyenesedni, úgyhogy gyakran félig összegörnyedve kellett dolgoznom órák hosszat, a fejemet pedig folyton bevertem a gerendákba. De akkoriban olyan örömmel töltött el, hogy felvettek a Takeda céghez, és művészként kereshetem meg a mindennapi betevő falatot, hogy nem sokat törődtem a kedvetlen körülményekkel.

Napközben természetesen nem a szobámban dolgoztam, hanem Takeda mester „műtermében”. Ez is Furukavában volt, egy étterem fölött elhelyezkedő, hosszú terem – olyan hosszú, hogy mind a tizenöten szép sorban felállíthattuk az állványainkat. A mennyezet magasabban volt, mint a padlásszobámban, de középtájon erősen megsüllyedt, úgyhogy valahányszor beléptünk a terembe, mindig azon tréfálkoztunk, hogy az előző este óta ismét pár centiméterrel lejjebb került. A hosszanti fal mentén végig ablakok húzódtak, vagyis elvileg kedvező fényviszonyok adódtak volna a munkánkhoz; de a behatoló fénypázmák valahogy mindig túl élesek voltak, ezért a terem leginkább egy hajókabinra hasonlított. A másik gond az volt a hellyel, hogy a földszinti vendéglős nem engedte, hogy este hat után is ott maradjunk, mivel ekkor kezdtek érkezni a vendégei. „Olyan lármát csapnak odafent, mint egy marhacsorda”, mondogatta. Így hát nem volt más választásunk, mint hogy a szállásunkon folytassuk a munkát.

Talán azt is el kellene magyaráznom, miért nem végezhattünk volna a munkánkkal semmiképpen, ha nem dolgozunk esténként is. A Takeda cég büszkén hirdette magáról, hogy igen rövid idő alatt nagyszámú festményt tud előállítani; Takeda mester értésünkre is adta, hogy ha nem fejezzük be a munkát határidőre, vagyis mire a hajó kifut a kikötőből, rövid idő alatt elveszítjük a megrendelőinket, akik átpártolnak a versenytársainkhoz. Emiatt egészen lehetetlen időpontokban, akár késő éjjel is dolgoznunk kellett, s másnap mégis büntudat gyötört minket, mert lemaradásban voltunk. A határidő közeledtekor gyakran előfordult mindannyiunkkal, hogy szakadatlanul festettünk, s mindössze két-három órát aludtunk éjjelente. Időnként, amikor

egymás után futottak be a megrendelések, valósággal szédelegtünk a kimerültségtől. Ám mindezek ellenére nem emlékszem, hogy akár egyszer is kifutottunk volna az időből, s úgy vélem, ez jól jelzi, milyen szigorúan bánt velünk Takeda mester.

Nagyjából egy éve dolgozhattam Takeda mesternél, amikor új művészt vettek fel a céghez. Ő volt Nakahara Jaszunari, bár kétszem, hogy ez a név sokat mondana önöknek. Valóban nem sok esélyük volt rá, hogy megismerjék, mivel az illető soha nem vált hírneves művésszé. A legtöbb, amit elért, az volt, hogy szerzett egy művésztanári állást a Jujama negyed egyik középiskolájában pár évvel a háború előtt – úgy hallottam, hogy még ma is ott dolgozik, miután a hatóságok nem látták okát, hogy eltávolítsák, amint oly sok tanártársával tették. Én még ma is úgy emlegetem: a Teknősbéka, ez a név még a Takeda cégnél ragadt rá, s barátságunk ideje alatt mindvégig így becéztem.

Ma is a birtokomban van a Teknősbéka egyik festménye – egy önarckép, amelyet nem sokkal a Takedánál töltött idő után festett. Vékony, szemüveges fiatalembert ábrázol, amint rövid ujjú ingben ül egy szűk, sötét szobában, körülötte festőállványok és rozoga bútorok, arca egyik felét megvilágítja az ablakon beeső fény. Az arcán ülő komolyság és félnétség emlékeim szerint kétségkívül híven tükrözi valós természetét. E tekintetben a Teknősbéka roppant becsületes volt; a portré alapján a legtöbb ember valószínűleg azt gondolná róla, az a típus, akit nyugodtan félrelökhetünk, ha ülőhelyet akarunk szerezni a villamoson. De azért, úgy tűnik, egyikünk sem mentes némi önhittségtől. A Teknősbéka szerénysége nem engedte, hogy elrejtse félné természetét, de abban nem akadályozta, hogy valamiféle fennköltten intellektuális külsővel ábrázolja magát – márpedig én a magam részéről nem így emlékszem rá. De ha igazságos akarok lenni, egyetlen olyan kollégára sem emlékszem, aki képes lett volna tökéletes becsületességgel megfesteni az önarcképét; bármily gondosan dolgozzuk is ki a tükörben látott felszínes részleteket, az ábrázolt személyiség ritkán közelíti meg a mások által látott igazságot.

A Teknősbéka egy különösen sok munkával járó megrendelés idején csatlakozott a céghez, s azzal vívta ki a ragadványnevét, hogy csupán két-három vásznat tudott befejezni annyi idő alatt, amennyi nekünk, többieknek hat vagy hét kép elkészítésére is elegendő volt. Eleinte a gyakorlatlanságának tudtuk be a lassúságát, és csak a háta mögött használtuk a csúfnevét. De ahogy teltek a hónapok, az ő teljesítménye pedig mit sem javult, egyre jobban nehezteltünk rá. Hamarosan szokásunkká vált, hogy szemtől szemben is Teknősbékának hívjuk, s ő, bár pontosan tudta, hogy ez a név korántsem kedveskedő, úgy emlékszem, mindent elkövetett, hogy úgy tegyen, mintha mégis az lenne. Ha például valaki odakiáltott neki a terem túlsó végéből: „Teknősbéka, még mindig azt a szírmot fested, amit a múlt héten kezdted el?“, erőltetetten felnevetett, mintha mutatni akarná, hogy érti a tréfát. Látszólag tehát képtelen volt megőrizni a méltóságát, s emlékszem, a kollégáim ezt gyakran tulajdonították annak a ténynek, hogy a Negisi negyedből jött; mert akárcsak napjainkban, akkor is élt az a meglehetősen igazságtalan legenda, miszerint azok, akik a város ezen részében nőnek fel, egytől egyig gyengék és gerinctelenek lesznek.

Emlékszem, egyik reggel, amikor Takeda mester egy pillanatra kilépett a hosszú teremből, két kollégám odament a Teknősbéka festőállványához, és gúnyolódni kezdtek vele a lassúsága miatt. Az én állványom közel volt az övéhez, úgyhogy világosan láttam, milyen ideges arckifejezéssel válaszolt:

– Kérlek, legyetek türelmesek velem. Nincs más kívánságom, mint hogy megtanuljam tőletek, nálam különb kollégáimtól, miként lehet ilyen sebességgel ennyire színvonalas munkát végezni. Mindent elkövettem az elmúlt hetekben, hogy gyorsabban fessek, de sajnálatos módon több festményt is félbe kellett hagynom, mivel a sietség olyan minőségromláshoz vezetett, hogy szégyent hoztam volna igényes cégünkre. De mindent megteszek majd, hogy jobb véleménnyel legyetek rólam. Kérlek, bocsássatok meg nekem, és legyetek még egy kis türelemmel.

A Teknősbéka kétszer vagy háromszor megismételte könyörgését, de kínzóit nem tágítottak, lustasággal vádolták, és azt vág-

ták a fejéhez, hogy velünk, a többiekkel akarja elvégeztetni a munkáját. Ekkorra már a legtöbben abbahagytuk a festést, és odagyűltünk köréjük. Azután a kínzói különösen durva kifejezésekkel kezdtek illetni a Teknősbékát, s láttam, hogy a többi kollégám semmit sem tesz, csak valamiféle elragadtatásban figyeli a történeteket, s azt hiszem, ekkor történt, hogy előreléptem, és megszólaltam:

– Elég volt, nem látjátok, hogy olyasvalakivel beszéltek, akiben van művészi tisztesség? Ha egy művész nem hajlandó feláldozni a minőséget a gyorsaság kedvéért, akkor ezt mindnyájunknak tiszteletben kell tartanunk. Elment az eszetek, ha ez nem tűnik fel nektek.

Természetesen ez sok éve történt, s nem kezeskedhetek érte, hogy pontosan e szavakat használtam azon a délelőttön. De valami ilyesmit mondtam a Teknősbéka védelmében, ebben egészen biztos vagyok; mert világosan emlékszem rá, milyen hálával és megkönnyebbüléssel fordult felém a Teknősbéka, és milyen elképedve bámultak rám a többiek. Én a magam részéről elég nagy tiszteletnek örvendtem a kollégáim körében – a munkám sem minőség, sem mennyiség tekintetében nem hagyott kívánnivalót maga után –, s úgy hiszem, a közbeavatkozásom véget vetett a Teknősbéka megpróbáltatásainak, legalábbis a délelőtt hátralevő részére.

Önök most talán úgy vélik, hogy túlságosan kidomborítom a saját szerepemet ebben az apró epizódban; végül is az az érv, amelyet felhoztam a Teknősbéka védelmére, nagyon is kézenfekvőnek tűnik – az ember azt gondolná, bárkinek eszébe juthat, akiben a legcsekélyebb tisztelet él a komoly művészet iránt. De emlékeztetnem kell önöket, milyen hangulat uralkodott akkoriban Takeda mesternél – úgy éreztük, valamennyien együtt harcolunk az idő ellen, hogy megóvjuk a cég nehezen kivívott hírnevét. Azzal is tisztában voltunk, hogy a cégtől rendelt festményeknek – gésák, cseresznyefák, vízben úszkáló pontyok, szentélyek – az a lényegük, hogy a külföldi vásárlók szemében „japánosnak” hassanak, az apróbb stílusbeli finomságok minden valószínűség szerint úgyszólván észrevétlenek maradnak. Tehát nem

gondolnám, hogy túl kedvező színben tüntetem fel ifjonti éne-
met, amikor azt sugallom, hogy aznapi cselekedetem egy olyan
tulajdonság megnyilvánulása volt, amellyel később nagy meg-
becsülést vívtam ki magamnak – vagyis hogy képes voltam ön-
állóan gondolkodni és ítéletet alkotni, még akkor is, ha emiatt
szembe kellett fordulnom a környezetemmel. Az mindenesetre
kétségtelen tény, hogy aznap délelőtt én voltam az egyetlen, aki
a Teknősbéka védelmére kelt.

Noha a Teknősbéka kifejezte köszönetét jelentéktelen beavat-
kozásomért és további támogató gesztusaimért, akkoriban oly
gyorsan repültek a napok, hogy beletelt némi időbe, míg alkal-
mam nyílt rá, hogy hosszabban elbeszélgessek vele négyszem-
közt. Igen, azt hiszem, két hónap is eltelt az imént említett inci-
dens után, amikor végre pillanatnyi szünet állt be a viharos se-
bességgel végzett munkában. Éppen a Tamagava-szentély kert-
jében sétálgattam – gyakran megtettem ezt, ha akadt egy kis
szabadidőm –, amikor megpillantottam a Teknősbékát, aki egy
padon ült a napsütésben, és láthatólag elnyomta az álom.

Még ma is lelkes látogatója vagyok a Tamagava-kertnek, és
készséggel elismerem, hogy a mostani sövények és fasorok han-
gulata csakugyan jobban illik egy szent helyhez. De valahány-
szor odamegyek manapság, azon kapom magamat, hogy vissza-
vágom a régi Tamagava-kertbe. Régen, még a sövények és a fák
előtti időkben a kert jóval nagyobbnak hatott, és csupa élet volt;
a messzeségbe nyúló pázsitot imitt-amott cukorka- és léggömb-
árusok, zsonglőrök és bűvészek tarkították; de emlékszem, ak-
kor is a Tamagava-kertbe ment az ember, ha le akarta fényké-
peztetni magát, mert rövid gyaloglás után máris belebotlott egy
bódéba, ahol egy fényképész táborozott állványával és fekete
leplével. Kora tavaszi vasárnap délután volt, amikor megláttam
a Teknősbékát, a kert tele volt szülőkkel és gyerekekkel. Oda-
mentem a kollégámhoz, és leültem mellé, mire ő azonnal felri-
adt.

– Nahát, Ono-szan! – kiáltotta, és felragyogott az arca. – Milyen
jó, hogy látlak! Épp az előbb gondoltam rá, hogy ha volna egy kis
spórolt pénzem, vennék valamit Ono-szannak, hogy kifejezzem

a hálám a kedvességéért. De jelenleg csak valami olcsó dolgot engedhetnék meg magamnak, az pedig sértő volna. Úgyhogy addig is, Ono-szan, engedd meg, hogy egyszerűen csak szívből megköszönjem mindazt, amit értem tettél.

– Nem sokat tettem – feleltem. – Csak néhányszor kifejtettem a véleményemet, ennyi az egész.

– Komolyan mondom, Ono-szan, nem sok ilyen ember van, mint te. Megtiszteltetés, hogy egy ilyen ember kollégája lehetek. Még ha a jövőben elválnak is útjaink, soha nem fogom elfelejteni a kedvességedet.

Emlékszem, még hosszú percekig kellett hallgatnom, ahogy a bátorságomat és a tisztességemet magasztalja. Azután azt mondtam:

– Már jó ideje beszélni akarok veled. Tudod, átgondoltam a dolgokat, és azt fontolgatom, hogy a közeljövőben otthagynom Takeda mestert.

A Teknősbéka elképedve meredt rám. Aztán komikusan körbetekintett, mintha attól félne, hogy valaki meghallhatja a szavaimat.

– Nagyon szerencsés voltam – folytattam. – A munkáim felkellették a neves festő és nyomatkészítő, Morijama Szeidzsi érdeklődését. Nyilván hallottál már róla.

A Teknősbéka tovább bámult, és közben a fejét ingatta.

– Morijama úr – mondtam – *igazi* művész. Minden valószínűség szerint nagy művész. Kivételes szerencse, hogy a figyelmére és a tanácsaira méltatott. Márpedig neki véleménye, hogy ha Takeda mesternél maradok, végképp elfecsérlem a tehetségemet, és felkért, hogy legyek a tanítványa.

– Csakugyan? – kérdezte óvatosan a társam.

– És tudod, ahogy itt sétálgattam a parkban, arra gondoltam: „Természetesen Morijama úrnak teljes mértékben igaza van. A többi igásló csak gürcöljön Takeda mesternél, hogy megkeresse a betevő falatot. De akinek közülünk komoly ambíciói vannak, az jobb, ha másfelé tekint.”

Ekkor jelentőségteljes pillantást vetettem a Teknősbékára, aki egyre zavarodottabb arccal bámult rám.

– Az a helyzet, hogy vettem a bátorságot, és beszéltem Morijama úrral – mondtam. – Kifejtettem neki azon véleményemet, hogy jelenlegi kollégáim között te vagy a kivétel. Egyedül benned van igazi tehetség és komoly igyekezet.

– Nahát, Ono-szan – tört ki belőle a nevetés –, hogy mondhatsz ilyet? Tudom, hogy kedves akarsz lenni hozzám, de ez már túlzás.

– Úgy döntöttem, hogy elfogadom Morijama úr kedves ajánlatát – folytattam. – És arra biztatlak, hogy mutasd meg neki a munkáidat. Kis szerencsével téged is felkér, hogy légy a tanítványa.

A Teknősbéka aggodalmas arccal fordult felém.

– No de Ono-szan, hát miket beszélsz? – kérdezte halkán. – Takeda mester apám egyik köztisztelőben álló ismerősének ajánlására vett fel. És minden gondom ellenére roppant türelmes velem. Hogyan lehetnék olyan hálátlan, hogy néhány hónap után faképnél hagyom? – Aztán hirtelen ráébredt, mit is mondott, és sietve hozzátette: – Természetesen, Ono-szan, ezzel nem azt akarom sugallni, hogy te bármilyen értelemben is hálátlan lennél. A te esetedben mások a körülmények. Nem feltételezem, hogy... – Szavai zavart kuncogásba fűltak. Aztán nagy nehezen összeszedte magát, és megkérdezte: – Komolyan ott akarod hagyni Takeda mestert, Ono-szan?

– Véleményem szerint – mondtam – Takeda mester nem érdemli meg, hogy az olyanok, mint te meg én, ragaszkodjanak hozzá. A hűséget ki kell érdemelni. Túl sok itt a hűség. Túl sokat beszélnek az emberek a hűségről, arról, hogy vakon kell követni valakit. Én a magam részéről nem így akarom leélni az életemet.

Természetesen nem biztos, hogy pontosan e szavakat használtam aznap délután a Tamagava-szentélynél; mert azóta már sokszor volt rá okom, hogy felidézzem ezt a bizonyos epizódot, és a többszöri elmondás során az ilyesfajta elbeszélések óhatatlanul önálló életre kelnek. Lehetséges tehát, hogy nem ilyen tömören fejeztem ki magam a Teknősbéka előtt azon a napon, ám azt hiszem, a szavak, amelyeket az imént magamnak tulajdoní-

tottam, eléggé pontosan leírják, miféle hozzáállás és milyen el-tökéltség jellemzett életemnek azon a pontján.

Mellesleg az egyik hely, ahol kénytelen voltam többször is el-mesélni a Takeda cégnél töltött napjaimról szóló történeteket, éppen az a bizonyos törzsasztal volt a Migi-Hidariban; a tanítvá-nyaimat láthatólag lenyűgözte, amikor pályafutásom eme korai szakaszáról beszéltem – talán mert természetes érdeklődés élt bennük az iránt, mivel foglalkoztak a tanáraik az ő korukban. Mindenesetre azokon az estéken gyakran szóba kerültek a Take-da mesternél töltött napjaim.

– Nem volt az olyan rossz élmény – emlékszem, ezt mondtam nekik egyszer. – Fontos dolgokat tanultam ott.

– Bocsásson meg, Szenszei – azt hiszem, Kuroda volt az, aki át-hajolt az asztal fölött, és megszólalt –, de nehezen tudom elhin-ni, hogy egy olyan helyen, amilyennek ön leírta ezt a műhelyt, bármi hasznosat is tanulhat egy művész.

– Igen, Szenszei – szólt közbe valaki más –, mondja csak el ne-künk, mi a csudát tudott tanulni egy ilyen helyen! A leírás alap-ján olyan lehetett, mint egy dobozgyár.

Így mentek a dolgok a Migi-Hidariban. Én belemerültem a be-szélgetésbe valakivel, a többiek egymás közt társalogtak, ám amint feltettek nekem egy érdekes kérdést, a társaság azonnal elhallgatott, s kíváncsi arcok fordultak felém mindenfelől, a vá-laszomat várva. Mintha beszélgetés közben fél füllel mindig arra figyeltek volna, nem osztok-e meg velük valami értékes tudás-morzst. Ez nem jelenti azt, hogy kritikátlan csodálattal viszo-nyultak hozzám; épp ellenkezőleg, kiváló képességű fiatalembe-rek voltak, és a jelenlétükben csakis olyasmit mert mondani az ember, amit alaposan átgondolt.

– Amikor Takedánál dolgoztam – magyaráztam nekik –, meg-tanultam egy fontos dolgot. Mégpedig azt, hogy helyes, ha fel-nézünk a tanárainkra, ugyanakkor az is fontos, hogy ne fogad-juk el fenntartás nélkül a nézeteiket. A Takedánál töltött napja-im során megtanultam, hogy soha ne kövessem vakon a töme-get, hanem alaposan fontoljam meg, akarok-e arrafelé haladni, amerre lökdösnek. És ha van valami, amire biztatni próbállak ti-

teket, akkor az az, hogy ne engedjete a körülmények hatalmának. Vonjátok ki magatokat a nemkívánatos, dekadens hatások alól, amelyek elárasztottak minket, s olyannyira megroppantották nemzetünk gerincét az elmúlt tíz-tizenöt évben. – Kétségtelen, hogy kissé kapatos voltam, és meglehetősen nagy szavakat használtam, de hát mindig így zajlottak ezek az összejövetelek a sarokasztal körül.

– Csakugyan, Szenszei – mondta valaki –, ezt mindannyiunknak meg kell jegyeznünk. Mindannyiunknak arra kell törekednünk, hogy ne engedjünk a körülmények hatalmának.

– És úgy vélem, hogy mi itt, e körül az asztal körül – folytattam – joggal vagyunk büszkék magunkra. Körülöttünk tombol a groteszk, a frivolság. De most végre egy jobb, férfiasabb szellemiség tűnt fel Japánban, és ennek ti is részesei vagytok. Sőt azt kívánom, hogy addig küzdjete, míg el nem ismernek titeket ezen szellemiség élharcosainak. Hiszen – s ekkor már nem csupán az asztalnál ülőkhöz szóltam, hanem mindazokhoz, akik a közelben voltak és hallgatták a szavaimat – ez az intézmény, ahol időről időre összegyűlünk, maga is ezen új, feltörekvő szellemiség bizonyítéka, s valamennyiünknek, akik itt vagyunk, van okunk a büszkeségre.

A mind vidámabb iszogatás közepette gyakran megesett, hogy kívülállók gyűltek az asztalunk köré, s beleszóltak a vitákba, eszmecserékbe, vagy egyszerűen csak hallgattak, és magukba szívták a hangulatot. A tanítványaim általában hajlandók voltak meghallgatni az idegenek véleményét, bár ha valami unalmas alak akaszkodott ránk, vagy olyasvalaki, aki helytelen nézeteket vallott, természetesen hamar megszabadultak tőle. De az éjszakába nyúló kiabálás és szónoklatok ellenére a valódi veszekedés ritka volt a Migi-Hidariban, mivel mindnyájunkat, akik oda jártunk, lényegében ugyanaz a szellemiség hatott át; vagyis a kocsma pont olyan lett, amilyennek Jamagata megálmodta; valami nemes dolgot testesített meg, olyan hely volt, ahol az ember büszkén, méltósággal részegedhetett le.

Van itt valahol a házban egy képem Kurodától, legtehetségebb tanítványomtól, amely az egyik ilyen Migi-Hidari-beli estét

ábrázolja. A címe *A hazafias szellem*, ennek alapján inkább arra számítana az ember, hogy masírozó katonákat vagy más efféle fog látni. Természetesen Kuroda éppen arra kívánt rámutatni, hogy a hazafias szellem valahol másutt jelenik meg először, a mindennapi életünkben, olyan dolgokban, hogy hová járunk inni és kikkel érintkezünk. Ezzel róttá le tiszteletét – mert akkor-tájt hitt az ilyen dolgokban – a Migi-Hidari szellemissége előtt. Az olajfestmény, amelyen számos asztal látható, pontosan ábrázolja a hely színvilágát és dekorációját – különös tekintettel a karzat korlátjáról függő hazafias feliratokra és jelszavakra. A feliratok alatt vendégek ülnek és beszélgetnek az asztalok körül, az előtérben pedig egy kimonót viselő pincérnő siet el egy tálca itallal. Szép festmény, igen jól megragadja a Migi-Hidari lármas, mégis valamiképpen büszke és fennkölt hangulatát. És valahányszor rápillantok manapság, elégedetten idézem fel, hogy – miután hírnevemnek köszönhetően némi befolyásra tettem szert a városban – nekem is részem volt abban, hogy létrejött egy ilyen hely.

Manapság, amikor esténként Kavakami asszony kocsmájában üldögélek, sokszor azon kapom magamat, hogy a Migi-Hidari-beli régi időkön merengek. Mert amikor Sintaróval mi vagyunk az egyedüli vendégek, van valami Kavakami asszony kocsmájában, abban, ahogy az alacsonyan lógó lámpák alatt ülünk a bárpultnál, ami nosztalgikus hangulatot ébreszt bennünk. Eszünkbe jut valaki a múltból, beszélgetni kezdünk róla, netán arról, hogy mennyit tudott inni vagy valami furcsa szokásáról. Aztán hamarosan Kavakami asszonyt is megpróbáljuk rávenni, hogy idézze eszébe az illetőt, és miközben igyekszünk felfrissíteni az emlékezetét, egyre több mulatságos dolog jut eszünkbe a szóban forgó személyről. A múltkor, miután jót neveltünk egy sor efféle emléken, Kavakami asszony – amint ilyenkor szokta – azt mondta:

– Nos, a nevére nem emlékszem, de az arcát biztosan felismerném.

– Hát, igazából, Oba-szan – mondtam emlékeimbe merülve –, ő sosem járt ide. Mindig az utca túloldalára járt inni.

– Igen, a nagy italmérésbe. De talán akkor is felismerném, ha láttam annak idején. Bár ki tudja? Az emberek nagyon megváltoznak olykor. Időnként összetalálkozom valakivel az utcán, azt gondolom, hogy ismerem, és köszönnöm kellene neki. Aztán még egyszer megnézem, és már nem vagyok olyan biztos benne.

– Képzelve, Oba-szan – szólt közbe Sintaró –, épp a múltkor esett meg velem, hogy köszöntem valakinek az utcán, mert azt hittem, ismerem. Az illető meg nyilvánvalóan örültnek nézett. Válaszra sem méltatott, csak továbbment.

Sintaró ezt láthatólag mulatságos történetnek tartotta, és hangosan nevetett rajta. Kavakami asszony csak elmosolyodott, nem nevetett. Aztán hozzám fordult, és azt mondta:

– Szenszei, igazán megpróbálhatná rávenni a barátait, hogy jöjjenek vissza erre a környékre. Sőt, ha meglátunk valakit a régi időkből, talán meg kéne állítanunk, és szólnunk kéne neki, hogy jöjjön el ebbe a kiskocsmába. Így lassanként visszahozhatnánk a régi szép időket.

– Ez igazán remek ötlet, Oba-szan – feleltem. – Igyekszem majd észben tartani. Megállítom az embereket az utcán, és azt mondom nekik: „Emlékszem önre a régi időkből. Törzsvendég volt a vigalmi negyedünkben. Nos, most talán azt hiszi, semmi sem maradt belőle, de téved. Kavakami asszony kocsmája még mindig ott van, ugyanolyan, mint régen, és a dolgok lassanként visszaállnak a régi kerékvágásba.”

– Erről van szó, Szenszei – mondotta Kavakami asszony. – Mondja meg nekik, hogy ne hagyják ki ezt a jó lehetőséget. Akkor végre jobban fog menni az üzlet. Végül is Szenszei kötelessége, hogy visszahozza az egykori vendégeket. Itt mindenki magától értődően vezetőnek tekintette önt, és felnézett önre.

– Jól mondja, Oba-szan – szólt közbe Sintaró. – Hajdanán, amikor egy hadúrnak szétszéledtek a csapatai a csata után, rövidesen elindult, hogy újra összeszedje őket. Szenszei is hasonló helyzetben van.

– Micsoda badarság – mondtam nevetve.

– Pedig ez így van, Szenszei – folytatta Kavakami asszony –, csak keresse meg mind a régieket, és mondja meg nekik, hogy

jöjjenek vissza. Aztán egy idő után megveszem a szomszédos üzlethelyiséget, és nyitunk egy ódivatú, hatalmas kocsmát. Olyat, amilyen az a régi nagy italmérés volt.

– Komolyan, Szenszei – erősködött Sintaró. – Egy hadúrnak újra össze kell szednie az embereit.

– Érdekes ötlet, Oba-szan – bólogattam. – És tudja, a Migi-Hidari is kis hely volt valamikor. Nem volt nagyobb, mint ez a kocsmá. Aztán idővel olyanná tettük, amilyen lett. Nos, talán egyszerűen csak ugyanezt kell tennünk a maga kocsmájával is. Most, hogy a dolgok kezdenek rendeződni, visszatérhetnének a vendégek.

– Elhozhatná megint az összes művész barátját, Szenszei – mondta Kavakami asszony. – Aztán a nyomukban jönnek majd az újságírók is.

– Érdekes ötlet. Valószínűleg bele kellene vágnunk. Csak egy dolog aggaszt, Oba-szan. Lehet, hogy maga nem lenne képes elvezetni egy olyan nagy italmérést. Nem szeretnénk, ha olyasmibe kezdene, ami meghaladja a képességeit.

– Ostobaság – felelte Kavakami asszony, és sértődött kifejezést erőltetett az arcára. – Ha Szenszei nekilát, és megteszi a magáét, meglátják, milyen remekül fognak itt menni a dolgok.

Az utóbbi időben újra és újra efféle beszélgetéseket folytattunk. És ki tudja, nem éled-e fel tényleg újra a régi vigalmi negyed? Az olyanok, mint Kavakami asszony meg én, inkább csak viccelődnek ezen, de az évődésünk mögött komoly optimizmus rejlik. „Egy hadúrnak össze kell szednie az embereit.” Talán csakugyan így van. Talán ha Noriko jövője egyszer s mindenkorra elrendeződik, komolyan megfontolom Kavakami asszony terveit.

Felteszem, e ponton célszerű volna megemlítenem, hogy egykori pártfogoltammal, Kurodával csak egyszer találkoztam a háború vége óta. Véletlenül futottunk össze egy esős reggelen, a megszállás első évében – még azelőtt, hogy lerombolták volna a Migi-Hidarit meg az összes többi ottani épületet. Gyalog mentem valahová egykori vigalmi negyedünk maradványai között,

és az esernyőm alól fürkésztem a csontvázszerű romokat. Emlékszem, munkások tettek-vettek ott aznap, úgyhogy először nem is figyeltem fel arra a figurára, aki csak állt, és a kiégett épületeket nézte. Csak amikor elsétáltam mellette, akkor vettem észre, hogy megfordult, és engem bámul. Megálltam, majd körbenéztem, és az ernyőmről csöpögő esőn keresztül valami furcsa döbbenettel észleltem, hogy Kuroda az, aki kifejezéstelen tekintettel mered rám.

Kalapot nem viselt, fekete esőkabát volt rajta, és esernyőt tartott a kezében. Mögötte az elszenesedett épületekről víz csöpögött, s nem messze tőle egy megmaradt ereszcatornából csak úgy zubogott az esővíz. Emlékszem, egy teherautó haladt el kettenk között, tele építőmunkásokkal. És észrevettem, hogy az ernyője egyik bordája el van törve, és ettől még erősebben fröcsköl a víz a lábánál.

Kuroda arca, amely a háború előtt egészen kerek volt, most megnyúlt, az arccsontjai kiálltak, s az álla és a nyaka felé mély ráncok húzódtak. És ahogy ott álltam, azt gondoltam magamban: „Már nem fiatal.”

Nagyon lassan mozdította meg a fejét. Nem voltam biztos benne, hogy biccentés akar-e lenni, vagy csupán azt szeretné elkerülni ezáltal, hogy törött ernyőjéről a nyakába folyjon a víz. Azután megfordult, és elindult az ellenkező irányba.

De nem akartam én ennyi szót vesztegetni Kurodára. Valójában eszembe sem jutott volna, ha nem merül fel a neve oly váratlanul a múlt hónapban, amikor a villamoson véletlenül összetalálkoztam doktor Szaitóval.

Azon a délutánon történt ez, amikor végül is elvittem Icsirót arra a szörnyeteges filmre – előző nap ugyanis Noriko makacssága miatt elmaradt ez a program. Kettesben mentünk az unokámmal, mivel Noriko nem volt hajlandó velünk tartani, Szecuko pedig ismét felajánlotta, hogy otthon marad. Ez persze csak egyszerű gyerekesség volt Noriko részéről, de Icsiró a maga módján magyarázta a nők viselkedését. Amikor aznap leültünk ebédelni, egyre csak ezt hajtogatta:

– Noriko néni és Anya nem jön. A nőknek túl ijesztő ez a film. Nagyon-nagyon megijednének, ugye, Odzsi?

– Igen, azt hiszem, hogy így van, Icsiró.

– Nagyon-nagyon megijednének. Noriko néni, ugye, nem meréd megnézni ezt a filmet?

– Bizony nem – felelte Noriko, és rémült arcot vágott.

– Még Odzsi is fél. Nézd csak, láthatod, hogy még Odzsi is fél. Pedig ő férfi.

Aznap délután, miközben az előszoba végében állva vártam, hogy a moziba induljunk, különös jelenetnek lettem tanúja Icsiró és az anyja között. Amikor Szecuko becsatolta Icsiró szandálját, láttam, hogy az unokám mondani próbál neki valamit. De valahányszor Szecuko azt kérdezte: „Mi az, Icsiró? Nem hallom.”, a kisfiú dühösen meredt rá, aztán futó pillantást vetett felém, hogy lássa, meghallottam-e. Végül, amikor Icsirón már rajta volt a szandálja, Szecuko lehajolt, hogy a gyerek a fülébe suttoghasson. Utána bólintott, és eltűnt a ház belsejében, majd kicsivel később egy összehajtogatott esőkabáttal tért vissza, és odaadta Icsirónak.

– Nem valószínű, hogy esni fog – jegyeztem meg, ahogy kinéztem a bejárati ajtón. Csakugyan szép, derűs idő volt odakint.

– Icsiró akkor is szeretné magával vinni – mondta Szecuko.

Furcsálltam, hogy az unokám ennyire ragaszkodik az esőkabátjához. Aztán amikor már odakint voltunk a napsütésben, s lefelé ballagtunk a domboldalon a villamosmegállóhoz, észrevettem, milyen fontoskodva lépked mellettem Icsiró – mintha a karjára vetett esőkabát legalábbis Humphrey Bogarthoz tette volna hasonlatossá –, s arra jutottam, hogy ezzel valamelyik kedvenc képregényhősét próbálja utánozni.

Azt hiszem, már csaknem leértünk a domb aljára, amikor Icsiró hangosan kijelentette:

– Odzsi, te valamikor híres művész voltál.

– Úgy vélem, ez így van, Icsiró.

– Kértem Noriko nénit, hogy mutassa meg nekem Odzsi képeit. De nem hajlandó megmutatni őket.

– Hm. Egy időre elpakoltuk az összes képet.

– Noriko néni szófogadatlan, ugye, Odzsi? Kértem, hogy mutassa meg a képeit. Miért nem hajlandó megmutatni őket?

Elnevettem magam, és azt mondtam:

– Nem tudom, Icsiró. Talán valami más dolga volt.

– Szófogadatlan.

Megint felnevettem, és azt feleltem:

– Úgy látszik, tényleg az, Icsiró.

A villamosmegálló tíz percre van gyalog a házunktól; le kell menni a dombról a folyóhoz, aztán egy kicsit tovább az új beton rakparton. Az északi vonal éppen ott éri el az utat, ahol az új lakóházakat építik. A múlt hónapban, azon a verőfényes délutánon ott szálltunk fel az unokámmal a belvárosba tartó villamosra, és ezen utazásunk során találkoztunk doktor Szaitóval.

Most veszem észre, hogy eddig igen keveset beszéltem a Szaitó családról, akiknek az idősebb fia jelenleg házassági tárgyalásokat folytat Norikóval. Szaitóék mindent egybevetve sokkal jobb partinak számítanak, mint Mijakéék, akikkel tavaly tárgyaltunk. Természetesen Mijakéék is elég rendes emberek voltak, de őszintén szólva nem lehetett volna őket köztisztelőben álló családnak nevezni, míg Szaitóékról ez minden túlzás nélkül elmondható. Noha doktor Szaitóval tulajdonképpen nem ismerjük egymást azelőtt, mindig is figyelemmel kísértem a művészet világában végzett tevékenységét, és éveken át valahányszor elmentünk egymás mellett az utcán, udvariasan köszöntünk, mintegy érzékeltetvén, hogy tisztában vagyunk a másik hírnevével. De amikor a múlt hónapban összefutottunk, természetesen egészen másképp zajlott le a találkozás.

A villamos csak azután telik meg, hogy áthaladt a folyó fölött az acélhídon, a Tanibasi pályaudvarral szemben, így hát amikor doktor Szaitó egy megállóval utánunk felszállt, még talált üres helyet mellettem. A beszélgetésünk óhatatlanul kissé nehézkesen indult, mivel a tárgyalások még korai, kényes szakaszukban voltak, s nem lett volna helyes nyíltan beszélni róluk, ugyanakkor az is képtelenség lett volna, hogy tudomást se vegyünk a létezésükről. Végül mindketten dicsérni kezdtük „közös barátun-

kat, Kio urat” – a házasságközvetítőt –, és doktor Szaitó mosolyogva jegyezte meg:

– Reméljük, az ő erőfeszítéseinek köszönhetően hamarosan ismét módunk lesz találkozni.

Ennél mélyebben nem mentünk bele a dolog megvitatásába. Akaratlanul is feltűnt, milyen eltérő a kétféle viselkedés: doktor Szaitó magabiztosan viszonyult a kissé kínos helyzethez, míg Mijakéék tavaly kezdettől fogva idegesen, nehézkesen intézték az ügyet. Bármiképpen végződjenek is a tárgyalások, kétségkívül megnyugtatóbb, ha az embernek olyanokkal van dolga, mint a Szaitó család.

Egyébiránt csak semmiségekről beszélgettünk. Doktor Szaitónak barátságos, szívélyes a modora, s amikor előrehajolt, és megkérdezte Icsirótól, hogy érzi magát a nagyapjánál, és megérdeklődte, milyen filmet fogunk megnézni, az unokám fesztelesen eltársalgott velem.

– Helyes fiú – mondta doktor Szaitó felém fordulva, elismerően.

Közeledtünk ahhoz a megállóhoz, ahol doktor Szaitónak le kellett szállnia – már fel is tette a kalapját –, amikor megjegyeztem:

– Van még egy közös ismerősünk. Egy bizonyos Kuroda úr. Kissé meglepődve néztem rá.

– Kuroda úr – ismételtem meg. – Á, minden bizonnyal az az úriember, aki egykor a tanítványom volt.

– Pontosan. Nemrég összefutottam vele, és ő említette az ön nevét.

– Csakugyan? Én már rég nem találkoztam vele. A háború óta biztosan nem. Hogy van Kuroda úr mostanság? Mivel foglalkozik?

– Azt hiszem, hamarosan elfoglalja állását az új Uemacsi Főiskolán, ott fog művészetet tanítani. Így ismerkedtem meg vele. A főiskola felkért, hogy vegyek részt a kinevezési bizottság munkájában.

– Á, akkor csak felületesen ismeri Kuroda urat.

– Valóban. De remélem, hogy a jövőben gyakrabban találkozom vele.

– Csakugyan? – kérdeztem. – Tehát akkor Kuroda úr még emlékszik rám. Ez kedves tőle.

– Igen, valóban. Úgy adódott, hogy megvitattunk valamit, s akkor említette az ön nevét. Nem volt alkalmam hosszan elbeszélgetni vele. De ha újra találkozunk, megemlítem neki, hogy összefutottam önnel.

– Á, helyes.

A villamos hangos csikorgás közepette haladt át az acélhídon. Icsiró, aki az ülésén térdelt, hogy kilásson, mutatott valamit a vízben. Doktor Szaitó megfordult, váltott még pár szót Icsiróval, aztán felállt, mert közeledett a megálló, ahol le kellett szállnia. Még egyszer utalt „Kio úr erőfeszítéseire”, azután meghajolt, és elindult az ajtó felé.

A híd utáni megállóban szokás szerint nagy tömeg tolongott, és az utazás hátralevő része meglehetősen kényelmetlenül telt. Amikor végre leszálltunk a mozi előtt, megláttam a plakátot, amely ott díszelgett a bejáratnál. Az unokám két nappal azelőtti rajza nagyon is hasonlított rá, bár ezen a képen nem volt tűz; Icsiró nyilván arra emlékezett, hogy a művész – az óriásgyík vadságát hangsúlyozandó – villámszerű vonalakat festett a szörny köré.

Icsiró odament a plakáthoz, és hangos nevetés tört ki belőle.

– Látszik rajta, hogy ez csak amolyan csinált szörny – mondta, és rámutatott. – Mindenki láthatja. Csak csinált szörny – nevette fel ismét.

– Icsiró, kérlek, ne neved olyan hangosan! Mindenki téged néz.

– Nem tehetek róla. Annyira látszik rajta, hogy nem igazi. Ki ijedne meg egy ilyen dologtól?

Miután beültünk a moziba, és megkezdődött a film, végre megértettem, minek is kellett valójában az esőkabát. Tíz perc telt el a filmből, amikor baljós zenét hallottunk, majd a vásznon egy sötét üreg jelent meg, körülötte köd kavargott. Icsiró odasúgta:

– Ez unalmas. Ugye, majd szólsz, ha valami érdekes történik? – És ezzel a fejére húzta az esőkabátot. A következő pillanatban bömbölés hallatszott, és a barlangból kimászott az óriásgyík. Icsiró keze a karomat szorította, s amikor ránéztem, azt láttam, hogy a másik kezével a lehető legszorosabbra fogja az esőkabátot.

A kabát ezután nagyjából a film végéig ott is maradt a fején. Olykor megrángatta a karomat, és a kabát alól megkérdezte:

– Most már kezd érdekes lenni?

Ekkor suttogva le kellett írnom neki, éppen mi látható a vásznon, s ezután keskeny rés jelent meg az esőkabáton. De pár perc múlva – ha csak a leghalványabb jele mutatkozott a szörny újbóli feltűnésének – a rés bezárult, és Icsiró azt mondta:

– Ez unalmas. Ne felejts el szólni, ha érdekes lesz.

Ám hazaérve Icsiró túlaradó lelkesedéssel nyilatkozott a filmről.

– Még sosem láttam ilyen jó filmet – ismételte, és még akkor is a maga verzióját mesélte, amikor leültünk vacsorázni. – Noriko néni, meséljem el, mi történt azután? De itt már nagyon félelmetes. Meséljem el neked?

– Annyira félek, Icsiró, hogy alig bírok enni – felelte Noriko.

– Figyelmeztetek, később még ijesztőbb lesz. Meséljem tovább?

– Hát, nem is tudom, Icsiró. Már így is nagyon megijesztettél.

Nem állt szándékomban komoly dolgokra fordítani a szót a vacsoraasztalnál azzal, hogy megemlítem doktor Szaitót, de természetellenes lett volna, ha a nap történéseinek összefoglalása közben nem teszek említést a találkozásunkról. Így hát amikor Icsiró elhallgatott egy pillanatra, megszólaltam:

– Véletlenül összetalákoztunk doktor Szaitóval a villamoson. Észak felé tartott, látogatóba ment valahová.

Amint ezt kimondtam, mindkét lányom abbahagyta az evést, és csodálkozva meredtek rám.

– De hát semmi fontos dologról nem beszéltünk! – nevettem el magam. – Igazán. Csak udvariaskodtunk egymással, ennyi az egész.

A lányaimat láthatólag nem győztem meg, de azért ismét hozáláttak az evéshez. Noriko a nővéreire pillantott, mire Szecuko megkérdezte:

– Jól van doktor Szaitó?

– Úgy láttam, igen.

Egy darabig csöndben ettünk. Talán Icsiró megint elkezdett mesélni a filmről. Mindenesetre valamivel később megszólaltam:

– Van itt egy furcsa dolog. Kiderült, hogy doktor Szaitó összeismerkedett egy volt tanítványommal. Egészen pontosan Kurodával. Állítólag Kuroda állást kap az új főiskolán.

Feleltem a tekintetemet a tálkámról, és azt láttam, hogy a lányaim megint abbahagyták az evést. Nyilvánvalóan épp az imént néztek össze, s egyike volt ez a múlt havi vendégeskedés azon pillanatainak, amikor határozottan úgy éreztem, hogy előzőleg rólam beszélhettek egymás között.

Azon az estén a két lányom meg én ismét csak ott ültünk az asztal körül, a szokásos újságokat meg magazinokat olvastuk, amikor valami tompa, ütemes dörömbölést hallottunk odabentről. Noriko ijedten kapta fel a fejét, de Szecuko megnyugtatta:

– Csak Icsiró az. Ezt csinálja, ha nem tud elaludni.

– Szegény Icsiró – mondta Noriko. – Biztosan a szörnyről álmodik. Igazán nem volt szép Apámtól, hogy elvitte egy ilyen filmre.

– Badarság – feleltem. – Tetszett neki.

– Szerintem igazából Apa akarta megnézni – mondta Noriko a nővéreinek, széles mosollyal az arcán. – Szegény Icsiró! Elrángatták egy ilyen rémes filmre.

Szecuko zavart arckifejezéssel fordult felém.

– Nagyon kedves volt Apámtól, hogy elvitte Icsirót – motyogta.

– De most szegény gyerek nem tud elaludni – mondta Noriko.

– Nevetséges egy gyereket elvinni egy ilyen filmre. Nem, maradj csak, Szecuko. Majd én megyek.

Szecuko figyelte, ahogy a húga elhagyja a szobát, aztán megszólalt:

– Noriko remekül bánik a gyerekekkel. Hiányozni fog Icsirónak, ha hazamegyünk.

– Hát igen.

– Mindig is jól tudott bánni a gyerekekkel. Emlékszik, Apám, milyen jókat játszott Kinositáék kisgyerekeivel?

– Hát igen – nevettem el magamat. Azután hozzátettem: – A Kinosita fiúk már nagyon megnöttek, mostanság nemigen látni őket errefelé.

– Mindig is jól tudott bánni a gyerekekkel – ismételte meg Szecuko. – Milyen szomorú látni, hogy ennyi idős korban még nincs férjnél!

– Valóban. Rosszkor jött a háború az ő szempontjából.

Pár percig tovább olvastunk. Aztán Szecuko megszólalt:

– Szerencsés véletlen, hogy Apám találkozott doktor Szaitóval a villamoson ma délután. Úgy hallottam, csodálatra érdemes úriember.

– Csakugyan az. És mindenki azt mondja, hogy a fiú nagyon is méltó az apjához.

– Valóban? – kérdezte Szecuko elgondolkodva.

Pár percre ismét visszatértünk olvasmányainkhoz. Majd megint a lányom törte meg a csendet.

– Tehát doktor Szaitó ismeri Kuroda urat?

– Csak felületesen – mondtam, fel sem nézve az újságomból. – Úgy tűnik, valahol összeismerkedtek.

– Vajon hogy van mostanában Kuroda úr? Emlékszem, mennyit járt ide, mindig órákig beszélgettek Apámmal a fogadószobában.

– Fogalmam sincs róla, mi van Kurodával mostanában.

– Bocsásson meg, de azon gondolkodom, nem volna-e jó ötlet, ha Apám a közeljövőben felkeresné Kuroda urat.

– Hogy kit kellene felkeresnem?

– Kuroda urat. És talán más régi ismerősöket is.

– Attól tartok, nem értem, mit beszélsz, Szecuko.

– Bocsásson meg, én csak azt akartam javasolni, hogy Apám esetleg elbeszélgethetne néhány régi ismerősével. Úgy értem,

még azelőtt, hogy Szaitóék nyomozója megtenné. Végül is jó volna elkerülni a félreértéseket.

– Igen, úgy vélem, tényleg jó volna – mondtam, és visszatértem az újságomhoz.

Azt hiszem, ezután nem esett több szó köztünk erről a kérdésről. Szecuko sem hozta fel többet múlt havi látogatásának hátralevő idejében.

Tegnap, amikor elvillamosoztam Arakavába, a járművet ragyogó őszi napfény árasztotta el. Már jó ideje nem jártam Arakavában – valójában a háború vége óta –, s amint kitekintettem az ablakon, számos változást fedeztem fel az egykor oly ismerős tájban. Tozaka-csón és Szakaemacsin áthaladva azt láttam, hogy téglából épült lakóházak magasodnak a régi időkből ismerős faházak fölé. Azután Minamimacsi gyárai mögött vitt az utunk, s láttam, hogy sok közülük elhagyatottan áll; egyik gyárudvar suhant el mellettünk a másik után, s mind tele voltak törött lécekkel, régi hullámlemezekkel, sőt gyakran csak egyszerű szemétnek látszó holmival.

Ám miután a villamosvonal keresztezi a folyót a THK Vállalat hídnál, hirtelen megváltozik a kép. Mezők és fák között visz az utunk, s hamarosan feltűnik előttünk Arakava előváros a hosszan elnyúló, meredek domb lábánál, ahol a villamos végállomása van. A jármű csigalassúsággal közeledik a dombhoz, majd lefékez, és amint az ember lelép a tisztára söpört kövezetre, az a határozott érzése támad, hogy maga mögött hagyta a várost.

Úgy hallottam, hogy Arakavát teljesen elkerülték a bombázások; és valóban, tegnap azt tapasztaltam, hogy ez a hely pontosan olyan, mint régen. Rövid sétát tettem felfelé a dombon, a cseresznyefák kellemes árnyékában, s máris ott voltam Macuda Csisu házánál, amely ugyancsak szinte semmit sem változott.

Macuda háza nem olyan nagy és különleges, mint az enyém; jellegzetes, szilárd, rendes arakavai ház. Saját kert is tartozik hozzá, amelyet léckerítés vesz körül, s éppen megfelelő távolságra van a szomszédos ingatlanoktól; a kapunál azáleabokor dí-

szeleg és egy földbe szúrt, vastag pózna, amelyen a családi feliratok olvashatók. Meghúztam a csengőzsinórt, s egy negyven év körüli nő nyitott ajtót, aki nem tűnt ismerősnek. Bekísért a fogadószobába, majd elhúzta a verandára nyíló tolóajtót, mire beáradt a napfény, és vethettem egy pillantást a kertre. Azután magamra hagyott, mondván:

– Macuda úr mindjárt jön.

Macudával akkor ismerkedtem meg, amikor Morijama Szeidzsi villájában laktam, ahová a Teknősbékával költöztünk, miután otthagytuk a Takeda céget. Igen, amikor Macuda először jött el a villába, én már nagyjából hat éve lakhattam ott. Aznap egész délelőtt zuhogott az eső, s néhányan iszogatással és kártyázással ütöttük el az időt az egyik szobában. Majd nem sokkal ebéd után, amikor éppen kibontottunk egy újabb nagy üveg italt, arra lettünk figyelmesek, hogy egy idegen kiabál az udvaron.

A hang erős volt és magabiztos, így hát mindannyian elhallgattunk, és rémülten pillantottunk egymásra. Mindenkinek ugyanaz a gondolat futott át az agyán – nyilván a rendőrség jött ki, hogy megrovásban részesítsen minket. Ez persze teljesen ésszerűtlen elképzelés volt, hiszen nem követtünk el semmiféle bűnt. És ha, mondjuk, egy kocsmai beszélgetés során valaki megkérdőjelezte volna az életmódunk helyességét, bármelyikünk kész lett volna tüzes védőbeszédet tartani. De a határozott hang, amelyik azt kiabálta: „Van itt valaki?“, mindannyiunkat váratlanul ért, s rávilágított, hogy bűntudat gyötör minket az átdorbézolt éjszakák, az átaludt délelőttök, az omladozó villában zajló, rendszertelen életünk miatt.

Pár perc elteltével az egyik társam kinyitotta a tolóajtót – ő volt a legközelebb hozzá –, váltott pár szót az idegennel, majd megfordult, és azt mondta:

– Ono, veled szeretne beszélni egy úriember.

Kimentem a verandára, ahol egy nagyjából velem egykorú, szikár arcú fiatalembert pillantottam meg a nagy, négyszögletű udvar közepén. Élénken él az emlékezetemben az első találkozásom Macudával. Az eső már elállt, kisütött a nap. Macudát min-

denfelől pocsolyák vették körül, meg a villa előtti cédrusfákról lehullott, nedves levelek. Túlságosan dandys volt az öltözéke ahhoz, hogy rendőr legyen; felhajtott gallérú, gondosan szabott felöltőt viselt, a kalapját pedig kissé hetykén a szemébe húzta. Amikor kimentem, éppen érdeklődéssel nézegetett körbe, s a viselkedésében volt valami, amiből azonnal, már első látásra megmutatkozott előttem arrogáns természete. Aztán észrevett, és minden sietség nélkül elindult a veranda felé.

– Ono úr?

Megkérdeztem, miben lehetek a szolgálatára. Megfordult, ismét végigjártatta a pillantását a telken, aztán rám mosolygott.

– Érdekes hely. Valaha pompás épület lehetett ez. Bizonyára valami nagyúré volt.

– Így van.

– Ono úr, a nevem Macuda Csisu. Már váltottunk néhány levelet. Az Okada-Singen Társaságnál dolgozom.

Az Okada-Singen Társaság ma már nem létezik – a megszálló erők megannyi áldozatának egyike lett –, de bizonyára hallottak róla, vagy legalábbis a kiállításról, amelyet a háború kitöréséig minden évben megrendezett. Az Okada-Singen-kiállítás volt egykor ebben a városban a legfontosabb rendezvény, amelyen a feltörekvő festők és nyomatkészítők nyilvános elismerésben részesülhettek. A kiállítás olyan elismertségnek örvendett, hogy az utolsó években már a város vezető művészei közül is sokan bemutatták ott legújabb munkáikat, az ifjú tehetségek alkotásai között. E kiállítással kapcsolatban írt nekem levelet az Okada-Singen Társaság néhány héttel Macuda délutáni látogatása előtt.

– Kissé felkeltette a kíváncsiságomat a válasza, Ono úr – mondta Macuda. – Úgyhogy arra gondoltam, felkeresem önt, és kiderítem, miről is van szó.

Hidegen néztem rá, és azt feleltem:

– Úgy vélem, a válaszlevelemben minden szükséges érvet felsorakoztattam. Mindazonáltal nagyon kedves öntől, hogy megkeresett.

Halvány mosoly suhant át az arcán.

– Ono úr – mondta –, úgy látom, ön le akar mondani egy fontos lehetőségről, amellyel hírnevét öregbíthetné. Úgyhogy kérem, árulja el, amikor azt állítja, hogy semmiféle kapcsolatot nem kíván fenntartani velünk, a saját véleményét fejezi ki? Vagy netán a tanára utasítását követi?

– Természetesen kikértem a tanárom véleményét. És meggyőződésem, hogy a legutóbbi levelemben kifejtett döntésem helyes döntés. Nagyon kedves öntől, hogy elfáradt ide, de sajnos e pillanatban sok a dolgom, így hát nem kérhetem, hogy jöjjön be. Engedje meg, hogy elköszönjek.

– Csak még egy pillanatra, Ono úr – kérte Macuda, és a mosolya még az eddiginél is gunyorosabb volt. Pár lépéssel előrébb jött, egyenesen a verandáig, és rám emelte a tekintetét. – Hogy őszinte legyek, nem a kiállítás érdekel. Sok más művész van, aki megérdemli, hogy részt vegyen rajta. Azért jöttem ide, Ono úr, mert találkozni kívántam önnel.

– Igazán? Nagyon kedves öntől.

– Igen. El akartam mondani, hogy nagy hatással voltak rám a munkái. Úgy vélem, önben jelentős tehetség lakozik.

– Roppant kedves. Kétségkívül sokat köszönhetek kiváló tanárom útmutatásainak.

– Kétségkívül. Nos, Ono úr, felejtsük el a kiállítást. Bizonyára érdekelni fogja, hogy én nem csupán az Okada-Singen alkalmazottjaként dolgozom. Igazi művészetrajongó vagyok. Megvanak a magam elképzelései és szenvedélyei. És ha olykor összetalálkozom egy olyan tehetséggel, aki valódi izgalmat ébreszt bennem, akkor úgy érzem, feltétlenül tennem kell valamit. Nagyon szeretnék megvitatni önnel bizonyos eszméket, Ono úr. Olyan eszméket, amelyek eddig talán nem fordultak meg a fejében, de amelyek szerény véleményem szerint jótékony hatással lehetnének az ön művészi fejlődésére. De most nem tartom fel tovább. Legalább a névjegyemet hadd hagyjam itt.

Kivette a tárcájából a névjegyet, letette a veranda szélére, aztán egy gyors meghajlással távozott. De mielőtt az udvar közepére ért volna, megfordult és odakiáltotta:

– Kérem, alaposan fontolja meg a kérésemet, Ono úr! Egyszerűen csak szeretnék megvitatni önnel bizonyos eszméket, mindössze ennyiről van szó.

Ennek ma már csaknem harminc éve, akkor még mindketten fiatalok voltunk és ambiciózusak. Tegnap Macuda egészen más ember benyomását keltette. A testét megtörte a sok betegeskedés, s egykor csinos, arrogáns arcát eltorzította, hogy az alsó állkapcsa mintha elcsúszott volna a felsőhöz képest. A nő, aki beengedett, most betámogatta a szobába, és segített neki leülni. Amikor magunkra maradtunk, Macuda rám nézett, és azt mondta:

– Úgy látom, még mindig jó egészségnek örvend. Ami engem illet, láthatja, hogy a legutóbbi találkozásunk óta tovább romlott az állapotom.

Kifejeztem együttérzésemet, de megjegyeztem, hogy nem is néz ki olyan rosszul.

– Ugyan, ne akarjon becsapni, Ono – felelte mosolyogva. – Pontosan tudom, mennyire legyengültem. Úgy tűnik, nem sokat lehet tenni ez ellen. Nincs más hátra, ki kell várnom, hogy rendbe jön-e a testem, vagy még roszakatagabb lesz. De hagyjuk ezeket a szomorú dolgokat. Meglepetésemre szolgált, hogy ismét meglátogatott. Úgy emlékszem, nem a legjobb barátságban váltunk el legutóbb.

– Igazán? Észre sem vettem, hogy összevesztünk.

– Természetesen nem vesztünk össze. Miért is vesztünk volna össze? Örülök, hogy megint eljött hozzám. Három éve lehet, hogy utoljára találkoztunk.

– Magam is úgy hiszem. Nem állt szándékomban kerülni önt. Már régóta meg akartam látogatni. De mindig közbejött valami...

– Hát persze – mondta. – Magának sok a dolga. Ugye, megbocsátja, hogy nem vettem részt Micsiko-szan temetésén? Akartam is írni, hogy megmagyarázzam a dolgot. Az a helyzet, hogy csak pár nappal később tudtam meg, mi történt. És persze az egészségi állapotom...

– Hogyne, hogyne. Különben is, biztos vagyok benne, hogy ő sem szeretett volna nagy, látványos szertartást. És mindenképpen tudta volna, hogy ön gondolatban vele van.

– Emlékszem, amikor összehozták magát Micsiko-szannal. – Felnevetett, bólogatott magában. – Nagyon örültem azon a napon, Ono.

– Hát igen – nevettem én is. – Voltaképpen maga volt a közvetítőnk. A nagybátyja egyszerűen nem tudta megoldani a dolgot.

– Így van – mosolygott Macuda –, most megint eszembe juttatta az egészet. A nagybátyám szörnyű zavarba jött, egyetlen szót sem tudott kimondani úgy, hogy ne piruljon skarlátvörösre. Emlékszik a házassági tárgyalásra a Janagimacsi Hotelban?

Mindketten elneveltük magunkat. Aztán azt mondtam:

– Sokat tett értünk. Szerintem maga nélkül nem jutottam volna semmire. Micsiko mindig nagy hálával gondolt magára.

– Kegyetlen dolog – sóhajtott fel Macuda. – Pedig akkor már jószerivel véget ért a háború. Úgy hallottam, egy eltévedt bomba volt.

– Igen. Szinte senki más nem sebesült meg. Kegyetlen dolog volt, amint mondta.

– Elnézést, hogy ilyen szörnyű emlékeket idézek fel.

– Ugyan már. Vigasztaló dolog önnel együtt emlékezni rá. Ilyenkor olyannak látom őt, mint a régi szép időkben.

– Hát igen.

A nő, aki beengedett, teát hozott. Miközben letette a tálcát, Macuda odafordult hozzá:

– Szuzuki kisasszony, hadd mutassam be egy régi kollégámat. Valamikor nagyon közel álltunk egymáshoz.

A nő felém fordult, és meghajolt.

– Szuzuki kisasszony a házvezetőnőm és egyben az ápolóm – mondta Macuda. – Neki köszönhető, hogy még lélegzem.

Szuzuki kisasszony felnevetett, megint meghajolt, majd kiment.

A távozása után pár percig csöndben ültünk Macudával, s mindketten kifelé bámultunk a Szuzuki kisasszony által nyitva hagyott tolóajtók között. Onnan, ahol én ültem, egy pár szalma-

papucs látszott, amelyet kint hagytak a napon a verandán. Magából a kertből azonban nem sokat láttam, s egy pillanatra elfogott a kísértés, hogy felálljak, és kimenjek a verandára. De hamar rájöttem, hogy Macuda nyilván ki akarna kísélni, ám ez nehezebbre esne, ezért inkább ülve maradtam, s azon töprengtem magamban, milyen is volt régen a kert. Úgy emlékeztem, hogy Macuda kertje kicsi volt ugyan, de igen ízléses: sima mohaszőnyeg, néhány formára metszett fa és egy mély tó. Miközben ott ültem Macudával, hirtelen valami csobbanást hallottam odakintről, s már a nyelvemen volt a kérdés, hogy tart-e még pontyokat, amikor megszólalt:

– Nem túloztam, amikor azt állítottam, hogy Szuzuki kisasszonynak köszönhetem az életemet. Nélküle már nem lennék itt. Tudja, Ono, a történetek ellenére sikerült megőriznem bizonyos megtakarításaimat és egyéb vagyontárgyaimat. Ennek köszönhető, hogy alkalmazni tudom őt. Nem mindenki ilyen szerencsés. Nem vagyok kifejezetten gazdag, de ha tudnám, hogy egy régi kollégám bajban van, mindent megtennék, hogy kiegészítsem. Végül is nincsenek gyerekeim, akikre ráhagyhatnám a pénzemet.

Elnevettem magamat.

– Maga semmit sem változott, Macuda. Nagyon lényegre törő. Kedves magától, de nem ez hozott ide. Nekem is sikerült megőriznem a vagyonomat.

– Á, ezt örömmel hallom. Emlékszik Nakanéra, a Minami Császári Főiskola igazgatójára? Időnként találkozom vele. Mostanra szinte koldus lett belőle. Természetesen megpróbálja fenntartani a látszatot, de teljes egészében kölcsönökből él.

– Ez borzasztó.

– Történt itt egy-két súlyos igazságtalanság – mondta Macuda. – De mi mégis mindketten megőriztük a vagyonunkat. És önnek több oka van, hogy hálás legyen, Ono. Úgy látom, ön az egészséget is megőrizte.

– Így van – mondtam. – Hálásnak kell lennem érte.

A kinti tóból megint csobbanás hallatszott, s az a gondolatom támadt, hogy talán madarak fürdőznek a víz szélén.

– Az ön kertje nagyon különbözik az enyémtől – jegyeztem meg. – Elég fülelni, és máris tudja az ember, hogy a városon kívül vagyunk.

– Csakugyan? Már nem is nagyon emlékszem, milyen a város zaja. A legutóbbi években ez a kert és ez a ház jelenti számomra a világot.

– Ami azt illeti, csakugyan azért jöttem, hogy a segítségét kérem. De nem abban az értelemben, amit az előbb említett.

– Látom, megbántódott – mondta, és bólogatott. – Nem sokat változott.

Mindketten elneveltük magunkat. Azután megkérdezte:

– Akkor mit tehetek önért?

– Az a helyzet – mondtam –, hogy Noriko, a kisebbik lányom e pillanatban házassági tárgyalásokat folytat.

– Valóban?

– Hogy őszinte legyek, egy kissé aggódom érte. Már huszonhat éves. A háború megnehezítette a dolgát. Máskülönben már biztosan férjhez ment volna.

– Azt hiszem, emlékszem Noriko kisasszonyra. De akkor még kislány volt. Már huszonhat éves! Amint mondta, a háború megnehezítette a dolgokat, még azoknak is, akik igazán jó partinak számítanak.

– Tavaly már majdnem férjhez ment – magyaráztam –, de az utolsó pillanatban megszakadtak a tárgyalások. Erről jut eszembe, önt megkereste valaki tavaly Norikóval kapcsolatban? Nem akarok szemtelen lenni, de...

– Egyáltalán nem szemtelen, nagyon is megértem. De nem, senki sem keresett meg. Igaz, tavaly ilyenkor nagyon beteg voltam. Ha felbukkant volna egy magánnyomozó, Szuzuki kisasszony minden bizonnyal elküldte volna.

Bólintottam, aztán azt mondtam:

– Lehetséges, hogy az idén megkeresi valaki.

– Igen? Nos, én csak a legjobbakat mondhatom magáról. Végül is, valamikor jó kollégák voltunk.

– Nagyon hálás vagyok ezért.

– Kedves öntől, hogy meglátogatott – mondta. – De ami Noriko kisasszony házasságát illeti, teljesen szükségtelen volt ez a látogatás. Lehet, hogy nem a legjobb barátságban váltunk el legutóbb, de az ilyen dolgok nem szabad, hogy közénk álljanak. Természetesen csakis a legjobbakat mondanám önről.

– Biztos voltam benne – mondtam. – Ön mindig is igen nagylelkű volt.

– Mindenesetre örülök neki, hogy ez ismét összehozott minket.

Macuda nehézkesen előrehajolt, és elkezdte újra megtölteni a teáscsészéinket.

– Bocsásson meg, Ono – mondta aztán –, de úgy látom, még mindig bántja valami.

– Csakugyan?

– Bocsássa meg, hogy ilyen nyersen fogalmazok, de az a helyzet, hogy Szuzuki kisasszony hamarosan visszajön, és figyelmeztet, hogy le kell pihennem. Sajnos, nem tudom hosszú ideig elszórakoztatni a vendégeimet, még akkor sem, ha régi kollégáról van szó.

– Természetesen, nagyon sajnálom. Igazán tapintatlanság volt a részemről.

– Ne legyen nevetséges, Ono. Még nyugodtan maradhat. Csak azért mondtam ezt, mert ha azért jött ide, hogy előhozakodjon egy bizonyos kérdéssel, akkor jobban teszi, ha mielőbb belevág. – Hirtelen kitört belőle a nevetés, és megjegyezte; – Nahát, úgy látszik, megbotránkoztattam a modortalanságommal.

– Szó sincs róla. Igazán tapintatlanság volt a részemről. De igazság szerint csak azért jöttem, hogy a lányom házassági kilátásairól beszélgessünk.

– Értem.

– Ámbár feltehetőleg – folytattam – szándékomban állt megemlíteni bizonyos eshetőségeket. Tudja, a jelenlegi tárgyalások meglehetősen kényes természetűek. Roppantul lekötelezne, ha körültekintően válaszolna, amennyiben bárki érdeklődne önénél.

– Természetesen. – Macuda tekintete rám tapadt, és látszott az arcán, hogy kissé mulattatja a helyzet. – A lehető legkörültekintőbben.

– Különösen ami a múlttal kapcsolatos kérdéseket illeti.

– De hiszen már említettem – vágta rá Macuda, és a hangja valamivel hidegebb lett –, hogy csakis a legjobbakat mondhatom önről a múlttal kapcsolatban.

– Hát persze.

Macuda továbbra is meredten bámult, azután felsóhajtott.

– Az utóbbi három évben szinte ki sem mozdultam ebből a házból – mondta. – De azért nyitva tartom a fülemet, és hallom, mi folyik az országunkban. Tisztában vagyok vele, hogy egyesek manapság elítélnék az olyanokat, mint maga meg én, méghozzá pontosan azokért a dolgokért, amelyekre egykor büszkék voltunk. És felteszem, hogy ez az, ami aggasztja, Ono. Esetleg attól tart, hogy olyan dolgokért fogom dicsérni, amelyeket talán jobb volna elfelejteni.

– Dehogyan – feleltem sietve. – Mindkettőnknek számos okunk van a büszkeségre. Csak arról van szó, hogy a házassági tárgyalásoknál az embernek szem előtt kell tartania, milyen kényes a helyzet. De ön most megnyugtató. Tudom, hogy pontosan olyan bölcsen fog eljárni, ahogy szokott.

– Megteszem, ami tőlem telik – mondta Macuda. – De Ono, vannak dolgok, amelyekre mindkettőnknek büszkének kell lennünk. Ne törődjön vele, mit beszélnek manapság az emberek. Nemsokára, pár év múlva az olyanok, mint mi, emelt fővel járhatnak, és büszkék lehetnek arra, amit tenni próbáltak. Csak remélni tudom, hogy megérem azt a kort. Szeretném látni, amint életem munkája elismerést nyer.

– Természetesen. Én is pontosan így vagyok vele. De ami a házassági tárgyalásokat illeti...

– Hát persze – vágott a szavamba Macuda. – Minden erőmmel azon leszek, hogy körültekintően járjak el.

Meghajoltam, és pár percre elhallgattunk. Aztán Macuda szólalt meg:

– Mondja csak, Ono, ha ennyire aggódik a múlt miatt, gondolom, más régi ismerősöket is felkeres mostanában, ugye?

– Valójában önhöz jöttem először. Sok régi barátunkról azt sem tudom, hol van manapság.

– Mi a helyzet Kurodával? Úgy hallottam, itt él valahol a városban.

– Igazán? Nem találkoztam vele... a háború óta.

– Ha aggódik Noriko kisasszony jövője miatt, talán meg kellene keresnie őt, bármily fájdalmas lenne is.

– Igen. Csak éppen fogalmam sincs, hol találom.

– Értem. Remélhetőleg a magánnyomozó sem fogja tudni, hol keresse. De a nyomozók időnként roppant leleményesek tudnak lenni.

– Igen.

– Ono, maga holtsápadt. Pedig amikor megérkezett, olyan egészséges színe volt. Így jár, aki egy szobában időzik egy beteg emberrel.

Elnevettem magam, és azt mondtam:

– Dehogyan. Csak hát a gyerekekkel olykor sok a gond.

Macuda ismét leisóhajtott, és azt felelte:

– Néha azt mondják nekem, sokat vesztettem, amiért nem házasodtam meg és nem születtek gyerekeim. De amikor körülnézek, azt látom, hogy a gyerekekkel csak gond van.

– Ez nem áll messze az igazságtól.

– Ennek ellenére – mondta – megnyugtató lehet a gondolat, hogy az embernek vannak gyerekei, akikre ráhagyhatja a vagyonát.

– Igen. Pár perccel ezután, ahogy Macuda megjósolta, bejött Szuzuki kisasszony, és valamit mondott neki. Macuda elmosolyodott, és rezignáltan fordult felém:

– Megjött értem az ápolónőm. Természetesen addig maradhat, ameddig csak kedve tartja. De most bocsásson meg, Ono.

Később, amikor a végállomáson vártam a villamost, amely majd felvisz a meredek dombra, és visszavisz a városba, valamegyest megnyugodva gondoltam vissza Macuda ígéretére, hogy „csakis a legjobbakat mondja a múlttal kapcsolatban”. Termé-

szetesen ebben akkor is nagyjából biztos lehettem volna, ha nem megyek el hozzá. De azért jó dolog újra kapcsolatba lépni a régi kollégákkal. Mindent egybevetve, a tegnapi arakvai kirándulásom nagyon is megérte a fáradságot.

1949 ÁPRILISA

Hetente három-négy este még mindig azon kapom magamat, hogy lesétálok az ösvényen a folyóhoz és a kis fahídhöz, amelyet egyesek, akik a háború előtt itt éltek, még mindig a Tétovázás hídjaként ismernek. Azért neveztük így, mert a híd nemrég még a vigalmi negyedünkbe vezetett, és állítólag sokszor lehetett látni rajta lelkiismeret-furdalással küzdő férfiakat, akik hosszan haboztak, mielőtt eldöntötték volna, hogy szórakozással töltik-e az estét vagy hazamennek a feleségükhöz. De ha olykor ott látnak is a hídon állva, amint elgondolkodva dőlök a korlátnak, szó sincs róla, hogy tétováznék. Egyszerűen csak szeretek ott állni naplemente idején, figyelni a környéket és nyugtázni a körülöttem zajló változásokat.

A domb lábánál házsorok nőttek ki a földből. A folyópart távolabbi részén pedig, ott, ahol egy éve még csak fű és sár volt, egy városi vállalat épít bérházakat leendő alkalmazottainak. De ezek a házak még sokára készülnek el, és ha a nap alacsonyan jár a folyó fölött, az ember akár össze is tévesztheti őket azokkal a lebombázott, romba dőlt épületekkel, amelyek még mindig megtalálhatók a város egyes részein.

Ám az efféle romokból hétről hétre kevesebb akad; valószínűleg egészen az északi Vakamija kerületig vagy a Honcsó és Kaszugamacsi közti, súlyos károkat szenvedett térségig kellene elmenni ahhoz, hogy nagyobb számban lássunk ilyeneket. De alig egy éve, bizton állíthatom, a lebombázott házak romjai még városzerte mindennapos látványnak számítottak. Például a Tétovázás hídján túli terület – az, ahol egykor a vigalmi negyedünk működött – tavaly ilyenkor valóságos törmeléksivatag volt. Most viszont napról napra haladnak a munkálatok. Kavakami asszony kocsmája előtt, ahol egykor mulatni vágyó emberek egész hada tolongott, széles betonutat építettek, az út két oldalán pedig nagy irodaépületek alapjait ásták ki.

Kavakami asszony csak a minap árulta el, hogy a vállalat hajlandó volna tekintélyes összegért megvásárolni tőle a kocsmát,

de azt hiszem, már amúgy is rég beletörődtem, hogy előbb-utóbb bezárja az üzletet és elmegy innen.

– Nem tudom, mitévő legyek – mondta nekem. – Szörnyű lenne elhagyni ezt a helyet ennyi idő után. A múlt éjjel le sem hunytam a szememet, egyre csak ezt forgattam az agyamban. Másrészt viszont, Szenszei, amikor belegondoltam, azt mondtam magamban: most, hogy Sintaró-szan elment, Szenszei az egyetlen megbízható törzsvendégem. Tényleg nem tudom, mitévő legyek.

Mostanság csakugyan én vagyok az egyetlen valódi vendég; Sintaró be sem tette a lábát Kavakami asszony kocsmájába a múlt téli kis epizód óta – nyilvánvalóan nem mer a szemembe nézni. Ez, gondolom, rosszul érintette Kavakami asszonyt, aki nekem semmi köze nem volt az üggyhöz.

A múlt télen történt, egyik este, amikor szokás szerint együtt iszogattunk. Sintaró ekkor említette először azt a tervét, hogy tanári álláshoz szeretne jutni az egyik újonnan megnyílt főiskolán. Azután azt is elárulta, hogy valójában már számos helyre beadta a jelentkezését. Természetesen sok idő eltelt azóta, hogy Sintaró a tanítványom volt, és semmi oka rá, hogy kikérje a véleményemet, mielőtt efféle ügyeket intézne; tökéletesen tisztában voltam vele, hogy most már vannak mások – például a munkaadója –, akik jóval alkalmasabbak rá, hogy az ilyenkor szükséges ajánlással lássák el. Mindazonáltal, bevallom, kissé meglepett, hogy egyáltalán nem szólt ezekről a lépéseiről. Így hát amikor nem sokkal újév után, azon a téli napon felkeresett a házamban, amikor ott találtam az előszobában, idegesen nevetgélve, és azt mondta: „Szenszei, nagy szemtelenség a részemről, hogy csak úgy beállítottam”, valami megkönnyebbülésfélét éreztem, mint-ha a dolgok visszatértek volna a rendes kerékvágásba.

A fogadószobában meggyújtottam egy parázstartót, s mindketten leültünk, és a kezünket melengettük fölötte. Észrevettem, hogy Sintaró felöltőjén, amelyet nem vetett le, elolvad egyikét hópehely, és megkérdeztem tőle:

– Megint esik a hó?

– Csak egy kicsit, Szenszei. Nem úgy, mint ma reggel.

– Sajnálom, hogy ilyen hideg van itt. Attól tartok, ez a ház leghidegebb szobája.

– Dehogyan, Szenszei. Az én szobáim sokkal hidegebbek. – Boldogan elmosolyodott, és a kezét dörzsölgette az izzó szén fölött. – Kedves öntől, hogy fogadott. Szenszei mindig nagyon jó volt hozzám. Össze se tudnám számolni, mi mindent tett értem.

– Dehogyan, Sintaró. Sőt néha azt gondolom, elhanyagoltalak a régi időkben. Úgyhogy örömmel töltene el, ha mód nyílna rá, hogy pótoljam a mulasztásomat, akár ilyen sok idő elteltével is. Sintaró elnevette magát, és tovább dörzsölgette a kezét.

– Igazán képtelenségeket beszél, Szenszei. Soha nem tudnám összeszámolni, mi mindent tett értem.

Egy darabig néztem, aztán megkérdeztem:

– Akkor hát áruld el, Sintaró, miben lehetek a segítségedre?

Csodálkozva tekintett fel, azután megint nevetésben tört ki.

– Bocsásson meg, Szenszei. Olyan kényelmesen elhelyezkedtem, egészen megfeledkeztem róla, miért is rontottam be így önhöz.

Elmondta, hogy nagy reményeket fűz a Higasimacsi Főiskolára való jelentkezéséhez; megbízható forrásokból úgy értesült, hogy igen jó esélyei vannak.

– Úgy tűnik azonban, Szenszei, hogy van egy-két apróság, amellyel a bizottság minden valószínűség szerint kissé elégedetlen.

– Csakugyan?

– Igen, Szenszei. Talán jobb lesz, ha nyíltan beszélek. Ezek a bizonyos apróságok a múlttal kapcsolatosak.

– A múlttal?

– Igen, Szenszei. – Sintaró most idegesen felnevetett. Azután összeszedte magát, és folytatta: – Tudja, Szenszei, hogy én mélyes tisztelettel viseltetem ön iránt. Rengeteget tanultam öntől, és mindig is büszke leszek az ismeretségünkre.

Bólintottam, és vártam, hogy folytassa.

– Az a helyzet, Szenszei, hogy roppant hálás lennék, ha személyesen írna a bizottságnak, csak hogy megerősítse bizonyos állításaimat.

– És miféle állításokról van szó, Sintaró?

Sintaró megint vihogni kezdett, azután ismét a parázstartó fölé nyújtotta a kezét.

– Egyszerűen csak eleget kell tenni a bizottság kívánalmainak, Szenszei. Semmi több. Bizonyára emlékszik, Szenszei, hogy egyszer összekülönböztünk. A kínai válság idején végzett munkám miatt.

– A kínai válság? Attól tartok, nem emlékszem a szóváltásunkra, Sintaró.

– Bocsásson meg, Szenszei, talán eltúloztam a dolgot. Nem fajult ez kifejezetten szóváltássá. Csupán annyi történt, hogy tapintatlanul hangot adtam az ellenvéleményemnek. Hogy úgy mondjam, nem voltam hajlandó megfogadni az ön tanácsait a munkámmal kapcsolatban.

– Bocsáss meg, Sintaró, de nem emlékszem, miről is van szó.

– Nem csoda, hogy Szenszei emlékezete nem őrizte meg ezt a jelentéktelen esetet. De úgy áll a helyzet, hogy jelen körülmények között számomra bizonyos fontossággal bír ez az epizód. Talán könnyebben eszébe jut, ha emlékeztetem a mulatságra, amelyet aznap este rendeztünk, Ogava úr eljegyzésének örömeire. Ezen az estén történt – azt hiszem, a Hamabara Hotelban voltunk –, hogy talán valamivel többet ittam a kelleténél, és udvariatlan módon kifejtettem önnek a véleményemet.

– Most már dereng valami, bár nem mondhatnám, hogy tisztán emlékszem erre az estére. De mondd csak, Sintaró, mi köze a mai dolgokhoz egy efféle apró nézeteltérésnek?

– Bocsásson meg, Szenszei, de úgy áll a helyzet, hogy az ügy némi jelentőségre tett szert. A bizottságot meg kell nyugtatni bizonyos dolgok felől. Végül is itt vannak az amerikai hatóságok, amelyeknek eleget kell tenni... – Sintaró idegesen elhallgatott. Azután így folytatta: – Kérem, Szenszei, próbálja emlékezetébe idézni ezt a kis nézeteltérést. Mindig is hálás voltam és ma is hálás vagyok azért a rengeteg tudásért, amelyet az ön felügyelete alatt sajátítottam el, de az a helyzet, hogy a nézeteink nem mindig egyeztek. Sőt, talán nem túlzok, ha azt állítom, hogy annak idején erős fenntartásaim voltak az iskolánk irányvonalát illető-

en. Bizonyára emlékszik például, hogy noha végül is követtem a kínai válsággal kapcsolatos plakátokra vonatkozó utasításait, voltak kétségeim, s nem átallottam az ön tudomására hozni a véleményemet.

– A kínai válsággal kapcsolatos plakátok – mondtam, miközben a fejemet törtem. – Igen, most már emlékszem a plakátjaidra. Kulcsfontosságú időszak volt ez a nemzet számára. Szakítanunk kellett a határozatlansággal, és el kellett döntenünk, mit is akarunk. Úgy emlékszem, szépen dolgoztál, és valamennyien büszkék voltunk a munkáidra.

– De bizonyára emlékszik, Szenszei, hogy komoly kétségeim voltak a munkát illetően, amelyet velem végeztetett. Talán emlékszik, hogy aznap este a Hamabara Hotelban nyíltan hangot adtam ellenvéleményemnek. Bocsásson meg, Szenszei, hogy efféle jelentéktelen ügygel fárasztom.

Azt hiszem, pár percig csak hallgattam. Ekkor nyilván felálltam, mert amikor legközelebb megszólaltam, emlékszem, hogy a szoba túlsó végében álltam, a veranda tolóajtajánál.

– Azt akarod, hogy írjak egy levelet a bizottságnak – mondtam végül –, amelyben kinyilvánítom, hogy nem állsz a befolyásom alatt. Ezt kéred tőlem, nem kevesebbet.

– Szó sincs ilyesmiről, Szenszei. Félreértett. Engem ma is nagy büszkeség tölt el, ha azt tapasztalom, hogy az ön nevével hoznak kapcsolatba. Csupán arról van szó, hogy ha a kínai válsággal kapcsolatos plakátok ügyében meg lehetne nyugtatni a bizottságot...

Ismét elhallgatott. Résnyire elhúztam az egyik tolóajtót. Hideg levegő tört be a szobába, de ez valami okból nem zavart. Kibámultam a résen, a verandára és azon túl a kertbe. Lassú, lebegő pelyhekben hullott a hó.

– Sintaró – mondtam –, miért nem vagy képes vállalni a múltat? Akkoriban nagy megbecsülésre tettél szert a plakátjaidal. Nagy megbecsülésre és számos dicséretre. Lehet, hogy a világ ma másképp vélekedik a munkádról, de semmi szükség rá, hogy hazudj magadról.

– Igen, Szenszei – felelte Sintaró. – Igaza van. De visszatérve a szóban forgó ügyre, roppant hálás lennék, ha írna a bizottságnak a kínai válsággal kapcsolatos plakátokról. Alkalmasint itt is van nálam a bizottsági elnök neve és címe.

– Sintaró, kérlek, figyelj rám.

– Szenszei, őszinte tisztelettel mondhatom, hogy mindig is nagyon hálás voltam a tanácsaiért és az útmutatásáért. De én e pillanatban éppen a pályafutásom közepén tartok. Ha az ember már nyugdíjba vonult, nyugodtan megteheti, hogy eltűnődik egyes kérdéseken, fontolgatja őket. Én azonban egy mozgalmas világban élek, és gondoskodnom kell bizonyos dolgokról, ha biztosan meg akarom szerezni ezt az állást, amelyről mindenki azt állítja, hogy nekem szánják. Szenszei, nagyon kérem, képzelje magát az én helyembe.

Nem válaszoltam, csak tovább néztem, ahogy a kertemre hullik a hó. Hallottam, hogy mögöttem Sintaró feláll.

– Itt a név és a cím, Szenszei. Ha megengedi, itt hagyom. Nagyon hálás lennék, ha kellő figyelmet szentelne az ügynek, amikor jut rá némi ideje.

Ekkor rövid csönd állt be, gondolom, Sintaró azt várta, hogy megforduljak, és lehetővé tegyem, hogy némi méltósággal távozzon. Én tovább bámultam a kertemet. A hó sűrűn hullott, ám csak vékony rétegben ülte meg a bokrokat és a faágakat. Ekkor vettem észre, hogy szellő rázza meg a juharfa egyik ágát, és leveri a hó nagy részét. Csak a kert végében álló kőlámpás tetejét borította vastag fehér hósipka.

Hallottam, hogy Sintaró elnézést kér, és elhagyja a szobát.

Talán olybá tűnhet, hogy szükségtelenül barátságtalan voltam Sintaróval azon a napon. De ha az ember tekintetbe veszi, mi történt a Sintaró látogatását közvetlenül megelőző hetekben, kétségkívül megérti, miért ébresztett bennem olyan csekély együttérzést, ahogy megpróbált kibújni a felelősség alól. Sintaró látogatását ugyanis csupán néhány nappal előzte meg Noriko *miaija*.

Az ősz folyamán eléggé sikeresen haladtak Noriko és Szaitó Taró házassági tárgyalásai; októberben fényképváltásra is sor került, ezután pedig a közvetítőnktől, Kio úrtól úgy értesültünk, hogy a fiatalember alig várja, hogy találkozhasson Norikóval. Noriko természetesen úgy tett, mintha ezt még át kellene gondolnia, de ekkorra már nyilvánvalóvá vált, hogy a lányom – aki időközben betöltötte a huszonhatot – nemigen engedheti meg magának, hogy könnyelműen elszalasszon egy olyan jó partit, mint Szaitó Taró.

Így hát közöltem Kio úrral, hogy hajlandók vagyunk részt venni a *miain*, s meg is állapotunk abban, hogy a találkozót egy novemberi napon, a Kaszuga Park Hotelban tartjuk. Talán önök is egyetértenek velem abban, hogy a Kaszuga Park Hotel napjainkra meglehetősen közönséges helyé vált, így hát nem voltam maradéktalanul elégedett ezzel a választással. De Kio úr megnyugtatóan, hogy különtermet foglalnak majd, és azt is értsemre adta, hogy Szaitóék nagyon kedvelik a szálloda éttermének főztjét, így hát végül, ha kelletlenül is, de beleegyezésemet adtam.

Kio úr arra is rámutatott, hogy a *miain* várhatóan jelentős többségben lesznek a vőlegényjelölt rokonai – ugyanis a szülei, továbbá az öccse is mindenképp jelen kívánnak lenni. Tökéletesen elfogadható volna, közölte, ha mi is magunkkal hoznánk egy rokont vagy közeli barátot, aki további támogatást nyújthatna Norikónak. De Szecuko túlságosan messze lakik, így hát természetesen nem volt senki, akit elhívhattunk volna egy ilyen eseményre. Úgy tűnt tehát, hogy valamiképpen óhatatlanul hátrányban leszünk a *miain*, s minden bizonnyal ez a tudat, no meg a helyszínnel szembeni ellenérzésünk állt annak háttérében, hogy Noriko idegesebben nézett a találkozás elébe, mint más körülmények között tette volna. A *miain* előtti hetek mindenestre határozottan nehéz időszaknak bizonyultak.

Amikor Noriko hazajött az irodából, gyakran azonnal efféle megjegyzésekkel kezdte:

– Mit csinált egész nap, Apám? Szokása szerint csak búslakodott, gondolom.

Nekem persze eszembe sem jutott „búslakodni”; ehelyett minden erőmmel azon voltam, hogy biztosítsam a házassági tárgyalások sikerét. De miután akkoriban úgy véltem, fontos, hogy ne idegesítsem őt a részletekkel, s azzal, miként is haladnak a dolgok, csupán nagy vonalakban beszéltem el, hogyan telt a napom, ez pedig újabb gyanakvó feltételezésekre adott okot. Visszatekintve már látom, az, hogy bizonyos dolgokat nem vitattunk meg nyíltan, valószínűleg csak még feszültebbé tette Norikót, és sok kellemetlen szóváltást elkerülhettünk volna, ha őszintébben viselkedem.

Emlékszem például, hogy egyik délután éppen a bokrokat metszettem a kertben, amikor Noriko hazaért. Kifogástalan udvariassággal üdvözölt a verandáról, majd eltűnt a házban. Pár perccel később már a verandán ültem, onnan vizsgálgattam munkám eredményét, amikor Noriko, aki időközben kimonót vett fel, teát hozott. Letette kettőnk közé a tálcát, és leült. Emlékszem, tavaly ősszel gyakoriak voltak a csodás délutánok, s ez éppen az utolsók egyike volt, lágy fény hullott ránk a lombok közül. Noriko követte a tekintetemet, majd így szólt:

– Apám, miért így metszette meg azt a bambuszt? Olyan féloldalas lett.

– Féloldalas? Csakugyan így gondolod? Szerintem egyáltalán nem az. Tudod, figyelembe kell venni azt a részt is, ahol a fiatal hajtások dominálnak.

– Mostanában túlságosan beavatkozik a dolgokba, Apám. Szerintem ezt a bokrot is tönkreteszi.

– Hogy ezt a bokrot is tönkreteszem? – fordultam a lányom felé. – Hát ezzel meg mit akarsz mondani? Úgy érted, hogy már mást is tönkretettem?

– Az azáleák soha nem nyerték vissza a régi külsejüket. Ide vezet az, hogy Apámnak túl sok ideje van. Ott is beavatkozik, ahol nem lenne rá szükség.

– Bocsáss meg, Noriko, de nem igazán értem, mire célsz. Úgy érted, az azáleák is féloldalasak?

Noriko végigtekintett a kerten, majd felsóhajtott.

– Úgy kellett volna hagynia a dolgokat, ahogy voltak.

– Sajnálom, Noriko, de én úgy látom, hogy a metszés nagyon is jót tett mind a bambusznak, mind az azáleáknak. Bevallom, én egyáltalán nem látom „féloldalasnak” őket.

– Hát akkor Apám nyilván kezd megvakulni. Vagy egyszerűen csak rossz az ízlése.

– Rossz az ízlésem? Hát ez különös. Tudod, Noriko, az embereknek általában nem a rossz ízlés jut eszükbe a nevemről.

– Nos, én pedig úgy látom, Apám – mondta csüggedten –, hogy a bambusz féloldalas. És Apám a bambusz fölé boruló fa látványát is elrontotta.

Egy ideig némán bámultam a kertet.

– Igen – mondtam végül, és bólintottam –, nem csodálom, hogy így látod, Noriko. Mindig is hiányzott belőled a művészi érzék. Belőled is, meg Szecukóból is. Kendzsi más volt, de ti, lányok anyátokra hasonlítotok. Emlékszem, ő is sokszor tett ilyen téves megállapításokat.

– Apám talán szaktekintélynek számít a bokrok metszését illetően? Ezt nem is tudtam. Elnézést.

– Nem állítottam, hogy szaktekintélynek számítok. Egyszerűen csak meglepett, hogy azzal vádolsz, rossz ízlésem van. Az én esetemben ez szokatlan vád, csak erről van szó.

– Jól van, Apám, biztos vagyok benne, hogy ez nézőpont kérdése.

– Anyád pontosan olyan volt, mint te, Noriko. Ami a szívéen, az a száján. Nagyon becsületes viselkedés, úgy vélem.

– Biztos, hogy Apám jobban ért az ilyen dolgokhoz. Ez vitán felül áll, kétségtelenül.

– Emlékszem, Noriko, anyád időnként a festményeimről is kifejtette a véleményét. Megpróbálta elmondani az érveit, amivel csak megnevette. Aztán ő is elnevette magát, és elismerte, hogy nem sokat ért az ilyen dolgokhoz.

– Tehát ezek szerint a festményekkel kapcsolatban is mindig Apámnak volt igaza.

– Noriko, ennek a vitának semmi értelme. Különben is, ha nem tetszik, amit a kertben csináltam, nyugodtan kimehetsz, és helyrehozhatod a dolgot úgy, ahogy neked tetszik.

– Ez nagyon kedves Apámtól. És mégis mikor kéne megcsinálnom? Én nem érek rá egész álló nap, mint Apám.

– Mit akarsz ezzel mondani, Noriko? Nagyon is zsúfolt napom volt. – Rámeredtem egy pillanatra, de ő csak a kertet bámulta, s az arcán kimerültség tükröződött. Elfordultam, és felsóhajtottam. – De hát ennek a vitának semmi értelme. Anyáddal legalább jót nevettünk, amikor ilyeneket mondott.

Az ilyen pillanatokban csakugyan elfogott a kísértés, hogy közöljem vele, milyen sokat fáradozom az érdekében. Ha megteszem, a lányom kétségkívül meglepődik – és merem állítani, el is szégyelli magát, amiért így viselkedett velem. A szóban forgó napon például a Janagava negyedben jártam, mert sikerült kiderítenem, hogy ott lakik Kuroda.

Végeredményben egyáltalán nem is volt nehéz kinyomozni Kuroda lakcímét. Az Uemacsi Főiskola művészetprofesszora, miután biztosítottam becsületes szándékaimról, nem csupán a címét adta meg, hanem még azt is összefoglalta, mi történt egykori tanítványommal az utóbbi években. Kuroda minden jel szerint egész szépen boldogult, amióta a háború végén szabadon bocsátották. Manapság úgy működik a világ, hogy börtönévei kifejezetten előnyére szolgáltak, s bizonyos csoportok nagyon is fontosnak tartották, hogy melegen üdvözöljék, és gondoskodjanak a szükségleteiről. Így hát nem sok nehézségbe került munkát találni – többnyire kisebb tanári munkákat –, illetve megszerezni a festés újrakezdéséhez szükséges anyagokat. Azután az elmúlt nyár vége felé művészetoktatói állást kapott az Uemacsi Főiskolán.

Nos, talán furcsának találják ezt részemről, de én örömmel – sőt nagy büszkeséggel – hallottam, hogy jól alakult Kuroda pályafutása. Ámbár végtére is nincs abban semmi szokatlan, hogy a hajdani tanárt továbbra is büszkeséggel töltik el az efféle dolgok, még akkor is, ha a körülmények folytán elidegenedtek egymástól a növendékével.

Kuroda lakóhelye nem volt valami elegáns környék. Először szűk utcákon jártam, amelyek tele voltak roskatag panziókkal,

majd egy leaszfaltozott térre jutottam, amely leginkább gyárudvarra emlékeztetett. A tér túloldalán csakugyan állt is néhány teherautó, távolabb pedig, egy drótkerítés mögött egy buldózer mardosta a talajt. Emlékszem, egy darabig néztem a buldózert, s csak ekkor jöttem rá, hogy a mögöttem magasodó, nagy, új bérházban van Kuroda lakása.

Felmásztam a második emeletre, ahol két fiúcska triciklizett fel-alá a folyosón, és megkerestem Kuroda ajtaját. Első csengetésemre senki sem nyitott ajtót, de én eltökéltem, hogy nem tágítok, és újra becsöngettem.

Húsz év körüli, üde arcú fiatalember jelent meg az ajtóban, – Nagyon sajnálom – mondta roppant komolyan –, de Kuroda úr jelenleg nincs itthon. Ön talán a munkatársa, uram?

– Bizonyos értelemben igen. Szerettem volna megbeszélni néhány dolgot Kuroda úrral.

– Ez esetben arra kérném, legyen oly kedves, fáradjon be és várja meg. Biztos vagyok benne, hogy Kuroda úr hamarosan megérkezik, és bizonyára nagyon sajnálná, ha nem találkozhatna önnel.

– De én igazán nem szeretnék zavarni.

– Csöppet sem zavar, uram. Kérem, fáradjon be.

A lakás kicsi volt, és a mostani modern divatnak megfelelően nem volt benne előszoba, a bejárati ajtótól egy lépésre már a tatami kezdődött. Odabent tisztaság uralkodott, a falakat számos festmény és faliszőnyeg díszítette. A nagy ablakokon, amelyek, mint megfigyeltem, szűk kis erkélyre nyíltak, bőségesen áradt be a napfény. A térről behallatszott a buldózer dübörgése.

– Remélem, nem sietős a dolga, uram – mondta a fiatalember, miközben letett egy párnát, hogy arra üljek. – De Kuroda úr soha nem bocsátaná meg nekem, ha azt hallaná, amikor hazaér, hogy hagytam önt elmenni. Kérem, engedje meg, hogy készítsek egy kis teát.

– Igazán kedves öntől – mondtam, és leültem. – Ön Kuroda úr tanítványa?

A fiatalember felnevetett.

– Kuroda úr olyan kedves, hogy a pártfogoltjának nevez, bár jómagam kétlem, hogy méltó volnék erre a címre. A nevem Encsi. Kuroda úr a tanárom volt, és noha a főiskolai tevékenysége erősen lefoglalja, még ma is nagylelkűen érdeklődik a munkám iránt.

– Csakugyan?

Odakintről a buldózer dübörgése hallatszott. A fiatalember egy ideig zavartan téblábolt, aztán azt mondta:

– Elnézést, most megyek, és készítek egy kis teát.

Pár perccel később, amikor visszajött, rámutattam egy képre a falon, és kijelentettem:

– Kuroda úr stílusa rendkívül jellegzetes.

– Attól tartok, az a festmény messze van Kuroda úr szintjétől, uram.

– Az nem Kuroda úr munkája?

– Az a helyzet, uram, hogy az ott az én egyik próbálkozásom. A tanárom végtelen jóságában méltónak ítélte arra, hogy kitegye.

– Igazán? Nahát, nahát.

Tovább néztem a falon függő festményt. A fiatalember lerakta mellém a tálcát egy alacsony asztalra, és maga is leült.

– Tehát ez az ön munkája? Nos, meg kell mondanom, hogy ön igen tehetséges. Csakugyan igen tehetséges.

Ismét zavartan felnevetett.

– Nagyon szerencsés vagyok, hogy Kuroda úr a tanárom. De attól tartok, még sokat kell tanulnom.

– Én meg teljesen biztos voltam benne, hogy ez Kuroda úr alkotása. Igen sajátosak az ecsetvonásai.

A fiatalember a teáskannával ügyetlenkedett, mintha nem tudná pontosan, hogyan is kell teát készíteni. Figyeltem, amint felemelte a fedőt, és alákukucskált.

– Kuroda úr mindig azt mondja nekem – szólalt meg –, hogy meg kell találnom a saját stílusomat. De én annyira csodálom Kuroda úr művészetét, hogy akaratlanul is őt utánozom.

– Nincs abban semmi rossz, ha az ember egy ideig a tanárát utánozza. Ezáltal sokat lehet tanulni. De idővel önnek is kialakulnak majd a saját elképzelései, a saját technikája, mert ön két-

ségkívül tehetséges fiatalember. Igen, biztos vagyok benne, hogy roppant ígéretes jövő áll ön előtt. Nem csoda, hogy Kuroda úr érdeklődik ön iránt.

– El sem tudom mondani önnek, uram, mennyi mindent köszönhetek Kuroda úrnak. Nos, amint látja, még azt is megengedte, hogy itt szálljak meg nála. Már majdnem két hete itt vagyok. Az előző bérleményemből kiraktak, és Kuroda úr a megmentésemre sietett. Meg sem próbálom elsorolni önnek, uram, mi mindent tett értem.

– Azt mondta, kirakták a bérleményéből?

– Így történt, uram – felelte kis nevetéssel. – Pedig rendesen fizettem a lakbért. De tudja, bárhogy igyekeztem, nem tudtam elkerülni, hogy össze ne festékezzem a tatamit, és a háziúr végül kirakott.

Ezen mindketten jót neveltünk. Aztán azt mondtam:

– Elnézést, nem akarok érzéketlenné tűnni. Csak eszembe jutott, hogy nekem is pontosan ilyen gondjaim voltak pályakezdő koromban. De biztosíthatom, ha elég kitartó, hamarosan megfelelő körülmények közé jut.

Megint mindketten neveltünk.

– Nagyon kedves öntől, hogy így biztat, uram – mondta a fiatalember, és nekilátott a tea kitöltésének. – Úgy gondolom, Kuroda úr most már bármelyik pillanatban itt lehet. Kérem, ne menjen el. Kuroda úr nagyon boldog lesz, hogy köszönetet mondhat önnek mindazért, amit tett érte.

Csodálkozva néztem rá.

– Úgy véli, Kuroda úr köszönetet akar mondani nekem?

– Bocsásson meg, uram, de azt feltételeztem, hogy ön a Cordon Társaságtól jött.

– A Cordon Társaságtól? Ne haragudjon, de az mi?

A fiatalember rám pillantott, előbbi zavara bizonyos mértékig visszatért.

– Elnézést, uram, az én hibám. Feltételeztem, hogy a Cordon Társaságtól jött.

– Sajnos nem. Egyszerűen csak Kuroda úr régi ismerőse vagyok.

– Értem. Régi munkatársa?

– Igen. Azt hiszem, mondhatjuk így. – Ismét a fiatalember festményére emeltem a tekintetemet. – Igen, valóban – mondtam. – Nagyon tehetséges. Nagyon tehetséges, igen. – Ekkor megéreztem, hogy a fiatalember figyelmesen vizslat. Végül megszólalt.

– Bocsásson meg, uram, megkérdezhetem a nevét?

– Elnézést, most bizonyára roppant udvariatlannak tart. Ono vagyok.

– Értem.

A fiatalember felállt, és odament az ablakhoz. Egy darabig az asztalon lévő két csészéből felszálló párát figyeltem.

– Sokáig marad el még Kuroda úr? – kérdeztem végül.

Először azt hittem, nem is válaszol. De aztán megszólalt, bár továbbra sem fordult vissza az ablaktól:

– Ha Kuroda úr rövid időn belül nem jön meg, talán jobban tenné, ha a továbbiakban nem vonná el magát egyéb teendőitől.

– Ha megengedi, még várnék egy kicsit, ha már eljöttem idáig.

– Tájékoztatni fogom Kuroda urat a látogatásáról. Talán majd ír önnek.

Hallani lehetett, hogy odakint a folyosón a gyerekek nekimentek a falnak a triciklijükkel, nem messze tőlünk, aztán ordítózni kezdtek egymással. Ekkor hirtelen észrevettem, hogy az ablakban álló fiatalember is pont olyan, mint egy dacos gyerek.

– Bocsásson meg, hogy ezt mondom, Encsi úr – szólaltam meg. – De ön még nagyon fiatal. Kisfiú lehetett, amikor Kuroda úr és én megismerkedtünk. Arra kérném, ne ítélkezzen elhamarkodottan olyan dolgokról, amelyeknek nem ismeri minden részletét.

– Minden részletét? – fordult felém. – Elnézést, uram, de ön talán minden részletet ismer? Tudja, mennyit szenvedett Kuroda úr?

– A legtöbb dolog bonyolultabb, mint amilyennek látszik, Encsi úr. Az ön nemzedékéből való fiatalok hajlamosak arra, hogy leegyszerűsítsék a dolgokat. Különbösen is, úgy vélem, nem sok értelme, hogy itt és most megvitassuk ezeket a kérdéseket. Én, ha megengedi, megvárnám Kuroda urat.

– Én azt ajánlanám, uram, hogy ne pazarolja az idejét további várakozásra. Tájékoztatni fogom Kuroda urat, ha visszajött. – Egészen eddig sikerült megőriznie az udvariasságát, de ekkor láthatólag már nem tudott tovább uralkodni magán.

– Őszintén szólva, uram, csodálom önt. Van mersze idejönni, mintha csak valami baráti látogatásra érkezett volna.

– De hiszen én csakugyan baráti látogatásra érkeztem. És engedje meg, hogy azt mondjam, úgy vélem, Kuroda úrnak kell majd eldöntenie, kíván-e fogadni.

– Uram, én alaposan megismertem Kuroda urat, és véleményem szerint jobban teszi, ha távozik. Kuroda úr nem szívesen találkozna önnel.

Felsőhajtottam, és felálltam. A fiatalember megint kinézett az ablakon. De amikor levettem a kalapomat a fogasról, ismét hátrafordult.

– Még hogy én nem ismerem minden részletet, Ono úr! – mondta, és furcsán csengett a hangja. – Nyilvánvaló, hogy ön sem ismer minden részletet. Különbözik, hogy merne csak így beállítani ide? Például, uram, felteszem, hogy semmit sem tud Kuroda úr válláról. Szörnyű fájdalmak gyötörték, és csak a háború befejeztével részesült kezelésben, mert az örök jobbnak látták, ha elfelejtenek jelentést tenni a sérüléséről. Akkor bezzeg nem feledkeztek meg róla, amikor úgy gondolták, hogy újabb verés jár neki. Hazaáruló. Így nevezték. Hazaáruló. A nap minden percében. De most már mindannyian tudjuk, kik voltak az igazi hazaárulók.

Bekötöttem a cipőfűzőmet, és az ajtó felé indultam.

– Ön túl fiatal ahhoz, Encsi úr, hogy teljes bonyolultságában megértse ezt a világot.

– Mindannyian tudjuk, kik voltak az igazi hazaárulók. És sokan közülük még mindig szabadon járnak-kelnek.

– Akkor megmondaná Kuroda úrnak, hogy itt jártam? Talán lesz olyan kedves, és ír nekem. Jó napot, Encsi úr.

Természetesen nem engedtem, hogy túlságosan felzaklassanak a fiatalember szavai, de Noriko házassági tárgyalásainak fényében valóban zavarónak tetszett a lehetőség, hogy Kuroda

csakugyan olyan ellenségesen viszonyul hozzám, ahogy azt Encsi sejteni engedte. Mindazonáltal apaként kötelességem volt, hogy bármilyen kellemetlen is ez az ügy, ne hagyjam annyiban, s miután aznap délután hazaértem, levelet írtam Kurodának, amelyben kifejtettem, hogy szeretném, ha találkoznánk, különösen mivel egy meglehetősen kényes és fontos kérdésről óhajtának beszélni vele. Levelem hangneme baráti volt és békülékeny, így hát csalódással töltött el az a rideg és bántóan rövid válasz, amelyet néhány nap múlva kaptam.

„Nincs okom azt gondolni, hogy találkozásunknak bármi értelme lenne – írta egykori tanítványom. – Köszönöm, hogy a mi nap ellátogatott hozzám, de úgy érzem, nem volna helyes, ha még egyszer idefárasztanám.”

Ez a Kuroda-ügy, bevallom, kissé elrontotta a kedvem; mindenesetre ezek után borúlátóbban viszonyultam Noriko házassági tárgyalásaihoz. És bár, mint említettem, Norikót nem tájékoztattam részletesen, miként is próbáltam találkozni Kurodával, a lányom kétségkívül megérezte, hogy kedvezőtlenül alakult az ügy, és ez nyilvánvalóan hozzájárult idegességéhez.

A *miai* napján a lányom annyira feszültnek tűnt, hogy aggódni kezdtem, milyen benyomást tesz majd aznap este Szaitóékra – akikről csak úgy sugárzott a sima, nyugodt magabiztosság. Az este közeledtével úgy éreztem, jobban tenném, ha megpróbálnám valamiképpen felvidítani Norikót. Ez indított arra, hogy egy megjegyzést tegyek, amikor átment az étkezőn, ahol olvastam éppen:

– Elképesztő, Noriko, hogy egész álló nap csak csinosítod magadat. Azt hinné az ember, már az esküvődre készülsz.

– Apámra vall, hogy kicsúfol emiatt, aztán meg nem készül el időben – csattant fel.

– Én hamar elkészülök – nevettem. – De az azért mégiscsak lehetetlen, hogy ezzel töltöd az egész napot.

– Ez a baj Apámmal. Túl büszke ahhoz, hogy megfelelően felkészüljön az ilyen alkalmakra.

Csodálkozva tekintettem fel.

– Hogy érted azt, hogy „túl büszke”? Mire célozol ezzel, Noriko?

– Nagyon is érthető, hogy Apám nem hajlandó izgatni magát egy olyan semmisség miatt, mint a jövőm. Végére is még nem olvasta ki az újságját.

– Most egészen másról beszélsz. Az előbb valami olyasmit mondtál, hogy „túl büszke” vagyok. Kifejtenéd ezt részletesebben?

– Én csak azt remélem, hogy Apám az alkalomhoz illően felöltözik, mire indulnunk kell – mondta, majd határozott léptekkel kivonult a szobából.

Abban a zaklatott időszakban már sokadszor töprengtem el, mennyire másképp viselkedik most Noriko, mint az előző évben, amikor a Mijake családdal folytattunk tárgyalásokat.

Akkor szinte az önelégültséggel határos nyugalom töltötte el; persze, Mijake Dzsirót személyesen is jól ismerte; mondhatni, biztosra vette, hogy összeházasodnak, és a két család közti megbeszéléseket csupán kellemetlen formaságnak tekintette. Nyilvánvaló, hogy rosszul érintette az utána következő sokk, mégis úgy vélem, nem kellett volna olyan célozgatásokba bocsátkoznia, mint aznap délután. Mindenesetre ez a kis civakodás nem igen segített abban, hogy a *miai*hoz illő kedélyállapotba kerüljünk, és minden valószínűség szerint hozzájárult ahhoz, ami azon az estén a Kaszuga Park Hotelban történt.

A Kaszuga Park Hotel hosszú éveken át a város egyik legszebb nyugati stílusú szállodája volt; újabban azonban a vezetőség meglehetősen közönséges módon rendezte be a szobákat – kétségkívül azzal a céllal, hogy megnyerje az amerikai vendégeket, akik körében nagy népszerűségnek örvend a hely, mivel elbűvölően „japánosnak” tartják. Mindazonáltal a különterem, amelyet Kio úr lefoglalt, elég kellemes volt, leginkább azért, mert a nagy ablakfülkéből a Kaszuga domb nyugati lejtőjére nyílt kilátás, és a messzeségben ott ragyogtak alattunk a város fényei. Egyébként a legfeltűnőbb berendezési tárgy egy nagy, kerek asztal volt, magas támlájú székekkel, a falon pedig egy festmény lógott, amelyről rögtön megállapítottam, hogy egy Macumoto nevű művész alkotása, akit felületesen ismertem a háború előtt.

Könnyen lehet, hogy idegességemben kissé többet ittam, mint szándékoztam, mert az estéről őrzött emlékeim némileg homályosak. Arra mindenesetre emlékszem, hogy Taró Szaitó, a fiatalember, akit leendő vejemnek kellett tekintenem, azonnal kedvező benyomást tett rám. Nem csupán értelmes, felelősségteljes fiúnak tűnt, de megvolt benne az a magabiztos finomság és jó modor is, amelyet annyira csodáltam az apjában. Miközben figyeltem, ahogy Szaitó Taró fesztelenül, mégis kifogástalanul udvarias modorban fogadott minket, eszembe jutott egy másik fiatalember, aki pár évvel ezelőtt egy hasonló szituációban ugyancsak nagy hatással volt rám – Szuicsi volt az, Szecuko *miai*ján, amelyet a Császári Szállodában tartottunk. És egy pillanatra eltöprengtem, vajon Szaitó Taró udvariassága és szívélyesége is ugyanúgy elenyészik-e majd idővel, mint Szuicsié. De persze, reméljük, hogy Szaitó Tarónak soha nem lesz része olyan keserves élményekben, mint amilyeneket állítólag Szuicsinak kellett megélnie.

Ami magát doktor Szaitót illeti, éppolyan tiszteletet parancsoló volt a megjelenése, mint máskor. Noha a szóban forgó estét megelőzően nem voltunk illendően bemutatva egymásnak, valójában évek óta ismertük egymást, s ha az utcán összetalálkoztunk, köszönéssel fejeztük ki, hogy kölcsönösen elismerjük egymás hírnevét. Ötvenes éveiben járó, csinos feleségével szintén köszönőviszonyban voltunk, de az üdvözlésen kívül nem nagyon váltottunk szót mindeddig; láttam rajta, hogy a férjéhez hasonlóan roppant higgadt természetű, s biztos benne, hogy bármilyen kellemetlen szituációba kerül is, képes megbirkózni vele. A Szaitó család egyetlen olyan tagja, aki nem tett rám nagy hatást, a kisebbik fiú, Micuo volt, akiről úgy véltem, húszas évei elején járhat.

Most, hogy visszaidézem ezt az estét, bizton állíthatom, hogy amint megláttam az ifjú Micuót, azonnal gyanakvás ébredt bennem iránta. Nem tudnám pontosan megmondani, mi szolgált intő jelként – talán az, hogy az ifjú Encsire emlékeztetett, akivel Kuroda lakásában találkoztam. Mindenesetre miután leültünk enni, gyanúm mindinkább megerősítést nyert. Micuo ekkor

még illedelmesen viselkedett ugyan, de abban, ahogy rám tekintgetett, vagy ahogy közelebb tolt felém egy tálat az asztalon, volt valami, amiből kiéreztem, hogy ellenségesen és vádlón viszonyul hozzám.

Már jó néhány perce hozzáláltunk az evéshez, amikor hirtelen belém hasított a felismerés, hogy Micuo viselkedése voltaképpen semmiben sem különbözik a családjától – csupán arról van szó, hogy ő nem titkolja olyan ügyesen az ellenérzéseit. Ettől kezdve gyakran pillantottam Micuóra, mintha megbízható műszerként mutatná, mit is gondolnak Szaitóék. Ám miután a fiatalember kissé távolabb ült, az asztal túloldalán, a mellette helyet foglaló Kio úr pedig hosszadalmas társalgással foglalta le, az este ezen szakaszában még nem volt módom említésre méltó eszmecserébe bocsátkozni vele.

Azután emlékszem, Szaitó asszony egyszer csak megjegyezte:

– Úgy hallottuk, nagyon szeret zongorázni, Noriko kisasszony.

Noriko könnyedén felnevetett, és így felelt:

– Korántsem gyakorolok eleget.

– Fiatalabb koromban magam is zongoráztam – mondta Szaitó asszony. – De most már én is kijöttem a gyakorlatból. Nekünk, nőknek nem sok időnk marad az efféle foglalatosságokra, nem igaz?

– Így van – felelte a lányom szerfölött idegesen.

– Jómagam nemigen értek a zenéhez – szólalt meg Szaitó Taró, aki egyre csak Norikót bámulta. – Anyám azt állítja, hogy botfülű vagyok. Ezért aztán nem bízom az ízlésemben, és tőle kell tanácsot kérnem, mely zeneszerzőkért rajongjak.

– Micsoda badarság! – jegyezte meg Szaitó asszony.

– Tudja, Noriko kisasszony – folytatta Taró –, egyszer egy Bach-zongoraverseny több felvételét is beszereztem. Nekem nagyon tetszett, de anyám folyton kritizálta, és a szememre vetette, hogy rossz az ízlésem. Természetesen az én véleményem nem sokat nyomott a latban anyám ízlésével szemben. Ebből következőleg mostanság alig hallgatok Bachot. De ön talán a megmentésemre siethetne, Noriko kisasszony. Ön szereti Bachot?

– Bachot? – A lányom egy pillanatra egészen elveszettnek látszott. Azután elmosolyodott, és azt mondta: – Igen, természetesen. Nagyon is.

– Tessék – mondta Szaitó Taró diadalmasan –, Anyám most kénytelen lesz felülvizsgálni az ítéletét.

– A fiam badarságokat beszél, Noriko kisasszony. Én soha nem kritizáltam Bach munkásságának egészét. No de mondja csak, nem gondolja, hogy a zongorairodalom terén Chopin jóval kifejezőbb?

– De igen – mondta Noriko.

Az este első részében a lányom szinte mindenre ilyen merev válaszokat adott. Ez persze, nyugodtan mondhatom, nem volt teljesen váratlan. Amikor Noriko családi körben vagy közeli barátok között van, hajlamos rá, hogy meglehetősen pimaszul beszéljen a többiekkel, sőt gyakran jellemzi bizonyosfajta szellemesség és ékesszólás; de sokszor tapasztaltam, hogy formálisabb alkalmakkor nehezen találja a megfelelő hangot, s ezáltal félénk fiatal nő benyomását kelti. Aggodalomra adott okot, hogy ezen az estén is pontosan így történt; mert számomra világosnak tűnt – és Szaitó asszony szereplése is ezt látszott megerősíteni –, hogy Szaitóék nem az a régimódi família, ahol azt szeretik, ha a család nő tagjai csöndesek és tartózkodóak. Én már előre sejtettem ezt, és a *miaira* készülődve erőteljesen hangoztattam is, hogy Norikónak az illendőség határain belül meg kell csillogtatnia az elevenségét, okosságát. Noriko akkoriban teljesen egyetértett ezzel a stratégiával, sőt oly határozottan kinyilvánította szándékát, miszerint őszintén és természetesen kíván viselkedni, hogy már-már attól féltem, túlzásba esik, és áthágja a tárgyalások szabályait. Így hát miközben figyeltem, hogyan igyekszik szemlesütve egyszerű, előzékeny válaszokat adni Szaitóék sugalmazásaira, nagyon is el tudtam képzelni, milyen bosszús lehet.

Noriko gondjaitól eltekintve a társalgás láthatólag zavartalanul folyt az asztal körül. Doktor Szaitó olyan kellemes hangulatot varázsolt körénk, hogy ha nem éreztem volna magamon az ifjú Micuo tekintetét, akár meg is feledkezhettem volna az alka-

lom komolyságáról, és kevésbé lettem volna elővigyázatos. Emlekszem, az étkezés során doktor Szaitó egyszer csak kényelmesen hátradőlt a székén, és azt mondta:

– Úgy hallottam, ma újabb demonstrációkat tartanak a belvárosban. Tudja, Ono úr, ma délután, amikor a villamoson utaztam, egy férfi szállt fel, nagy sebbel a homlokán. Mellém ült, úgyhogy természetesen megkérdeztem tőle, jól van-e, és azt javasoltam, hogy keresse fel a kórházat. De kiderült, hogy épp most jön az orvostól, és az a szándéka, hogy ismét csatlakozik tüntető társaihoz. Mit szól ehhez, Ono úr?

Doktor Szaitó eléggé könnyedén beszélt, de egy pillanatra az volt az érzésem, hogy az egész társaság – Norikót is beleértve – abbahagyta az evést, és a válaszomra vár. Természetesen nagyon is lehetséges, hogy csak képzelődtem; de arra egészen világosan emlékszem, hogy amikor vetettem egy pillantást az ifjú Micuóra, azt láttam, hogy különösen figyelmes tekintettel vizslat.

– Igen sajnálatos – mondtam –, hogy sebesültek is vannak. Kétségkívül magasra csaptak az indulatok.

– Feltétlenül igazat kell adnom önnek, Ono úr – szólt közbe Szaitó asszony. – Rendben van, hogy magasra csapnak az indulatok, de úgy látom, az emberek kezdenek túlzásokba esni. Sok a sebesült. A férjem azt állítja, hogy ez így rendjén való. Egyszerűen képtelen vagyok megérteni, mit akar ezzel mondani.

Vártam, hogy doktor Szaitó reagáljon erre, de ehelyett újra csönd lett, s mintha ismét csak rám összpontosult volna a figyelem.

– Valóban, ahogy mondja – jegyeztem meg –, nagy kár, hogy olyan sok a sebesült.

– A feleségem szokás szerint félremagyarázza a szavaimat, Ono úr – szólalt meg doktor Szaitó. – Soha nem állítottam, hogy helyeslem ezeket az összetűzéseket. Csak arról próbáltam meggyőzni a feleségemet, hogy ezek a dolgok sokkal többről szólnak, mint hogy néhány ember megsérül. Természetesen nem jó látni, hogy az embereknek bajuk esik. De mindaz, ami e mögött van – az, hogy az emberek nyíltan és erőteljesen hangot akarnak

adni a véleményüknek –, nos, ez egészséges dolog, nem gondolja, Ono úr?

Talán elbizonytalanodtam egy pillanatra; mindenesetre mielőtt válaszoltam volna, megszólalt Szaitó Taró.

– De Apám, most már nyilvánvaló, hogy kezd elfajulni a helyzet. A demokrácia jó dolog, de semmiképp nem azt jelenti, hogy a polgároknak joguk van fellázadni, valahányszor nem értenek egyet valamivel. E tekintetben minket, japánokat úgy kell tanítgatni, mint a gyerekeket. Még meg kell tanulnunk, mit kezdjünk a demokrácia felelősségével.

– Ez aztán a szokatlan eset – nevetett jót doktor Szaitó. – Úgy tűnik, hogy az apa sokkal liberálisabb, mint a fia, legalábbis ebben a kérdésben. Tarónak akár igaza is lehet. Jelen pillanatban az országunk olyan, mint egy kisfiú, aki most tanul járni, futni. De én azt mondom, hogy a jelenség mögött lévő szellemiség egészséges. Olyan ez, mint amikor egy kisfiú a nagy rohanásban lehorzsolja a térdét. Emiatt még nem zárjuk be a lakásba. Nem gondolja, Ono úr? Vagy tényleg túl liberális vagyok, amint a feleségem és a fiam állítják?

Talán megint csak képzelődtem – mert, amint mondtam, egy kissé többet ittam, mint szándékoztam –, de az volt a határozott benyomásom, hogy Szaitóék állítólagos nézetkülönbségét a diszharmónia különös hiánya jellemzi. Eközben észrevettem, hogy az ifjú Micuo megint csak engem figyel.

– Igen – mondtam. – Remélem, nem lesz több sebesült.

Azt hiszem, ezen a ponton Szaitó Taró témát váltott, s megkérdezte Norikót, mi a véleménye a város egyik nemrég nyílt áruházáról, s ezután egy darabig csak efféle banális dolgokról folyt a társalgás.

Az efféle alkalmak természetesen egyetlen menyasszonyjelöltnek sem könnyűek – nem szép dolog elvárni egy fiatal nőtől, hogy jövődő boldogsága szempontjából kulcsfontosságú ítéleteket alkosson, miközben őt magát is éppoly figyelmesen tanulmányozzák –, de be kell vallanom, nem számítottam rá, hogy Norikóra ilyen rossz hatással lesz a feszültség. Ahogy telt az idő, magabiztossága mindinkább elpárolgott, s a végén már szinte

csak annyit rebegett, hogy „igen” vagy „nem”. Láttam, hogy Szaitó Taró mindent elkövet, hogy megnyugtassa, de az alkalom azt kívánta, hogy a fiú ne mutatkozzon túlságosan tolakodónak, s a humoros párbeszéd kezdeményezésére tett kísérletei időről időre kínos csöndbe fulladtak. Ahogy elnéztem lányom vergődését, ismét csak eszembe jutott, mennyire másképp zajlott az előző évi *miai*. Szecuko akkor éppen nálunk vendégeskedett, és ő is jelen volt, hogy támogassa a húgát, de aznap este úgy tűnt, Norikónak nem nagyon van szüksége támogatásra. Még arra is emlékszem, mennyire bosszantott, hogy az asztal két oldalán ülő Noriko és Mijake Dzsiró folyton cinkos pillantásokat vetettek egymásra, mintha csak gúnyolódniának az esemény hivatalos jellegén.

– Emlékszik, Ono úr – szólalt meg doktor Szaitó –, amikor legutóbb találkoztunk, felfedeztük, hogy van egy közös ismerősünk. Egy bizonyos Kuroda úr.

Ekkor már az étkezés végéhez közeledtünk.

– Ó, igen, emlékszem – mondtam.

– A fiam – mutatott doktor Szaitó az ifjú Micuóra, akivel addig jószérivel egyetlen szót sem váltottam – jelenleg az Uemacsi Főiskolára jár, és, mint tudjuk, Kuroda úr ott tanít.

– Csakugyan? – fordultam a fiatalember felé. – Tehát akkor jól ismeri Kuroda urat?

– Nem különösebben – felelte. – Sajnos, nincs tehetségem a művészetekhez, és ritkán találkozom a művészeti oktatókkal.

– De Kuroda úrnak jó híre van, ugye, Micuo? – szólt közbe doktor Szaitó.

– Igen.

– Ono úr valaha közeli ismerőse volt Kuroda úrnak. Tudta ezt?

– Igen, hallottam róla – felelte Micuo.

Ekkor Szaitó Taró ismét témát váltott:

– Tudja, Noriko kisasszony, mindig is volt egy teóriám, hogy miért ilyen rossz a zenei hallásom. Gyerekkoromban a szüleim sosem hangoltatták fel a zongorát. Legfogékonyabb éveimben, Noriko kisasszony, nap mint nap azt kellett hallgatnom, hogy

anyám egy lehangolódott zongorán játszik. Mit gondol, lehetséges, hogy ez okozta minden bajomat?

– Igen – felelte Noriko, és ismét az ételre szegezte a tekintetét.

– Tessék. Én mindig is ragaszkodtam ahhoz a nézetemhez, hogy anyám tehet róla. Ő pedig hosszú évek óta szidalmaz, mert botfülem van. Nagyon igazságtalanul bánt velem, nem gondolja, Noriko kisasszony?

Noriko elmosolyodott, de nem szólt.

Ekkortájt történt, hogy Kio úr, aki mindaddig a háttérbe húzódott, mesélni kezdte szokásos mulatságos anekdotáinak egyikét. Ám – legalábbis Noriko így meséli – még korántsem ért a történet végére, amikor én félbeszakítottam, az ifjú Micuo felé fordultam, és így szóltam hozzá:

– Kuroda úr bizonyára beszélt önnek rólam.

Micuo meglepődve kapta fel a fejét.

– Hogy önről, uram? – hebegte. – Biztos vagyok benne, hogy gyakran megemlíti az ön nevét, de sajnos nem ismerem közelebbről Kuroda urat, és ebből következőleg... – Itt elhallgatott, és segélykérően pillantott a szüleire.

– Biztos vagyok benne – mondta doktor Szaitó, számomra meglepő lassúsággal tagolva a szavakat –, hogy Kuroda úr nagyon is jól emlékszik Ono úrra.

– Én nem hiszem – mondtam, és ismét Micuóra pillantottam –, hogy Kuroda úr különösebben jó véleménnyel lenne rólam.

A fiatalember megint zavartan fordult a szülei felé. Ezúttal Szaitó asszony szólalt meg:

– Ellenkezőleg, biztos vagyok benne, hogy nagyon jó véleménnyel van önről, Ono úr.

– Vannak, akik úgy hiszik, Szaitó asszony – mondtam, talán kissé hangosabban a kelleténél –, hogy a munkásságom ártalmas volt. Ezt az ártalmas hatást pedig ma már a legjobb lenne kitörölni, elfelejtem. Tisztában vagyok vele, hogy létezik ilyen nézet. Kuroda úr, úgy vélem, maga is ezt vallja.

– Csakugyan? – Talán csak képzelődtem, de úgy éreztem, doktor Szaitó úgy tekint rám, mint egy tanár a diákjára, amikor azt várja, hogy folytassa a memoritert.

– Igen. Ami pedig engem illet, most már teljes mértékben készen állok rá, hogy elfogadjam az efféle nézetek létjogosultságát.

– Biztos vagyok benne, hogy igazságtalan önmagával, Ono úr – kezdte Szaitó Taró, de én sietve folytattam:

– Egyesek azt mondanák, a nemzetünkkel történt szörnyű dolgokért az olyan emberek felelősek, mint én. Ami engem illet, kész vagyok elismerni, hogy követtem el hibákat. Elfogadom, hogy mindabból, amit tettem, végeredményben sok minden káros volt a nemzet számára, és hogy magam is hozzájárultam ahhoz, ami végül elmondhatatlan szenvedéseket okozott népünknek. Elismerem. Látja, doktor Szaitó, ezt készséggel elismerem.

Doktor Szaitó meghökkent arckifejezéssel hajolt előre.

– Bocsásson meg, Ono úr – mondta. – Azt akarja mondani, hogy elégedetlen a munkásságával? A festményeivel?

– A festményeimmel. A tanításaimmal. Amint látja, doktor Szaitó, ezt készséggel elismerem. Csupán annyit mondhatok, hogy annak idején jóhiszeműen cselekedtem. Őszintén hittem benne, hogy jót teszek a honfitársaimmal. De amint látja, most sajnós el kell ismernem, hogy tévedtem.

– Biztos vagyok benne, hogy túl kíméletlen önmagával, Ono úr – jelentette ki vidáman Szaitó Taró. Azután Norikóhoz fordulva így folytatta: – Mondja csak, Noriko kisasszony, az édesapja mindig ilyen szigorú önmagával?

Ekkor vettem észre, hogy Noriko már egy ideje csodálkozva mered rám. Talán ennek tudható be, hogy Szaitó Taró kérdése készületlenül érte, és az este folyamán először megmutatkozott szokásos pimaszsága.

– Apa egyáltalán nem szigorú. Nekem kell szigorúnak lennem vele. Máskülönben soha nem kelne fel időben a reggelihez.

– Igazán? – kérdezte Szaitó Taró, aki odavolt az örömtől, hogy végre egy kevésbé kimért választ húzott ki Norikóból. – Az én apám is későn kelő. Azt mondják, az öregek kevesebbet alusznak, mint mi, de a tapasztalataink nem erősítik meg ezt az állítást.

Noriko elnevette magát, és azt mondta:

– Szerintem ez csak az apákra igaz. Biztosra veszem, hogy Szaitó asszonynak semmi gondot nem okoz a korai felkelés.

– Szép kis dolog! – jegyezte meg doktor Szaitó felém fordulva. – Még ki sem léptünk a szobából, és már gúnyolódnak rajtunk.

Nem kívánom azt állítani, hogy e pillanatig az egész eljegyzés egy hajszálon függött, de határozottan az az érzésem, hogy a *miai* ekkor alakult át kínos, sőt katasztrófával fenyegető eseményből sikeres estévé. Vacsora után még jó darabig ott maradtunk beszélgetni és szakét kortyolgatni, és mire taxit hívtunk, egyértelműen azt lehetett érezni, hogy valamennyien élveztük egymás társaságát. És ami még lényegesebb: noha Szaitó Taró és Noriko megtartották az illő távolságot, nyilvánvaló volt, hogy megkedvelték egymást.

Természetesen nem akarok úgy tenni, mintha az este bizonyos pillanatai ne lettek volna fájdalmasak számomra; s azt sem állítom, hogy ilyen könnyen megtettem volna azt a vallomásfeleséget a múlttal kapcsolatban, ha a körülmények nem értették volna meg velem, hogy okosabb, ha így járok el. Hadd tegyem azonban hozzá, nehezen tudom felfogni, miként lehetséges, hogy valaki, akinek fontos az önbecsülés, hosszú időn át ne legyen hajlandó felelősséget vállalni múltbeli tetteiért; tény, hogy olykor nem könnyű, de ha szembenézünk a hibákkal, melyeket életünk során elkövettünk, kétségkívül bizonyosfajta elégedettségre és méltóságra tehetünk szert. Bárhogy legyen is, annyi bizonyos, hogy nincs okunk szégyenre, ha tökéletes jóhiszeműséggel hibáztunk. Kétségkívül szégyenletesebb az, ha valaki nem képes vagy nem hajlandó elismerni a hibáit.

Gondoljanak csak Sintaróra például – aki melleleg, úgy tűnik, megszerezte azt a bizonyos hön áhított tanári állást. Sintaró az én véleményem szerint boldogabb ember lehetne, ha megvolna benne a bátorság és a tisztesség, hogy elfogadja, amit a múltban tett. Úgy vélem, lehetséges, hogy ridegségem, amelyet azon a bizonyos újév utáni délutánon tanúsítottam iránta, meggyőzte, hogy más taktikát kellene alkalmaznia a bizottsággal szemben a kínai válsággal kapcsolatos plakátok ügyében. De az a gyanúm, Sintaró inkább ragaszkodott kicsinyes képmutatásához, csak

hogy elérje a célját. Mostanra egyébként meggyőződésemmé vált, hogy Sintaró természetében mindig is volt valami hamiság, alattomoság, csak korábban nem vettem észre.

– Tudja, Oba-szan – mondtam Kavakami asszonynak valamelyik este –, azt gyanítom, hogy Sintaró soha nem is volt olyan magasröptű szellem, amilyennek mutatta magát. Csak így próbálta kihasználni az embereket, és a maga javára fordítani a dolgokat. Ha az ilyen Sintaró-félék nem akarnak megtenni valamit, úgy csinálnak, mintha semmit sem értenének az egészből, és akkor mindent megbocsátanak nekik.

– Ejnye, Szenszei... – Kavakami asszony megrovó tekintetet vetett rám. Érthető módon nem szívesen mondott volna rosszat valakiről, aki hosszú időn át a legjobb kuncsaftja volt.

– Például, Oba-szan – folytattam gondoljon csak bele, milyen ügyesen megúszta a háborút Sintaró. Miközben másokat szörnyű veszteségek értek, ő tovább dolgozott a kis műtermében, mintha mi sem történt volna.

– De Szenszei, Sintaró sánta...

– Sánta vagy sem, mindenkit behívtak. Persze a végén őt is megtalálták, de akkor már csak néhány nap volt hátra a háborúból. Tudja, Oba-szan, Sintaró egyszer azt mondta nekem, hogy két munkahetet veszített a háború miatt. Ez volt Sintaró háborús vesztesége. Higgyc el, Oba-szan, sok minden rejtőzik régi barátunk gyermeki külseje mögött.

– Nos, akárhogy is van – mondta Kavakami asszony rezignáltan –, nagyon úgy fest a helyzet, hogy ide nem jön vissza többé.

– Hát igen, Oba-szan. Úgy tűnik, örökre elvesztette őt.

Kavakami asszony cigarettával a kezében nekidőlt a pult belső oldalának, és végigtekintett kis kocsmáján. Szokás szerint egyedül voltunk. A kora esti napfény beszűrődött az ablakokra szerelt szúnyoghálókon, s ettől a hely porosabbnak és ósdibbnak tűnt, mint amikor leszáll a sötétség, és Kavakami asszony lámpái megvilágítják a kocsmát. Odakint még dolgoztak az emberek. Az elmúlt órában kalapácsütések visszhangzottak valahonnan, az elinduló teherautók meg a hirtelen működésbe lépő fú-

rók pedig gyakran megremegtették az egész épületet. S ahogy követtem Kavakami asszony tekintetét, amely végigpásztázta a helyiséget azon a nyári estén, egyszerre döbbenetesen észleltem, milyen kicsinek, rozogának és ide nem illőnek tűnik ez a kis-kocsmá a nagy betonházak között, amelyeket a városi tanács e pillanatban is építtet körülöttünk. És így szóltam Kavakami asszonyhoz:

– Tudja, Oba-szan, jobban teszi, ha komolyan elgondolkozik rajta, nem volna-e érdemes elfogadni az ajánlatot, és máshová költözni. Ez nagy lehetőség.

– De olyan régóta vagyok itt – felelte, miközben elhessegette a cigarettafüstöt.

– Nyithatna egy szép új helyet, Oba-szan. A Kitabasi negyedben, vagy akár Honcsóban. Számíthat rá, hogy ahányszor arra járok, benézek magához.

Kavakami asszony nem szólt egy darabig, mintha az építőmunkások keltette zajból akarna kivenni valamit. Aztán mosolyterült szét az arcán, és azt mondta:

– Milyen csodálatos volt ez a környék valaha! Emlékszik, Szenzei?

Viszonoztam a mosolyát, de nem feleltem. Persze, a régi negyed csodás volt. Mindannyian jól éreztük itt magunkat, kedveltük a tréfákat átható szellemiséget, élveztük az őszinte vitákat. De talán ez a szellemiség nem volt mindig helyénvaló. Talán az a kis világ is eltűnt, akárcsak sok más dolog manapság, és nem tér vissza többé. Kísértésbe estem, hogy mindezt megmondjam Kavakami asszonynak azon az estén, de azután arra jutottam, hogy tapintatlanság volna. Mert a régi negyed kétségkívül a szívéhez nőtt – hiszen annak áldozta csaknem egész életét és minden energiáját –, és érthető, ha még mindig nem tud belenyugodni, hogy ami volt, az immár örökre elmúlt.

1949 NOVEMBERE

Roppant élenken él az emlékezetemben első találkozásom doktor Szaitóval, ezért meglehetősen biztos vagyok benne, hogy pontos az emlék. Tizenhat éve történt, egy nappal azután, hogy beköltöztem az új házamba. Emlékszem, derűs nyári nap volt, éppen a kerítést javígtattam, vagy esetleg a kaput igazítottam meg, és köszöntünk egymásnak az arra járó szomszédokkal. Aztán egyszer csak, amikor már jó ideje hátat fordítottam a gyalogútnak, megéreztem, hogy valaki áll mögöttem, és nyilvánvalóan figyel, ahogy dolgozom. Megfordultam, és egy nagyjából velem egykorú férfit láttam, aki érdeklődéssel olvasgatta a kapu melletti oszlopra újonnan felírt nevet.

– Tehát ön Ono úr – állapította meg. – Nos, ez igazán megtisztelő. Igazán megtisztelő, hogy ilyen nagy ember költözött a szomszédságunkba. Tudja, tőlem sem idegen a szépművészetek világa. Szaitó vagyok, a Császári Városi Egyetemről.

– Doktor Szaitó? Nahát, örvendek a szerencsének. Már sokat hallottam önről, uram.

Azt hiszem, még pár percig beszélgettünk a kapum előtt, és határozottan emlékszem arra, hogy doktor Szaitó még számos utalást tett munkásságomra és pályafutásomra. És mielőtt folytatta volna útját lefelé, emlékszem, többször is megismételte szavait, melyek valahogy így hangzottak:

– Igazi megtiszteltetés, hogy egy ilyen nagy művész költözik a környékünkre, Ono úr.

Ettől kezdve mindig tiszteletteljesen üdvözöltük egymást doktor Szaitóval, ha összefutottunk. Azt hiszem, annyi igaz, hogy az első alkalmat követően – míg csak a közelmúltbeli események meghittebb kapcsolatot nem teremtettek közöttünk – ritkán folytattunk hosszabb beszélgetést. De az első találkozásunkra, és arra, hogy doktor Szaitónak ismerős volt az oszlopra írt név, elég világosan emlékszem ahhoz, hogy többé-kevésbé határozottan állíthassam: nagyobbik lányom, Szecuko több dologban is tévedett múlt havi látogatása során. Roppant valószí-

nútlen például, hogy doktor Szaitónak fogalma sem volt róla, ki vagyok, amíg a tavaly kezdődött házassági tárgyalások miatt utána nem kellett járnia a kérdésnek.

Miután Szecuko idei látogatása nagyon rövidre sikerült, és ezt a csekély időt is Noriko és Taró új lakásában töltötte az Izumimacsi negyedben, lényegében egyetlenegyszer volt módom, hogy alaposabban elbeszélgessek vele, mégpedig akkor, amikor egyik reggel végigsétáltunk a Kavabe Parkon. Nem meglepő tehát, hogy utána még hosszan forgattam az elmémben ezt a beszélgetést, és véleményem szerint nagyon is érthető, hogy egyre jobban bosszantanak bizonyos dolgok, amelyeket aznap mondtott nekem.

Akkor azonban valószínűleg nem töprengtem el túl hosszan Szecuko szavain, mert emlékszem, meglehetősen jó hangulatban voltam, örültem, hogy ismét a lányommal lehetek, és élveztem, hogy annyi idő után újra sétálhatok a Kavabe Parkban. Ez több mint egy hónapja történt, amikor – mint nyilván önök is emlékeznek rá – még napos volt az idő, noha már szállingóztak a levelek. Szecukóval a széles fasorban sétáltunk, amely átszeli a park közepét, s miután jóval későbbre beszéltük meg a találkozót Norikóval és Icsiróval Taisó császár szobránál, ráérősen lépkedtünk, időnként meg-megálltunk, és elgyönyörködtünk az őszi tájban.

Talán önök is osztják azon véleményemet, miszerint városunk zöld területei közül a Kavabe Park a legkellemesebb; a Kavabe negyed szűk, zsúfolt utcácskái után roppant üdítő végigsétálni a tágas, hosszú, fákkal szegélyezett sétányokon. De ha önök most járnak először a városunkban, és nem ismerik a Kavabe Park történetét, talán jobban teszem, ha elmesélem, miért volt számomra mindig is olyan különösen érdekes ez a hely.

Nyilván emlékeznek rá, hogy ha a fasorokban sétálnak, a park egyes részein elkerített füves területek tűnnek fel a fák között, nem nagyobbak, mint egy iskolaudvar. Mintha a park tervezői hirtelen összezavarodtak volna, és félbehagyták volna a munkát. Nos, valóban ilyesmi történt. Néhány évvel ezelőtt Szugimura Akirának – az ő házáat vettem meg röviddel a halála után –

roppant nagyratörő tervei voltak a Kavabe Parkkal kapcsolatban. Tisztában vagyok vele, hogy manapság ritkán hallani Szugimura Akira nevét, de hadd jegyezzem meg, hogy nem is oly régen még minden kétséget kizáróan ő volt a város egyik legbefolyásosabb polgára. Úgy hallottam, egy bizonyos időszakban négy háza volt, és ha az ember a várost járta, előbb-utóbb biztosan beleütközött egy olyan vállalatba, amely Szugimura tulajdonában volt, vagy legalábbis szoros kapcsolatban állt vele. Azután valamikor 1920-ban vagy 1921-ben, sikerei csúcsán Szugimura úgy határozott, hogy vagyona és tőkéje nagy részét egy olyan projektre áldozza, amellyel mindörökre rányomhatja bélyegét erre a városra és népére. Azt tervezte, hogy a Kavabe Parkot – amely akkoriban meglehetősen szürke, elhanyagolt földdarab volt – a város kulturális központjává alakítja. Nem csupán megnagyobbítja, hogy még több zöld területen pihenhessenek az emberek, de ragyogó kulturális intézmények sorát is létrehozza itt: egy természettudományi múzeumot; egy új kabukiszínházat a Takahasi iskola számára, amely nemrég egy tűzvész következtében elvesztette régi játszóhelyét a Sirahama utcában; egy európai stílusú hangversenytermet; továbbá, kissé különc módon, egy temetőt a város kutyáinak és macskáinak. Már nem emlékszem, mi mindent tervezett még, de az elképzelés minden kétséget kizáróan igen grandiózus volt. Szugimura nem csupán a Kavabe negyedét kívánta átalakítani, de a város egész kulturális életének központját áthelyezte volna a folyó északi partjára. Amint mondtam, nem kevesebbre vágyott, mint hogy örökre rányomja bélyegét a városra.

Már javában zajlottak a munkálatok, amikor rettenetes pénzügyi nehézségekre derült fény. Nem ismerem az ügy részleteit, de az lett a dolog vége, hogy Szugimura „kulturális központja” sohasem épült meg. Szugimura maga is jelentős mennyiségű pénzt vesztett, és soha nem szerezte vissza régi befolyását. A háború után a Kavabe Park a városi hatóságok közvetlen irányítása alá került, ekkor alakították ki a fasorokat. Szugimura terveiből mára csupán azok a furcsa, üres mezők maradtak, ahol a múzeumok és színházak álltak volna.

Azt hiszem, említettem már, hogy Szugimura halála után – amikor utolsó házát megvásároltam – kapcsolatba kerültem a családjával, ám e sajátos kapcsolat meglehetősen elutasítóvá tett a nagy ember emléke iránt. Manapság azonban valahányszor a Kavabe Parkban sétálgatok, eszembe jut Szugimura meg az ő számos terve, és bevallom, némi csodálat ébred bennem. Mert az olyan ember, aki arra törekszik, hogy kiemelkedjen a közepszerűségből, hogy több legyen, mint az átlagos, kétségkívül csodálatot érdemel, még akkor is, ha a végén elbukik, és nagyra-vágyása következtében egy egész vagyont veszít el. Ráadásul szilárdan hiszem, hogy Szugimura nem boldogtalan emberként halt meg. Hiszen az ő kudarca nem mérhető össze a hétköznapi életek méltatlan kudarcaival, és egy olyan ember, mint Szugimura, nyilván tudta ezt. Ha valaki ott bukott el, ahol mások elegendő bátorság vagy akarat híján nem is próbálkoztak, vigasztalást meríthet ennek tudatából, sőt mélységes elégtétellel szolgálhat számára, amikor visszatekint az életére.

De nem szándékoztam hosszabban elidőzni Szugimuránál. Ott tartottam, hogy nagyon is élveztem a sétát a Kavabe Parkban Szecukóval azon a napon, a lányom bizonyos megjegyzései ellenére – melyeket nem is fogtam fel teljes mélységükben, míg utólag el nem gondolkoztam rajtuk. Mindenesetre a beszélgetésünk véget ért, amikor a közelben feltűnt előttünk Taisó császár szobra, ugyanis ide beszéltünk meg találkozózt Norikóval és Icsiróval. Éppen a szobor körüli padokon jártattam végig a tekintetemet, amikor meghallottam egy kisfiú hangos kiáltását:

– Ott van Odzsi!

Icsiró már futott is felém kitárt karral, ölelésre készen. De mire odaért, láthatólag meggondolta magát, és arcára ünneplés kifejezést erőltetve a kezét nyújtotta.

– Jó napot – mondta hivatalos modorban.

– Nos, Icsiró, te aztán nagyot nőttél. Hány éves is vagy?

– Azt hiszem, nyolc. Kérlek, gyere velem, Odzsi. Szeretnék megbeszélni veled pár dolgot.

Az anyjával követtük a padhoz, ahol Noriko üldögélt. Kisebbik lányomon élénk színű ruha volt, amelyet még nem láttam rajta.

– Csak úgy ragyogsz, Noriko – mondtam neki. – Úgy tűnik, ha egy lány elkerül otthonról, utána rá sem lehet ismerni.

– Attól, hogy egy nő férjhez megy, még nem kell unalmasan öltözködni – vágta rá sietve Noriko, de látszott rajta, hogy nagyon is jólesett neki a dicséret.

Úgy emlékszem, egy időre leültünk egy padra Taisó császár szobra alá, és beszélgettünk kicsit. Azért itt, a parkban találkoztunk, mert a lányaim arra készültek, hogy elmennek anyagokat vásárolni, és úgy állapotunk meg, hogy addig elviszem Icsirót ebédelni egy áruházba, majd a délután folyamán megmutatom neki a belvárost. Icsiró már alig várta, hogy induljunk, s miközben ott ültünk és beszélgettünk, folyton a karomat rángatta:

– Odzsi, hagyjuk a nőket, hadd fecsegjenek egymással! Nekünk dolgunk van.

Kevéssel a szokásos ebédidő után értünk az áruházba az unokámmal, az étteremszint már nem volt zsúfolt. Icsiró hosszan válogatott a kirakott ételek között, majd egyszer csak felém fordult, és azt mondta:

– Odzsi, találd ki, mi most a kedvenc ételém!

– Hm, nem tudom, Icsiró. A palacsinta? A fagyalt?

– A spenót! A spenóttól erős leszel! – Kidüllesztette a mellkasát, és megfeszítette a bicepszét.

– Értem. Nos, a gyerekmenüben van spenót is.

– A gyerekmenü kicsiknek való.

– Lehetséges, de nagyon finom. Lehet, hogy Odzsi is azt rendel magának.

– Jól van. Akkor én is gyerekmenüt eszem. Hogy csatlakozzak Odzsihoz. De szólj, hogy nekem sok spenótot adjanak!

– Jól van, Icsiró.

– Odzsi, a lehető leggyakrabban kell spenótot enned. Attól erős leszel.

Icsiró a széles ablakok mellett álló asztalok egyikét választotta, s amíg az ebédünkre vártunk, arcát az üvegnek nyomva figyelte a négy szinttel lejjebb lévő, forgalmas főutcat. Szecuko több mint egy évvel ezelőtti látogatása óta nem találkoztam Icsiróval – egy vírusfertőzés miatt nem lehetett ott Noriko eskü-

vőjén –, és meghökkentett, mennyit nőtt ezalatt. Nem csupán jóval magasabb lett, a viselkedése is nyugodtabbá, kevésbé gyerekesé vált. Különösen a tekintete tűnt sokkal érettebbnek.

Igen, ahogy elnéztem Icsirót, amint az ablakhoz szorította az arcát, és az utcát figyelte, megállapítottam, hogy egyre jobban hasonlít az apjára. Szecuko jellegzetességeit is felfedeztem rajta, de inkább csak a szokásaiban és az arcmimikájában. És természetesen megint csak felfigyeltem rá, hogy Icsiró számos tekintetben pont olyan, amilyen a fiam, Kendzsi volt ennyi idős korában. Bevallom, furcsa módon valahogy megnyugtató számomra azt látni, hogy a gyerekek öröklik családtagjaik vonásait, s remélem, hogy az unokám felnőttkorára is megőrzi e sajátosságokat.

Természetesen nem csak gyermekkorunkban vagyunk fogékonyak efféle hatásokra; az a tanár vagy mentor, akit fiatalon mélységesen csodálunk, szintén nagy hatást gyakorol ránk, s még ha egy idő után átértékeljük is a tanításait, vagy egyenesen szembefordulunk vele, egyes sajátosságai – mintegy az említett hatás árnyékaként – életünk végéig elkísérnek minket. Én például tisztában vagyok vele, hogy bizonyos szokásaimat – a kéztartásomat, amikor magyarázok valamit; a hanghordozásomat, amikor az iróniát vagy a türelmetlenséget próbálok érzékeltetni; sőt teljes mondatokat, amelyeket szívesen használok, s amelyekről mindenki azt hiszi, saját leleményeim –, egyszóval tisztában vagyok vele, hogy mindezen jellemzőket egykori tanáromtól, Mori-szantól vettem át. És talán nem hízelgek magamnak érdemtelenül, ha azt feltételezem, hogy sok egykori tanítványom is átvett tőlem efféle apróságokat. Őszintén remélem, hogy még ha manapság másképp vélekednek is az irányításom alatt töltött évekről, a többségük továbbra is hálás azért, amit tanult tőlem. Én természetesen a magam részéről, bármilyen nyilvánvaló hiányosságai voltak is egykori tanáromnak, Morijama Szeidzsinek, vagy ahogy mindig is hívtuk, Mori-szannak, és bármi történt is köztünk végül, mindig kész vagyok elismerni, hogy az a hét év, amit családi villájában töltöttem a dimbesdombos Vakaba prefektúrában, nagyban meghatározta egész pályafutásomat.

Amikor manapság megpróbálom felidézni Mori-szan villáját, többnyire a legközelebbi faluba vezető hegyi ösvény felől látom magam előtt, ahonnan különösen tetszetős látványt nyújtott. Ha az ember felkapaszkodott azon a bizonyos ösvényen, a villa odafentről sötét fa négyszögnek tetszett a mélyben, a magas cédrusfák között. A négyszög három oldalát a három hosszú épületszárny alkotta egy középső udvar körül; a negyedik oldalon pedig a kaput is magában foglaló cédrusfa kerítés húzódott, így az udvar teljesen zárt volt; képzelhetjük, milyen nehezen juthattak be a régi időkben az ellenséges szándékú látogatók, ha egyszer a bentlakók becsukták a súlyos kapuszárnyakat.

Az újabb kori betolakodók előtt azonban nem tornyosultak efféle akadályok, mert bár fentről, az ösvényről letekintve ez egyáltalán nem látszott, Mori-szan villája igencsak roskatag állapotban volt. Fentről, az ösvényről letekintve senki sem gondolta volna, hogy odabent minden helyiség tele van széttépett papírokkal, és a tatamik olyan kopottak, hogy bizonyos helyeken az ember könnyen eleshet, ha óvatlanul lép rájuk. Igen, amikor megpróbálom felidézni, milyen is volt a villa közlőről, törött tetőcserepek, kopott rácsok, széteső, korhadt verandák jelennek meg előttem. A tetőn állandóan újabb és újabb lyukak keletkeztek, s egy-egy esős éjszaka után minden helyiséget a nedves fa és a rothadó levelek szaga járta át. Bizonyos hónapokban pedig a rovarok és a molyok olyan tömegben árasztották el a házat – hozzátapadtak mindenhez, ami fából volt, bebújtak minden részbe –, hogy az ember attól félt, előbb-utóbb összeomlik miattuk az egész épület.

A tömérdek helyiség közül csupán kettő vagy három érzékeltette, milyen is lehetett a villa fénykorában. Az egyik ilyen szobát, amely a nap nagy részében fényben úszott, különleges alkalmakra tartottuk fenn, s emlékszem, ebbe a szobába hívta össze Mori-szan valamennyi tanítványát – összesen tízen voltunk –, amikor befejezett egy újabb festményt. Emlékszem, mielőtt beléptünk, mind megálltunk a küszöbön, és szótlánul csodáltuk a szoba közepére állított képet. Mori-szan eközben talán egy szobanövénnyel foglalatoskodott, vagy kinézett az ablakon,

mint aki nincs is tudatában a jelenlétünknek. Kisvártatva már mindannyian a földön ültünk a festmény körül, és pusmogva hívtuk fel egymás figyelmét bizonyos dolgokra: „És nézd, hogyan töltötte ki Szenszei azt a sarkot! Rendkívüli!” De egyikünk sem mondta ki kereken: „Szenszei, micsoda nagyszerű festmény!”, mert valahogy ilyen alkalmakkor az volt a szokás, hogy úgy viselkedtünk, mintha a tanárunk ott sem volna.

Némelyik új festményen valami meglepő újítást vettünk észre, s ilyenkor meglehetősen szenvedélyes vita tört ki közöttünk. Egyszer például, emlékszem, amikor beléptünk a szobába, a festményen egy térdeplő nőt láttunk, sajátosan alacsony látószögből ábrázolva – mintha csak a földről tekintenénk föl rá.

– Világos – jegyezte meg emlékeim szerint valaki –, hogy az alacsony perspektíva olyan méltóságot kölcsönöz a nőnek, amely máskülönben nem jellemezné. Egyszerűen csodálatos megoldás. Mert egyébiránt a nőből önsajnálattá árad. Ez a feszültség adja a festmény átható erejét.

– Lehetséges – mondta erre másvalaki. – Könnyen lehet, hogy van némi méltóság a nőalakban, de ez korántsem az alacsony nézőpontból fakad. Világosnak tűnik, hogy Szenszei valami jóval kézenfekvőbb dolgot akar mondani nekünk. Azt sugallja, hogy a perspektíva csak azért tűnik alacsonynak, mert annyira hozzászoktunk egy bizonyos szemmagassághoz. Szenszeinek nyilvánvalóan az a szándéka, hogy megszabadítson minket ezektől az értelmetlen és gúzsba kötő szokásoktól. Azt mondja nekünk: „semmi szükség rá, hogy örökösen a szokásos, elcsépelet szögekből nézzük a dolgokat”. Ezért olyan inspiráló ez a festmény.

Pillanatokon belül valamennyien heves kiabálás közepette vitattuk meg a Mori-szan szándékairól szóló elméleteinket. S bár vitatkozás közben időről időre odasandítottunk tanárunkra, ő egyszer sem adta jelét, hogy bármelyik elmélettel is egyetértene. Emlékszem, egyszerűen csak állt a szoba túlsó végében, karba font kézzel, arcán gunyoros mosollyal, és az ablak farácsozatán át az udvart bámulta. Majd miután egy darabig hallgatta az eszmecserénket, megfordult, és megszólalt:

– Megtennétek, hogy most magamra hagytok? Szeretnék bizonyos dolgokkal foglalkozni.

Ekkor valamennyien kivonultunk a szobából, miközben motyogva ismét kifejezést adtunk az új festmény iránti csodálatunknak.

Most, amikor ezt elmesélem, tisztában vagyok vele, hogy önök kissé gőgösnek tarthatják Mori-szan viselkedését. De akivel már előfordult, hogy pozíciójánál fogva mindenki felnézett rá és csodálta, talán könnyebben megérti az ilyen alkalmakkor tanúsított tartózkodását. Mert egyáltalán nem kívánatos, hogy az ember állandóan utasításokat adjon a tanítványainak, és kifejtse nekik a véleményét; számos helyzet van, amikor ajánlatosabb csendben maradni, hogy vitatkozhassanak és mérlegelhessenek. Amint mondtam, bárki, aki befolyásos pozíciót töltött be, egyetértene ezzel.

A dolog mindenesetre oda vezetett, hogy hetekig elvitatkoztunk tanárunk munkáiról. Miután magától Mori-szantól továbbra sem számíthattunk semmiféle magyarázatra, többnyire csoportunk egyik tagjához, egy Szaszaki nevű művészhez fordultunk, aki akkortájt abban a kiváltságos helyzetben volt, hogy Mori-szan első számú tanítványának tekintették. Mint említettem, a disputa olykor hosszan elhúzódott, de ha Szaszaki egyszer végre állást foglalt egy ügyben, az általában a vita lezárását jelentette. Ha pedig Szaszaki felvetette, hogy valamelyikünk festménye bármilyen értelemben is „hűtlen” tanárunk szellemiségéhez, ez csaknem mindig azzal járt, hogy az elkövető azonnal kapitulált – azaz félbehagyta a szóban forgó festményt, sőt egyes esetekben a hulladékkal együtt elégette.

Úgy emlékszem például, hogy a Teknősbéka, akivel együtt költöztünk be a villába, megérkezésünk után hosszú hónapokig egyik művét semmisítette meg a másik után efféle okokból. Mert miközben én egész könnyen alkalmazkodtam az ottani szokásokhoz, társam újra meg újra olyan képeket festett, amelyeken tanárunk elveivel nyilvánvalóan ellentétes elemek bukkantak fel, s emlékszem, sokszor mentegtettem őt új kollégáink előtt, mondván, hogy nem szándékosan fordult szembe Mori-

szannal. Az első időkben gyakran megesett, hogy a Teknősbéka aggodalmas képpel jött oda hozzám, odavezetett félig kész munkájához, és halkán megkérdezte:

– Mondd meg, kérlek, Ono-szan, így csinálná a tanárunk?

És olykor még engem is feldühített, amikor felfedeztem, hogy ha akaratlanul is, de valami nyilvánvalóan nem megfelelő elemet alkalmazott. Mert igazán nem volt nehéz megérteni, mi az, ami fontos Mori-szan számára. Akkoriban gyakran emlegették így a tanárunkat: „a modern Utamaro”, s noha az idő tájt minden olyan tehetséges művészre ráragasztották ezt a címkét, aki főként vigalmi negyedbeli nőket ábrázolt művein, a kifejezés elég jól összefoglalja Mori-szan törekvéseit. Tanárunk ugyanis tudatosan próbálta „modernizálni” az Utamaro-féle hagyományt; a legtöbb híres festményén – ilyen például *A táncdob megkötése* vagy *a Fürdő után* – a nők az Utamarónál megszokott módon, hátulról látszanak. De más efféle klasszikus elemek is megjelennek művein: a nő, aki törülközöt tart az arca elé, a nő, aki hosszú haját fésülgeti. Mori-szan szívesen élt azzal a hagyományos eszközzel is, hogy az érzelmeket nem a nő arckifejezésével, hanem a kezében tartott vagy a testét takaró textíliákkal érzékeltette. Ugyanakkor a munkássága tele volt európai hatásokkal, melyeket Utamaro leghűségesebb rajongói szentségtörésnek tartottak volna; a formákat például már rég nem a hagyományos fekete körvonalakkal határozta meg, hanem inkább nyugati módra színtömböket alkalmazott, s háromdimenziós hatást keltett a fény és az árnyék segítségével. És kétségtelenül legjellegzetesebb sajátosságát is az európaiaktól vette át: a pasztellszínek alkalmazását. Mori-szan arra törekedett, hogy bizonyosfajta melankolikus hangulatot, éjszakai atmoszférát teremtsen nőalakjai köré, és abban az időben, amikor a tanítványa voltam, rengeteget kísérletezett a színekkel, hogy visszaadja a lámpások fényét. Emiatt majdhogynem védjegyévé vált, hogy a képein valahol mindig feltűnt egy lámpás – ha nem volt ott teljes valójában, akkor is következtetni lehetett a jelenlétére. A Teknősbéka azonban oly lassan fogta fel Mori-szan művészetének lényegét, hogy hiába töltött el már egy évet a villában, még

mindig olyan színeket használt, amelyek nem megfelelő hatást keltettek, azután meg csodálkozott, miért vádolják megint hűtlenséggel, hiszen nem felejtette el, hogy lámpással egészítse ki a kompozíciót.

Hiába mentegettem folyton, az olyanok, mint Szaszaki, meglehetősen türelmetlenül viszonyultak a nehézségekkel küzdő Teknősbékához, s társamat néha már-már éppolyan ellenséges légkör vette körül, mint annak idején Takeda mester cégénél. Azután – azt hiszem, ez valamikor a villában töltött második évünk során történhetett – Szaszaki valamiképpen megváltozott, s e változás következményeként jóval durvább és sötétebb ellenségességet kellett megtapasztalnia a többiek részéről, mint amelyet korábban ő tanúsított a Teknősbékával szemben.

Feltételezhető, hogy minden tanítványi közösségnek van egy vezetője – egy olyan ember, akit kiemelkedő képességei miatt követendő példaként állít a többiek elé a tanár. Ennek a vezértanítványnak pedig – amilyen Szaszaki is volt –, mivel ő érti a legjobban tanára eszméit, előbb-utóbb az lesz a feladata, hogy közvetítse ezen eszméket a kevésbé tehetséges vagy kevésbé gyakorlott tanítványoknak. Ám ugyanezen okból a vezértanítvány az, aki a legkönnyebben veszi észre tanára hiányosságait, s ő távolodik el a leggyakrabban tanára nézeteitől. Elméletben persze egy jó tanár elfogadja ezt, sőt örül neki, mert azt jelzi, hogy elvezette tanítványát az érettség bizonyos fokára. A gyakorlatban azonban ehhez gyakran igen bonyolult érzelmek társulnak. Ha az ember hosszan és lelkesen foglalkozott egy tehetséges tanítvánnyal, olykor nehezen tudja másképpen értelmezni ezt az érési folyamatot, mint árulásként, és ebből sajnálatos helyzetek adódhatnak.

Természetesen az, amit Szaszakival műveltünk a tanárunkkal folytatott vitája után, semmivel sem igazolható, de úgy hiszem, nem sok értelme volna, hogy most felidézsem az akkori dolgokat. Mindazonáltal élénken él az emlékezetemben az az éjszaka, amikor Szaszaki örökre elhagyott minket.

Már csaknem mindnyájan nyugovóra tértünk. Jómagam ébren feküdtem a sötétben az egyik viharvert szobában, amikor

felfigyeltem rá, hogy nem messze onnan, odalent a verandán Szaszaki beszél valakihez. Bárkihez intézte is a szavait, választ nem kapott, s ezután egy becsukódó tolóajtó zaját hallottam, majd Szaszaki közeledő lépteit. Megállt egy másik szoba előtt, és mondott valamit, de ott is csönd fogadta. Ekkor még közelebb jött, majd elhúzta az enyémmel szomszédos szoba tolóajtóját.

– Mi ketten hosszú éveken át jó barátok voltunk – hallottam a hangját. – Nem is szólsz hozzám?

Az illető nem válaszolt.

– Azt sem mondd meg, hol vannak a festmények?

Válasz továbbra sem jött. De a sötétben fekve hallottam, hogy a szomszéd szobában patkányok motognak a padlódeszkák alatt, s úgy éreztem, valamiképpen ez a zaj a válasz.

– Ha olyannyira felháborítónak vélitek azokat a képeket – hangzott fel újra Szaszaki hangja –, úgyszólván értelmesebb, hogy megtartsátok őket. Nekem viszont pillanatnyilag sokat jelentenek. Szeretném magammal vinni őket, bárhová megyek is. Nincs más, amit magammal vigyek.

Válaszképpen megint csak a patkányok neszezése hallatszott, majd hosszú csönd következett. Oly hosszúra nyúlt a csönd, hogy azt gondoltam, talán Szaszaki időközben kisétált az éjszaka kába, csak nem hallottam. De azután megint megütötte a fülemet a hangja:

– Az elmúlt napokban szörnyű dolgokat műveltek velem a többiek. De az fáj a legjobban, hogy te még egy vigasztaló szót is sajnálsz tőlem.

Megint csak csönd következett. Azután Szaszaki azt mondta:

– Még arra sem vagy hajlandó, hogy most rám nézz, és elköszönj?

Végül meghallottam, hogy a tolóajtó becsapódik, Szaszaki pedig kilép a verandára, és távozik az udvaron keresztül.

Távozása után Szaszaki nemigen került szóba a villában, és ha nagy ritkán mégis szó esett róla, többnyire csak úgy emlegettük: „az áruló”. Most is emlékszem, milyen felháborodást váltott ki

körünkben Szaszaki emléke, amikor egyszer-kétszer felmerült a neve kedvelt szidalmazóversenyeink során.

A melegebb napokon szívesen hagytuk tárva-nyitva szobáink ajtaját, s ha ilyenkor páran összegyűltünk az egyik szobában, gyakran láttuk, hogy az épület túlsó szárnyában is egy hasonló csoport gyülekezik. Ez a helyzet hamar oda vezetett, hogy valaki átkiabált az udvar túloldalára valami szellemesen kihívó megjegyzést, s kisvártatva mindkét csoport válogatott sértéseket harsogott a maga verandájáról a másik társaság felé. Az elbeszélésem alapján talán képtelennek tetszik ez a viselkedés, de volt valami a villa szerkezetében és akusztikájában – zengő visszhang keletkezett, ha az ember átkiabált egyik szárnyból a másikba –, ami valahogy arra bátorított minket, hogy efféle gyerekes versengéssel mulattassuk magunkat. A sértések igen széles körűek lehettek – éppúgy lehetett gúnyolódni például valakinek a férfiúi képességein, mint a legutóbb befejezett festményén –, de a legtöbbször mentesek voltak mindenfajta ártó szándéktól, s ma is emlékszem néhány roppant szórakoztató szócsatára, melyek során mindkét csapat pukkadozott a nevetéstől. Igen, mindent egybevéve e szócsatákról őrzött emlékeim elég jól érzékeltetik azt a versengő, mégis családias légkört, amely a villát jellemezte az idő tájt. Ám amikor egyszer-kétszer eme sértések közepette elhangzott Szaszaki neve, pillanatok alatt elszabadultak az indulatok, a kollégák átléptek minden határt, és valódi bunyó kezdődött az udvarban. Hamar megtanultuk, hogy ha valakit, akár csak tréfából is, „az árulóhoz” hasonlítunk, az illető valószínűleg nem lesz hajlandó humorosan felfogni a dolgot.

Az efféle visszaemlékezésekből kikövetkeztethetik, hogy szenvedélyesen, teljes odaadással rajongtunk tanárunkért és elveiért. Visszatekintve – amikor már jól kivehetően megmutatkoznak egy bizonyos hatás hátrányai – könnyű kritizálni az olyan tanárt, aki efféle légkört teremt maga körül. De megint csak azt kell mondanom, hogy az, akiben éltek nagyratörő ambíciók, akiknek lehetősége volt valami nagyot alkotni, és szükségét érezte, hogy eszméit a lehető legalaposabban átadja másoknak, bizonyára megértéssel viszonyul Mori-szan tetteihez. Mert noha

munkássága későbbi megítélésének fényében nevetségesnek tetszhet, Mori-szan akkoriban nem kevesebbre törekedett, mint hogy gyökerestül megváltoztassa városunk festészetének lényegét. Ez a cél lebegett a szeme előtt, amikor oly sok idejét és pénzét áldozta tanítványai oktatására, s talán célszerű ezt eszünkben tartani, amikor ítéletet alkotunk egykori tanáromról.

Mori-szan természetesen nem kizárólag a festészet terén hatott ránk. Azokban az években csaknem minden tekintetben az ő elveit és életstílusát követtük, ezzel pedig az is együtt járt, hogy jó sok időt töltöttünk a város „lebegő világának” felfedezésével – az élvezetek, a multságok és az italozás éjszakai világára gondolok, amely valamennyi festményünk háttérét képezte. Mindig bizonyos nosztalgia tölt el, amikor eszembe jut, milyen is volt akkortájt a belváros; az utcákat nem töltötte be a forgalom zaja, s a gyárak még nem tüntették el a virágok illatát az éjszakai levegőből. Az egyik kedvenc helyünk egy kis teaház volt a csatorna partján, a Kodzsima utcában, amelyet úgy neveztek: „Vízi lámpások” – ha közelebb ért az ember, csakugyan láthatta, amint a teaház lámpásai visszatükröződnek a csatorna vizében. A tulajdonosnő Mori-szan régi jó ismerőse volt, így hát mindig számíthattunk a nagylelkűségére, s emlékszem, bizony jó pár emlékezetes éjszakát töltöttünk ott, a teaházbeli hölgyekkel iszogatva és énekelve. A másik törzshelyünk egy íjászterem volt a Nagata utcában, ahol a tulajdonosnő örökösen azzal szórakoztatott minket, hogy jó néhány éve, amikor gésaként dolgozott Akiharában, egy egész sor fametszethez állt modellt Mori-szannak, amelyek azután rendkívüli népszerűsége tettek szert. Az íjászteremben hat-hét ifjú hölgy dolgozott, s egy idő után mind egyikünknek meglett a kedvence, akivel pipázgatás közepette együtt töltötte az éjszakát.

A mulatozás azonban nem korlátozódott városi kiruccanásainkra. Mori-szannak minden jel szerint végtelen számú ismerőse volt a szórakoztatóipar világában, s a villába egymás után érkeztek az elszegényedett vándorszínész-társulatok, táncosok és zenészek, akiket tanárunk rég nem látott barátként üdvözölt. Ilyenkor rengeteg ital került elő, vendégeink hajnalig énekeltek

és táncoltak, s hamarosan elküldtünk valakit, hogy ébressze fel a borkereskedőt a legközelebbi faluban, és szerezzen tőle némi utánpótlást. A villa rendszeres látogatójának számított akkoriban egy Maki nevű történetmondó, egy jó kedélyű, kövér ember, aki régi históriáival egyik pillanatban féktelen nevetésre fakasztott minket, a másikban könnyeket csalt a szemünkbe. Évekkel később párszor összefutottam vele a Migi-Hidariban, s némi ámulattal idéztük fel a villában töltött éjszakákat. Maki határozottan állította, hogy a mulatság gyakran nem csupán hajnalig tartott, de átnyúlt a következő napra, sőt még az azután következő éjszakát is magában foglalta. Én ugyan nem voltam olyan biztos ebben, de azt el kellett ismernem, hogy emlékeim szerint Mori-szan villájában napközben mindenféle alvó vagy kimerült emberek heverték, egyesek odakint az udvarban estek össze, s azután ott feküdtek a tűző napon.

Egy bizonyos éjszaka azonban jóval elevenebben él az emlékezetemben. Emlékszem, egyedül sétálgattam az udvarban, élveztem a friss éjszakai levegőt, egy kis időre otthagytam a tivornyát. Emlékszem, odamentem a kamra ajtajához, s mielőtt beléptem volna, hátrapillantottam az udvar túlsó végébe, a szoba felé, ahol társaim és vendégeink szórakoztatták egymást. Jó néhány táncoló sziluettet láttam a papír tolóajtók mögött, és egy énekes hangja is kiszűrődött az éjszakába.

Azért indultam a kamra felé, mert ez volt azon kevés helyek egyike a villában, ahol az embernek nemigen kellett tartania attól, hogy megzavarják. Gondolom, a régmúlt időkben, amikor a villára őrök és katonák vigyáztak, fegyvereket és páncélokot tároltak ebben a helyiségben. Ám amikor azon az éjjelen beléptem, és meggyújtottam az ajtó fölé helyezett lámpást, azt láttam, hogy a padlón mindenféle tárgyak hevernek, de olyan mennyiségben, hogy csak szökdécselni lehetett köztük; mindennütt zsinórral összekötött, régi vásznak voltak, törött festőállványok, a legkülönfélébb tálak és edények, bennük ecsetekkel és pálcikákkal. Nagy nehezen találtam egy üres részt, és leültem a földre. Észrevettem, hogy az ajtó fölötti lámpás fényétől a tár-

gyak hatalmas árnyékokat vetnek; baljós hatást keltettek, mint-ha valami groteszk miniatúr temetőben üldögéltem volna.

Valószínűleg nagyon belemerültem sötét gondolataimba, mert emlékszem, arra ocsúdtam fel, hogy valaki elhúzza a kamra tolóajtáját. Felnéztem, és Mori-szant láttam az ajtónyílásban, mire sietve köszöntöttem:

– Jó estét, Szenszei.

Az ajtó fölötti lámpás valószínűleg nem adott annyi fényt, hogy a helyiségnek azt a részét is megvilágítsa, ahol én voltam, vagy talán egyszerűen csak árnyék borult az arcomra. Mindenesetre Mori-szan benézett, és megkérdezte:

– Ki van ott? Ono?

– Igen, Szenszei.

Egy darabig továbbra is befelé leskelődött. Azután levette a lámpást a gerendáról, és maga előtt tartva elindult felém, óvatosan lépkedett a földön heverő tárgyak között. A kezében tartott lámpás ingatag árnyékokat keltett körülöttünk. Sietve igyekeztem felszabadítani egy kis helyet Mori-szannak, de még mielőtt sikerrel jártam volna, leült kissé távolabb egy régi faládjára. Felsőhajtott, és így szólt:

– Kijöttem, hogy egy kis friss levegőt szívjak, és megláttam itt a fényt. Sötétség mindenhol, kivéve ezt az egy lámpást. És azt gondoltam magamban, nem valószínű, hogy a kamrában szeretők bujkálnának. Bárki van is ott, magányos lehet.

– Azt hiszem, álomba merültem, miközben itt ültem, Szenszei. Nem volt szándékomban ilyen sokáig itt maradni.

Mori-szan letette a lámpást a földre maga mellé, úgyhogy onnan, ahol ültem, csak tanárom sziluettjét láthattam.

– Úgy láttam, az egyik táncoslány nagyon összemelegedett veled – mondta. – Csalódott lesz, ha azt látja, hogy végre itt az északa, te meg eltűntél.

– Nem akartam udvariatlan lenni a vendégeihez, Szenszei. Akárcsak ön, én is csak azért jöttem ki, hogy egy kis friss levegőt szívjak.

Egy darabig csöndben ültünk. Az udvar túlsó végében a társaink hangosan énekeltek és hozzá ütemesen tapsoltak.

– Nos, Ono – mondta végül Mori-szan –, mi a véleményed régi barátomról, Giszaburóról? Nem mindennapi figura.

– Így van, Szenszei. Roppant megnyerő úriembernek tűnik.

– Manapság ugyan rongyokban jár, de valaha igazi híresség volt. És ezen az estén bebizonyította, hogy nagyrészt máig megőrizte egykori képességeit.

– Igen.

– Árudd el, Ono, mi aggaszt?

– Hogy mi aggaszt, Szenszei? A világon semmi.

– Talán kissé kellemetlennek találod az öreg Giszaburót?

– Egyáltalán nem, Szenszei – mondtam, és zavartan elnevettem magam. – Ugyan, szó sincs róla. Roppant megnyerő úriember.

Ezután egy darabig más dolgokról beszélgettünk, mindenfélé-ről, ami csak az eszünkbe jutott. De amikor Mori-szan megint az „aggodalmaimra” terelte a szót, s nyilvánvalóvá vált, hogy addig fog itt ülni, amíg nem könnyítek a lelkemen, végül belevágtam:

– Giszaburó-szan csakugyan roppant jószívű úriembernek tűnik. Nagyon kedves tőle és a táncosaitól, hogy elszórakoztatnak minket. De óhatatlanul is az jár az eszemben, Szenszei, hogy az elmúlt hónapokban nagyon is sok ilyen vendégünk volt.

Mori-szan nem felelt, így hát folytattam:

– Bocsásson meg, Szenszei, nem szeretnék tiszteletlen lenni Giszaburó-szannal és a barátaival. De olykor egy kicsit zavar a dolog. Zavar, hogy mi, művészek oly sok időnket áldozzuk arra, hogy olyanok társaságában szórakozzunk, mint Giszaburó-szan.

Azt hiszem, ekkor történt, hogy a tanárom felállt, és a lámpással a kezében odament a kamra hátsó falához. A fal mindeddig árnyékban volt, de ahogy odatartotta a lámpást, éles fény vetült három, egymás alá akasztott fametszetre. Mindegyik kép a frizuráját igazgató gésát ábrázolt, a földön ülve, a szemlélőnek háttal. Mori-szan pár percig tanulmányozta a fametszeteket, egymás után tartotta oda eléjük a lámpást. Azután megrázta a fejét, és azt mormolta:

– Végzetesen elhibázott művek. Végzetesen elhibázottak, banális okokból. – Majd röviddel ezután, anélkül hogy elfordult

volna a képektől, hozzátette: – De az ember mindig ellágyulva tekint a korai munkáira. Talán egy napon te is így leszel azokkal a képeiddel, amelyeket itt alkottál. – Azután megint a fejét csóválta, és azt mondta: – De ezek mind végzetesen elhibázott művek, Ono.

– Nem osztom a véleményét, Szenszei – mondtam. – Szerintem ezek a nyomatok csodálatosan példázzák, miként képes a művészi tehetség áthágni egy bizonyos stílus határait. Sokszor gondoltam rá, milyen kár, hogy Szenszei korai nyomatai efféle kamrákban vannak eldugva. Kétségkívül megérdemelnék, hogy a festményeivel együtt kiállítsák őket.

Mori-szan elgondolkodva nézte a képeit.

– Végzetesen elhibázott művek – ismételte meg. – De akkoriban nagyon fiatal voltam. – Megint elmozdította a lámpást, amittől az egyik kép árnyékba borult, a másik pedig előtűnt a sötétből. Aztán azt mondta: – Ezek mind egy bizonyos honcsói gésházából való jelenetek. Ifjú éveimben igen jó nevű helynek számított. Giszaburóval gyakran látogattuk az efféle helyeket. – Aztán rövid idő elteltével megint így szólt: – Ezek végzetesen elhibázott művek, Ono.

– De Szenszei, el sem tudom képzelni, hogy akár a leggyakorlottabb szem is bármi hibát fedezne fel ezeken a nyomatokon.

Ő egy darabig tovább tanulmányozta a képeket, azután elindult visszafelé. Az volt az érzésem, hogy rendkívül sokáig tartott, míg átverekedte magát a földön heverő tárgyak között; olykor meghallottam, hogy magában motyog valamit, miközben a lábával félretol egy cserépedényt vagy dobozt. Egyszer-kétszer még az is felmerült bennem, hogy Mori-szan valójában keres valamit – talán további ifjúkori nyomatait – a szanaszét dobált holmik között, de végül nagy sóhaj kíséretében visszaült az öreg faládjára. Pár percig csönd volt, azután megszólalt:

– Giszaburó boldogtalan ember. Szomorú élete volt. Elfecsérelte a tehetségét. Azok, akiket szeretett, rég meghaltak, vagy elhagyták. Már fiatal korában is magányos, szomorú természet volt. – Mori-szan elhallgatott egy pillanatra. Azután így folytatta: – De amikor néha együtt iszogattunk és mulattunk a vigalmi

negyedbeli lányokkal, Giszaburó felvidult. Azok a lányok csupa olyan dolgot mondtak neki, amit hallani szeretett volna, és ő – legalábbis egy éjszaka erejéig – hitt is nekik. Persze elég értelmes ember volt ahhoz, hogy másnap reggel már ne higgye el mindazt, amit hallott. De ettől még nagyon is fontosak voltak számára ezek az éjszakák. Mindig azt mondogatta, hogy a legjobb dolgok egyetlen éjszakából állnak, s reggelre elenyésznek. Giszaburó nagyon is meg tudta becsülni azt, amit az emberek lebegő világnak neveznek, Ono.

Mori-szan ismét elhallgatott. Miként az előbb, most is csak a sziluettjét láttam, de az volt az érzésem, hogy az udvar túlsó végében folyó mulatozás hangjaira fülel. Azután azt mondta:

– Mostanra öregebb lett és szomorúbb, de számos tekintetben nem sokat változott. Ma éjszaka boldog, akárcsak annak idején azokon az örömtanyákon. – Mélyen beszívta a levegőt, mintha dohányozna. Azután így folytatta: – A legfinomabb, legtörékenyebb szépség, melynek megragadásában egy művész reménykedhet, az efféle örömtanyákon lebeg, sötétedés után. És az ilyen éjszakákon, mint ez a mostani, Ono, hozzánk is belibben egy kevés abból a szépségből. De ami ezeket a képeket illeti, még csak nem is sejtetik ezt az átmeneti, illuzórikus jelleget. Mélyesen elhibázott művek, Ono.

– De Szenszei, én úgy látom, hogy a szóban forgó nyomatok pontosan ezeket a dolgokat érzékeltetik, még hozzá roppant hatásosan.

– Nagyon fiatal voltam, amikor ezeket a nyomatokat készítettem. Az a gyanúm, hogy azért nem tudtam felmagasztalni a lebegő világot, mert magam sem hittem, hogy értékes. A fiatalokat gyakran büntudattal töltik el az élvezetek, s úgy vélem, én sem voltam ezzel másképp. Úgy vélem, azt gondoltam, hogy ha az ember efféle helyeken tölti az idejét, ha efféle megfoghatatlan és tűnékeny dolgok felmagasztalására használja a képességeit, egyszóval úgy vélem, azt gondoltam, hogy ez tékozlás, ez valami dekadens dolog. Nemigen méltányolhatjuk egy olyan világ szépségét, amelynek a pusztta létjogosultságában is kételkedünk.

Elgondolkodtam ezen, azután így szóltam:

– Igen, Szenszei, elismerem, hogy az én munkáimra is érvényes, amit mond. De mindent megteszek majd, hogy helyrehozzam a dolgokat.

Mori-szan mintha meg sem hallotta volna a szavaimat.

– De én már rég elvesztettem ezeket a kételyeimet, Ono – folytatta. – Amikor megöregszem, amikor visszatekintek majd az életemre, amelyet arra áldoztam, hogy megragadjam annak a világnak a páratlan szépségét, hiszem, hogy elégedett leszek. És senki sem tudná elhíttetni velem, hogy eltékoztam az időmet.

Lehetséges persze, hogy Mori-szan nem egészen így fejezte ki magát. Igen, most, hogy belegondolok, ezek a szavak inkább arra emlékeztetnek, amit én szoktam mondani a tanítványaimnak egy-két ital után a Migi-Hidariban. „Ti képviselitek a japán művészet új nemzedékét, így hát felelősek vagytok e nemzet kultúrájáért. Büszkeséggel tölt el, hogy ilyen tanítványaim vannak. És miközben lehetséges, hogy a saját festményeim fabatkát sem érnek, ha visszatekintek az életemre, és felidézem, hogyan segítettem és támogattam a karriereteket, nos, senki sem tudná elhíttetni velem, hogy eltékoztam az időmet.” És valahányszor ilyen kijelentést tettem, az asztal körül ülő fiatalemberek mind egymást túlharsogva igyekeztek tiltakozni lekicsinylő szavaim ellen, melyekkel festményeimet illettem – azok ugyanis, hangoztatták, minden kétséget kizáróan nagyszerű művek, melyek örökké fennmaradnak. De az is igaz, amint említettem, hogy sok visszatérő mondatomat és kifejezésemet valójában Mori-szantól örököltem, úgyhogy nagyon is lehetséges, hogy azon az éjszakan mégiscsak pontosan így fejezte ki magát a tanárom, s épp azért ragadtak meg bennem a szavai, mert akkor oly nagy hatást tettek rám.

De már megint elkalandoztam. Az ebédet próbáltam felidézni, amelyet az unokámmal költöttem el az áruházban, miután azt a bosszantó beszélgetést folytattam Szecukóval a Kavabe Parkban. Igen, azt hiszem, éppen ott tartottam, hogy Icsiró milyen dicshimnuszokat zengett a spenótról.

Amikor megérkezett az ebédünk, emlékszem, Icsiró aggodalmasan nézte a tányérjára halmozott spenótot, s időnként bele-

túrt a kanalával. Azután felemelte a tekintetét, és azt mondta:

– Nézd csak, Odzsi!

Az unokám annyi spenótot igyekezett a kanalára halmozni, amennyit csak bírt, majd jó magasra felemelte, és elkezdte beleönteni a szájába. A módszere leginkább arra hasonlított, amikor valaki az üledék legalját próbálja kiinni egy üvegből.

– Icsiró – szoltam rá –, szerintem ez nem valami illedelmes viselkedés.

De az unokám csak tovább öntötte a spenótot a szájába, és közben mindvégig erőteljesen rágott. Csak akkor tette le végül a kanalát, amikor a spenót már mind elfogyott, a pofazacskója meg majd kipukkadt. Ezután, miközben szigorú arckifejezéssel rágott tovább, kidüllesztette a mellét, és öklével a levegőt csépelte.

– Mit csinálsz, Icsiró? Áru!d már el, mit művelsz!

– Talá!d ki, Odzsi!

– Hm. Nem tudom, Icsiró. Egy olyan férfit játszol el, aki szakét iszik és verekszik. Nem? Akkor mondd meg. Odzsi nem tudja ki-találni.

– Én vagyok Popeye, a tengerész!

– Az meg kicsoda, Icsiró? Valamelyik kedvenc hősöd?

– Popeye, a tengerész folyton spenótot eszik. A spenóttól erős lesz az ember.

Megint kidüllesztette a mellét, és beleboksolt a levegőbe.

– Értem, Icsiró – feleltem nevetve. – A spenót csakugyan nagyszerű étel.

– A szakétól is erős lesz az ember?

Elmosolyodtam, és a fejemet ráztam.

– A szaké elhiteti az emberrel, hogy erős. De igazából, Icsiró, semmivel sem lesz erősebb tőle az ember, mint mielőtt megitta.

– Akkor miért isznak szakét a férfiak, Odzsi?

– Nem tudom, Icsiró. Talán mert egy kis időre azt hihetik tőle, hogy erősek. De a szakétól igazából nem lesz erősebb az ember.

– A spenóttól igazából is erősebb lesz az ember.

– Akkor a spenót sokkal jobb, mint a szaké. Te csak továbbra is egyél spenótot, Icsiró. De nézd csak, mi lesz a többi étellel, ami a

tányérodon van?

– Én a szakét is szeretem. Meg a whiskyt. Otthon sokat járok a kocsmába.

– Igazán, Icsiró? Szerintem jobban teszed, ha inkább spenótot eszel. Amint mondtad, attól tényleg erős leszel.

– A szakét jobban szeretem. Minden este lehajtok tíz üveggel. Azután megiszom tíz üveg whiskyt.

– Komolyan, Icsiró? Akkor te igazi nagyivó vagy! Anyád biztosan aggódik miattad.

– A nők képtelenek megérteni, miért iszunk mi, férfiak – mondta Icsiró, majd a tányérján lévő étellel kezdett foglalkozni. De rövidesen újra felnézett, és így folytatta: – Odzsi ma este eljön hozzánk vacsorára.

– Így van, Icsiró. Azt hiszem, Noriko néni valami finomságot készít.

– Noriko néni vett egy kis szakét. Azt mondta, Odzsi meg Taró bácsi mind megisszák majd.

– Nos, lehet, hogy így lesz. Nyilván a nők is kérnek belőle egy kicsit. De Noriko néninek igaza van, Icsiró. A szaké inkább férfiaknak való.

– Odzsi, ha egy nő szakét iszik, mi lesz vele?

– Hm. Nehéz kérdés. A nők nem olyan erősek, mint mi, férfiak, Icsiró. Úgyhogy előfordulhat, hogy ha egy nő szakét iszik, nagyon hamar berúg.

– Lehet, hogy Noriko néni berúg! Iszik egy pici csésze szakét, és teljesen berúg tőle!

Elnevettem magam.

– Igen, ez nagyon is lehetséges.

– Lehet, hogy Noriko néni leissza magát! Énekelni fog, aztán elalszik az asztalnál!

– Nos, Icsiró – mondtam még mindig nevetve –, jobb, ha mi, férfiak megtartjuk magunknak a szakét, nem igaz?

– Mi, férfiak erősebbek vagyunk, úgyhogy többet ihatunk.

– Így van, Icsiró. Jobb, ha megtartjuk magunknak a szakét. – Ezután elgondolkodtam, majd hozzátettem: – Most nagyjából

nyolc éves vagy, Icsiró. Nemsokára felnősz. Ki tudja? Talán Odzsi már ma este elintézi, hogy ihass egy kis szakét.

Az unokám kissé ijedten pillantott rám, és nem szólt. Rámosolyogtam, aztán a mellettünk lévő, nagy ablakon át kinéztem a sápadtszürke égre.

– Te nem ismerhetted Kendzsi bácsikádat, Icsiró. A te korodban ugyanolyan nagy és erős volt, mint te. Emlékszem, nagyjából ennyi idősen kóstolta meg először a szakét. Elintézem, Icsiró, hogy ma este kapj egy kortyot.

Icsiró eltűnődött ezen. Aztán azt mondta:

– Lehet, hogy anya nem fogja megengedni.

– Ne aggódj anyád miatt, Icsiró. Odzsi majd rábeszéli.

Icsiró csüggedten ingatta a fejét.

– A nők képtelenek megérteni, miért isznak a férfiak – jelentette ki.

– Nos, itt az ideje, hogy egy ilyen férfi, mint te, megkóstolja a szakét. Te csak ne aggódj anyád miatt, Icsiró, bízd Odzsira a dolgot. Nem hagyhatjuk, hogy a nők parancsolgassanak nekünk, nem igaz?

Az unokám egy ideig a gondolataiba merült, aztán hirtelen nagyon hangosan megszólalt:

– Lehet, hogy Noriko néni berúg!

Elnevettem magam.

– Majd meglátjuk, Icsiró – mondtam.

– Lehet, hogy Noriko néni leissza magát!

Úgy tizenöt perccel ezután történhetett, amikor a fagyaltunkra vártunk, hogy Icsiró elgondolkodva megkérdezte:

– Odzsi, te ismerted Nagucsi Judzsirót?

– Talán Nagucsi Jukiót akartál mondani, Icsiró. Nem, személyesen nem ismertem.

Az unokám nem felelt, úgy tűnt, teljesen lefoglalja az ablaküvegen látható tükörképe.

– Anyádnak – folytattam – szintén Nagucsi úr járt az eszében, amikor ma délelőtt a parkban beszélgettem vele. Gondolom, tegnap este, vacsoránál szóba került a felnőttek között, igaz?

Icsiró még mindig a tükörképét bámulta. Azután felém fordult, és megkérdezte:

– Nagucsi úr olyan volt, mint Odzsi?

– Hogy olyan volt-e, mint én? Nos, úgy tűnik, anyád mindenestre biztosan nem így gondolja. Csupán mondtam egyszer valamit Taró bácsikádnak, Icsiró, semmi komoly. Anyád túlságosan is a szívére vette. Már nem is nagyon emlékszem, mit mondtam akkor Taró bácsinak, valami olyasmit vettem fel, hogy van egy-két közös dolog bennem és Nagucsi úrban. De áruld el, Icsiró, mit beszéltek a felnőttek tegnap este?

– Odzsi, miért ölte meg magát Nagucsi úr?

– Ezt nem tudhatjuk pontosan, Icsiró, Én nem ismertem személyesen Nagucsi urat.

– De rossz ember volt?

– Nem. Nem volt rossz ember. Csak olyasvalaki volt, aki nagyon keményen dolgozott valamiért, amit jó célnak gondolt. De tudod, Icsiró, amikor vége lett a háborúnak, a dolgok nagyon megváltoztak. Nagucsi úr dalai valamikor nagyon híresek voltak, nemcsak ebben a városban, hanem egész Japánban. Gyakran játszották őket a rádió, előadták a kocsmákban. És az olyanok, mint Kendzsi bácsikád, ezeket a dalokat énekelték menetelés közben vagy csata előtt. A háború után pedig Nagucsi úr úgy gondolta, hogy a dalaival... nos... hibát követett el. Azokra az emberekre gondolt, akiket megöltek a háborúban, az olyan kisfiúkra, mint te vagy, Icsiró, akiknek nem voltak többé szüleik, végiggondolta mindezeket a dolgokat, és úgy látta, hogy a dalaival talán hibát követett el. És úgy érezte, bocsánatot kell kérnie. Mindenkitől, aki életben maradt. A kisfiúktól, akik árván maradtak. Meg a szülőktől, akik elvesztették az olyan kicsi gyerekeiket, mint te vagy. Mindenkitől bocsánatot akart kérni. Azt gondolom, ezért ölte meg magát. Nagucsi úr egyáltalán nem volt rossz ember, Icsiró. Bátor volt, mert beismerte a hibáját. Nagyon bátor volt és tiszteletre méltó.

Icsiró elgondolkodó képpel nézett rám. Elnevettem magam, és megkérdeztem:

– Mi a baj, Icsiró?

Az unokám válaszra nyitotta a száját, de azután megint az ablak felé fordult, és az üvegen tükröződő arcát figyelte.

– A te Odzsid sosem állította magáról, hogy olyan, mint Nagucsi úr – mondtam. – Ez csak afféle tréfa volt, ennyi az egész. Mondd meg anyádnak, ha legközelebb meghallod, hogy szóba kerül Nagucsi úr. Mert abból, amit anyád ma délelőtt mondott nekem, úgy látom, hogy teljesen félreértette a dolgot. Mi a baj, Icsiró? Hirtelen úgy elcsöndesedtél.

Ebéd után egy darabig a belvárosi üzletek között bóklásztunk, játékokat és könyveket nézegettünk. Aztán késő délután vettem még egy fagyaltot Icsirónak a Szakurabasi utca egyik divatos cukrászdájában, majd elindultunk Taró és Noriko új lakása felé az Izumimacsi negyedbe.

Az Izumimacsi negyed, amint azt önök is bizonyára tudják, újabban igencsak népszerű lett a jobb családból való fiatal párok körében, s kétségkívül tiszta, jó hírű környék. Ám a fiatal párokat idevonzó új lakóházak túlnyomó többségét fantáziátlanak és szűkösnek tartom. Taró és Noriko például egy kis kétszobás lakásban lakik a harmadik emeleten: a mennyezet alacsony, a szomszédból minden zaj áthallatszik, az ablakból pedig leginkább a szemben lévő házat és annak ablakait lehet látni. Egészen bizonyos, hogy nem csupán azért kezdem már rövid idő elteltével is nyomasztóan szűknek érezni ezt a helyet, mert a saját, jóval tágasabb, hagyományos házamhoz vagyok szokva. Noriko azonban láthatólag roppant büszke a lakására, és állandóan a „modernségét” magasztalja. A lakást nagyon könnyű tisztán tartani, igen hatékony a szellőzése; a konyhák és a fürdőszobák pedig az egész háztömbben nyugati stílusúak, és ezáltal, amint a lányom biztosított róla, összehasonlíthatatlanul praktikusabbak, mint, mondjuk, az én házamban lévő mellékhelyiségek.

De bármilyen jól használható is a konyha, nagyon kicsi, s amikor aznap este bementem, hogy megnézzem, hogyan haladnak a lányaim a főzéssel, jószerivel még annyi helyem se volt, hogy megállják valahol. A lányaim amúgy is láthatólag mindketten

nagyon el voltak foglalva, így hát nem bocsátkoztam velük hosszabb beszélgetésbe. De annyit azért megjegyeztem:

– Tudjátok, Icsiró azt mondta ma nekem, hogy nagyon szeretné megkóstolni a szakét.

Szecuko és Noriko, akik egymás mellett állva zöldséget szelelteltek, mindketten abbahagyták a munkát, és rám emelték a tekintetüket.

– Én pedig átgondoltam a dolgot, és arra jutottam, megengedhetnék neki, hogy igyon egy kortyot – folytattam. – De talán felkéne hígítani egy kis vízzel.

– Elnézést, Apám – szólalt meg Szecuko –, csakugyan azt javasolja, hogy ma este adjunk szakét Icsirónak?

– Csak egy keveset. Végül is már nagyfiú. De amint mondtam, jobb lenne felvizezni az italt.

A két lányom összenézett. Aztán Noriko azt mondta:

– De Apám, Icsiró még csak nyolcéves.

– Felvizezve nem árt a szaké. Ti, nők ezt talán nem értitek, de egy olyan fiatal fiúnak, mint Icsiró, ez sokat jelent. Itt a büszkeségről van szó. Egész életében emlékezni fog erre.

– Apám, ez képtelenség – mondta Noriko. – Icsiró egyszerűen csak rosszul lesz tőle.

– Képtelenség vagy sem, én alaposan átgondoltam. Bennetek, nőkben, sokszor nincs elég együttérzés, ha egy fiú büszkeségről van szó. – A fejük fölötti polcon álló szakés üvegre mutattam.

– Egy korty elég lesz.

Ezzel ott is hagytam volna őket, de meghallottam Noriko hangját:

– Szecuko, erről szó sem lehet. Nem tudom, hogyan képzelte ezt Apa.

– Miért kell ebből ekkora ügyet csinálni? – kérdeztem, miközben visszafordultam az ajtóból. Mögöttem, a nappaliban Taró és az unokám nevetett valamin. Halkabbra fogtam a hangomat, és így folytattam: – Különben is, már megígértem neki, nagyon várja. Ti, nők sokszor egyszerűen képtelenek vagytok megérteni, mi a büszkeség.

Megint kimenni készültem, ám ezúttal Szecuko szólalt meg.

– Nagyon kedves Apámtól, hogy ennyire szíven viseli Icsiró érzéseit. Mindazonáltal nem tudom, nem lenne-e jobb, ha megvárnánk, míg egy kicsit idősebb lesz.

Felnevettem.

– Tudod, eszembe juttatod, hogy anyád is pont így tiltakozott, amikor úgy döntöttem, megengedem Kendzsinek, hogy ennyi idős korában megkóstolja a szakét. Nos, a bátyádnak kétségkívül semmi baja nem lett tőle.

Azonnal megbántam, hogy belerángattam Kendzsit egy ilyen banális szóváltásba. Igen, azt hiszem, egy pillanatra elfogott a düh önmagam iránt, és talán nem szenteltem elég figyelmet annak, amit Szecuko ezután mondott. Mindenesetre mintha valami ilyesmi hangzott volna el:

– Kétségtelen, hogy Apám igen nagy gondot fordított a bátyám nevelésére. A későbbiek fényében azonban talán már megállapíthatjuk, hogy legalábbis egy-két dologban esetleg Anya gondolkodott helyesebben.

Az igazat megvallva, lehetséges, hogy nem volt ennyire kellemetlen, amit mondott. Igen, lehetséges, hogy teljesen félreértettem a szavait, mert arra világosan emlékszem, hogy Noriko egy szót sem szólt minderre, csupán fásultan visszatért a zöldségeihez. Mellesleg nem is gondoltam volna, hogy Szecuko képes minden ok nélkül efféle hangnemet megütni. Ám most, hogy visszaidézem, miféle célzásokat tett aznap délelőtt a Kavabe Parkban, azt hiszem, mégiscsak el kell ismernem, nem kizárt, hogy este a konyhában valami ilyesmit mondott. Mindenesetre emlékszem, hogy ezzel zárta le a vitát:

– Különben is, attól tartok, Szuicsi nem szeretné, ha Icsiró már ilyen kicsi korában megkóstolná a szakét. De nagyon kedves Apámtól, hogy ennyire szíven viseli Icsiró érzéseit.

Tisztában voltam vele, hogy Icsiró kihallgathatja a beszélgetésünket, és nem kívántam elrontani ezt a ritka családi összejövellt, úgyhogy ennyiben hagytam a dolgot, és kimentem a konyhából. Ezután egy darabig, emlékszem, a nagyszobában ültem Taróval és Icsiróval, és a vacsorára várva kellemesen eltársalogtunk.

Nagyjából egy óra múlva ültünk le enni. Miközben elhelyezkedtünk, Icsiró elvette az asztról a szakés üveget, megütögette az ujjával, és sokatmondóan nézett rám. Én elmosolyodtam, de nem szóltam.

A nők csodálatos vacsorát készítettek, és hamarosan könnyed társalgás kezdődött az asztal körül. Taró valamennyiünket megnevettetett, amikor egy munkatársáról mesélt, aki arról híresült el, hogy részben a balszerencse miatt, részben saját komikus ostobasága következtében egyetlen határidőt sem képes betartani. A történet egy pontján Taró megjegyezte:

– A dolgok már annyira elfajultak, hogy a főnökeink elkezdtek úgy emlegetni: „a Teknősbéka”. Nemrég egy értekezlet közben Hajaszaka úr megfélekedett magáról, és így fordult a többiekhez: „Most meghallgatjuk a Teknősbéka beszámolóját, azután ebédszünet következik.”

– Csakugyan? – kiáltottam lel kissé meglepődve. – Ez nagyon különös. Nekem is volt egy kollégám, aki ezt a csúfnevet viselte, méghozzá ugyanezen okból.

Tarót azonban láthatólag nem döbbenette meg különösebben ez a véletlen egybeesés. Udvariasan bólintott, és azt mondta:

– Emlékszem, az iskolában is volt egy diák, akit mindnyájan „Teknősbékának” hívtunk. Igen, ahogy minden csoportban van egy született vezető, gondolom, ugyanúgy minden csoportnak megvan a maga „Teknősbékája” is.

Ezzel Taró folytatta az anekdotáját. Természetesen most, hogy belegondolok, úgy vélem, a vejemnek teljes mértékben igaza volt; a legtöbb, egyenrangúakból álló csoportnak meglehet a maga „Teknősbékája”, még ha nem is mindig nevezik így. A saját tanítványaim között például Sintaró töltötte be ezt a szerepet. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy Sintarónak ne lennének meg az alapvető képességei; de amikor olyanok mellé került, mint Kuroda, úgy hatott, mintha valami hiányozna a tehetségéből.

Azt hiszem, általában véve nem rajongok különösebben a körülöttünk élő Teknősbékákért. Lomha kitartásukat és túlélési

képességüket méltányolhatjuk ugyan, de az őszinteség hiánya, az árulásra való hajlam gyanút ébreszthet bennünk. És azt hiszem, végeredményben megvetés illeti őket, mert sohasem hajlandók kockázatot vállalni a céljaikért, vagy valami olyan elvért, amelyről pedig azt állítják, hogy hisznek benne. Az effélék soha nem lesznek olyan nagyszabású katasztrófa áldozatai, mint amilyen, mondjuk, Szugimura Akirát sújtotta a Kavabe Park esetében; de ugyanezen okból, még ha ki is vívna némi tiszteletet mint iskolai oktatók vagy más egyebek, soha nem tudnak kiemelkedni a közepszerűségből.

Igaz, hogy a Mori-szan villájában töltött évek alatt egészen megkedveltem a Teknősbékát, de úgy vélem, soha nem tartottam magammal egyenlőnek. Ez egyenesen következett a kapcsolatunk természetéből, barátságunk ugyanis akkor alakult ki, amikor a Teknősbékának valóságos üldöztetésben volt része Takeda mester cégénél, illetve amikor a villában eleinte különféle nehézségekkel kellett megküzdenie; s egy idő után valamiképpen olyan kapcsolattá szilárdult, amelyben ő örökösen az adósom volt, mert én valamiféle, pontosabban meg nem határozott „segítséget” nyújtottam neki. Egy idő után ő is rájött, hogyan kell úgy festeni, hogy ne keltsen ellenséges érzelmeket villabeli társainkban, sőt barátságos, előzékeny természetével általános népszerűsége tette szert, de még jóval ezután is gyakran mondogatott nekem efféléket:

– Annyira hálás vagyok neked, Ono-szan. Neked köszönhetem, hogy olyan jól bánnak itt velem.

Persze, egy bizonyos szempontból csakugyan az adósom volt; mert ha én nem biztatom, sohasem jut eszébe, hogy otthagyja Takeda mester cégét, és Mori-szan tanítványának álljon. Rendkívül vonakodva tette meg ezt a kockázatos lépést, de miután kénytelen-kelletlen megtette, többé egyetlen pillanatig sem kételkedett a döntés helyességében. Igen, a Teknősbéka olyan tiszteletet táplált Mori-szan iránt, hogy sokáig – az első két évben biztosan – nem is emlékszem, hogy beszélgetni mert volna a tanárunkkal, legfeljebb annyit motyogott: „Igen, Szenszei” vagy „Nem, Szenszei”.

Mindezen évek alatt a Teknősbéka továbbra is olyan lassan festett, mint régebben, de ezt többé senki sem vetette a szemére. Sőt, voltak ott mások is, akik ugyanolyan lassan dolgoztak, és inkább ez a kis csoport gúnyolta ki azokat, akik gyorsabb munkához voltak szokva. Emlékszem, úgy csúfoltak minket: „a mozdonyvezetők”, mert ha egyszer egy ötlet felmerült bennünk, buzgón és viharos sebességgel dolgoztunk, s szerintük ez olyan volt, mint amikor a mozdonyvezető lapátolja a szenet, nehogy kifogyjon a mozdonyból a gőz. Mi meg viszonzásképpen úgy emlegettük a lassú csoportot: „a hátralépők”. A „hátralépő” kifejezéssel eredetileg azokat illették a villában, akik a festő állványoknál dolgozó emberekkel teli szobában pár percenként hátraléptek, hogy megszemléljék a vásznat – ezért folyton beleütözköztek a mögöttük álló társaikba. Természetesen nem volt igazságos, hogy azt sugalltuk: ha egy művész hosszú időt szán festményei elkészítésére – vagyis átvitt értelemben folyton hátralép –, akkor nagyobb valószínűséggel vádolható ezzel az antiszociális szokással, de nekünk nagyon is tetszett a megnevezésben rejlő provokáció. Emlékszem, hányszor ugratták egymást tréfásan a „mozdonyvezetők” meg a „hátralépők”.

Az igazság az, hogy csaknem valamennyien hajlamosak voltunk a „hátralépésre”, és ezért amikor csak lehetett, igyekeztük elkerülni, hogy összezsúfolódva dolgozzunk. A nyári hónapokban sok társam a verandák mellett állította fel festőállványát, vagy magában az udvarban, míg mások igyekeztek minél több szobát lefoglalni maguknak, hogy a fényviszonyok változását követve szobáról szobára vándorolhassanak. Mi a Teknősbékával a használaton kívüli konyhát részesítettük előnyben, ezt a nagy, pajtaszerű melléképületet a ház egyik szárnya mögött.

A bejáratnál döngölt padlóra lépett az ember, de hátrébb egy deszkából rótt emelvény állt, amely elég széles volt ahhoz, hogy elférjen rajta két festőállvány. Az alacsony gerendák a kampókkal – amelyekről egykor fazekak és más konyhai eszközök lógtak – meg a falakra erősített bambuszpolcok igen hasznosnak bizonyultak: ezeken tartottuk az ecseteket, rongyokat, festékeket és minden egyebet. És emlékszem, a Teknősbékával

telitöltöttünk vízzel egy nagy, régi, megfeketedett cserépedényt, felcipeltük az emelvényre, s egy régi csiga segítségével felhúztuk, hogy kettőnk között éppen vállmagasságban legyen, amikor festünk.

Emlékszem, egyik délután szokás szerint a régi konyhában festettünk, amikor a Teknősbéka így szólt hozzám:

– Nagyon kíváncsi vagyok, Ono-szan, a mostani festményedre. Biztosan valami különleges alkotás lesz.

Elmosolyodtam, de nem vettem le a szememet a munkámról.

– Miért mondod ezt? Ez csak afféle kísérletezgetés a részemről, semmi más.

– De Ono-szan, már rég nem láttalak ilyen lelkesen dolgozni. És zavartalanságot kértél. Ilyet legalább két éve nem tettél. Azóta, hogy az *Oroszlántáncot* festetted az első kiállításodra.

Talán érdemes volna elmagyaráznom, hogy időnként, amikor egy művész úgy érezte, akadályozná a munkájában, ha egy bizonyos művét még az elkészülte előtt véleményeznék, „zavartalanságot kért” a szóban forgó mű számára, s ekkor senki sem próbálta megnézni a festményt, míg csak az illető vissza nem vonta a kérését. Miután nagy összezártságban éltünk és dolgoztunk, ez ésszerű intézkedés volt: lehetővé tette, hogy az ember kockázatot vállaljon anélkül, hogy attól kelljen félnie, bolondot csinál magából.

– Tényleg ennyire észre lehet venni? – kérdeztem. – Azt hittem, egész jól sikerült eltitkolnom az izgatottságomat.

– Nyilván elfelejtetted, Ono-szan, hogy immár csaknem nyolc éve festünk egymás mellett. Hát igen, pontosan látom, hogy ez a munka különösen fontos számodra.

– Nyolc éve – jegyeztem meg. – Azt hiszem, jól mondod.

– Igen, Ono-szan. És megtiszteltetés számomra, hogy ilyen tehetséges művész közvetlen közelében dolgozhatok. Időnként kifejezetten megalázó, de azért nagy megtiszteltetés.

– Ne túlozz! – tiltakoztam mosolyogva, miközben folytattam a munkát.

– Szó sincs róla, Ono-szan. Valójában úgy érzem, soha nem fejlődtem volna ennyit az elmúlt években, ha nem meríthettem

volna folyamatosan ihletet a te munkáidból. Minden bizonnal észrevetted, milyen nagy hatással volt a te csodálatos alkotásod, a *Lány alkonyatban* az én szerény képeimre, az *Őszi lányra*. Többek között ott is a te ragyogó technikádat próbáltam utánózni, Ono-szan. Gyöngye próbálkozás volt, de Mori-szan volt olyan jó-ságos, hogy megdicsérje, s azt mondja, hogy ezzel jelentős lépést tettem előre.

– Azon gondolkodom... – mondtam, miközben egy pillanatra abbahagytam a festést, és megnéztem a művemet – ...azon gondolkodom, vajon ebből a képből is ihletet merít-e majd.

Egy darabig félig kész festményemet vizsgálgattam, azután társamra pillantottam a kettőnk között felfüggesztett régi edény fölött. A Teknősbéka boldogan dolgozott, észre sem vette, hogy őt nézem. Amióta Takeda mester cégénél megismertem, felszedett néhány kilót, s egykori zaklatott, ijedt arc kifejezése csaknem teljesen eltűnt, gyermeki elégedettség lépett a helyébe. Emlékszem, akkoriban mondta valaki a Teknősbékáról, hogy olyan, mint egy kutyakölyök, amelyet most simogattak meg, és aznap délután a régi konyhában csakugyan nagyjából ilyennek láttam, miközben figyeltem, hogyan dolgozik.

– Mondd csak, Teknősbéka – szólítottam meg. – Te, ugye, teljesen elégedett vagy a mostani munkáiddal?

– Meglehetősen elégedett vagyok, köszönöm, Ono-szan – vágta rá. Azután feltekintett, és széles vigyor kíséretében sietve hozzátette: – Természetesen még sokára lesz, mire a képeim ki-állják az összehasonlítást a te munkáiddal, Ono-szan.

A tekintete visszatért a festményére, én pedig tovább figyeltem, ahogy dolgozik. Azután megkérdeztem:

– Nem jut eszedbe néha, hogy valami... új megközelítéssel próbálkozz?

– Új megközelítéssel, Ono-szan? – kérdezett vissza anélkül, hogy felnézett volna.

– Mondd csak, Teknősbéka, nincs benned olyan ambíció, hogy egy napon igazán jelentős festményekkel állj elő? Nem egyszerűen olyan művekre gondolok, amelyeket itt a villában megcsodálhatunk és megdicsérhetünk egymás között. Valódi jelentő-

séggel bíró művekről beszélek. Olyan művekről, amelyek sokat tehetnek országunk népéért. Ilyen értelemben beszélek, Teknősbéka, az új megközelítés szükségességéről.

Figyelmesen néztem őt, miközben mindezt elmondtam, de a Teknősbéka nem hagyta abba a festést.

– Az igazat megvallva, Ono-szan – mondta –, az én szerény helyzetemben az ember mindig új megközelítésekkel próbálkozik. De az utóbbi időben, azt hiszem, lassanként rátaláltam a helyes útra. Tudod, Ono-szan, észrevettem, hogy az utóbbi időben Mori-szan egyre alaposabban tanulmányozza a munkáimat. Tudom, hogy elégedett velem. Ki tudja, valamikor talán még arra is lehetőségem lesz, hogy veled és Mori-szannal együtt állítsak ki. – Ekkor aztán végre rám pillantott, és zavartan elnevette magát. – Bocsáss meg, Ono-szan. Ez csak afféle képzelődés, ami segít, hogy ne veszítsem el a reményt.

Úgy döntöttem, annyiban hagyom a dolgot. Azt gondoltam, majd valamikor később ismét megpróbálom megosztani az érzéseimet barátommal, de úgy alakult, hogy ezt már nem tették lehetővé az események.

Pár nappal az imént említett beszélgetés után, egy derűs reggelen beléptem a régi konyhába, s azt láttam, hogy a Teknősbéka fent áll a pajtaszerű épület végében lévő emelvényen, és felém bámul. A kinti napfény után beletelt pár másodpercbe, míg a szemem hozzászokott a benti félhomályhoz, de hamar észrevettem, hogy társam arcán óvatos, szinte ijedt kifejezés ül; a karját pedig esetlenül a mellkasához emelte, majd ismét leeresztette, amiből arra következtettem, hogy arra számított, rátámadok. Nem állította fel a festő állványát, és más módon sem készült elő az aznapi munkára, s amikor köszöntem neki, nem válaszolt. Közelebb mentem, és megkérdeztem:

– Valami baj van?

– Ono-szan... – motyogta, de mást nem mondott. Azután amikor odamentem az emelvényhez, idegesen balra pillantott. Követtem a pillantását, amely befejezetlen, letakart és a falnak támasztott festményemre esett. A Teknősbéka idegesen rámutatott, és azt kérdezte: – Ono-szan, ugye, ez csak tréfa a részedről?

– Nem, Teknősbéka – mondtam, miközben felmásztam az emelvényre. – Szó sincs tréfáról.

Odaléptem a festményhez, levettem róla a leplet, és megfordítottam, hogy szemben legyen velünk. A Teknősbéka azonnal elkapta róla a tekintetét.

– Barátom – mondtam –, egyszer már elég bátor voltál ahhoz, hogy rám hallgass, és együtt tettünk meg egy olyan lépést, amely nagy hatással volt a pályafutásunkra. Most arra szeretnék kérni, gondold át, hogy megteszel-e egy újabb lépést velem.

A Teknősbéka továbbra is elfordította a fejét. Azt kérdezte:

– Ono-szan, a tanárunk tud erről a festményről?

– Nem, még nem tud róla. De azt hiszem, nyugodtan megmutathatnám neki. Mostantól mindig ilyen stílusban szándékozom festeni. Teknősbéka, nézd meg a festményemet! Hadd magyarázzam el, mit akarok elérni! Azután talán újra megtehetünk együtt egy jelentős lépést.

Végre felém fordult.

– Ono-szan – mondta szinte suttogva –, te áruló vagy. És most kérlek, bocsáss meg.

Ezzel kiviharzott az épületből.

A festmény, amely ennyire felkavarta a Teknősbékát, az *Önelégültség* címet viselte, és bár nem sokáig maradt a birtokomban, annyit dolgoztam rajta, hogy minden részletére világosan emlékszem; igen, ha kedvem támadna hozzá, úgy érzem, még akár ma is tökéletes pontossággal újra tudnám alkotni. A képet egyébként egy pár héttel korábban látott jelenet ihlette, valami, amit akkor láttam, amikor sétálni mentem Macudával.

Emlékszem, arra készültünk, hogy találkozzunk Macuda néhány kollégájával az Okada-Singen Társaságtól, és bemutat nekik. Nyár végén jártunk; a legforróbb napok már elmúltak, de emlékszem, hogy miközben Macuda egyenletes lépteit követtem a nisizurui acélhídon, az izzadságot törölgettem az arcomról, és azt kívántam, bárcsak lassabban lépkedne a társam. Macudán aznap elegáns fehér nyári zakó volt, a kalapját pedig, mint mindig, divatosan a szemébe húzta. Sebesen haladt, mégis könnyedén, a sietség minden jele nélkül lépdelt. És amikor a híd

közepén megállt, úgy vettem észre, hogy őt bezzeg egyáltalán nem zavarja a hőség.

– Érdekes innen a kilátás – jegyezte meg. – Egyetért, Ono?

A kilátást két gyárépület keretezte, az egyik jobbról tornyosult elénk fenyegetően, a másik balról. A kettő közé ékelődve háztetők látszottak nagy összevisszaságban, akadtak köztük olcsó zsindeletetők és hullámlemezről készültek egyaránt. A Nisizuru negyedét még ma is bizonyos fokig szegény környéknek tartják, ám akkoriban összehasonlíthatatlanul rosszabbul álltak a dolgok. A hídról letekintve a külső szemlélő akár ledózerolásra váró, elhagyott területnek is vélhette a környéket, hacsak alaposabban nem tanulmányozta a látványt, s meg nem pillantotta a messzeségben az apró alakokat, akik úgy jöttek-mentek sietősen a házak között, mint a kő körül rajzó hangyák.

– Nézzen csak le oda, Ono – biztatott Macuda. – Egyre több ilyen hely van a városunkban. Alig két-három éve ez még nem számított ennyire rossz környéknek. De mostanra kezd igazi nyomornegyeddé válni. Egyre több a szegény ember, Ono, akik kénytelenek elhagyni vidéki házukat, és beköltözni az efféle helyekre, sorstársaik mellé.

– Ez szörnyű – mondtam. – Az emberben feltámad a vágy, hogy tegyen értük valamit.

Macuda rám mosolygott – szokásos, felsőbbrendű mosolyával, amelytől mindig zavarba jöttem és ostobának éreztem magamat.

– A jóakarát megnyilvánulása – mondta, miközben ismét a kilátásnak szentelte figyelmét. – Valamennyien kifejezzük jóakarunkat. Az élet minden területén. Közben meg az efféle helyek úgy nőnek ki a földből egymás után, mint a mérges gomba. Lélegezzen mélyen, Ono. Még innen is érezni a csatornabűzt.

– Nekem is feltűnt a szag. Csakugyan odalentről jön?

Macuda egy kis ideig nem válaszolt, csak tovább nézte a rozoga házakat, és az arcán különös mosoly ült. Azután végül megszólalt:

– A politikusok meg az üzletemberek ritkán látják az ilyen helyeket. És ha mégis, akkor biztonságos távolságban maradnak,

mint mi most. Nem hinném, hogy sok politikus vagy üzletember akadna, aki elsétált volna már az ottani házak között. Ami azt illeti, művész sem sok járt arra.

Érzékeltem a kihívást a hangjában, és azt mondtam:

– Felőlem odamehetünk, ha emiatt nem késünk el a találkozóról.

– Épp ellenkezőleg, egy-két kilométerrel még le is rövidítjük az utat, ha átvágunk az ottani házak között.

Macuda jól gondolta, hogy a szag az ottani kanálisokból száll fel. Miután lemásztunk az acélhíd lábához, és elindultunk a szűk sikátorokon, egyre erősebb lett a bűz, a végén már gyomorforgatóvá vált. A hőséget a legkisebb fuvalom sem enyhítette, a levegő meg sem mozdult körülöttünk, csak a legyek dongtak szüntelen. Ismét csak alig tudtam lépést tartani Macudával, de ezúttal nem bántam, hogy annyira siet.

A kétoldalt sorakozó építményekről akár azt is hihettük volna, hogy egy aznap zárva tartó piac bódéi, de valójában mindegyikben egy-egy család lakott, és a lakóteret gyakran csak egy függöny választotta el az utcától. Némelyik ajtónyílásban öregek ültek, és amikor elmentünk előttük, kíváncsian, de barátságosan megbámultak; mindenfelé kisgyerekek szaladgáltak, s mintha csaknem minden lépésnél elszurrant volna a lábunk előtt egy macska. Elmentünk a durva szárítókötelekre kiaggatott, libegő takarók és mosott ruhák mellett; csecsemők sírtak, kutyák csaholtak, és az emberek a behúzott függönyök mögül barátságosan csevegtek a sikátor túloldalán lakó szomszédaikkal. Egy idő után mindinkább felfigyeltem a keskeny utca két oldalán kiásott, nyitott szennyvízelvezető árkokra. Fölöttük legyek rajzotak, s amint Macuda nyomában lépkedtem, határozottan az volt a benyomásom, hogy a két árok közti tér egyre szűkebb, míg nem a végén már úgy éreztem, mintha egy kidőlt fatörzsön egyensúlyoznánk.

Végül egy udvarféleségre értünk, ahol néhány roskatag kunyhó zárta el az utunkat. Macuda azonban rámutatott egy résre két kalyiba között, amelyen át valami kopár területre lehetett kilátni.

– Ha itt átvágunk – mondta –, a Kogane utca mögött kötünk ki.

A Macuda által mutatott átjáró innenső végénél három fiúcskára lettem figyelmes, akik lehajoltak, és kis pálcikákkal szurkáltak valamit a földön. Amikor közelebb értünk, komor képpel, sietve megfordultak, és bár nem láttam semmit, a viselkedésükből valahogy arra következtettem, hogy valamilyen állat kínzásával foglalatostkodtak. Macuda nyilván ugyanerre a következtetésre jutott, mert amikor elmentünk mellettük, odaszólt nekem:

– Nos, errefelé nem sok egyéb szórakozási lehetőség akad számukra.

Akkor nem nagyon érdekelt a három gyerek. Pár nappal később azonban élenként megjelent előttem a kép – a fiúk, amint komor arccal felénk fordulnak, pálcikáikat lóbálva, a mocsok kellős közepén –, s ez lett az *Önelégültség* fő jelenete. De talán érdemes megemlítenem, hogy amikor a Teknősbéka azon a reggelen megleste félig kész festményemet, a három fiú, akit ott látott, több lényeges szempontból is különbözött a valóságos modellektől. Mert noha továbbra is egy mocskos, rozoga kalyiba előtt álltak, és a ruháik is olyan rongyosak voltak, mint eredeti modelljeiknek, az arcukon nem büntudat ült, nem a rajtakapott kis bűnözők védekező grimasza; hanem a küzdeni kész szamuráj harcosok férfias arckifejezése. Nem véletlen továbbá az sem, hogy az én képemen a fiúk klasszikus kendőmozdulatokkal tartották a pálcikákat.

A Teknősbéka azt is láthatta, hogy a három fiú feje fölött egy másik jelenet tűnik fel: három kövér, jól öltözött férfi üldögél vidáman egy kényelmesen berendezett kocsmában. Az arcukról dekadencia sugárzik; talán éppen a szeretőiken vagy valami mászon tréfálkoznak. A két ellentétes képet a japán szigetek partvonalala foglalja egybe. A jobb alsó sarokban határozott, vörös betűkkel az „Önelégültség” szó olvasható; a bal alsó sarokban, kisebb betűkkel pedig ez a kijelentés áll: „De a fiatalok készek megküzdeni a méltóságukért.”

Most, hogy leírtam ezt a korai és kétségkívül nem túl kifinomult munkámat, talán ismerősnek találják bizonyos vonásait. Lehetséges ugyanis, hogy ismerik az *Arccal a horizont felé* című

festményemet, amely a harmincas években nyomat formájában meglehetősen jelentős hírnévre tett szert és sokakra nagy hatással volt városunkban. Az *Arccal a horizont felé* lényegében az *Önelégültség* átdolgozása volt, bár a kettő között eltelt néhány év, és ennek megfelelően bizonyos különbségek is mutatkoztak közöttük. Talán emlékeznek rá, hogy a későbbi festményen ugyancsak két, egymással ellentétes, egymásba olvadó jelenet látható, melyeket Japán partvonalára köt össze; a felső kép megint csak három jól öltözött, beszélgető férfit ábrázol, ám ezúttal idegesen, tanácstalanul tekintenek egymásra. És ezek a figurák – nyilván nem kell rá emlékeztetnem önöket – három neves politikus arcvonásait viselik. Az alsó képen, amely az egész festményt uralja, a három szegény gyerekből három zord arcú katona lett; közülük ketten szuronyos puskát szorongatnak, mellettük pedig egy tiszt áll előreszegezett karddal, amely nyugatra, Ázsia felé mutat. Mögöttük már nem a szegénynegyed szolgál háttérként, hanem egyszerűen csak a felkelő nappal díszített katonai zászló. A jobb alsó sarokban az „Önelégültség” szót ez a felirat váltotta fel: „Arccal a horizont felé!”, a bal alsó sarokban pedig ez az üzenet olvasható: „Nincs idő gyáva tárgyalgatásra. Japánnak előre kell törnie!”

Természetesen ha most először járnak a városunkban, elképzelhető, hogy még nem találkoztak ezzel a képpel. Ám úgy vélem, nem túlzás azt állítani, hogy azok közül, akik a háború előtt itt éltek, a túlnyomó többség jól ismerte, mivel akkoriban sokan dicsérték erőteljes ecsetvonásaiért és kiváltképpen merész színhasználatáért. De természetesen tökéletesen tisztában vagyok vele, hogy az *Arccal a horizont felé* minden művészi érdeme ellenére olyan festmény, amelynek üzenete mára elavult. Igen, elsőként lennék hajlandó elismerni, hogy az efféle üzenetek talán elítélendők. Én nem tartozom azok közé, akik nem merik beismerni a korábbi pályafutásuk során elkövetett hibákat.

De nem az *Arccal a horizont felé* című képemről akartam értekezni. Csak azért említem meg itt, mert nyilvánvaló kapcsolatban áll azzal a bizonyos korábbi festményemmel, no meg talán azért, hogy ezáltal elismerjem, milyen nagy hatással volt később-

bi pályafutásomra az, hogy találkoztam Macudával. Pár héttel azelőtt kezdtünk rendszeresen összejárni, hogy a Teknősbéka azon a bizonyos reggelen megtette felfedezését a régi konyhában. Úgy vélem, abból, hogy újra meg újra kerestem Macuda társaságát, világosan kiderül, mennyire vonzottak az eszméi, mert úgy emlékszem, elsőre egyáltalán nem kedveltem meg. Eleinte minden találkozásunk végén roppant ellenségesen váltunk el. Emlékszem például, hogy egyik este, nem sokkal azután, hogy átvágtunk a Nisizuru nyomornegyeden, elmentem vele egy belvárosi kocsmába. A kocsmá nevére és pontos helyére már nem emlékszem, de élénken látom magam előtt azt a sötét, piszkos helyiséget, ahová leginkább alvilági figurának látszó vendégek jártak. Amint beléptem, nyugalanság fogott el, de Macuda láthatólag járatos volt itt, üdvözölt néhány férfit, akik az egyik asztalnál kártyáztak, azután bevezetett egy benyílóba, ahol egyetlen kis üres asztal állt.

Nyugalanságom nem csökkent, amikor nem sokkal azután, hogy leültünk, két durva kinézetű, meglehetősen ittas férfi táromlygott be, és beszélgetésbe akartak elegyedni velünk. Macuda szárazon odaszólt nekik, hogy tűnjenek el, én pedig bajt szimatoltam, de volt valami a társamban, ami láthatólag elbátortalanította a két fickót, akik szó nélkül távoztak.

Ezután egy darabig iszogatással és társalgással múltattuk az időt, s emlékszem, kisvártatva már szóváltásba is keveredtünk. Emlékszem, azt mondtam Macudának:

– Kétségtelen, hogy az olyanok, mint ön, bizonyos értelemben joggal gúnyolódnak rajtunk, művészeken. De attól tartok, téved, ha azt hiszi, hogy teljesen naivan közelítünk a világ dolgaihoz.

Macuda elnevette magát, és így felelt:

– Ne felejtse el, Ono, hogy nekem sok művésszel van dolgom. Maguk általában véve elképesztően dekadens népség. Némelyikük csak annyit tud a világ dolgairól, mint egy gyerek.

Tiltakozni akartam, de Macuda folytatta:

– Gondoljon csak a tervére, Ono. Arra, amiről oly komolyan beszélt az imént. Nagyon megható, de szabadjon megjegyezni, hogy mindenestül benne van a művészek jellegzetes naivitása.

– Nem értem, miért fogadja ilyen gúnyosan az elképzelésemet. Persze, nyilvánvalóan tévedtem, amikor úgy véltem, hogy önt érdekli városunk szegényeinek sorsa.

– Semmi szükség ilyen gyerekes csúfolódásra. Nagyon jól tudja, mennyire érdekel ez a kérdés. De vizsgáljuk meg közelebbről a maga kis tervét. Tételezzük fel azt a valószínűtlen esetet, hogy a tanára megértően viszonyul a dologhoz. Ekkor a villában valamennyien rászánnak egy hetet, vagy mondjuk kettőt, hogy elkészítsenek... mennyit is? Húsz festményt, legfeljebb harmincat. Ennél többet nemigen érdemes, hiszen úgyszem adnak el többet, mint tízet, tizenegyet. És akkor mit tesz, Ono? Fogja az erszényét, benne az aprópénzzel, amit ezzel a tömérdek munkával összeszedett, és végigjárja a város szegénynegyedeit? Minden szegény embernek, aki szembe jön, a kezébe nyom egy érmét?

– Bocsásson meg, Macuda, de kénytelen vagyok megismételni: ön nagyon téved, amikor ennyire naivnak hisz engem. Egy pillanatig sem gondoltam, hogy a kiállításnak kizárólag Mori-szan csoportjára kellene korlátozódnia. Tökéletesen tisztában vagyok velem, milyen hatalmas a nyomor, amelyet enyhítenünk kellene, ezért is kerestem meg önt ezzel a javaslattal. Az önök Okada-Singen Társasága nagyon is alkalmas arra, hogy kidolgozzon egy ilyen tervet. Ha rendszeresen nagyszabású kiállításokat rendeznénk a város különböző helyein, s ezekhez egyre több művész csatlakozna, jelentősen könnyíthetnénk az érintettek helyzetén.

– Sajnálom, Ono – mondta Macuda mosolyogva, a fejét ingatva –, de attól tartok, mégiscsak helytálló volt a feltételezésem. Maguk művészek kétségbeejtően naiv népség. – Hátradőlt a székén, és felsóhajtott. Az asztallapot cigarettahamu borította, amelybe Macuda elgondolkodva rajzolgatott az előző vendég által otthagytott, üres gyufásdoboz szélével. – Van manapság a művészeknek egy sajátos fajtája – folytatta –, amelynek a leginkább ahhoz van tehetsége, hogyan bújjon el a valódi világ elől. Sajnos, napjainkban, úgy tűnik, az ilyen művészek vannak többségben, és maga is ezek egyikének a bűvkörébe került, Ono. Ne vágjon ilyen

haragos képet, ez az igazság. Maga annyit tud a világról, mint egy gyerek. Szerintem még azt sem tudná megmondani, ki volt Karl Marx.

Barátságaltannak szánt pillantást vetettem rá, de nem szóltam. Erre ő felnevetett, és azt mondta:

- Na látja. De ne legyen dühös. A kollégái többsége sem tudná.
- Ne legyen nevetséges! Természetesen ismerem Karl Marxot.
- Nos, elnézést kérek, Ono. Lehetséges, hogy alábecsültem. Beszéljen Marxról, kérem.

Megvontam a vállam, és azt mondtam:

- Azt hiszem, ő volt az orosz forradalom vezére.
- És akkor kicsoda Lenin, Ono? Talán ő volt Marx helyettese?
- Valamiféle kollégája volt. – Láttam, hogy Macuda arcán megint széles mosoly terül szét, és mielőtt megszólalhatott volna, gyorsan hozzátettem: – Különben is, lehetetlen elvárásai vannak. Ezek valami távoli ország ügyei. Én a saját városunkban élő szegényekről beszélek.

– Így van, Ono, így van. De tudja, akkor is igaz, hogy nagyon keveset tud mindenről. Tökéletesen helytálló az a feltételezése, hogy az Okada-Singen Társaság szeretné felrázni a művészeket, és megismertetni őket a valós világgal. De félrevezettem önt, ha valaha is azt sugalltam, hogy a társaságunk hatalmas persellyé kíván válni. Minket nem érdekel a jótékonykodás.

– Képtelen vagyok megérteni, mi kivetnivalót talál egy kis jótékonykodásban. Ráadásul ha mindez még fel is nyitja a dekadens művészek szemét, csak annál jobb, gondolnám.

– A maga szeme még korántsem nyílt fel, Ono, ha azt képzelem, hogy némi nagylelkű jótékonykodással segíthet az országunkban élő szegényeken. Az igazság az, hogy Japán válság felé tart. Mohó üzletemberek és gyenge politikusok kezében vagyunk. Ők pedig gondoskodni fognak róla, hogy a szegénység napról napra fokozódjon. Kivéve persze, ha mi, a feltörekvő nemzedék tagjai, akcióba lépünk. De én nem vagyok politikai agitátor, Ono. Engem a művészet érdekel. Meg az olyan művészek, mint maga. A tehetséges ifjú művészek, akiket még nem tett végleg szemelenzőssé az a zárt kis világ, amelyben élnek. Az Okada-Singen-

nek az a célja, hogy az ilyeneknek, mint maga, segítsen felnyitni a szemét, és olyan műveket alkotni, amelyek valódi értéket képviselnek a mai nehéz időkben.

– Bocsásson meg, Macuda, de most vettem észre, hogy valójában maga a naiv. A művésznek az a célja, hogy megragadja a szépséget, bárhol talál is rá. De bármilyen ügyesen teszi is ezt, nem sok befolyása van azokra a dolgokra, amelyekről maga beszél. Ha az Okada-Singen csakugyan olyan, amilyennek leírta, akkor szerintem teljesen félresikerült intézmény. Úgy tűnik, az alapítói naiv módon túlbecsülték a művészet hatalmát.

– Pontosan tudja, Ono, hogy nem ilyen leegyszerűsített elképzelésünk van a dolgokról. Az Okada-Singen nem elszigeteken létezik. Az élet minden területén – a politikában, a hadseregben is – vannak hozzánk hasonló fiatal emberek, akik ugyanígy gondolkoznak. Mi vagyunk a feltörekvő nemzedék. Ha összefogunk, képesek leszünk valami igazán értékeset létrehozni. Mindössze úgy áll a helyzet, hogy közülünk egyeseket nagyon érdekel a művészet, és azt szeretnénk, ha válaszokat adna a ma kérdéseire. Az az igazság, Ono, hogy az ilyen időkben, amikor az emberek elszegényednek, s egyre több éhes, beteg gyereket látunk magunk körül, egyszerűen nem elegendő, ha egy művész elbújik, és kurtizánokat ábrázoló képeket festget. Látom, hogy dühös rám, és e pillanatban is azon jár az esze, mivel vághatna vissza nekem. De én jót akarok, Ono. Remélem, később alaposan átgondolja majd ezeket a kérdéseket. Legfőképpen azért, mert maga rendkívül tehetséges.

– Nos, akkor azt mondja meg nekem, Macuda, hogyan tudnánk mi, dekadens művészek győzelemre segíteni a maguk politikai forradalmát?

Legnagyobb bosszúságomra Macuda ismét lenézően elmosolyodott az asztal túloldalán.

– Forradalom? Ugyan már, Ono! Forradalmat a kommunisták akarnak. Mi semmi ilyenre nem törekszünk. Sőt, épp az ellenkezőjét akarjuk. Restaurációt kívánunk. Egyszerűen csak azt kérjük, hogy őfelsége, a császár mint államunk feje kapja vissza az őt megillető posztot.

– De hát a császár most is államunk feje.

– Ugyan, Ono! Maga olyan naiv és zavaros fejű. – A hangja, mint mindig, most is tökéletesen nyugodt volt, de mintha kissé keményebben csengett volna. – Jog szerint a császár a mi vezetőnk, mégis mi történt? Az üzletemberek, meg az ő politikusaik elragadták tőle a hatalmat. Idehallgasson, Ono, Japán ma már nem elmaradott agrárország. Nagy hatalom vagyunk, felvesszük a versenyt bármely nyugati országgal. Az ázsiai féltéken Japán óriásként magasodik ki a nyomorékok és törpék közül. Ennek ellenére eltűrjük, hogy az emberek mind kétségbeesőbb helyzetbe kerüljenek, a kisgyermekünk közül sokan belehaljanak az alultápláltságba. Eközben az üzletemberek egyre gazdagodnak, a politikusok pedig csak újabb és újabb kifogásokkal állnak elő, és folyton összevissza beszélnek. El tudja képzelni, hogy bármely nyugati hatalom esetében előálljon ilyen helyzet? Ott már rég akcióba léptek volna.

– Akcióba? Miféle akcióra céloz, Macuda?

– Ideje, hogy létrehozzunk egy birodalmat, amely éppolyan hatalmas és gazdag, mint a brit vagy a francia birodalom. Külföldi terjeszkedésre kell használnunk az erőnket. Végre elérkezett az idő, hogy Japán elfoglalja az őt megillető helyet a világhatalmak között. Higgye el, Ono, minden eszközünk megvan ehhez, de még meg kell találnunk magunkban az akaratot. És meg kell szabadulnunk ezektől az üzletemberektől meg politikusoktól. Attól kezdve a hadsereg csakis őfelségének, a császárnak lesz alárendelve. – Csöndesen elnevette magát, majd tekintete visszatért a cigarettahamuba rajzolgatott vonalakra. – De ez nagyrészt mások gondja – mondta. – Az olyanoknak, mint mi, Ono, a művészettel kell foglalkozniuk.

Mindazonáltal úgy hiszem, annak, hogy a Teknősbékát két-három héttel később annyira felzaklatta, amit a régi konyhában látott, nem sok köze volt mindahhoz, amiről ezen az estén Macudával vitatkoztam; a Teknősbékának nem volt annyi esze, hogy ilyen mélyen belelásson befejezetlen festményembe. Ő csupán azt észlelte, hogy a kép szembetűnően figyelmen kívül hagyja Mori-szan alapelveit; az iskola szokásaival ellentétben

nem törekszik arra, hogy megragadja az örömtanyák lámpásainak törékeny fényét; a vizuális hatást merész kalligráfia egészíti ki; és társam minden bizonnyal azt találta a leginkább megdöbentőnek, hogy bőségesen alkalmaztam a határozott kontúrokat – ami, mint tudják, meglehetősen hagyományos eljárás, Mori-szan iskolája azonban mindenestül elvetette ezt a technikát.

Bármi volt is az oka a Teknősbéka felháborodásának, tudtam, hogy többé nem rejthetem el gyorsan fejlődő eszméimet a környezetem előtt, és csak idő kérdése volt, hogy a tanárunk is értesüljön róluk. Ezért hát mire sor került arra a bizonyos beszélgetésre Mori-szannal a Takami kert pavilonjában, már számtalanszor végiggondoltam, mit mondhatnék neki, és szilárdan eltökéltem, hogy nem vallok szégyent.

Ez nagyjából egy héttel a konyhában történtek után lehetett. Mori-szannal a városban töltöttük a délutánt, mert valami elintéznivalónk akadt – talán a festéshez szükséges anyagokat kellett kiválasztanunk és megrendelnünk, már nem emlékszem. Csak arra emlékszem, hogy miközben az ügyeinket intéztük, Mori-szan egyáltalán nem viselkedett velem másképp, mint szokott. Azután lassanként beesteledett, de még maradt egy kis időnk a vonat indulásáig, így hát a Jocupava pályaudvar mögött felmáztunk a meredek lépcsőn a Takami kertbe.

Akkoriban a Takami kertben állt egy roppant kellemes pavilon a domb szélén, ahonnan az egész területet be lehetett látni – nem messze onnan, ahol ma a békeemlékmű található. A pavilon szépségét főként az adta, hogy elegáns vonalú tetejének ereszeiről véges-végig lámpások függtek – bár azon az estén, úgy emlékszem, egyik lámpás sem égett, amikor a pavilon felé közeledtünk. A tető alá belépve tágas tér fogadott minket, amely nagy szobához hasonlított, de mivel minden oldalról nyitott volt, csak a tetőt tartó boltívek zavarták meg az odalent elterülő negyedre nyíló kilátást.

Könnyen lehetséges, hogy azon a Mori-szannal töltött estén láttam először a pavilont, amely azután hosszú évekig kedvenc helyem volt, egészen addig, míg a háború után le nem rombol-

ták; a tanítványaimat is gyakran vittem el oda, ha éppen útba esett. Igen, azt hiszem, ugyanebben a pavilonban zajlott, kevéssel a háború kezdete után, utolsó beszélgetésem Kurodával, a legtehetségesebb tanítványommal.

Azon az estén tehát beléptem Mori-szan mögött, emlékszem, az ég halvány bíborszínt öltött, s a lámpák egymás után gyulladtak fel a háztetők kuszaságában, amelyek még kivehetők voltak odalent a félhomályban. Mori-szan előrébb lépett, hogy szemügyre vegye a kilátást, azután a vállát egy oszlopnak támasztva elégedetten nézett fel az égre, majd anélkül, hogy megfordult volna, így szólt hozzám:

– Ono, van egypár gyufa meg viaszgyertya a batyunkban. Kérlek, gyűjtsd meg a lámpásokat. Azt hiszem, roppant érdekes lesz a hatás.

Míg körbejártam a pavilonban, s egyik lámpást gyújtottam meg a másik után, körülöttünk lassan sötétségbe borult az elcsöndesült kert. Olykor odapillantgattam az elmélázva bámészkodó Mori-szanra, akinek alakja sötét sziluettként rajzolódott ki az ég háttere előtt. Talán a lámpások felét gyűjthattam meg, amikor meghallottam tanárom hangját:

– Tehát, Ono, mi az, ami annyira bánt téged?

– Elnézést, Szenszei...

– A mai nap folyamán említetted, hogy valami bánt.

Halkan felnevettem, miközben felnyúltam az egyik lámpáshoz.

– Csak egy apróság, Szenszei. Nem zavarnám vele önt, Szenszei, de nem igazán tudom, mit kezdjek vele. Az a helyzet, hogy két nappal ezelőtt észrevettem, hogy egyes képeimet elvitték a régi konyhából, ahol tároltam őket.

Mori-szan egy darabig hallgatott. Aztán így szólt:

– És a többiek mit mondtak erről?

– Megkérdeztem őket, de úgy tűnt, senki sem tud semmit.

Vagy legalábbis nem akarják megmondani nekem, amit tudnak.

– És milyen következtetésre jutottál, Ono? Hogy ez valami ellenes irányuló összeesküvés?

– Nos, az az igazság, Szenszei, hogy a többiek láthatólag szándékosan kerülnek a társaságomat. Az utóbbi napokban egyetlen egyszer sem tudtam beszélgetésbe elegyedni velük. Amikor belépek egy szobába, a társaim elhallgatnak, vagy valamennyien kimennek.

Erre nem szólt semmit, és amikor odapillantottam, úgy láttam, még mindig a naplemente látványa köti le. Éppen egy újabb lámpást akartam meggyújtani, amikor meghallottam a hangját:

– A festményeid jelenleg nálam vannak. Nem akartalak megijesztem azzal, hogy elvittem őket. Csak éppen úgy alakult, hogy a minap volt egy kis időm, és azt gondoltam, ez jó alkalom, hogy végre megnézzem a legújabb munkáidat. Te éppen elmentél valahová. Alighanem szólnom kellett volna, amikor visszajöttél, Ono. Ne haragudj.

– Ugyan, szóra sem érdemes, Szenszei. Nagyon hálás vagyok, hogy ennyire érdeklődik a munkáim iránt.

– De hiszen több mint természetes, hogy érdeklődöm irántuk! Te vagy a legkiválóbb tanítványom. Hosszú éveket szántam a tehetséged gondozására.

– Hogyne, Szenszei. Fel sem tudom mérni, mi mindent köszönhetek önnek.

Pár percig mindketten hallgattunk, én pedig közben tovább gyújtogattam a lámpásokat. Azután megálltam, és azt mondtam:

– Nagy megkönnyebbüléssel tölt el, hogy nem esett baja a festményeimnek. Gondolhattam volna, hogy valami efféle, egyszerű magyarázata van a dolognak. Most már megnyugodtam.

Mori-szan egy szót sem szólt erre, s amennyire ki tudtam venni a sziluettjét, úgy láttam, hogy továbbra is a kilátást csodálja. Felmerült bennem, hogy talán nem hallotta, amit az imént mondtam, ezért kicsit hangosabban szólaltam meg:

– Örülök, hogy megnyugodhatok, mert már biztonságban tudhatom a festményeimet.

– Igen, Ono – felelte Mori-szan, mint akit mélységes töprengésből zökkentettek ki. – Volt egy kis időm. Megkértem hát vala-

kit, hogy hozza el a legújabb munkáidat.

– Butaság volt részemről, hogy aggódtam. Örülök, hogy biztonságban vannak a festmények.

Egy darabig megint nem szólt, tehát újra csak azt gondoltam, nem hallott. De azután megszólalt:

– Egy kissé meglepett, amit láttam. Úgy tűnik, különös utakat próbálsz felfedezni.

Természetesen nem biztos, hogy pontosan így fogalmazott: „különös utakat próbálsz felfedezni”. Mert most jutott eszembe, hogy ezt a kifejezést később én magam használtam előszeretettel, és könnyen lehet, hogy most azokat a szavakat idéztem fel, amelyeket egy későbbi alkalommal én intéztem Kurodához ugyanabban a pavilonban. De ha jobban belegondolok, azt hiszem, olykor Mori-szan is beszélt a különféle utak felfedezéséről; igen, azt hiszem, ez az eset is jól példázza, miként vettem át bizonyos sajátosságokat egykori tanáromtól. Mindenesetre emlékszem, hogy csupán zavart nevetéssel válaszoltam, majd egy újabb lámpás felé nyúltam. Azután meghallottam, hogy Mori-szan ezt mondja:

– Nincs azzal semmi baj, ha egy ifjú művész kísérletezget. Ez többek között arra is jó, hogy bizonyos mértékig kiélje felülete-sebb vonzalmait. Utána még nagyobb odaadással térhet vissza a komolyabb munkához. – Elhallgatott, majd maga elé motyogva folytatta: – Nem, nincs semmi baj a kísérletezéssel. Hozzátartozik a fiatalsághoz. Nincs vele semmi baj.

– Szenszei – mondtam –, nekem határozottan az az érzésem, hogy a legutóbbi munkáim egyben a legjobbak is.

– Nem rosszak, egyáltalán nem rosszak. De még egyszer mondom, az embernek nem szabad túl sok időt szánnia az efféle kísérletezésre. Olyan ez, mint amikor túl sokat utazgat valaki. Jobb mielőbb visszatérni a komoly munkához.

Vártam, hogy hozzátesz-e még valamit. Kis idő elteltével megszólaltam:

– Kétségkívül butaság volt a részemről, hogy annyira aggódtam a festményeim biztonságáért. De tudja, Szenszei, büszkébb vagyok ezekre a képekre, mint bármire, amit eddig csináltam.

Mindazonáltal rájöhettem volna, hogy van valami egyszerű magyarázat a történetekre.

Mori-szan csöndben maradt. Egy újabb lámpást gyújtottam meg, s amikor megpróbáltam kivenni tanárom alakját, nemigen tudtam volna megmondani, hogy a szavaimat mérlegeli éppen, vagy valami máson jár az esze. Ahogy az ég egyre sötétebb lett, én pedig egyre több lámpást gyújtottam meg, a pavilont a kétféle fény furcsa elegye öntötte el. De Mori-szan alakja továbbra is sziluett maradt, amint nekem háttal az oszlopnak támaszkodott.

– Mellesleg, Ono – mondta végül –, úgy hallottam, hogy van egy-két festményed, amit nemrég fejeztél be, de nem voltak ott azok között, amelyeket magamhoz vettem.

– Ez könnyen lehet, van egy-kettő, amelyet máshol tároltam.

– Értem. És kétség sem férhet hozzá, hogy éppen ezek a legkedvesebb munkáid.

Erre nem válaszoltam. Mori-szan folytatta:

– Talán amikor hazaérünk, Ono, elhozod nekem ezeket a festményeket. Nagyon érdekelnének.

Elgondolkodtam, azután azt feleltem:

– Természetesen nagyon hálás lennék, ha Szenszei kifejtené a véleményét róluk. De sajnos nem emlékszem pontosan, hol is vannak.

– De remélem, mindent megteszel majd, hogy megtaláld őket.

– Igen, Szenszei. De addig is talán megszabadítanám önt azoktól a festményektől, amelyeket oly kedvesen kitüntetett érdeklődésével. Minden bizonnyal sok helyet foglalnak el a lakrészében, úgyhogy amint hazaértünk, elviszem őket.

– Ne fáradj ezekkel a festményekkel, Ono. Elegendő, ha megtalálsz a többi, és elhozod nekem.

– Sajnálom, Szenszei, de nem fogom megtalálni a többi festményt.

– Értem, Ono. – Csüggedten felsóhajtott, s láttam, hogy ismét az égre emeli a tekintetét. – Tehát úgy gondolod, hogy nem tudod elhozni nekem ezeket a festményeidet.

– Igen, Szenszei, sajnos így áll a helyzet.

– Értem. Nyilván átgondoltad, mihez kezdesz a jövőben, ha kikerülsz a pártfogásom alól.

– Abban reménykedtem, hogy Szenszei megértően viszonyul az álláspontomhoz, és továbbra is segíti a pályafutásomat.

Nem szólt, úgyhogy folytattam:

– Szenszei, nagy fájdalommal töltene el, ha távoznom kellene a villából. Az elmúlt évek voltak életem legboldogabb és legértékesebb évei. A társaimra úgy tekintek, mint testvéreimre, Ami pedig önt illeti, Szenszei, fel sem tudom mérni, mi mindent köszönhetek önnek. Arra kérném, hogy nézze meg még egyszer az új festményeimet, és gondolja át a véleményét. Talán amikor ha-zaérünk, megengedi, hogy minden egyes képről kifejtsem, milyen szándékaim voltak vele.

Még mindig nem adta jelét, hogy hallana. Így hát folytattam:

– Az elmúlt években sok mindent tanultam. Sokat tanultam abból, hogy elmerültem az örömtanyák világában, és megismertem törékeny szépségét. De most úgy érzem, itt az ideje, hogy továbblépjek. Szenszei, úgy hiszem, hogy az ilyen nehéz időkben a művészeknek valami olyat kell a középpontba állítaniuk, ami kézzelfoghatóbb, mint azok a kellemes dolgok, amelyek elenyésznek a reggeli fényben. Nem szükséges, hogy a művészek örökösen egy dekadens, zárt világgal foglalkozzanak. A lelkiismeretem, Szenszei, azt súgja, hogy nem maradhatok öröké a lebegő világ művésze.

Ezzel ismét visszatértem a lámpásokhoz. Kis idő elteltével Mori-szan megszólalt:

– Már jó ideje te vagy a legkiválóbb tanítványom. Rosszul esik majd látnom, hogy elmész. Maradjunk hát abban, három napod van, hogy elhozd nekem azokat a festményeket. Elhozod őket, azután ismét helyénvalóbb dolgokra fordítod a figyelmedet.

– Amint már mondtam, Szenszei, mélységesen sajnálom, de nem fogom tudni elvinni önnek azokat a festményeket.

Mori-szan olyan hangot hallatott, mintha magában nevetne. Azután azt mondta:

– Amint magad is rámutattál, Ono, nehéz időket élünk. Kiváltképpen egy fiatal művész szempontjából, aki gyakorlatilag is-

meretlen, és nincs semmi jövedelme. Ha nem lennél ilyen tehetséges, aggódnék, hogy mi lesz veled, miután elhagysz. De te értelmes fickó vagy. Minden bizonnyal megtetted a szükséges intézkedéseket.

– Ami azt illeti, semmiféle intézkedést nem tettem. A villa az otthonom, és már olyan régóta élek ott, hogy soha nem gondolkodtam el rajta komolyabban, mi lesz, ha megváltozik a helyzet.

– Csakugyan? Nos, amint mondtam, Ono, ha nem lennél ilyen tehetséges, volna ok az aggodalomra. De te értelmes fiatalember vagy. – Láttam, hogy Mori-szan sziluettje felém fordul. – Minden bizonnyal találsz majd munkát mint könyvillusztrátor és képregényrajzoló. Talán még egy olyan céghez is sikerül bejutnod, mint amelyiknél azelőtt dolgoztál, hogy eljöttél hozzám. Ez természetesen azt jelenti, hogy komoly művészként vége a fejlődésednek, de ezzel bizonyára számot vetettél.

Talán szükségtelenül bosszúvágyónak tűnik az a tanár, aki ilyen szavakat intéz tanítványához, miközben tudja, hogy az illető még mindig csodálattal tekint rá. Másfelől viszont ha egy tanár ilyen sok időt és fáradságot áldozott egy bizonyos tanítványára, s azt is megengedte, hogy a tanítvány neve a nyilvánosság előtt összekapcsolódjon az övével, talán érthető, még ha nem is teljesen megbocsátható, hogy egy pillanatra elveszti a mértéket, és oly módon reagál, amit később esetleg bánni fog. És bár a festmények tulajdonjogával kapcsolatos ravaszkodás kétségkívül kicsinyesnek hat, mindenképpen érthető, ha egy tanár, aki maga bocsátotta rendelkezésre a festékeket és egyéb anyagokat, egy ilyen pillanatban megfeledkezik róla, hogy a tanítványát illeti minden, a saját műveivel kapcsolatos jog.

Mindenesetre annyi világos, hogy egy tanár részéről – bármilyen elismert művész is az illető – sajnálatos az efféle arrogancia és birtoklási vágy. Időnként még ma is visszaidézem magamban azt a hideg téli reggelt, és az orromban mind erősebben érzem az égett szagot. A háború kitörése előtti tél volt, én pedig idegesen álltam Kuroda házának ajtaja előtt – rozoga kis házikót bérelt a Nakamacsi negyedben. Tudtam, hogy az égett szag valahonnan a ház belsejéből jön, ahonnan egy nő zokogását is hallá-

ni lehetett. Többször is megrántottam a csengőzsinórt, és kiabáltam, hogy engedjenek be, de nem történt semmi. Végül úgy döntöttem, hogy bemegyek, de amikor kinyitottam a külső ajtót, egy egyenruhás rendőrrel találtam szemközt magam.

– Mit akar? – kérdezte.

– Kuroda úrhoz jöttem. Itthon van?

– A bérlőt kihallgatás céljából bevitték a rendőrségre.

– Kihallgatás céljából?

– Azt tanácsolom, menjen haza – mondta a rendőr. – Különben a maga dolgainak is utánanéznünk. A bérlő valamennyi közelebbi kapcsolata érdekel minket.

– De miért? Talán valami bűncselekményt követett el Kuroda úr?

– Semmi szükség a fajtájára. És ha nem megy a dolgára, magát is bevisszük kihallgatni.

Odabent a házban a nő – úgy véltem, Kuroda anyja lehet – tovább zokogott. Hallottam, hogy valaki ráüvölt.

– Hol a parancsnokuk? – kérdeztem.

– Eredjen a dolgára! Azt akarja, hogy letartóztassuk?

– Mielőtt folytatnánk – mondtam –, hadd közöljem, hogy a nevem Ono. – A rendőrön nem látszott, hogy felismert volna, úgy-hogy kissé bizonytalanabban folytattam: – Én vagyok az, akinek az információi ide vezették önöket. Ono Maszudzsi vagyok, a művész, a belügyminisztérium Kulturális Bizottságának tagja. A Hazafiatlan Tevékenységet Vizsgáló Bizottság hivatalos tanácsadója vagyok. Azt hiszem, itt valami félreértés történt, és beszélni szeretnék a parancsnokukkal.

A rendőr gyanakvó tekintetet vetett rám, azután sarkon fordult, és eltűnt a ház belsejében. Hamarosan visszajött, és intett, hogy lépjek be.

Ahogy követtem őt Kuroda házában, láttam, hogy a földön mindenfelé a szekrényekből és fiókokból kidobált holmik hevernek. Egyes könyveket egymásra pakoltak és összekötözték, a nagyszobában pedig felemelték a tatamit, s éppen egy rendőr vizslatta az alatta lévő padlódeszkákat, zseblámpával a kezében.

Egy behúzott tolóajtó mögül még hangosabban hallottam Kuroda anyjának zokogását és a rendőr ordítva feltett kérdéseit.

Kivezettek a ház hátsó részén lévő verandára. A kis udvar közepén egy másik egyenruhás rendőr és egy civilbe öltözött férfi állt egy égő kupac mellett. A civil ruhás megfordult, és odajött hozzám.

– Ono úr? – kérdezte tisztelettudóan.

A rendőr, aki bekísért, úgy látszik, kezdte észrevenni, hogy előbbi durvasága nem volt helyénvaló, és sietve visszament a házba.

– Mi történt Kuroda úrral?

– Bevittük kihallgatni, Ono úr. Vigyázunk rá, ne aggódjon.

Elnéztem mellette, a tüzet bámultam, ami időközben majdnem kialudt. Az egyenruhás rendőr egy bottal bökdöste a kupacot.

– Volt rá engedélyük, hogy elégezzék a festményeket? – kérdeztem.

– Nálunk az a szokásos eljárás, hogy minden ártalmas anyagot elégetünk, amire nem lesz szükségünk mint bizonyítékra. Már kiválasztottunk egy képet, elég jó lesz mintának. A többi szemetet elégetjük.

– Fogalmam sem volt róla – mondtam –, hogy ilyesmi fog történni. Én csak azt javasoltam a bizottságnak, hogy valaki jöjjön ki ide, és beszélgesse el Kuroda úrral, a saját érdekében. – Ismét az udvar közepén lévő, füstölgő kupacra meredtem. – Teljességgel sürgőssé vált elégetni ezeket. Sok kiváló munka volt közöttük.

– Ono úr, hálásak vagyunk a segítségéért. De most, hogy megkezdődött a nyomozás, bízva a dolgot az illetékes hatóságokra. Gondoskodunk róla, hogy Kuroda úr méltányos elbánásban részesüljön.

Elmosolyodott, és a tűz felé fordulva mondott valamit az egyenruhás rendőrnek. Az ismét bökdösni kezdte a tüzet, s közben valami olyasmit motyogott a bajsza alatt: „hazafiatlan ócskaságok”.

Én a verandán álltam, és hitetlenkedve néztem a dolgot. Végül a civil ruhás férfi ismét odafordult felém, és azt mondta:

– Ono úr, azt tanácsolom, hogy most menjen haza.

– Túlságosan elfajultak a dolgok – mondtam. – És miért hallgatják ki Kuroda asszonyt? Mi köze van neki az egészhez?

– Ez most már rendőrségi ügy, Ono úr. Önt többé nem érinti.

– Túlságosan elfajultak a dolgok. Beszélni kívánok Ubukata úrral. Sőt lehet, hogy egyenesen Szaburi úrhoz fordulok.

A civil ruhás férfi beszólt valakinek a házba, majd megjelent az a rendőr, aki beengedett.

– Köszönje meg Ono úr segítségét, és kísérje ki – mondta neki a civil ruhás. Ismét a tűz felé fordult, majd hirtelen köhögni kezdett. – A rossz festményekből rossz füst száll fel – mondta vigyorgva, miközben a füstöt hessegette az arca elől.

De mindez voltaképpen nem tartozik ide. Azt hiszem, azt próbáltam felidézni, ami Szecuko múlt havi rövid látogatásának utolsó napján történt; igen, éppen ott tartottam, hogyan nevettetett meg minket Taró a vacsoraasztalnál a munkatársáról szóló anekdotáival.

Úgy emlékszem, a vacsora tökéletesen kielégítő módon folyt tovább. Mindazonáltal kissé feszélyezetten néztem Icsiróra, valahányszor Noriko töltött a szakéból. Az unokám ilyenkor eleinte cinkos mosollyal pillantgatott rám az asztal túloldaláról, amit én a lehető legsemlegesebben próbáltam viszonzni. De ahogy telt az idő és egyre több szakét töltöttek ki, már nem nézett rám, ehelyett dühös tekintettel meredt a nagynénjére, aki újratöltötte a csészéinket.

Taró további szórakoztató történeteket mesélt a munkatársairól, majd Szecuko szólalt meg:

– Nagyon vicces, amiket mesélsz, Taró-szan. De úgy hallottam Norikótól, hogy a cégeteknél most nagyon lelkes hangulat uralkodik. Igazán izgalmas lehet ilyen légkörben dolgozni.

Taró erre egyszeriben elkomolyodott.

– Ez így van, Szecuko-szan – mondta bólogatva. – A háború utáni változtatások most kezdik meghozni a gyümölcsüket a

cég minden szintjén. Nagyon optimistán tekintünk a jövőbe. Ha valamennyien megteszünk minden tőlünk telhetőt, a KNC névét tíz éven belül nemcsak egész Japánban, de világszerte ismereni fogják.

– Ez nagyszerű! És Noriko azt is elmondta, hogy a részlegvezetők nagyon kedves ember. Ez is hozzájárulhat a jó munkahelyi légkörhöz.

– Tökéletesen igazad van. De Hajaszaka úr nem egyszerűen kedves ember, hanem rendkívül rátermett és a jövőbe tekintő vezető. Biztosíthatlak, Szecuko-szan, hogy igen lehangoló, ha az ember főnöke alkalmatlan a munkájára, bármilyen kedves legyen is az illető. Nagyon szerencsések vagyunk, hogy olyasvalaki vezet minket, mint Hajaszaka úr.

– Igen, Szuicsi is nagyon szerencsés, mert roppant hozzáértő főnöke van.

– Csakugyan, Szecuko-szan? De hát ez el is várható egy olyan vállalattól, mint a Nippon Electrics. Egy ilyen cégnél csak a legjobbak kerülhetnek felelős állásba.

– Szerencsések vagyunk, mert pontosan így áll a helyzet. De biztos vagyok benne, hogy ez a KNC-re is igaz, Taró-szan. Szuicsi mindig nagy elismeréssel beszél a KNC-ről.

– Bocsáss meg, Taró – szóltam közbe e ponton. – Természetesen bizonyára minden okod megvan, hogy optimista légy a KNC jövőjét illetően. De kíváncsi lennék rá, véleményed szerint kizárólag pozitív hatásokkal jár-e, hogy a cégednél annyi nagy horderejű változás történt a háború után? Úgy hallottam, hogy a régi vezetőségből szinte senki nem maradt ott.

A vejem arcán elgondolkodó mosoly jelent meg, azután így szólt:

– Nagyon is megértem Apám aggodalmát. A fiatalság és az erő önmagában nem mindig hozza meg a legjobb eredményeket. De őszintén szólva, Apám, itt teljes átalakításra volt szükség. Új vezetők kellettek, új, a mai világnak megfelelő gondolkodásmód-dal.

– Persze, persze. És nem kétlem, hogy az új vezetőitek a lehető legrátermettebb emberek. De mondd csak, Taró, nem aggódsz

időnként, hogy egy kissé túl sietősen követjük az amerikaiakat? Bármikor kész vagyok elismerni, hogy a régi módszerek nagy részének örökre el kell tűnnie, de nem gondolod, hogy olykor a rossz dolgokkal együtt néhány jót is elvetünk? Japán olykor úgy hat, mint egy kisgyerek, aki egy idegen felnőttet majmol.

– Apámnak nagyon is igaza van. Biztos vagyok benne, hogy olykor egy kissé elhamarkodtuk a dolgokat. De általában véve rengeteg mindent tanulhatunk az amerikaiaktól. Csak az utóbbi pár évben milyen sokat fejlődtek a japánok például a demokrácia és az egyéni jogok terén! Igen, Apám, az az érzésem, hogy Japánban végre elkészült az az alap, amelyre ragyogó jövőt építhetünk. Ezért van az, hogy a miénkhez hasonló cégek bizakodva tekintenek előre.

– Így van, Taró-szan – mondta Szecuko. – Szuicsinak ugyanez az érzése. Mostanában többször is kifejtette azt a nézetét, hogy négyévi zűrzavar után az országunk végre a jövő felé fordult.

Bár a lányom Tarónak címezte a megjegyzését, határozottan az volt a benyomásom, hogy nekem szánta a mondandóját. Láthatólag Taró is így értelmezte, mert ahelyett, hogy Szecukónak válaszolt volna, folytatta:

– Igen, Apám, épp a múlt héten volt az érettségi találkozóm, és a fegyverletétel óta először fordult elő, hogy a jelenlévők, akik az élet legkülönbözőbb területeiről jöttek, valamennyien bizakodással tekintettek a jövőbe. Tehát nem csak a KNC-nél általános az az érzés, hogy a dolgok kezdenek rendbe jönni. És miközben tökéletesen megértem Apám aggodalmait, bízom benne, hogy az elmúlt években általában véve sok hasznosat tanultunk, s ez az új tudás valamennyiünket ragyogó jövő felé vezet. De lehet, hogy nincs igazam, Apám.

– Dehogyan, dehogyan – mondtam mosolyogva. – Amint mondtad, a te nemzedéked előtt kétségkívül ragyogó jövő áll. És mind olyan bizakodóak vagytok. Én csak a legjobbakat kívánhatom nektek.

A vejem válaszolni akart volna, de e pillanatban Icsiró átnyúlt az asztal fölött, és ismét befogta az ujjával a szakés palack száját, amint már korábban is tette. Taró odafordult hozzá, és így szólt:

– Á, Icsiró-szan. Éppen rád van szükségünk az eszmecserénkhez. Mondd csak, mi leszel, ha nagy leszel?

Az unokám egy darabig a szakés palackot bámulta, azután mogorva pillantást vetett rám. Az anyja megfogta a karját, és odasúgta neki:

– Icsiró, Taró bácsi kérdezett valamit. Mondd meg neki, mi akarsz lenni.

– A Nippon Electrics elnöke! – jelentette ki hangosan Icsiró. Valamennyien nevetésben törtünk ki.

– Biztos vagy ebben, Icsiró-szan? – kérdezte Taró. – Nem szeretnél inkább a mi vezetőnk lenni a KNC-nél?

– A Nippon Electrics a legjobb vállalat! Megint elnevettük magunkat.

– Milyen kár! – jegyezte meg Taró. – Pedig pár év múlva nagy szükségünk lenne Icsiró-szanra a KNC-nél.

Ez a párbeszéd láthatólag elterelte Icsiró figyelmét a szakéről, s ettől kezdve úgy tűnt, jól érzi magát, és ha a felnőttek nevettek valamin, harsányan csatlakozott hozzájuk. Csak a vacsora legvégén kérdezte meg tökéletesen közömbös hangon:

– A szaké már mind elfogyott?

– Egy csepp sem maradt belőle – felelte Noriko. – Kérsz még egy kis narancslevet, Icsiró-szan?

Icsiró udvariasan visszautasította, és ismét Taró felé fordult, aki valamit magyarázott neki. Mindazonáltal el tudtam képzelni, mennyire csalódott, és hirtelen feltámadt bennem a harag Szecuko iránt, amiért nem volt egy kissé megértőbb a kisfiával.

Nagyjából egy órával később, amikor bementem a kishálóba, hogy jó éjszakát kívánjak Icsirónak, alkalmam nyílt, hogy négy szemközt beszéljek vele. A lámpa még égett, de Icsiró már hason feküdt a takaró alatt, arcát a párnához szorítva. Amikor eloltottam a villanyt, észrevettem, hogy a redőny résem át beszűrődik a fény a szemben lévő házból, s a falra meg a mennyezetre árnyékcsíkok vetülnek. A szomszéd szobából áthallatszott a lányaim nevetése, és Icsiró azt kérdezte suttogva, amikor letérdeltem mellé:

– Odzsi, Noriko néni részeg?

– Nem hinném, Icsiró. Csak nevet valamin, ennyi az egész.
– De lehet, hogy egy picit részeg. Nem gondolod, Odzsi?
– Hát lehet. Egy picit. Nincs azzal semmi baj.
– A nők nem bírják a szakét, ugye, Odzsi? – kérdezte, és a párnájába kuncogott.

Elnevettem magam, aztán azt mondtam:

– Tudod, Icsiró, nem szabad felizgatnod magad azon, hogy ma este nem kaptál szakét. Nem számít. Hamarosan megnősz, és annyi szakét ihatsz, amennyit csak akarsz.

Felálltam, és odamentem az ablakhoz, hogy megnézzem, nem lehet-e szorosabbra leereszteni a redőnyt. Párszor felhúztam és leengedtem, de a lécek között mindig maradt annyi rés, hogy láthassam a szemben lévő épület kivilágított ablakait.

– Nem, Icsiró, ezen igazán nem érdemes felizgatnod magad.

Az unokám egy darabig hallgatott. Aztán meghallottam a hangját a hátam mögött:

– Odzsi csak ne aggódjon.

– Tessék? Hát ezt meg hogy érted, Icsiró?

– Odzsi csak ne aggódjon. Mert ha aggódik, nem tud elaludni. És az öregek megbetegszenek, ha nem alszanak.

– Értem. Jól van, Icsiró. Odzsi megígéri, hogy nem aggódik. De te se izgasd magad. Mert ezen igazán nem szabad felizgatnod magad.

Icsiró hallgatott. Én ismét felhúztam és leengedtem a redőnyt.

– Persze – mondtam – ha tényleg ragaszkodtál volna hozzá, hogy megkóstolhasd a szakét ma este, Odzsi kész lett volna közbelépni és elintézni, hogy kapjál egy kicsit. De ha már így alakult, azt hiszem, jól tettük, hogy ezúttal ráhagytuk a dolgot a nőkre. Nem érdemes feldühíteni őket ilyen apróságokkal.

– Otthon néha Apa csinálni akar valamit, és Anya azt mondja neki, nem szabad – szólalt meg Icsiró. – Néha még Apa is alulmarad Anyával szemben.

– Csakugyan? – kérdeztem nevetve.

– Úgyhogy Odzsi csak ne aggódjon.

– Egyikünknek sincs oka az aggodalomra, Icsiró. – Hátat fordítottam az ablaknak, és megint letérdeltem Icsiró mellé. – De

most már próbálj aludni.

– Odzsi itt marad éjszakára?

– Nem, Odzsi nemsokára visszamegy a saját házába.

– Miért nem maradhat itt Odzsi is?

– Itt nincs elég hely, Icsiró. Tudod, hogy Odzsinak nagy háza van, és egyedül lakik benne.

– Kijön Odzsi holnap elbúcsúzni a pályaudvarra?

– Persze, Icsiró. Ott leszek. És biztos, hogy hamarosan te is megint eljössz.

– Odzsi csak ne aggódjon, amiért nem tudta rávenni Anyát, hogy adjon neked szakét.

– Úgy látom, nagyon gyorsan nősz, Icsiró – mondtam nevetve.

– Nagyszerű ember leszel, amikor felnősz. Talán tényleg te leszel a Nippon Electrics feje. Vagy valami hasonló. De most maradj csöndben egy kicsit, és próbálj elaludni.

Egy darabig még ott ültem mellette, és ha megszólalt, halkan válaszoltam neki. És azt hiszem, ekkor történt, miközben az el-sötétített szobában vártam, hogy az unokám elaludjon, s hall-gattam a fel-feltörő nevetést a szomszéd szobából, hogy gondol-kozni kezdtem azon a beszélgetésen, amelyet aznap délelőtt folytattunk Szecukóval a Kavabe Parkban. Valószínűleg ekkor nyílt először alkalmam rá, hogy eltöprengjek rajta, egészen ed-dig észre sem vettem, mennyire felbosszantottak Szecuko sza-vai. Ám mire otthagytam alvó unokámat, és csatlakoztam a töb-biekhez a nagyszobában, azt hiszem, már meglehetősen dühös voltam a nagyobbik lányomra, s kétségkívül ezért szóltam így Taróhoz nem sokkal azután, hogy helyet foglaltam:

– Tudod, ha az ember belegondol, furcsának találja. Apád meg én legalább tizenhat éve ismerjük egymást, és mégis csak tavaly barátkoztunk össze igazán.

– Igen – mondta a vejem –, de azt hiszem, ez nem ritkaság. Annyi szomszédja van az embernek, akivel csak köszönővi-szonyban van. Nagy kár, ha jobban belegondolunk.

– De persze – folytattam – ami bennünket illet doktor Szaitó-val, mi nem egyszerűen csupán szomszédok voltunk. Mindket-ten a művészet világához kötődünk, hírből jól ismertük egy-

mást. Annál sajnálatosabb, hogy nem igyekeztünk kezdettől fogva barátságot kötni. Nem gondolod, Taró?

Miközben ezt mondtam, lopva Szecukóra sandítottam, hogy lássam, figyel-e.

– Csakugyan nagy kár – mondta Taró. – De legalább végül mégis lehetőségük nyílt rá, hogy összebarátkozzanak.

– De én arra céloztam, Taró, hogy a dolog még inkább sajnálatos, ha tekintetbe vesszük, hogy mindvégig tudtuk a másiktól, milyen neves személyiségnek számít a művészet világában.

– Igen, ez csakugyan nagy kár. Az ember azt gondolná, ha a szomszédunkról tudjuk, hogy egyben kiváló kollégánk is, akkor könnyebben kerülünk közelebbi kapcsolatba vele. De azt hiszem, gyakran mégis másképp történik, mert az emberek túlságosan elfoglaltak.

Némi elégtétellel pillantottam Szecukóra, de a lányom semmi jelét nem adta, hogy felfogta volna Taró szavainak értelmét. Lehetséges persze, hogy nem is figyelt oda igazán; én azonban úgy vélem, hogy Szecuko nagyon is értette, miről van szó, csak büszkeségében nem kívánta viszonzni a pillantásomat, miután szembesítettem annak bizonyítékával, hogy tévesek voltak a burkolt célzások, amelyeket aznap délelőtt a Kavabe Parkban tett.

Szép lassan sétáltunk a széles központi fasorban, s csodáltuk a kétoldalt sorakozó őszi fákat. Összevetettük benyomásainkat arról, hogyan illeszkedett be Noriko az új életébe, s egyetértettünk abban, hogy láthatólag igazán boldog.

– Ez igazán nagy öröm – mondtam. – Már kezdtem nagyon aggódni a jövője miatt, de most úgy tűnik, igen jól alakulnak a dolgok. Taró csodálatra méltó ember. Jobb partiban nem is reménykedhettünk volna.

– Furcsa belegondolni – mondta mosolyogva Szecuko –, hogy alig egy éve még mennyire aggódtunk Noriko miatt.

– Ez igazán nagy öröm. És tudod, Szecuko, hálás vagyok neked azért, amit ebben az ügyben tettél. Sokat segítettél a húgodnak, amikor nem mentek olyan jól a dolgok.

– Dehogyan, olyan messze voltam, hogy szinte semmit sem tudtam tenni.

– Szó sincs róla – mondtam nevetve –, hiszen éppen te figyelmeztettél tavaly. „Övintézkedések”, emlékszel, Szecuko? Amint látod, nem hagytam figyelmen kívül a tanácsodat.

– Elnézést, Apám, de miféle tanácsra gondolsz?

– Ugyan, Szecuko, ne légy már ilyen tapintatos. Ma már tökéletesen kész vagyok elismerni, hogy nincs okom büszkének lenni a pályafutásom bizonyos aspektusaira. Sőt, a házassági tárgyalások során is elismertem ezt, pontosan úgy, ahogy javasoltad.

– Elnézést, de nem egészen világos számomra, mire céloz Apám.

– Noriko nem mesélt neked a *mia*iról. Nos, aznap este gondolkodtam róla, hogy a pályafutásom kérdése ne álljon a boldogsága útjába. Persze, bátran kijelenthetem, hogy mindenképpen így jártam volna el, de azért hálás vagyok a tavalyi tanácsodért.

– Bocsásson meg, Apám, de nem emlékszem, hogy bármilyen tanácsot adtam volna tavaly. Ami pedig a *mia*it illeti, Noriko jó néhányszor mesélt róla. Sőt, közvetlenül a *miai* után levelet küldött, amelyben leírta, mennyire meglepődött... mennyire meglepődött Apám önostorozásán.

– Nem csodálom, hogy meglepődött. Noriko mindig is alábecsülte az ő jó öreg apját. De én nem vagyok olyan ember, aki szenvedésre ítéli a lányát, csak mert túl büszke ahhoz, hogy szembenézzen a dolgokkal.

– Noriko azt írta, mélységesen zavarba hozta Apám aznap esti viselkedése. És minden valószínűség szerint Szaitóék is így voltak ezzel. Senki sem értette pontosan, mit akart Apám ezzel az egészszel. Szuicsi is elképedésének adott hangot, amikor felolvastam neki Noriko levelét.

– Hát ez hihetetlen! – mondtam nevetve. – Ugyan, Szecuko, hiszen te magad biztattál erre tavaly. Te javasoltad, hogy tegyek „övintézkedéseket”, nehogy Szaitóékkal is úgy elhibázzuk a dolgot, mint Mijakéékkal. Nem emlékszel?

– Bizonyára roppant feledékeny vagyok, de sajnos egyáltalán nem emlékszem arra, amiről Apám beszél.

– Nahát, Szecuko, ez hihetetlen!

Szecuko hirtelen megállt, és felkiáltott:

– Milyen csodálatosak a juharfák az évnek ebben a szakában!

– Igen – helyeseltem. – És késő ősszel minden bizonnyal még szebbek lesznek.

– Milyen csodálatosak – ismételte a lányom mosolyogva, majd újra elindultunk. Aztán Szecuko megszólalt: – Ami azt illeti, Apám, tegnap este eltársalogtunk egy-két dologról, és Taró-szan megemléített egy beszélgetést, amelyet a múlt héten folytatott Apámmal. Egy zeneszerzőről beszélgettek, aki nemrég öngyilkosságot követett el.

– Nagucsi Jukio? Á, igen, emlékszem erre a beszélgetésre. Lásuk csak, mintha Taró azt állította volna, hogy az illető öngyilkossága értelmetlen volt.

– Taró-szant kissé aggasztotta, hogy Apám ennyire érdeklődik Nagucsi úr halála iránt. Mintha Apám valamiféle párhuzamot vont volna a saját pályafutása és Nagucsi úré között. Valamennyiünket aggodalommal töltött el ez a hír. Amúgy is aggaszt mindannyiunkat, hogy Apám a nyugdíjba vonulása óta kissé mintha lehangolt lenne.

Elnevettem magam, és azt mondtam:

– Megnyugodhatsz, Szecuko. Egyetlen pillanatra sem fordult meg a fejemben, hogy kövessem Nagucsi úr példáját.

– Úgy tudom – folytatta –, hogy Nagucsi úr dalai a mozgósítás minden szintjén rendkívül jelentős szerepet játszottak. Ebből következőleg valószínűsíthetően volt némi alapja azon kívánságának, hogy a politikusokkal és a tábornokokkal együtt ő is vállalja a felelősséget a történelemért. Apám azonban téved, ha ilyen szerepet tulajdonít magának. Végére is Apám csupán festő volt.

– Hadd nyugtassalak meg, Szecuko, hogy egy pillanatra sem jutna eszembe olyasmit tenni, amit Nagucsi tett. De nem tölt el túl nagy büszkeséggel, hogy magam is meglehetősen befolyásos ember voltam, és a befolyásomat katasztrofális célra használtam.

A lányom mintha elgondolkodott volna ezen egy pillanatra. Azután azt mondta:

– Bocsásson meg, de talán fontos, hogy helyes perspektívából szemléljük a dolgokat. Apám festett néhány remek képet, és kétségkívül a befolyásosabb festők közé tartozott. De Apám munkásságának nem sok köze volt azokhoz a nagyobb ügyekhez, amelyekről beszélünk. Apám csupán festő volt. Nem szabad azt hinnie, hogy valami hatalmas gonoszságot követett el.

– Nos, Szecuko, ez nagyon különbözik a tavalyi tanácsodtól. Akkoriban úgy tűnt, hogy a pályafutásom nagy tehertételt jelent.

– Bocsásson meg, Apám, de kénytelen vagyok megismételni, hogy nem értem a tavalyi házassági tárgyalásokra tett célzásait. Sőt kifejezetten rejtély számomra, mi köze lett volna Apám pályafutásának a tárgyalásokhoz. Szaitóékat, úgy tűnik, egyáltalán nem érdekelte ez a kérdés, és amint mondtuk, igencsak zavarba hozta őket Apám viselkedése a *miain*.

– Ez roppant meglepő, Szecuko. Az a helyzet, hogy doktor Szaitóval régóta ismerjük egymást. Városunk egyik legkiválóbb műítészeként mindvégig figyelemmel kísérte a pályafutásomat, és munkásságom sajnálatosabb aspektusaival is tökéletesen tisztában volt. Ennélfogva nagyon is helyes volt részemről, hogy amikor a tárgyalások elértek egy bizonyos pontra, világossá tettem az álláspontomat. Őszintén bízom benne, hogy doktor Szaitó nagyra értékelte ezt a cselekedetemet.

– Bocsásson meg, de Taró-szan szavaiból az tűnt ki, hogy doktor Szaitó egyáltalán nem ismerte ilyen behatóan Apám munkásságát. Természetesen ismerte Apámat mint a szomszédját. De minden jel szerint nem is sejtette, hogy Apámnak is köze van a művészet világához, amíg a múlt évben el nem kezdődtek a tárgyalások.

– Nagyon tévedsz, Szecuko – mondtam nevetve. – Doktor Szaitóval hosszú évek óta ismerjük egymást. Gyakran megálltunk az utcán, és elcsevegtünk a művészet világának híreiről.

– Bizonyára tévedtem. Bocsásson meg. De akkor is fontos hangsúlyozni, hogy senki sem tekintett elítélően Apám múltjá-

ra. Nagyon remélem, hogy a jövőben Apám nem fogja magát olyan emberekhez hasonlítani, mint az a szerencsétlen zeneszerző.

Nem vitatkoztam tovább Szecukóval, s valahogy úgy emlékszem, hamar áttértünk jelentéktelenebb témákra. Mindazonáltal semmi kétség, a lányom sok mindenben tévedett aznap délelőtt. Hogy csak egyet említsek, képtelenség, hogy doktor Szaitó a hosszú évek során ne lett volna tisztában vele, milyen hírnévnek örvendek festőként. És amikor aznap este vacsora után addig mesterkedtem, míg Taró meg nem erősítette ezt, csupán azért jártam el így, hogy tisztázzam a dolgot Szecuko előtt; mert jómagam egy pillanatig sem kételkedtem az igazamban. Élénken emlékszem például arra, amikor azon a verőfényes napon, úgy tizenhat évvel ezelőtt, doktor Szaitó először szólított meg, miközben az új házam kerítését javígtattam. „Igazán megtisztelő, hogy ilyen nagy ember költözött a szomszédságunkba” – ezt mondta, amikor meglátta a nevemet a kapuoszlopon. Tisztán emlékszem erre a találkozásra, és kétség sem fér hozzá, hogy Szecuko téved.

1950 JÚNIUSA

Miután tegnap késő délelőtt értesültem Macuda haláláról, könnyű ebédet készítettem magamnak, majd elindultam, hogy megmozgassam a tagjaimat.

Kellemesen meleg időben sétáltam le a dombról. A folyóhoz érve megálltam a Tétovázás hídján, és körülnéztem. Az ég halványkék volt, és kissé távolabb a folyóparton, ott, ahol az új bérházak kezdődnek, két kisfiút pillantottam meg, akik horgászbottal játszadoztak a víz szélén. Egy darabig néztem őket, és közben Macuda halálának híre járt a fejemben.

Miután Noriko házassági tárgyalásainak idején ismét felvettem vele a kapcsolatot, mindig terveztem, hogy újra meglátogatom, de végül is csak nagyjából egy hónappal ezelőtt jutottam el ismét Arakavába. Valami sugallat nyomán indultam el, mert akkor még nem sejtettem, hogy ilyen közel a vég. Talán Macuda egy kicsit boldogabban halt meg azok után, hogy aznap délután megoszthatta velem a gondolatait.

Amikor odaértem, Szuzuki kisasszony azonnal megismert, és meglehetősen izgatottan kísért be. Ebből arra következtettem, hogy másfél évvel azelőtti látogatásom óta nem sokan kereshették fel Macudát.

– Sokkal erősebb, mint amikor a legutóbb látta – újságolta Szuzuki kisasszony boldogan.

Bevezetett a fogadószobába, majd nem sokkal ezután minden segítség nélkül bejött Macuda, bő kimonóba öltözve. Láthatólag örült, hogy újra láthat, s egy darabig semmiségekről, közös ismerőseinkről társalogtunk. Azt hiszem, csak akkor jutott eszembe, hogy megköszönjem Macuda biztató levelét, amelyet nem sokkal azelőtti betegségem idején intéztem hozzám, amikor Szuzuki kisasszony behozta a teát, majd ismét távozott.

– Úgy látom, szépen rendbe jött, Ono – jegyezte meg Macuda. – Ránézésre senki meg nem mondaná, hogy nemrég beteg volt.

– Már sokkal jobban vagyok – mondtam. – Csak vigyáznom kell, hogy ne fárasszam ki magamat túlságosan. És mindenhová

ezzel a bottal kell mennem. Egyébiránt éppolyan jól vagyok, mint azelőtt.

– Csalódást okoz nekem, Ono. Azt hittem, együtt tárgyaljuk majd ki a betegségeinket, amint két öregemberhez illik. De minden ugyanúgy van, mint amikor a legutóbb eljött. Én csak itt ülök, és irigylem az egészségét.

– Butaságokat beszél, Macuda. Nagyon is jól néz ki.

– Erről nehezen fog meggyőzni, Ono – mondta nevetve –, bár igaz, hogy az elmúlt évben újra felszedtem néhány kilót. De meséljen, mi van Noriko-szannal, boldog? Úgy hallottam, sikeresen zárultak a házassági tárgyalások. Amikor legutóbb itt járt, nagyon aggódott a lánya jövője miatt.

– Nagyon jól alakultak a dolgok. Noriko őszre gyereket vár. A sok aggodalom után olyan jól alakultak a dolgok, hogy jobb sorsot nem is remélhettem volna Norikónak.

– Tehát ősszel megszületik az unokája. Van hát mire várnia.

– Ami azt illeti – mondtam –, a nagyobbik lányomnak a jövő hónapban születik meg a második gyereke. Már régóta vágyott még egy gyerekre, úgyhogy ez különösen örvendetes hír.

– Igen, igen. Tehát két unokát is várhat. – Egy darabig csak ült, mosolygott, és bólogatott magában. Azután azt mondta: – Bizonyára emlékszik, Ono, engem mindig túlságosan lefoglaltak a világmegváltó terveim ahhoz, hogy házasságra gondoljak. Emlékszik még, milyen vitáink voltak, mielőtt összeházasodott Micsiko-szannal?

Mindketten elnevettük magunkat.

– Két unoka – ismételte meg Macuda. – Nos, ezek szerint van mire várnia.

– Igen. Ami a lányaimat illeti, nagyon szerencsés vagyok.

– És mondja, Ono, szokott festeni mostanában?

– Pár akvarellt, időtöltésnek. Leginkább növényeket, virágokat, csak a magam szórakoztatására.

– Mindenesetre örömmel hallom, hogy újra fest. Amikor legutóbb itt járt, azt hittem, örökre felhagyott a festészettel. Akkor nagyon kiábrándult volt.

– Kétségkívül így van. Hosszú ideig nem nyúltam festékhez.

– Igen, Ono, nagyon kiábrándultnak tűnt. – Azután mosolyogva tekintett rám, és azt mondta: – De persze ez egyáltalán nem csoda, hiszen annyira vágyott rá, hogy valami nagy tettet vigyen véghez.

Viszonoztam a mosolyát, és így feleltem:

– De hiszen maga is így volt ezzel, Macuda. A maga céljai is éppoly fennkölték voltak. Végül is maga fogalmazta meg azt a kiáltványt a kínai válsággal kapcsolatos kampányunkhoz. Ez nem vall éppen szerény ambíciókra.

Megint mindketten felneveltünk. Azután Macuda azt mondta:

– Bizonyára emlékszik, Ono, hogy mindig naivnak neveztem. Folyton kicsúfoltam, mert szűk látókörűnek tartottam, mint minden művészt. Maga meg haragudott rám emiatt. Nos, úgy tűnik, végül is egyikünk sem bizonyult eléggé széles látókörűnek.

– Azt hiszem, igaza van. De ha egy kicsit világosabban láttuk volna a dolgokat, akkor az olyanok, mint maga meg én, Macuda... ki tudja, talán tényleg valami jót tehattünk volna. Mennyi energia és bátorság volt bennünk valaha! Igen, nyilván mindkettőben bővelkedtünk, másképp nem csinálhattunk volna olyasmit, mint az Új Japán-kampány, emlékszik?

– Emlékszem. Hatalmas erővel álltunk szemben. Könnyen inunkba szállhatott volna a bátorságunk. Azt hiszem, nagyon eltökéltek lehettünk, Ono.

– De én legalábbis sosem láttam valami világosan a dolgokat akkoriban. Szűk látókörű voltam, mint minden művész, ahogy mondta. Egyébként még ma is nehezemre esik elképzelni a város határain túl elterülő világot.

– Manapság – mondta Macuda – nekem még a kertem határán túl elterülő világot is nehezemre esik elképzelni. Úgyhogy ma már kettőnk közül talán maga a szélesebb látókörű, Ono.

Megint elneveltük magunkat, azután Macuda kortyolt egyet a teájából.

– De semmi szükség rá, hogy igaztalanul hibáztassuk magunkat – mondta. – Minket legalább a hitünk vezérelt, és mindent megtettünk, ami tőlünk telt. Mindössze annyi történt, hogy a

végén kiderült rólunk, mi is csak hétköznapi emberek vagyunk. Hétköznapi emberek, minden különösebb éleslátás nélkül. Az már csak a mi szerencsétlenségünk, hogy éppen ilyen időkben voltunk hétköznapi emberek.

Macuda korábbi szavai a kertre irányították a figyelmemet. Igen kellemes tavaszi délután volt, és Szuzuki kisasszony félig nyitva hagyta a tolóajtót, úgyhogy onnan, ahol ültem, látni lehetett, amint a veranda fényesre csiszolt deszkáin vakítóan csillog a napfény. Lágyszellő libegett be a szobába, s enyhe füstszagot hozott. Felálltam, és odamentem a tolóajtóhoz.

– Az égett szag mindig kellemetlen érzéseket kelt bennem – jegyeztem meg. – Nemrég még bombázást és tüzet jelentett. – Tovább bámultam a kertet egy darabig, aztán hozzátettem: – Jövő hónapban már öt éve lesz, hogy Micsiko meghalt.

Macuda egy ideig hallgatott. Azután hallottam, hogy megszólal mögöttem:

– Manapság az égett szag többnyire annyit jelent, hogy valamelyik szomszéd rendbe teszi a kertjét.

Valahol a házban ütni kezdett egy óra.

– Ideje megetetni a pontyokat – mondta Macuda. – Tudja, jó sokat kellett győzködnöm Szuzuki kisasszonyt, míg megengedte, hogy újra etessem a pontyokat. Régebben rendszeresen csináltam, de pár hónapja megbotlottam az egyik kőben. Utána sokat kellett győzködnöm.

Macuda felállt, felvette a verandán hagyott szalmapapucsát, és kimentünk a kertbe. Óvatosan lépkedtünk a sima mohával borított kis dombok között a napfényben úszó tavacskáig, amely a kert túlsó végében terült el.

Miközben a tó partján állva néztük a sűrű, zöld vizet, meghalottunk valamit, és mindketten feltekintettünk. Nem messze tőlünk egy négy-öt év körüli kisfiú lesett be a kerítés fölött, mindkét kezével egy faágba kapaszkodva. Macuda elmosolyodott, és odakiáltott neki:

– Á, jó estét, Boccsan!

A fiú egy ideig még bámult minket, azután eltűnt. Macuda mosolygott, és elkezdte bedobálni a haleledelt a vízbe.

– Az egyik szomszéd kisleány – mondta. – Minden nap ebben az órában felmászik a fára, és figyel, ahogy kijövök és megetetem a halaimat. De szégyenlős, és ha szólok hozzá, elszalad. – Halkan felnevetett. – Sokszor eltöprengek rajta, miért fárasztja magát ezzel nap mint nap. Nem sok érdekeset láthat. Csak egy botra támaszkodó öregembert, aki a kerti tava mellett áll, és eteti a pontyokat. Kíváncsi lennék, mit talál olyan izgalmasnak egy efféle jelenetben.

Odapillantottam a kerítésre, ahol az imént a kis arc látszott, és azt mondtam:

– Nos, ma meglepetésben volt része a kisleánynak. Ma két botra támaszkodó öregembert látott a tónál.

Macuda ezen szívből nevetett, azután tovább dobálta a haleledelt a vízbe. Két-három gyönyörű ponty feljött a felszínre, pikkelyeik meg-megcsillantak a napfényben.

– Katonatisztek, politikusok, üzletemberek – mondta Macuda. – Valamennyien megkapták a magukét azért, ami ezzel az országgal történt. De ami a magunkfajtaét illeti, Ono, mi csak elenyésző mértékben járultunk hozzá a dolgokhoz. Ma már senkit sem érdekel, mit tettek az olyanok, mint maga meg én. Ránk néznek, és két botra támaszkodó öregembert látnak. – Rám mosolygott, aztán tovább etette a halakat. – Ez már csak minket érdekel. Amikor az olyanok, mint maga meg én, Ono, visszatekintenek az életükre, és látják, milyen hibákat követtek el... ez már rajtunk kívül senkit sem érdekel.

De még ekkor is volt valami Macuda modorában azon a délutánon, ami azt sugallta, hogy korántsem kiábrándult ember. És kétségkívül nem is volt rá semmi oka, hogy kiábrándult emberként haljon meg. Ha visszatekintett az életére, csakugyan láthatott bizonyos hibákat, de bizonyára felismerte azokat a dolgokat is, amelyekre büszke lehetett. Mert, amint ő maga mutatott rá, az olyanoknak, mint ő meg én, megvan az az elégtételük, hogy tudják: bármit tettek is akkoriban, mindig jóhiszeműen cselekedtek. Természetesen volt néhány merész lépésünk, és gyakran túlságosan is szemellenzős módon jártunk el; de ez kétségkívül még mindig jobb, mint ha az ember akarat vagy bátorság híján

soha nem teszi próbára a meggyőződését. Ha az emberben elég mélyen él a meggyőződés, akkor feltétlenül eljut egy pontra, ahol már hitványság volna tovább köntörfalazni. Biztos vagyok benne, hogy Macuda is valahogy így gondolkodott, amikor visszatekintett az életére.

Van egy bizonyos pillanat, amelyet gyakran felidézek magamban – 1938 májusában volt, nem sokkal azután, hogy megkaptam a Sigeta Alapítvány díját. Pályafutásom ezen szakaszában sok különféle díjban és elismerésben részesültem, de a Sigeta Alapítvány díja a közvélekedés szerint kiváltképp jelentős mérföldkőnek számított. Ráadásul, úgy emlékszem, épp azon a héten fejeztük be Új Japán-kampányunkat, amely nagy sikert aratott. A díjátadás utáni este az ünneplés jegyében telt. Emlékszem, ott ültem a Migi-Hidariban, körülöttem a tanítványaim és a kollégáim, egyik italt hozták a másik után, és egymást követték a tiszteletemre elmondott pohárköszöntők. Aznap este számtalan ismerős nézett be a Migi-Hidariba, hogy gratuláljon; sőt emlékszem, még egy rendőrfőnök is bejött, akivel azelőtt sosem találkoztam, hogy kifejezze elismerését. De bármilyen boldog voltam is azon az estén, a mélységes diadalérzet és elégedettség, amelyet a díjnak meg kellett volna hoznia, furcsa módon nem volt sehol. Igen, efféle érzéseim csak néhány nappal később támadtak, amikor Vakaba prefektúra dimbes-dombos vidékén jártam.

Nagyjából tizenhat éve nem fordultam meg Vakabában – azóta, hogy elszántan, de a jövőtől tartva elhagytam Mori-szan villáját. Noha minden formális kapcsolatot megszakítottam Mori-szannal, az eltelt évek során mindig is érdeklődéssel követtem egykori tanárom sorsát, így hát pontosan tisztában voltam vele, hogy városában egyre csekélyebb tekintélynek örvend. Az Utamaro-hagyomány és az európai hatások ötvözésére irányuló törekvéseit mélységesen hazafiatlannak bélyegezték, s azt lehetett hallani, hogy mind jelentéktelenebb helyeken rendezik meg nagy nehezen a kiállításait. Sőt több forrásból is úgy értesültem, hogy jövedelemkiegészítés céljából népszerű magazinoknak kezdett illusztrációkat készíteni. Ugyanakkor biztos lehettem

benne, hogy Mori-szan is figyelemmel kíséri az én karrierem alakulását, és minden valószínűség szerint hallott róla, hogy megkaptam a Sígeta Alapítvány díját. Amikor tehát azon a napon leszálltam a vonatról a falusi állomáson, nagyon is tudatában voltam, micsoda változást hozott kettőnk életébe az idő.

Napsütötte tavaszi délutánon indultam el Mori-szan villája felé a dimbes-dombos tájat átszelő úton, az erdőn keresztül. Lassan lépkedtem, ízlelgettem, milyen érzés itt járni, az egykor oly jól ismert vidéken. S közben mindvégig azt forgattam a fejemben, mi lesz majd, ha ismét ott állok Mori-szan előtt. Talán tiszteletre méltó vendégként kezel; de az is lehet, hogy ugyanolyan távolságtartó lesz velem, mint a villában töltött utolsó napjaim során; vagy talán úgy viselkedik majd, mint amikor még kedvenc tanítványaként tartott számon – vagyis mintha egyikünk helyzetében sem következtek volna be nagy változások azóta. Azt már előre eldöntöttem, hogy nem térek vissza a régi szokásokhoz, és nem szólítom Szenszeinek; egyszerűen csak úgy szólok hozzá, mintha a kollégám volna. És ha nem hajlandó elismerni, milyen neves művész lett belőlem, akkor barátságos nevetéssel valami ilyesmit mondok: „Amint látja, Mori-szan, nem igazolódott be a félelme, nem kell képregényrajzolásra fecsérelnem az időmet.”

Eközben a hegyi ösvényen elértem arra a pontra, ahonnan gyönyörű kilátás nyílt a fák között megbúvó villára. Egy pillanatra megálltam, hogy megcsodáljam a látványt, amint évekkal azelőtt tettem. Frissítő szél fúj, és láttam, hogy odalent a völgyben a fák szelíden hajladoznak. Azon gondolkoztam, vajon felújították-e azóta a villát, de ilyen távolságból lehetetlen volt megállapítani.

Egy idő után leültem a hegygerincen növő fűbe, és tovább bámultam Mori-szan villáját. Elővettem a batyumból néhány narancsot, amelyeket egy utcai árusnál vettem a vasútállomás mellett, és eszegetni kezdtem. S ahogy ott ültem és lenéztem a villára, és élveztem a friss narancsok ízét, egyszerre előntött az a bizonyos mélységes diadalérzet és elégedettség. Nehéz volna leírni ezt az érzést, mert erősen különbözött attól, amit kisebb

győzelmek esetén él át az ember – és, amint mondtam, erősen különbözött mindattól, amit az ünneplés során éltem át a Migi-Hidariban. Valami mélyről jövő boldogság volt, amely abból a meggyőződésből fakadt, hogy erőfeszítéseim igazolást nyertek; hogy érdemes volt keményen dolgozni, legyőzni a kétségeimet; hogy valami igazán értékeset és kiválót alkottam. Nem mentem tovább a villa felé aznap – úgy éreztem, nem lenne semmi értelme.

Úgy gondolom, nem sok embernek adatik meg ez az érzés. Az olyanok, mint a Teknősbéka, vagy mint Sintaró, rendszeren és ártalmatlanul végzik kitartó munkájukat, de soha nem ismerhetik meg azt a boldogságot, amelyet én aznap éreztem. Mert az ilyenek nem tudják, mit jelent mindent kockára tenni annak érdekében, hogy kiemelkedjünk a közepszerűségből.

Macuda viszont más eset volt. Gyakran vitatkoztunk ugyan, de egyformán viszonyultunk az élethez, és biztos vagyok benne, hogy ő is visszatekinthetett egy-két ilyen pillanatra. Sőt minden bizonnyal ezen járt az esze, amikor utolsó beszélgetésünk során ellágyult mosollyal azt mondta: „Minket legalább a hitünk vezérelt, és mindent megtettünk, ami tőlünk telt.” Mert bármennyire átértékeli is az ember utólag a pályafutását, mindig vigasztaló a tudat, hogy volt az életében egy-két olyan pillanat, amikor valódi elégedettség töltötte el – mint amelyet én éltem át azon a napon, odafent a hegyi ösvényen.

Tegnap reggel, miután pár percig álldogáltam a Tétovázás hídján, és Macudára gondoltam, továbbsétáltam arrafelé, ahol egykor a vigalmi negyedünk volt. Mostanra úgy átépítették a környéket, hogy szinte felismerhetetlenné vált. A keskeny kis utca helyén, amely hajdan zsúfolva volt emberekkel és a különféle vendéglátóhelyek hirdetéseivel, ma egy széles betonút húzódik, ahol egész nap teherautók dübörögnek fel-alá. Ott, ahol egykor Kavakami asszony kocsmája állt, ma négyemeletes, üveghomlokzatú irodaépület magasodik. Mellette számos, hasonló nagyságú épület látható, s napközben ki-be futkosnak szorgosan a hivatali dolgozók, kézbesítők, küldöncök. Manapság egészen Furukaváig kell menni, ha az ember kocsmát akar talál-

ni, de helyenként még felismerhető egy-egy kerítésdarab vagy fa, ami a régi időkből maradt itt, s furcsán kirí mai környezetéből.

A Migi-Hidari helyén ma egy kis udvar van, amely az úttól kissé távolabb álló irodaépületekhez tartozik. A magasabb beosztású alkalmazottak némelyike itt tartja az autóját, de az udvar nagy része leaszfaltozott, üres tér, itt-ott néhány frissen ültetett fával. Az udvar előtt, az út szélén egy pad áll, olyan, mint amelyet a parkokban látni. Hogy kinek rakták ide, nem tudom, mert soha nem láttam, hogy ezek az elfoglalt emberek valaha is megpihentek volna rajta. De valahogy az az érzésem, hogy a pad nagyon közel van ahhoz a helyhez, ahol a régi törzsasztalunk volt a Migi-Hidariban, s időnként letelepszem rá. Lehetséges, hogy nem számít közterületnek, de közel van a járdához, és eddig még senki sem kifogásolta, hogy ott üldögélek. Tegnap délelőtt, amikor olyan kellemesen sütött a nap, jó darabig elücsörögtem a padon, s figyeltem a körülöttem zajló jövés-menést.

Közeledhetett az ebédidő, mert láttam, hogy az út túloldalán vakítóan fehér ingbe öltözött hivatalnokok tódulnak ki az üveg-homlokzatú épületből, amely Kavakami asszony kocsmájának helyén áll. S ahogy így elnéztem őket, meglepett, milyen optimizmus és lelkesedés hatja át ezeket az ifjú embereket. Két fiatalember kifelé menet összetalálkozott egy harmadikkal, aki éppen befelé tartott, s megálltak beszélgetni. Ott álltak az üveg-homlokzatú irodaház ajtajában, s harsányan nevettek a napsütésben. Az egyikük, akinek egész jól láttam az arcát, különösen vidáman hahotázott, volt benne valami gyerekes ártatlanság. Aztán a három kolléga hirtelen elvált egymástól, s folytatták útjukat.

Mosolyogva figyeltem a padomról ezeket a fiatal irodai dolgozókat. Persze néha, amikor eszembe jutnak azok a szépen kivilágított kocsmák, meg az a sok ember, aki összegyűlt a lámpások alatt, s talán még harsányabban nevetett, mint azok a tegnapi fiatal emberek, de ugyanolyan szívből jövő vidámsággal, elfog a nosztalgia, s visszavágyom a régi vigalmi negyedbe. De amikor látom, hogyan épült újjá a városunk, milyen szépen rendbe jöt-

tek a dolgok pár év alatt, őszinte öröm tölt el. Úgy tűnik, bármilyen hibákat követett is el a nemzetünk, most újra lehetősége nyílt, hogy kijavítsa, amit elrontott. Az ember csak a legjobbakat kívánhatja ezeknek a fiataloknak.

Tartalom

CÍMOLDAL
IMPRESSZUM
1948 OKTÓBERE
1949 ÁPRILISA
1949 NOVEMBERE
1950 JÚNIUSA